ONVPHRII. PANVINII
VERONENSIS. FRATRIS
EREMITAE. AVGVSTINIANI
CIVITAS. ROMANA

PARISIIS,
Apud Egidium & Nicolaum Gillios,
via D. Ioannis Lateranensis, sub
signo trium coronarum
MDLXXXVIII
CVM PREVILEGIO REGIS.

IMP. CAESARI. FERDINANDO AVSTRIO. PIO. FELICI PERPETVO. AVGVSTO

ONVPHRIVS. PANVINIVS. VERONENSIS FRATER. EREMITA AVGVSTINIANVS. S. P. D

RIMA totius inſtituti mei parte Caeſar Auguſte defunctus, nunc longe digniſſimum, & praeſtātiſſimum opus aggredior. Tāto enim quae ſequuntur, ea quae anteceſſerunt excellūt, quāto aedificiorum moles res praeſtātiſſimorum hominum geſtae. Veterem enim Romanam, maximamque illam rempublicam dilucide ſub omnium oculos, tanta breuitate, quanta fieri poſſe intelligo, ſubiicere inſtitui. Quo ortu, & quibus incrementis orbem terrarum occuparit, quo ordine, qua ratione, quo cōſilio, & euentu ſingula praeclara geſſerit, demonſtrare deinceps, commentarij potius quam hiſtoriae more conabor. A Romulo autem initium ſumens, omnia vſque ad Iuſtiniani Magni Auguſti imperium perſequar, quae praecipue cognitu digna animaduerterim. Qua ratione Romulus primum, deinde ceteri

reges Romanam rempublicam conſtituerint. Quis libertate parta, eiuſdem ſtatus fuerit, quonam modo ex paucorum patriciorum imperio, quibus ſolis, plebe excluſa, principio reſpublica commiſſa fuerat; tenuiores, ideſt plebs cum principibus ciuitatis in ea adminiſtranda, paulatim adaequata, eos poſtremo ſuperauerit, atque pulſis optimatibus, ad iniuſtũ populi dominatum reſpublica tranſlata ſit. L. Sullae deinde, Marij & Cinnae dominationẽ; Craſſi & Pompeij arma, quae in C. Caeſarem dictatorem; Antonij & Lepidi, quae in Auguſtum ceſſere exponam. Poſt Auguſtum, qui primus ſub principis nomine ſingulare imperium a ſenatu obtinuit, quae Romanae ciuitatis conditio ſub ſequentibus imperatoribus fuerit, vſque ad Iuſtinianum imperatorẽ aperiam. Ad haec ſacra, ſacerdotia, magiſtratus maiores, minores, ordinarios, extra ordinem, vrbanos, prouinciales, comitia, tribus, curias, centurias, ordines, & omnia poſtremo eius ciuitatis praeclariora inſtituta, quãtum potero, demonſtrabo. Quae omnia quum non ſolum cognitu digniſſima, ſed & lectu iocundiſſima ſint, ea in publicum exire nullo alio munita praeſidio cõuenientius eſſe exiſtimaui, quam rerum Romanarum ſummi praeſidis, imperatoris optimi, & Caeſaris Auguſtiſſimi. Cuius

virtute, iuſtitia, pietate, & religione vniuerſus terrarum orbis tanquam clariſſimo iubare illuſtratur, cuius doctrina, eruditione, & liberalitate, priſca illa virtus, & litterarum prope deplorata ſtudia recreari, & in priſtinum ſplendorem redigi coeperunt, quum ſuſceptum abs te optime Caeſar, litterarum patrocinium ab omnibus fere noſtrae aetatis principibus etiam ſummis prope neglectum, vndique fama ferat. Te enim Deus optimus maximus, quum ad Romani nominis gloriam renouandam, conſeruandamque, tum ad litterarum ſtudia retinenda & augenda ad tantum imperij faſtigium euexiſſe videtur. Sed ne diutius maieſtatem tuam verbis diſtineam, propoſiti mihi operis rationem explicandam aggrediar. Venetiis Kal. Auguſti ∞ D L V I I I

ONVPHRII. PANVINII VERONENSIS. FRATRIS EREMITAE. AVGVSTINIANI CIVITATIS. ROMANAE DESCRIPTIO

Romulus rex primus

RBEM Romam reges ab initio tenuiſſe conſtat. Quorum imperio tantae futurae reipublicae nō ſolum vtili, verum prope etiam neceſſario, annos CCXLIIII. paruit. Quid enim futurum fuit, ſi illa paſtorum conuenarumque congregata multitudo, transfuga ex ſuis populis, ſub tutela inuiolati templi, aut libertatem, aut certe impunitatem adepta, ſoluta regio metu, agitari coepta eſſet tribuniciis procellis, & in aliena vrbe cū patribus ciuili contentione decertare, priuſquam pignora coniugum ac liberorum, charitaſque ipſius ſoli, cui longo tempore aſſueſcitur, animos eorum conſociaſſet? diſsipatae res nondum adultae diſcordia forent, quas tranquilla regij imperij moderatio fouit, eoque nutriendo poſtremo perduxit, vt bonam frugē libertatis maturis iā viribus ferre poſſent. Primus autem Romae regnaſſe, qui eandem etiam condidiſſe Romulus proditur. Quo tempore tria millia peditū, & trecenti equites, ex loci indigenis, Graecis, & Latinis, Albanis, & paſtoribus per mille domos diſtributi Romae collecti erant, a quibus quum Romulus fratre Remo caeſo, auſpicato rex creatus eſſet, tunc primum

illud conſtitutum eſt,ne vllus deinceps in vrbe magiſtratus,niſi ante captatis auſpiciis crearetur.Ita Liuius libro 1.Dionyſius libro 11.& Plutarchus in Romulo

De primis tribubus,& curiis

Quum Romulus rex creatus,ad ciuitatis ſtatum cōſtituendum animum adieciſſet, primo vniuerſum populum Romanum in tres partes, quas tribus appellauit,diuiſit;ſingulas vero tribus in decem partes, quas curias vocauit;curiaſque in decurias diſtribuit.Tribubus tres tribuni, curiis xxx. curiones, decuriis decuriones,populi Romani ſuffragiis praepoſiti.Poſt haec agrum Romanum in tres partes diuiſit, quarum alteram publicam,alteram ſacerdotum,tertiam priuatorũ eſſe voluit. Partem vero agri quae priuatis obtigerat, in triginta partes diuiſam, ſingulas curias ſortiri voluit. Quae ita a Dionyſio in Romulo libro 11.tradũtur:*Diuiſa in tres partes omni multitudine, ſingulis partibus praefectum conſtituit eum, quem illuſtriſsimum, ac nobiliſſimum cenſebat: tum ſingulas trium partium rurſus in decẽ partes diſtribuit,totidemque ſingulis praefectos dedit,qui eſſent fortiſsimi:ac maiores quidem,tribus; minores curias appellauit. Et ij quidem qui tribuum praefecti erant,tribuni,curiarum vero,curiones appellati. Diuiſaeque rurſus ſunt curiae in decurias, vocabaturque ſingularum praefectus decurio. Poſtquam autem hoc modo omnes in tribus & curias deſcripti ſunt, agrum vrbanum omnem in triginta aequales partes diſtribuit, exempta ex ſingulis tãilla portione quae ſufficeret templis delubriſque conſtruẽdis, ſimulque parte aliqua publica relicta.&c.* Vnde autem tribus, & curiae dictae, aut quae earum nomina fuerint, paulo poſt dicam

De patriciis, & plebe; ſenatu, equitibus, & populo

Tertia populi diuiſio a Romulo facta, in patres & plebem, exemplo ab Athenienſibus ſumpto, fuit: patrum progenies patricij, plebis plebeij appellati. Romulus enim quũ nouã vrbẽ viribus & iuuenum robore affatim ab ſe munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, ſi eandem quoque conſilij ope fulciſſet. Quare populum Romanum tertia(vt dixi)diuiſione in duas partes primo diſtribuit, ex his illuſtriores genere, ſpectatae virtutis, quique prudentia, modeſtia, probitate, vitaeque ſanctimonia prae ceteris pollerent, vel plures filios ſuſcepiſſent, itemque ditiores, & opulentiores, ac poſtremo natu grandiores eſſent, patres; reliquam vero multitudinem, vt ignobiles, & pauperes, plebem appellauit. Patres autem dicti ob aetatem(nam ex populo ſeniores erant) vel ob curae ſimilitudinem, vel quia agrorum partem tribuebant tenuioribus, & eos ſuae curae commendatos, atque in clientelam ſuſceptos, tanquam patres tuebantur. Patres ad concionem ſingillatim per praeconem conuocabantur addito patris praenomine, plebs vero omnes ſimul cornu bubulo. Patribus & patriciis ſacra facere, ſacerdotia & magiſtratus gerere, ius dicere, atque cum rege publica negocia, quae ad ciuitatis ſtatũ pertinebãt, adminiſtrare iniunctum eſt. Plebs his muneribus excluſa, quaeſtuarias artes exercebat, & agriculturae pecorique alendo operam dabat. Ad quorum ordinum concordiam conſeruandam, clientum ac patronorum ius inſtituit. Nam tenuiores & plebem in ditiorum patriciorúque clientelam diſtribuit.

Quod poſtea egregium reipublicae temperamentum Ti. Gracchus tribunus plebis diſſoluit. Familiae autem quae ab his patribus, quos primos Romulus legit, deſcenderunt, patriciae maiorum gentiũ dictae ſunt, vt aliquot diſcrimen eſſet inter has, & illas quas poſteriores reges in patricias cooptarunt, quae minorũ gentium ſunt vocitatae. In his fuerunt certae familiae hae

Iulia	Fabia	Tarpeia
Hoſtilia	Potitia	Pinaria
Gegania	Quinctilia	Romilia

Ex quibus familiis, quae maiorum gentium dictae ſunt, centum hac ratione ſenatores, quorum conſilio rempublicam adminiſtraret, primo legit. Nam ſingulis tribubus edixit, vt tres omnium praeſtantiſsimos ex vna quaque earundem ſuis ſuffragiis crearẽt, atque ita nouem facti; deinde eadem ratione tres a ſingulis curiis quae xxx. erant ditiores, meliores, & natu grandiores renuntiari iuſsit, atque ita omnino nonaginta nouem aucti, ipſe vero ſuo arbitrio iis centeſimũ adiecit. Hi omnes ex patribus lecti ſunt. Centum autem ideo tantum creauit, vel quia is numerus ſatis erat nouae & paruae ciuitati, ſiue quia ſoli centum erant, qui creari ſenatores poſſent. Senatores autem propter ſenectutem, quum vetuſsimi patriciorum eſſent, ſiue ab honore & virtute appellauit. Senatorum ordo ſenatus, reliqui omnes non ſenatores populus appellati ſunt. Hinc ortum SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS.

Ex reliquis porro qui ſenatores creati non fuerant, omnibuſque tam patriciis quam plebeiis familiis Romulus trecentos iuuenes ad corporis cuſtodiam, decẽ ex ſingulis curiis legit, qui ab eorũ primo duce Fabio

Celere, celeres vocati ſunt. Inde ille poſtea, & ij qui poſt eum fuerunt, tribuni celerum appellati. Quamquam eos quidam a corporis celeritate dictos opinẽtur. Quum autem trecenti eſſent, omnibus quidẽ tribunus vel praefectus celerum, ſingulis vero centenariis tres cẽturiones, ſingulis decuriis decuriones xxx. praeerant. Hi equis merebant, a quibus ordo equeſter medius inter ſenatum & populum manauit, ſenatorũ ſeminarium appellatus; reliqua deinceps multitudo ſub populi vel plebis nomine remanſit. Diu autẽ poſt reges exactos, quum ſenatores quoque ex plebe fieri coepti ſunt, ex hac Romuli inſtitutione ciuium Romanorum, qui ex duplici genere conſtabant, patricio & plebeio, tres ordines facti ſunt, ſenatores, equites, & de populo; duplexque Romanorum ciuium diuiſio orta, quarum altera ad alteram nihil pertinebat. Prior autẽ fuit haec a Romulo inſtituta: Omnes Romani ciues, vel patricij ſunt, vel plebeij. Poſterior haec, quum ſenatores e plebe fieri coepti, orta: ciues Romani omnes, vel ſenatores ſunt, vel equites, vel de populo: tametſi populi plebiſque nomina apud Ciceronem & Liuium aliquando confundantur. Verũ propria populi appellatione omnes non ſenatores, vel vt alii, extra ſenatorũ & equitum numerũ intelligebantur; hinc illud notiſsimum elogium S. P. Q. R. vel illud CONSENSV. SENATVS. ET. EQVESTRIS. ORDINIS. POPVLIQVE. ROMANI. Ita vt vel a genere, vel ab ordine ciues Romani diſtingui coepti ſint. Vt ciuis Romanus genere patricio natus, equeſtris tamẽ ordinis, ſi nõdum in ſenatũ lectus eſſet, ſin autẽ ſenator eſſet factus, ordinis ſenatorij diceretur. Quod ſi patricius neque ſenator allectus eſſet, neque inter equites

locum haberet, quia ſcilicet equeſtri cenſu non eſſet, hoc eſt H-S CD∞ nō poſsideret(minus enim qui habebat, eques eſſe non poterat), aut ſi cenſum quidem equeſtrem habuiſſet, cēſor tamen illi ob flagitia equeſtris ordinis inſignia equum & annulum ademiſſet, is de populo erat. Si quis igitur patriciae gentis, neque ſenator eſſet, neque eques, is patricius quidem erat, & dicebatur, idem tamen de populo erat. Quandoquidē ciuis Romanus quicunque erat, vt is de tribus ordinibus vnum haberet, ſenatorium, aut equeſtrem, aut popularē neceſſe eſſet. Ita vt dici poſſet: ſenator nō es, ergo eques, aut de populo: neque ſenator, neque eques, quamuis patricius, ergo de populo: ordo enim praeterea nullus ſupereſt. Ita quoque de plebeio genere qui patricio opponebatur, dicendum. Si ciuis Romanus plebeius minus haberet CD ∞, de populo erat; ſi CD ∞ haberet, equumque publicum obtinuiſſet, annuloque vteretur, quamuis plebeius, erat tamen eques, & ſi ex equite in ſenatum a cenſoribus lectus, ſenator erat. Quod poſt reges exactos factum eſt. Erant ergo ita patriciorum tres ordines, ſicut & ciuium plebeiorum: ciues Romani patricij & plebeij ſenatores; ciues Romani patricij & plebeij equites; ciues Romani patricij & plebeij de populo, vel de plebe. Poſt Ti. Gracchi ſeditiones, quibus egregium illud reip. Romanae temperamētum diſſolutum eſt, altera orta eſt ciuium Romanorum diuiſio. Nam omnes qui reip. conſeruationē ſtudebant, optimates; qui vero ſeditioſis ciuibus res nouas molientibus adhaerebant, plebs dicebantur; ita vt plebis nomine multa ſignificari neceſſe ſit. Plebs enim primum accipitur, vt diſtinguitur contra

patricios. Plebs itē pro populi voce vſurpatur, vt omnes qui non ſunt ſenatores, de plebe aliquando dicuntur a Liuio, & Cicerone: qua ratione patricius ciuis Romanus, nō ſenator, neque eques, de plebe is dici poterit. Accipitur item plebis vox vt ſe opponit optimatibus: nam ciuis Romanus ſiue patricius, ſiue ſenator, ſiue etiam in magiſtratu ſit, quum reip. incommodus eſt, is de plebe dicitur; vt qui eius commodis ſtudēt, ſiue neque ſenatores, neque equites, neque patricij ſint, optimates appellantur: ita vt haec tertia ciuium Romanorum diuiſio a factionum ſtudiis, hominumque moribus, & voluntate orta ſit. Rurſus plebs vt eſt ordo, & opponitur ſenatui, & ordini equeſtri, in duas partes diſtributa fuit, in collegia, & libertinos; ſerui enim in numero ciuium nō erant. Quae autem, & quot collegia, itemque libertinorum genera fuerint, alibi explicabo. Hae autem populi Romani diuiſiones rep. maxime ſtante fuerunt. Quũ enim ad vnius arbitrium conſtituta fuiſſet, omnibus his ſublatis, harum rerum tantum vmbrae quaedam per aliqua tempora remãſerunt. Ceterum ſatis ab inſtituto digreſsi ad Romulum, ſenatorum, populique originem, & eorundem munera reuertamur. Regũ enim munera erãt templorum pimum & ſacrificiorum omnium curam gerere; per eum deinde omnia quae ad deorum cultũ & honorem pertinerent agebantur, legum morumque patriae regimen habebat, iuris omnis quum naturalis, tum ciuilis cuſtos erat, iniuriarum maximarũ iudicium penes regem eſſe ſolebat, minorum enim cognitio ſenatui permiſſa fuerat. Senatũ habere, populũ ad concionem vocare, primum ſententiam dicere, & quae a pluribus decreta eſſent exequi, munus regum

erat. In bellis vero eius ſuprema poteſtas ſemper fuit, poſtremo tanquam omnium princeps, & caput colebatur. Senatus autem munus erat cognoſcere de omni re, de qua reges primum, deinde cõſules referre ſoliti eſſent, & quod maiori parti placuiſſet, id demum perfici: hocque a regibus & ſenatu Lacedaemoniorũ tranſlatum, quibus omnis iuris publici poteſtas penes ſenatum erat. Ex patriciis quoque ſiue ſenatoribus ſacerdotes & magiſtratus tantum creabantur. Plebis autem ſiue reliqui populi officia, ei a Romulo conceſſa principio, haec tantum fuerunt; magiſtratus omnes creare, leges ſciſcere vel condere, deque bello paceue decernere, ſocietatem cũ aliquo contrahere ac diſſoluere, foederaque inire, quum rex vel conſules retuliſſent. Neque tamẽ plebis poteſtas abſoluta erat, niſi ea etiam ſenatus approbaſſet, quae a plebe ſancita erant. Ferebat autem populus ſuffragium nõ viritim, ſed per XXX. curias diuiſus, & quod pluribus viſum eſſet curiis, ad ſenatum referebatur. Qui mos poſtea paulatim dilabi coepit, & ſenſim eo res proceſsit, vt ſuffragiorũ ius conuerſum fuerit: neque enim de plebiſcitis ſenatus quidquam ſtatuebat, ſed ſenatus conſultum ratum non erat, niſi id populus approbaſſet. Iure enim ſciſcendarum legum, vi poſtremo, & ſeceſsionibus, populus tantam ſibi poteſtatem exactis regibus vndicauit, vt maximam reip. Romanae partem demum obtinuerit ſtatus popularis: quamquam enim regiae poteſtatis ſpecies quaedam in conſulum imperio, in ſenatus vero poteſtate optimatum principatus quodãmodo agnoſceretur; populi tamẽ tanta auctoritas ſupra omnes magiſtratus & ſenatum fuit, vt non immerito dici poſsit, omne imperium, atque illius reip. ma-

iestatem penes populum fuisse. Cui argumento esse potest ad populum prouocatio, quae non fuisset, nisi maior esset populi quam magistratuum potestas; quin etiam fasces submittendi mos, cum magistratus in cōcionem ascendebant, confessio erat populi quam magistratuum vim maiestatemque maiorem fuisse. Iā vero de capite ciuis, omninoque de libertate, ac iure ciuitatis, nullius erat nisi populi iudicium. Quae si maximi sunt in omni republica momenti, populum sane penes quem haec omnia fuerunt, longe maximā reip. Romanae partem obtinuisse fatendum est. Verũ quibus rationibus, & temporibus, quo rerum auctu, vel a quibus singula haec populus Romanus obtinuerit, sigillatim post dicam. Porro autem ex populo a Romulo in his tribus & xxx. curias diuiso, quum exercitus ad bellum educturus esset, rex quidem tribunis, illi curionibus, curiones vero decurionibus, quo militum numero opus esset statim praescribebant, atque vno edicto, siue omnes Romanae copiae, siue pars ad arma vocarentur, in praescriptum sibi locum instructae, stato die quam primum aderāt. Recte igitur bello paceue his institutis Romulus remp. suam constituit. Ex Dionysio libro II. Liuio libro I. Plutarcho in Romulo, & aliis.

De reliquis Romuli publicis institutis

Romulus ad augendam vrbis frequentiam tria praecipue excogitauit: partus necare vetuit, Asylum aperuit his qui ad eum confugerant omnium rerum impunitate promissa, hostes victos pro amicis & ciuibus in ciuitatem recepit. Quum enim vrbs in spem magis

futurae magnitudinis, quam ad id quod tum hominū erat, alia atque alia appetendo loca aucta fuiſſet, ne vrbis vana magnitudo eſſet, adiiciendae multitudinis cauſſa, vetere conſilio condentium vrbes, qui obſcurā atque humilem conciendo ad ſe multitudinem, natā e terra ſibi prolem mentiebantur; locum quendam in Capitolio, qui inter duos lucos erat, Aſylum aperuit, inter arcem Capitoliumque. Eo ex finitimis populis turba omnis ſine diſcrimine, liber, an ſeruus eſſet, auida nouarum rerum, vel quae apud ſuos aliquam noxā contraxerat, perfugit, idque primum ad coeptam magnitudinem roboris fuit. Romanas quoque vires hoc commento valde auxit, finitimorumque minuit. Cōfugientibus autem ad Aſylū ſeruis ſponſor factus eſt ſub religionis praetextu, eos nihil detrimenti ab inimicis paſſuros, ſi permanere apud ſe vellent, omneſque ciuitate donabat, agri parte quam bello acquiſierat ſingulis tradita. Confluebant etiam vndique domeſtica fugientes mala, nec amplius ex vrbe diſcedebant comiter a Romulo ſuſcepti. Ex vrbibus vero bello victis & captis, quaſdam integras Romam tranſduxit, ciuitateque donauit: quaſdam vero colonias Romanas fecit, de quibus tertio libro accurate diſſeram. His igitur & ſimilibus inſtitutis, breui tēpore vrbem ex parua ampliſsimam & maximam reddidit. Nā qui, quum Romam condidit, tria tantum millia peditum, & CCC. equites habuerat, idem moriens peditū ſex & quadraginta millia, & mille equites reliquiſſe traditur. Cuius inſtituta ceteri reges, & poſt conſules ſequuti, vrbem Romam omnium maximam, & populo refertiſsimam effecerunt. Ex Dionyſio, Liuio, Plutarcho, & aliis

De re diuina a Romulo instituta

Rebus ciuilibus a Romulo recte conſtitutis, deorũ deinde ſacra, & caerimonias, quibus homines praecipue in officio continentur, & multa bona recte inſtitutis ciuitatibus eueniunt, prouidẽtiſsime formauit. Sumpto enim a deorum cultu, Geniorumque veneratione initio, ſacra, templa, aras, ſimulachrorũ erectiones, formaſque eorum, & ſigna, poteſtates, & beneficia, quibus humanum genus affeciſſe creditum eſt, deſcripſit. Dies quoque feſtos deorum & larium, & ſacrificia, quibus gauderent ab hominibus honorari, ferias, & nũdinas, & a laboribus quietem, populum docuit. Traditas de ipſis fabulas quibus maledicta inſunt, atque deorum contemptus gignitur, omnes aboleuit, aſſuefecitque homines, vt de diis optime loquerentur, & ſentirent, nihil illis beata illa natura indignum attribuendo: ſacra omnia peregrina reiecit, nullaque eorum ſine S.C. in vrbem recipi voluit. Multos poſtea ſacerdotes creauit, quos omnes enumerabo quum de Numae inſtitutis verba faciam. Is enim ſacrorum omnium, iuriſque diuini apud Romanos cõditor creditus eſt. Quae enim Romulus primũ inſtituit, ille poſtea reformauit, multaque ſacra & ſacerdotia de nouo adiunxit. Dionyſius libro II

De Romuli domeſticis inſtitutis

Romulus poſt politicã priuatas leges & mores, quae ad oeconomicam attinent, ordinauit: in queis praecipua fuere vxorũ ducendarũ & matrimonij leges, maritorum vxorumque conditiones: adulterij & aliorũ criminum poenam, patrumque in filios poteſtatem.

Artes ſordidas & ſedentarias ingenuis prohibuit, ſeruos enim & aduenas eas exercere voluit, Romanis vero tantum res ruſticam & militarem permiſit: ob ruſticorum commoditatem, vt ſingulo nono die Romam ad mercatum venirent, nundinas inſtituit. Hoc autem breuiſsime libro primo Liuius docet ita: *Rebus itaque diuinis & humanis rite peractis, vocata ad concionẽ multitudine, quae coaleſcere in populi vnius corpus, nulla re praeterquam legibus poterat, iura dedit; quae ita ſancta generi hominum agreſti fore ratus, ſi ſe ipſe venerabilem inſignibus imperij feciſſet, quum cetero habitu ſe auguſtiorem, tũ maxime lictoribus duodecim, cum faſcibus & ſecuribus ſumptis fecit. Alij ab numero auium quae augurio regnum portenderant, eum ſequutum numerum putant: alij ab Etruſcis finitimis, vnde ſella curulis & toga praetexta ſumpta eſt, numerũ quoque ipſum ductum placet: & ita habuiſſe Etruſcos, quod ex duodecim populis communiter creato rege, ſingulos ſinguli populi lictores dederint.* Dionyſius libro ſecundo.

De raptu Sabinarum, & primo bello Sabino.

Quum Romulus & populus Romanus vxores non haberent, neque a finitimis gentibus filias impetrare poſſent, animi aegritudine diſsimulata ad ſpectaculũ ludorum ſolemnium, Neptuno equeſtri de induſtria paratorum, quos Conſuales vocant, vicinos vrbi populos inuitauit, & praeſertim Sabinos; quarum, quum ludicro interfuiſſent, filias virgines medio ſpectaculo rapi a Romanis iuſsit, quas DCXXCIII. fuiſſe Dionyſius ſcribit, anno poſt vrbem conditam IIII. XIIII. Kal. Septemb. Quare hi populi qui raptas amiſerant, & alij quos vel ipſi lacrimis ſuis, vel exem-

plum ad multos pertinens mouit, raptarum virginum iuiuriam vindicaturi contra Romanos arma ceperũt. Primi omnium Caeninenses in agrum Romanum impetum fecerunt, quibus effuse vastantibus, obuius factus cum exercitu Romulus, leui certamine eorum exercitum fudit, fugauit, vrbemque primo impetu cepit. Post Caeninam in Antemnates copias eduxit, quam vrbem captam cum Caenina colonias Romanas fecit, eorumque multitudinem Romam traducẽs, eam statim in tribus curiasque diuisit, atque ad sex millia peditum populum Romanum auxit. Eadem ratione Crustumios profectus, cum eam quoque ciuitatem cepisset, coloniam fecit. Nouissime vario & periculoso Marte bellum cum Sabinis fuit, quorum Rex T. Tatius erat, in quo a Tarpeia virgine arce Romana prodita, vrbs admodum periclitata est. Demum triennio exacto raptarum precibus, Romani cum Sabinis amicitiam contraxere. Inde quum ad foedus faciendum duces prodiissent, non pacem modo, sed ciuitatem vnam ex duabus fecerunt, regnumque aequo iure consociantes imperium omne Romam contulerunt. Ita geminata vrbe, vt Sabinis tamen aliquid daretur, Roma quidem priscam appellationem retinuit, populus vero a Curibus T. Tatij patria Quirites appellati, T. que Tatius commune regnum cũ Romulo in vrbe tenuit annos v. quo postremo a Laurentibus caeso, Romulus solus regnum obtinuit. Quum autem bello Sabino adhuc vigente, plerique ex Etruria & Latio in Romuli auxilium venissent, confecto bello, multi ex iis, eius beneficiis, gratia, & morum humanitate ducti, Romae remanserunt: in his vnus fuit princeps gẽtis Etruscae Vibenna Coelius, a quo mõti

Coelio inditum nomen tradunt. Item alter nomine, Lucumo, de cuius nomine tertiae Lucerum tribui appellationem factam quidam scripsere

De tribuum, & curiarum nominibus; & comitiis curiatis

Sabinorum, Tuscorum, & aliorum aduenarum in vrbe aduentu, quum vrbs duplicata esse videretur, ornatus quoque ciuitatis auctus. Sabini enim omnes in vnam tribum, & decem curias, Etrusci verò & reliqui aduenae in aliam tribum, totidemque curias distributi sunt, tribubusque nomina indita. Prima enim Ramnēsium a Romulo, in qua veteres Romani omnes erāt; Tatiensium a Tatio, in qua Sabini; Lucerum tertia appellata fuit, in qua Tusci, Latini, & reliqui omnes qui ad Asylum confugerant, coniecti sunt, a luco Asyli, vt Pedianus, & Plutarchus; vel á Lucumone Etrusco, vt Varro scripserunt, nominata. Has Liuius equitum centurias vocat, quod ex singulis tribubus singulae equitum centuriae conscriptae essent. De tribubus autem latius in Ser. Tullio verba faciam. Ceterum de XXX. curiarum etymologia & nominibus loquuturus, M. Varronis, & Sex. Pompeij verba praeponam: Ille enim libro 11. de vita populi Romani, Curiā a cura dictam scripsit: *Itaque propter curam locus quoque quo suam qui que domum senator confert, curiam appellauit.* Sex vero Pompeius: *Curia locus est* (inquit) *vbi publicas curas gerebant.* Varro etiam libro IIII. de lingua Latina ita scribit: *Curiae duorum generum, nam & vbi curarent sacerdotes res diuinas, vt curiae veteres; & vbi senatus humanas, vt curia Hostilia, quam primus aedificauit Hostilius rex, ante rostra, &c.* Adijcit Sex.

Pompeius: *Curiae etiam nominantur, in quibus vnius cuiuſque partis populi Romani quid geritur; quales ſunt hae, in quas populum Romulus diſtribuit, numero xxx. ita vt in ſua quiſque curia ſacra publica faceret, feriaſque obſeruaret.* De quarum curiarum nominibus parum inter auctores conuenit. Liuius. n. & quidam alij, eas a Sabinis mulieribus nomina accepiſſe ſcripſerunt. Liuij verba ſunt haec. *Itaque quum populum in xxx. curias diuideret, nomina earum curijs impoſuit. Id non traditur, quũ haud dubie aliquanto numerus maior hoc mulierũ fuerit, aetate an dignitatibus ſuis virorũue, an ſorte lectae ſint, quae nomina curijs darent.* Alij vero, inter quos eſt Varro, eas ante Sabinarum raptum nomina habuiſſe ſcripſerunt, ijs a Romulo in prima ciuitatis diuiſione impoſita. Varronis ſententiam Plutarchus confirmat, quum ait: *Curias quidam perhibent a Sabinis mulieribus nomen traxiſſe, ſed hoc mendacium eſſe deprehenditur: nam multis illarũ a locis nomina impoſita ſunt.* Dionyſius quoque libro II. *De honoribus*(inquit)*habitis virginibus Sabinis Romani ſcriptores diſſentiunt. Quidam enim ſcribunt inter alia id eis tributum, vt XXX. curiae earum nominibus appellarentur, tot enim fuiſſe ſcribunt quae legationem ſuſcepiſſent. Terentius autem Varro: cum his hac in re non conſentit: dicit enim iam ante nomina curijs fuiſſe impoſita a Romulo in prima diuiſione populi, partim a principibus viris, partim ex locis ſumpta, nec vero XXX. tantum mulieres legationem ſuſcepiſſe, ſed DXXVII.* Ceterum quum omnia fere curiarum nomina vetuſtate oblitterata ſint, paucaque admodum ſuperſint, quid de hac re ego ſentiã, nihil certi habeo quod dicã; Varronis tamen ſentẽtiã vt approbem, facit, tum ipſius viri ingenium, diligentia & doctrina; tum Plutarchi, & Dionyſii teſtimonia;

poſtremoque ea quae ſuperſunt curiarum nomina quae ab aliquo potius alio euentu, quam a mulierum nominibus deducta eſſe videntur. Ego enim ex xxx. curijs octo haec tantum nomina inueni, quae ſunt: Forienſis, Rapta, Vellenſis, Velitia, Calabra, Titia, Tiſata, & Saucia. Quattuor primarum, quae & curiae veteres dictae ſunt, atque in Palatio ſemper fuerunt, ita meminit Sex. Pompeius: *Nouae curiae proxime compitum Fabricij aedificatae ſunt, quod parum amplae erant veteres a Romulo factae, vbi is populum & ſacra in partes XXX. diſtribuerat, vt in ijs ea ſacra curarent. Quae quando ex veteribus in nouas euocarentur, quatuor curiarum per religiones euocari non potuerunt. Ita quod Forienſis, Raptae, Vellenſis, Velitiae, res diuinae fiunt in veteribus curijs.* Ex quo loco & quattuor curiarum quae veteres a ſcriptoribus appellantur, ſemperque in Palatio fuerunt, nomina habemus, & reliquas curias ex Palatio, vbi vrbs Romuli fuit, aucto vrbis ambitu, per vrbem diſperſas eſſe. De curia Calabra quae in Capitolio erat, meminit Varro libro v. & libro I. Saturnalium. Macrobius, & Sex. Pompeius: *Calabra curia dicebatur, vbi tantum ratio ſacrorum gerebatur.* De curiis Titia, & Tiſata ſic ſcribit Sex. Pompeius: *Titienſis tribus a praenomine Tatij regis appellata videtur, Titia quoque curia ab eodem rege eſt dicta.* Item, *Tifata, Iliceta. Romae etiam Tifata curia. Tifata etiam locus iuxta Capuam.* Curiae vero Fauciae, quae in antiquis ſcriptis codicibus Saucia dicitur, ſic meminit Liuius libro IX. *Dictator Papirius C. Iunium Bubulcum magiſtrum equitum dixit, atque ei legem curiatam de imperio ferenti, triſte omen, diem diffidit, quod Fauciae curiae fuit principium, duabus inſignis cladibus captae vrbis, & Caudinae pacis, quod vtroque anno eiuſ-*

dem curiae fuerat principium. Forte in his & curia Hoſtilia fuit in monte Coelio. De curiis ita ſcribit Dionyſius libro 11: *Sacra ſua ſingulis curiis cõſtiuit, ſuis cuiqu diuis quos venerari ſemper deberent aſsignatis, & ſacris faciendis certos ſumptus definiuit, quos ex aerario ſuppeditari oporteret. Porro autẽ vna cũ ſuis ſacerdotibus ſacris ſibi ſolẽnibus peragendis, curiales adeſſe oportebat, vnaque epulabãtur feriis, in curialibus tricliniis coenaculiſque, erãt enim ſuae cuiq; curiae coenationes, in quibus cõmunis veluti focus ſingulis curiis cõſecratus erat. Huiuſmodi autẽ aedes curiarũ etiã nominibus appellabatur, quae nomina noſtra adhuc aetate retinent* & alio loco: *Omnibus curiis Iunoni Quirinae arae poſitae ſunt, quae etiã num hoc noſtro tempore ponuntur.* Et eodẽ libro de Numa loquens: *Vnum ſacerdotum collegium fecit XXX. curionum, quorum (vt dixi) munus erat pro curialibus ſacra facere.* & paulo poſt: *His quidem de cauſsis Romulus non fecerat commune totius vrbis templum Veſtae, nec Veſtales virgines inſtituerat, ſed in vna quaque XXX. curiarum ſuam quandam Veſtam ſtatuerat, in qua epulabantur curiales; ſacerdotes autem peragendis ſacris non alios quam praefectos curiarum.* Sex Pompeius: *Curiae etiam nominantur in quibus vnius cuiuſque partis populi Romani quid geritur, quales ſunt hae in quas populum Romulus diſtribuit, numero XXX. ita vt in ſua quiſque curia ſacra publica faceret, feriasque obſeruaret: iisque curiis ſingula nomina virginum impoſita eſſe dicuntur, quas virgines quondam Romani de Sabinis rapuerant.* Idem alibi hos curiones flamines vocatos ſcribit ita: *Curiarum flamines curiarum ſacerdotes ſunt.* & Pomponius lege 11. de origine iuris: *Poſtea aucta ad aliquem modum ciuitate, ipſe Romulus traditur populum in XXX. partes diuiſiſſe, quas partes curias appellauit: propterea quod tunc reip. curam per ſententias*

earum partium expediebat, & ita leges quasdam & ipse curiatas ad populum tulit. Ex quibus locis manifestum est, curias Romae fuisse populi tales quasdam partes, quales sunt nostro tempore in vrbibus paroeciae. Vt enim nostrae paroeciae habẽt destinatas quasdã aedes & domos in certa quadam vrbis parte sitas, quae cõmunia sacra, ipsam aedẽ sacrã, cõmunẽ, sacrorũ cõmunem ministrum, idest parocum habent; ita curiae erant incolarum vrbis partes non modo loco, sed etiã sacris sibi peculiaribus distinctae; quibus qui praeerant, curiones vocabantur. In has ergo curias omnes, qui ciuitate donati in vrbem migrabant, per curias diuidebantur. Nam ciues Romani, qui in coloniis & municipiis erant, sua quaedam in suis vrbibus sacra habebant, non secus quam qui Romae erant; neque in Romanas curias erant distributi. A curiis fiunt curiata comitia, in quibus populus curiatim suffragium dicebat, hoc est, in quibus populi per curias diuisi sententia rogabatur, vt quod plures curiae statuissent, id iussum populi esse diceretur. Quod his verbis docet Dionysius. *Populus ferebat suffragium, non vniuersus confuse, sed per curias vocatus. Quodque pluribus visum esset curiis, id ad patres referebatur: nunc vero mos mutatus est. neque enim patres de iussu populi iudicant, sed contra sententiam patrum populus confirmat. &c.* Populus enim, post quam is qui habiturus esset comitia, suam rogationem exposuisset, in suas quisque curias discedebat, quae deinde eo ordine suffragium dicerent, quo sorte exibant. Quae autem prima exibat, ea PRINCIPIVM esse dicebatur. Quodque plures ex triginta curijs iusserant, id ratum habebatur.

Ac si primo vocatae consentirent, statim atque sexdecim ex illis suffragium dixerant, finis erat comitiorum. Quia tum certum esset a pluribus curijs id iussum esse, quod sexdecim iussissent; sin dissentirent, eo vsque vocabantur dum sexdecim curiae consensissent. Quod si XVI. curiae rogationem non suscipiebant, ea omnino teneri non poterat. Haec autem comitia auspicato, non nisi auctoribus patricijs, intra pomerium, atque in foro, fiebāt. Ideo foro locus proximus Comitium dicebatur, in quo haec comitia, Liuio, Dionysio, & Tranquillo auctoribus, fieri consueuerant. Ceterum post curias à Romulo institutas, vsque ad tēpora Ser. Tullij VI. Romanorū regis, omnia quae suffragiis populi a regibus cōmittebātur, curiatis comitiis peragi necesse erat, quū adhuc nec cēturiata, nec tributa comitia in vsu essent. Itaque nō modo reges, sed etiā ceteros magistratus curiatis comitiis creatos fuisse interpretandum est, quum apud auctores reperimus à populo eos creatos. Leges quoque omnes, & iudicia, quae ad illud vsque tempus latae sunt, vel acta, curiata fuerunt, ita vt omnia quae populi suffragiis fierent, non nisi comitiis curiatis fierent. Verū post classes à Ser. Tullio institutas, tum duo coeperūt esse comitiorum genera, curiata, & centuriata; quibus duobus comitiorum generibus populus vsus est, vsque ad iudicium Corionali, annúque vrbis CCLXIII. quo primum anno coeperunt tributa comitia vsurpari. Vt autem comitiis tributis populus Romanus per tribus, centuriatis per centurias distinctus, suffragium ferebat, sic curiatis, per curias, nulla tribuum, census, aetatis, aut ordinis habita ratione distinguebatur. Quod Gellius ex Laelio Felice docet, quum ait:

Curiata comitia eſſe, cum ex generibus omnium ſuffragium fertur. Nã qui in tribus deſcripti erant, locis ac regionibus erant diſtincti; qui in claſſes, cenſu, ordinibus, aetatibuſque; at qui in curiis continebantur, nulla habita iſtorum ratione, tãtum ſacrorum quadam diſtinctione diſtinguebantur. Erant enim ex omnibus tribubus, qui vrbem incolerent, ideoque in curias deſcripti. Vnde fiebat, vt in curiis eſſet tributum, & claſſium, quae praecipue populi Romani partes erant, cõfuſio. Ideo Laelius ait, curiata comitia eſſe quando ex generibus omnium ſuffragium fertur. Poſtquam igitur curiatis centuriata, tributaque comitia acceſſerũt, tum minus frequentari coeperunt curiata, quum omnia fere quae ante curiatis fiebant, poſt tributis & cẽturiatis fieri coeperint, & maxime poſtquam lex lata eſt de creandis plebeiis magiſtratibus tributis comitiis; qui hactenus curiatis creati fuerant. Poſt quae tẽpora duabus potiſsimum rationibus curiata comitia haberi tantum coeperunt, vna erat legum ferendarũ, altera vero ſacerdotum quorũdam creandorum cauſa. Leges autem curiatae fuerunt quinque. Prima de imperio, hoc eſt rei militaris adminiſtrandae facultate, magiſtratibus dando. Cicero oratione II. in Rullum. Hi autem erant dictatores, vt Liuius libro IX. & XXIII. conſules, pro cõſulibus, praetores, & pro praetoribus, vt Cicero in Rullum, ep. fam. lib. I. & libro V. Liuius; poſtremo proquaeſtores, qui cum iure praetorio in prouincias mittebantur, vt idem Cicero II. Philippica tradiderunt. Ex quibus locis intelligitur rem militarem nemini attingere licuiſſe, niſi lege curiata id ei nominatim datum eſſet; atqui nemo cum imperio rem militarem gerere poterat, niſi conſulari

aut praetorio. Quicunque ergo in prouinciam cum belli gerendi potestate mittebantur, legem curiatam ante habere debebant. Nam quum vel dictator rei gerendae caussa a consule dictus esset, vel reliqui magistratus comitiis cẽturiatis, aut tributis creati fuissent, quo imperium haberent, hoc est rei militaris administrandae facultatem, lege curiata opus erat. Altera lex curiata fuit, qua Camillus ab exilio reuocatus est, vt tradit libro v. Liuius. Tertia lex curiata erat, qua adoptiones fiebant, de qua Cicero pro domo, Tacitus libro xvii. & Gellius libro v. cap. xix. scribunt. Quarta quae testamentis confirmandis ferri solebat. Gellius libro xv. cap. xxvii. Quintam postremo legem curiatam fuisse inueni, qua sacrorum detestationes fiebant, idest omnes consecrationes, quas publice in cõcione populi fieri oporteret. Gellius li. xv. ca. xxvii. Altera porro caussa habendorum curiatorum comitiorum fuit, ad creandos sacerdotes quosdam. Hi autẽ fuerunt Flamines, & Curio maximus, cuius, vt tradit Sex. Pompeius, auctoritate, curiae omnes, curionesque regebantur: vt ex Dionysio libro ii. & Laelio Felice apud Gellium lib. xv. cap. xvii. intelligitur. Curiatis omnibus comitiis (vt dixi) commune erat, vt auspicato intra pomeriũ haberẽtur, auctoribus patriciis. Ipsis enim ius tantũ erat curiata comitia habẽdi, qui aut dictatores, cõsules, praetores, & interreges, aut si de rebus sacris tractandũ esset, põtifices essent. Haec comitia primo vniuersi populi Romani, qui in vrbe habitaret, per curias distincti suffragiis agebãtur. Postea quũ ciuitas integris vrbibus data fuisset, & non omnes, qui ciues Romani essent, sed hi tantũ qui in curias descripti erãt, quas eorũ tantum fuisse cõstat, qui

vrbē habitabant,ius in hiſce comitiis haberent, factũ eſt, vt minus frequentari curiata comitia coeperint. Neque enim aequũ videbatur hac ſuffragiorum parte eos priuare,qui aequo iure ciues eſſent, quique vrbem non habitarent.Nam principio,quũ omnia quae ſuffragiis populi gererentur,curiatis comitiis gererētur,poſt centuriata comitia a Ser. Tullio rege inuenta,maiores magiſtratus centuriatis creari coepti ſunt, minores vero curiatis comitiis adhuc creari mos retẽtus eſt,vſque ad legem Publiliam, qua cautum fuit, vt minores magiſtratus non curiatis amplius, ſed tributis,quae paulo ante inuēta fuerant,crearentur. Tũc enim ea ratio inuēta eſt,omnes ciues comitiis admittendi,vt omnes magiſtratus,vel cēturiatim, vel tributim,non curiatim amplius crearentur. Ex qua re factum eſt,vt ſucceſſu temporis paulatim curiata comitia quaſi abolita fuerint: nam quum de imperio magiſtratuum agendum erat,qui iam centuriatis, vel tributis comitiis rite facti fuerant, non xxx. curiae amplius in ſuffragium vocarentur, ſed pro xxx. curiis, triginta lictores ſuffragium inierint:ita vt legem curiatam de magiſtratuum imperio ferre, non eſſet populo curiatim cõuocato legem iubendã amplius dare, ſed ad vſurpationē quandã vetuſtatis triginta lictorũ ſuffragiis legē committere,quae Cicero ſecũda in Rullũ ſuis tēporibus ita fuiſſe docet his verbis: *Nũc quia prima illa comitia tenetis centuriata,& tributa,curiata tãtum auſpiciorũ cauſſa remanſerunt. Hic autem tribunus plebis quia videbat poteſtatem neminem iniuſſu populi aut plebis poſſe habere,curiatis comitiis quae vos non initis confirmauit, tributa quae veſtra erant ſuſtulit.* Et paulo poſt: *Sunt igitur*

decemuiri neque veris comitiis, hoc est populi suffragiis, neque illis ad speciem, atque ad vsurpationē vetustatis per triginta lictores, auspiciorum caussa adumbratis. Ex his verbis perspicuum est, tempore Ciceronis curiatis comitiis de magistratuum imperio habendis, triginta tantum lictores suffragium iniisse, quum ante omnes ciues, qui in curias descripti erant, soliti essent suffragium dicere. Hi voce loco triginta curiarum, quod rogati erant iubebant, eoque modo, quod hi iussissent, ratū habebatur, perinde ac si curiarum suffragiis iussum esset. Quomodo factum sit, vt lictoribus potius, quam aut curionibus, aut aliis quibusdam grauioribus personis, curiata haec comitia committerentur, locus est Laelij Felicis apud Gellium libr. XV. cap. XXVII. vnde id suspicari possumus. Scribit enim curiata comitia per lictorem curiatim calari. Ex eo enim credi potest factum esse, desuetudine quadam, & incuria populi, quum singulae curiae a singulis lictoribus vocatae nō conuenirent, vt ipsis lictoribus id committeretur, cuius caussa curiae essent vocatae. Quum autem adoptionis aut sacerdotum creādorum caussa, quae populi beneficio dabantur, comitia curiata haberentur, non triginta lictores, sed populus curiatim conuocabatur. Tuncque tabellis curiatim distributis, & comitia more ceterorum comitiorū peragebantur, & quod pluribus curiis visum fuisset, id demum more maiorū exequi solitum fuisse. Nā quae a Cicerone de triginta lictoribus scribuntur, non existimo ad omnia curiata comitia transferenda esse, sed ad ea tantum quae de imperio magistratuum habebātur. Nam magistratibus iustis comitiis a populo iam ante designatis, rursus coire populus propter eorundem magistratuum

imperium minus curabat. Itaque ne omnino deſerta per infrequentiam populi viderentur, cõſtitutum videtur, vt pro triginta curiis, triginta lictores conuenirent. Verum ceteris in rebus retenta fuiſſe exiſtimo comitia curiata, & legibus curiatis reliquis promulgandis, & ſacerdotibus quae populi beneficia erant, creandis

De patriciis minorum gentium; & nouis ſenatoribus lectis, a quibus patrum conſcriptorum appellatio manauit

Bello Sabino confecto, quum Sabinorum, Etruſcorum, & multorum in dies ad Aſylum confugientium aduentu, vrbs valde creuiſſet; poſtquam eos Romulus in ciuitatem aequo iure ſuſcepiſſet, & in Lucerum, Tatienſiumque tribus cõieciſſet; regibus quoque viſum eſt, vt patriciorum numero duplicato, Senatorũ quoque ordinem augerent. Igitur ex illuſtrioribus familiis viros centum curiarum ſuffragiis diligentes, eos in patres cooptatos, veteribus ſenatoribus adſcripſerunt, atque hac ratione ſenatorum numerus ad ducẽtos eſt auctus. Hinc patriciorum minorum gentium, & patrum conſcriptorum originem manaſſe potius crediderim, quam quod Liuius, Plutarchus, & Tacitus tradũt. Quorũ Liuius patricios minorum gentiũ ſub Tarquinio Priſco; Tacitus vero ſub L. Bruto primo conſule, (nam & is patricios legiſſe traditur) primum appellatos ſcribunt. Plutarchus vero patrum cõſcriptorum originem eidem Bruto attribuit. Nam eos tantum patricios, qui a Romulo primum lecti ſunt, maiórum gentium fuiſſe, vel ſequentis lectionis

patriciorum teſtimonio confirmari poſſet, qui eorum ratione habita non niſi minorum gentium ſe ipſos eſſe profiterentur. Fuerunt equidem & hi maiorũ gentium, ſi iis qui a ſequentibus regibus lecti ſunt, cõferantur. ita vt a Romulo lecti, ita ſint maiorum gentium, vt minorum eſſe non poſsint. Nouiſsimi vero a Bruto creati, ita ſint minorum, vt maiorum appellationẽ obtinere nequeant: medij vero a regibus allecti modo maiorũ, modo minorũ dici poſsint, maiorũ quidẽ inferiorũ, minorũ vero ſuperiorũ patriciorũ habita ratione. De patribus vero conſcriptis, eos primũ conſcriptos eſſe credendum, qui primo ordini iam inſtituto inſerti ſunt, & reliqui omnes qui variis temporibus in eum ordinem ſunt collocati. Nam ſi conſcriptum eſſe, idem eſt, quod allectum, cur hi qui in ordinem iam inſtitutum cooptati ſunt, conſcripti nõ ſunt appellandi? Patrum igitur conſcriptorum appellationem ab hac ſecũda Romuli & Tatij ſenatorum lectione manaſſe credendum. Quo tempore inter reliquas familias in patricias, hae praecipue lectae ſunt: Valeria, Turannia, Curtia, Vettia, Marcia, Aurelia, Camillia, Berennia, & pleraeque aliae, quae ex Sabinis Romam cum T. Tatio commigrauerant. Poſt Sabinos, Medullinos, Fidenates, Veientes, Camerinos, & alios populos partim ſponte, partim coactos in ciuitatem acceptos, integras quoque vrbes victas, dũ Romulus vixit, eadẽ ratione ciuitate donauit, hocque inſtitutũ perpetuo ſeruandũ poſteris reliquit: quod reges & cõſules ſequuti, eo praecipue factũ eſt, vt vrbs ipſa totius demum orbis terrarum imperio potita ſit. Haec autem ſunt quae de reipublicae a Romulo conſtitutae forma, quamque is moriens reliquit, ex Dionyſio,

Liuio, Plutarcho, & aliis veteribus scriptoribus accurate collegi

De Numa Pompilio secundo rege

Vir diuini humanique iuris consultissimus Numa Pōpilius, qui rex post Romulum Romae creatus est, nulla quidem bellica laude insignis fuit, sed nō minus ciuitati in pace, quam Romulus in bello profuit. Vrbem enim nouam vi & armis cōditam, iure, moribus, legibus, & religione de integro condidit, & renouauit. Inter cuius cetera praeclara gesta, quae a me in Fastis breuiter cōmemorata sunt, sacerdotum ordo, distinctioque praecipua fuere. Vniuersam enim sacerdotiorum rationem in octo partes distribuit. Curiones, flamines, tribunum celerum, augures, virgines Vestales, salios Palatinos, fetiales cum patre patrato, & postremo pontifices. Quorum quosdam ipse, quosdā vero Romulus instituerat. Cuius rei occasione commodum mihi hoc loco, & opportunum visum est, rem omnē sacram, quae apud Romanos fuit, breuiter pertractare, atque de omnibus quae apud eos vnquā fuerint, sacerdotiis differere, ab antiquissimis Lupercis incipiens, & ad nouissime instituta vsque perueniens. Sed ante omnia de prima apud Latinos religione disserere necessarium esse videtur

De prima Latinorum religione

Homines priscos, agrestes, asperos, & more ferarum viuentes, ad mitiorem cultum vitamque, Saturnum, & Ianum, qui in Latio regnarunt, redegisse fama est, quum eos agrorum cultum, & politiorem quandam viuendi rationem docuissent. Ipsis vero, qui hactenus sine vlla religione fuerant, primus deorum cultū metūque iniecit Saturni filius Faunus,

qui lucos ſacrauit, templa conſtituit, & ſacrificiorum ius ordinauit. A quo etiam aedes ſacrae fana appellata ſunt. Poſt Faunum quum Picus, Latinus, Euander, & alij qui in Latio regnauerunt, nouas ſemper caerimonias commenti eſſent, nouiſsime daemonum cultum maxime in Latio auxit Aenéas ſacris Phrygiis in Italiam tranſportatis. Cuius poſtea exēplum ſequuti ceteri reges Albani primum, deinde Romani, multa & ipſi ſacra addidere vſque ad Numā, qui quum omnia in certum ordinē ſacra direxiſſet, diuini apud Romanos iuris conditor creditus eſt. De cuius inſtitutis quae ad deorum caerimonias attinent loquuturus, prius de is quae ante eum inſtituta ſunt ſacerdotia, verba faciam.

NOMINA. OMNIVM. SACERDOTIORVM POPVLI. ROMANI

LVPERCI. PANOS. LYCAEI. vel INVI SACERDOTES

Luperci, qui & Fauiani, & Quinctiliani appellabātur, auctore Sex. Pōpeio, a Fauio & Quinctilio praepoſitis ſuis, ſacerdotes omnium vetuſtiſsimi fuerunt, ante vrbem conditam ab Euandro Arcade Arcadum rege, ſolemni ex Arcadia tranſlato, in Palatino monte inſtituti. De quibus Dionyſius libro primo ſic ſcribit: *Arcades itaque in colle Palatino firmati, quū aedificia alia more patrio exornaſſent, templa quoque conſtruxere, ac primum quidem Pani Lycaeo, admonente eos Carmēta (eſt enim apud Arcadas Pan vetuſtiſsimus, plurimumque in honore habitus) loco congruo inuento, quem Romani Lupercal vocant, Graeci Lycaeum dicunt. Erat enim antiquitus antrum magnum ſub colle arbuſto denſo contectum, & fontes ſub*

petris

petris profundi, adhaerensque rupibus saltus crebris arboribus, & quidem magnis, opacus, vbi ara deo constructa, sacrificia patria perficiebant, quae Romani postea mense Februario peragebant. Et libro eodem: *Quum praesensissent homines Numitoris, peracturos iuuenes Lupercalia, sacrificium Arcadicum, quod Euander constituit, tempus illud sacrificij insidiis delectum est, quum oportebat iuuenes Palatium incolentes, sacris perfectis ex Lupercali circuire vicum cursu, nudos ipsos succinctos pudenda pellibus immolatorum paulo ante animantium. Haec enim velut purgatio, siue lustratio quaedam incolarum patria habebatur.* Et Liuius libro primo. *Iam tum in Palatino monte Lupercal hoc fuisse ludicrum ferunt, & a Palanteo vrbe Arcadica Palatium, deinde Palatinum montem appellatum: ibi Euandrum, qui ex eo genere Arcadum multis ante tempestatibus ea tenuerat loca, solemne allatum ex Arcadia instituisse, vt nudi iuuenes Lycaeum Pana venerantes, per lusum atque lasciuiam currerent, quem Romani deinde vocarunt Inuum.* Et Iustinus libro XLIII. *Sub Fauno Aboriginum rege, Euander ab Arcadiae vrbe Palanteo in Italiam cum mediocri turba popularium venit, cui Faunus & agros, & montem, quem ille postea Palatium appellauit, assignauit. In huius radicibus templum Lycaeo, quem Graeci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit. ipsum dei simulacrum nudum caprina pelle amictum est, quo habitu nunc Romae Lupercalibus decurritur.* Varro libro IIII. de lingua Latina. *Luperci* (inquit) *dicti sunt, quod Lupercalibus in Lupercali sacra faciunt.* & libro quinto. *Ego magis arbitror Februarium a die Februato dictum, quod tum februatur populus, id est Lupercis nudis lustratur antiquum oppidum gregibus cinctum.* & Sex. Pompeius. *Februarius mensis dictus, quod tum, id est extremo mense anni, populus februaretur, id est lustrare*

tur, ac purgaretur; vel a Iunone Februata, quam alij Februalem, Romani Februlim vocabant; quod ipsi eo mense sacra fiebant, eiusque feriae erant Lupercalia, quo die mulieres februabantur a Lupercis amiculo Iunonis, idest pelle caprina: quam ob caussam is quoque dies februatus appellabatur. Lupercalia autem XV Kal. Martij celebrabantur. Plutarchus in Problematibus: *Quid est* (inquit) *quod Luperci canem immolant? Luperci autem sunt, qui Lupercalibus per lasciuiam discurrentes, pellibus obuios cedunt. &c.* Valerius Maximus libro II. cap. II. *Equestris vero ordinis iuuentus omnibus annis bis vrbẽ spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium, & equitum probatione. Lupercalium enim mos Romae a Romulo & Remo inchoatus est, tunc quum laetitia exultantes, quod his auus Numitor rex Albanorum, eo loco vbi educati erant, vrbem condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui, quem Euander Argiuus consecrauerat, facto sacrificio, caesisque capris, epularum hilaritate, ac vino largiore prouecti, diuisa pastorali turba, cincti omnes pellibus immolatarum hostiarum, iocantes obuios petierunt, cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur. &c.* Lupercalia igitur erant festa, & sacrificia, quibus ad expiandos manes, Pani Lycaeo iuuenes Romani nudi canem & capram immolabant. Deinde facie sanguine foedata, se his pellibus cingebant, lorisque e pelle factis currebant nudi, circa Palatium obuios quosque coriis illis verberantes, & praesertim mulieres grauidas, quae vltro obuiam occurrebant, facilem partum percussione sperantes. De qua re ita secundo Fastorum meminit Ouidius

Monte sub Esquilio multis inciduus annis
Iunonis magnae nomine Lucus erat

Huc vbi venerunt pariter nuptaeque virique
Suppliciter posito procubuere genu
Qum subito motae tremuere cacumina siluae
Et dea per lucos mira loquuta suos
Italides matres(inquit) *sacer hircus inito*
Obstupuit dubio territa turba sono
Augur erat, nomen longis intercidit annis
Nuper ab Etrusca venerat exul humo
Ille caprum mactat, iussae sua terga puellae
Pellibus exectis percutienda dabant
Luna resumebat decimo noua cornua motu
Virque paterque subito, nuptaque mater erat
Gratia Lucinae dedit haec tibi nomina lucas
Aut quia principium tu dea lucis habes
Parce precor grauidis facilis Lucina puellis
Maturumque vtero molliter aufer onus

Et alibi de Lupercis loquens scribit.

Mensis ab his dictus secta qui pelle Luperci
Omne solum lustrant, idque piamen habent

De Lupercalibus autem ita in Romulo scribit Plutarchus: *Sed Lupercalia expiationis gratia instituta videntur. Celebrantur enim ea sacra mẽsis Februarij atris diebus, quae expiatiua interpretari quis posset. Eam quoque diem Februatam veteres appellabant. Ac videtur id solemne peruetustum, Euandrum ex Arcadia allatum instituisse. Hoc vulgatior fama tenet. Potest etiam nomen ipsum a lupa dictum videri. Etenim videmus Lupercos inde cursum incipere, vbi Romulũ expositũ ferunt. Verũ qui in his seruatur sacrificij mos, haud facile eũ coniectura assequi possumus. Iugulant enim capras, tũ duos ex genere adulescentes eo sistunt, quorũ frontes alij cultro sanguine perfuso pingunt, alij statim lanam lacte madentem admouentes abstergunt: oportet etiam abstersos*

adulescentes ridere. Deinde incisis in corrigias caprarum pellibus, discurrunt in orbem, & si qui obstant, scuticis cedunt. Mulieres adulta aetate vltro se ad verbera offerunt, ratae eã rem ad foecunditatem conducere. Proprium ac suum eius celebritatis est, vt Luperci canem immolent

De Lupercis mentio est in hac antiqua inscriptione

L. AELIANO. L. F
AN. PROVINCIALI
EQVO. P. ORNATO
LVPERCO. DESIG
HVIC. ORDO. DECVRION
STATVAM. DECREVIT
L. AELIANVS. VERECVNDVS
H. V. S. R. L. D. D. D

Haec sacra Romae vsque ad Anastasii imp. tempora perdurauerunt, Theoderico Amalo Gothorum rege in Italia regnante; quibus auctore Gelasio papa circiter annum Christi CDXCV. reclamantibus superstitiosis quibusdam Romanis, omnino abolita sunt, fierique amplius prohibita; vt ex antiquo S. R. registro cognoui, cuius mihi copiam fecit, vir omni laude & perpetua memoria dignus Marcellus papa II. qui eo tempore Cardinalis S. Crucis erat

CERERIS. GRAECA. SACERDOS

Dionysius libro primo. Arcades auctore Euandro, in Palatio *Cereri etiam templum erexerunt, eique sacrificia*

faciebant per foeminas, quae sine viro essent vt lex est Graecis, quorum nihil mutauit sequens aetas. Liuius saepe Cereris Graecae sacerdotis mentionem facit

POTITII. ET. PINARII. HERCVLIS SACERDOTES

Dionysius libro primo. *Euander, & Arcades caerimonias Graeco ritu, vt ipsos Hercules docuerat, & sacra eidem Herculi instituerunt (* qui caeso Geryone quum in Latiū cum eius armentis venisset, latronem Cacum occiderat) *& vt grata ei semper sacra facerent, familias duas illustres fuisse dicunt, qui caerimonias didicerint Graecas, Potitios & Pinarios, penes quas familias multum tempus durauit cura sacrificij, vt ille instituerat. Potitijs quidem sacrificij auctoribus, Pinarijs autem extorum participatione prohibitis, atque in alijs omnibus quaecunque per vtrosque fieri oporteret, secundum honorem habentibus. Hanc autem ignominiam esse eis impositam dicunt tardioris aduentus caussa. Iussi enim summo mane adesse, adesis ipsi iam extis aduenere. Nunc non amplius manet in his familiis huius sacrificij solemne ministerium, sed empti pueri de publico id peragunt. &c.* Liuius libro I. *Ibi tum primum boue eximia capta de grege, sacrum Herculi, adhibitis ad ministerium dapemque Potitijs, ac Pinarijs, quae tum familiae maxime inclytae ea loca incolebant, ab Euandro factum. Forte ita euenit, vt Potitij ad tempus praesto essent, iisque exta apponerentur, Pinarij extis adesis, ad ceteram venirent dapem inde institutum mansit, donec Pinarium genus fuit, ne extis solemnibus vescerentur. Potitij ab Euandro edocti, antistites sacri eius per multas aetates fuerunt, donec tradito seruis publicis solemni familiae ministerio, genus omne potitiorum interijt.* Quod

quando factū fuerit libro IX. docet. & Valerius libro I. cap. II. *Hercules quoque detractae religionis suae, & grauem, & manifestam poenam exegisse traditur. Nā quum Potitij sacrorum eius ritum, quem pro dono gēti eorum ab ipso assignatum velut haereditarium obtinuerāt, Ap. Claudio censore auctore, ad humilem seruorum ministeriū transtulissent; omnes qui erant numero supra triginta puberes, intra annum extincti sunt, nomenque Potitium in duodecim familias diuisum prope interiit. Appius vero luminibus captus est*

REGES

Reges tam apud Graecos, quam apud Romanos sacerdotes fuisse manifestum est. Virgilius enim de rege Deli Anio loquens, ita ait

Rex Anius, rex idem hominum, Phoebique sacerdos. Et Liuius in Numa libro primo. *Tum sacerdotibus* (inquit) *creandis animum adiecit, quamquam ipse plurima sacra obibat, ea maxime quae nunc ad Dialem flaminem pertinēt.* Et libro secundo: *Rerum deinde diuinarum habita cura, & quia quaedam publica sacra per ipsos reges factitata erant, necubi regū desiderium esset, regem sacrificulum creant. &c* Idem libris II. & V. Dionysius refert.

FRATRES. ARVALES. XII

Massurius Sabinus, apud Gelliū libro sexto, cap. septimo, Accā Laurētiā Romuli nutricē duodecim filios suscepisse scripsit. Ex quibus quū vnum misisset, grauiter dolere coepit. Quare quo eius dolorem leniret, in filij demortui locum Romulus Accae Laurentiae sese filiū dedit; seque & ceteros eius filios fratres aruales

appellauit.Ex eo tempore collegiũ mãsit fratrũ arualium numero XII.cuius sacerdotij insigne erat spicea corona,& albae infulae.Plinius lib. XVIII. cap.secũdo: *Aruorum sacerdotes Romulus in primis instituit, seque duodecimum fratrem appellauit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice sua. Spicea corona. quae vitta alba colligaretur, sacerdotio ei pro religiosissimo insigni data, quae prima apud Romanos fuit corona, honos quoque is non nisi vita finitur, & exules etiam captosque comitatur.* Et Varro libro quarto de lingua Latina. *Fratres* (inquit) *Aruales dicti sunt, qui sacra publica faciũt propterea, vt fruges ferãt arua, a ferẽdo & arueis fratres aruales dicti, quia fratria dixerũt*

De hoc sacerdotio mentio est in antiquis epigrammatibus sic

C . PORCIO. C . F . QVIR
PRISCO . LONGINO . C . V
X.VIRO.STLITIB.IVDICAND
ADLECTO.INTER.QVAESTOR
AB.ACTIS. SEN . AED.CVR
ADLECTO.INTER.PRAETOR
PRO.COS.LYCIAE.PAMPHILIAE
C O S . FRATRI . ARVALI

Item

L.CAESONIVS. C. F . QVIRINA
LVCILIVS.MACER.RVFINIANVS
C O S . FRATER . ARVALIS
PRAEF. VRBI . ELECTVS . AD
COGNOSCENDAS.VICE.CAESARIS
COGNITIONES.PROCOS.PROVINC
A.F.R I C A E

LX. PVBLICI. SACERDOTES

Dionyſius libro II. ex Varrone: *Deinde autem quia curiae quaedam ſine ratione & inconſiderate magna ex parte electiones faciebant ſacerdotum, quaedam vero hunc honorẽ precio per praeconem ſubijciendum cenſebant, quaedam eſſe ſorte partiendum exiſtimabant; non venalia Romulus, neque ſorte partienda fecit ſacerdotia, ſed cuiuſq; curiae ipſe binos creauit, ſupra annum quinquageſimum natos, genere excellentes, ſimul & virtute praeſtantes, neque inopes, aut corpore vlla ex parte trunco; hos autem non in praefinitum quoddã tempus, ſed per omnem vitam potiri eo honore ſtatuit, atque ob aetatem a militaribus officijs, ex lege vero a ciuilibus moleſtiis immunes eſſe voluit*

AVGVRVM.XV.COLLEGIVM

Augurãdi ars antiquiſsima eſt quae a Chaldaeis ad Graecos, a Graecisque ad Etruſcos, & ab Etruſcis ad Latinos deuenit. Nam veteres Chaldaeos optimos augures fuiſſe memoriae proditum eſt. Amphiaraus quoque, Mopſus, & Calchas peritisſimi apud Graecos augures memorantur: in Tuſcis vero haec ars multũ floruiſſe conſtat. Aſcanium etiam apud Latinos auguraſſe legimus, quum aciem contra Mezentium educeret. Et vbi micare a ſiniſtris fulgur aſpexit, pugnauit, & vicit. Dionyſius vero antiquam augurandi peritiã apud Aborigines etiam fuiſſe tradit. Romulus ipſe ſummus augur fuit; & idcirco inſtituit magiſtratus cum auguriis creari. Et poſteri non niſi augurato res gerebant. Tanta autem veneratio huic arti acceſsit, vt Romulus principio trium augurum collegium conſtituerit, ſingulos ex ſingulis tribubus, quae tres erant Ramnenſium, Tatienſium, Lucerum.

Quod his verbis libro secundo tradit Dionysius. *Ad haec etiam vates statuit ex singulis tribubus singulos sacris interesse, quos augures vocauit. Quos per curias creari instituit.* Et in Numa: *Quartam sacrorum partem tribuit interpretantibus signa a diis missa, & distinguentibus quarum essent rerum indicia, priuataque & publica, quos equidē augures Romani vocant, totius rei diuinae peritissimos.* Sex. Pompeius: *Augustus locus sanctus, ab auium gestu, id est quia ab auibus significatus est, sic dictus; siue ab auium gustatu, siue quia aues pastae id ratum fecere. Augur ab auibus gerendoque dictus, quia per eū auium gestus edicitur, siue ab auium garritu, vnde & augurium. Inde auspicium ab aue spicienda dictum: nam quod nos cum praepositione dicimus aspicio, apud veteres sine praepositione spicio dicebatur.* Augurandi modum libro 1. diserte narrat Liuius. *Accitus Numa, sicut Romulus augurato in vrbe condenda regnū adeptus est, de se quoque deos consuli iussit. Inde ab augure, cui deinde honoris gratia publicum id perpetuumque sacerdotium fuit, deductus in arcem, in lapide ad meridiem versus consedit. Augur ad laeuam eius capite velato sedem cepit, dextra manu baculum sine nodo aduncum tenens, quem lituum appellauerunt. Inde vbi prospectu in vrbem agrumque capto, deos precatus, regiones ab oriente ad occasum determinauit, dexteras ad meridiem partes, laeuasque ad septentrionem esse iussit. Signum contra quod longissime conspectu oculi ferebant, animo finiuit: tum lituo in laeuam manum translato, dextra in capite Numae imposita, precatus est ita: Iuppiter pater, si est fas hunc Numam Pompilium, cuius ego caput teneo, regem Romae esse, vti tua signa nobis certa ac clara sint inter eos fines quos feci. Tum peregit verbis auspicia, quae mitti vellet. Quibus missis declaratus rex Numa de tēplo descendit &c.* Locus enim augurij templum voca-

batur. Varro libro VI. de lingua Latina: *Templum tribus modis dicitur, ab natura, ab auſpicio, ab ſimilitudine. ab natura in caelo, ab auſpiciis in terra, ab ſimilitudine ſub terrã. In caelo templum dicitur, vt in Hecuba*

O magna templa caeli, tum commixta ſtelleis ſplendidis

In terra, vt in Periboea

Scrupea ſaxa Bacchi templa prope aggreditur

Sub terra, vt in Andromacha

Acheruſia templa alta Orci ſaluete infera

Quam quia initium erat oculis, a tuendo primo templum dictum: quocirca caelum qua tuimur, templum dictum ſic:

Contremuit templum magnum Iouis altitonantis

id eſt, vt ait Naeuius in Hemiſphaerio; vbi terra caerulo ſeptũ ſtat. Eius templi partes quattuor, ſiniſtra ab oriente, dextra ab occaſu, antica ad meridiem, poſtica ad ſeptentrionem. In terreis dictum templum locus augurii aut auſpicij cauſſa quibuſdam conceptis verbis finitus. Concipitur verbis non iiſdẽ vſquequaque. In arce ita: Teſqua a me ita ſunto, quoad ego ea velim, quum nuncupauero: olla, terra, arbor, quiſquis eſt, quam me ſentio dixiſſe, templum tectum qua vis eſto in ſiniſtrum. Olla, terra, arbor, quiſquis eſt, quod me ſentio dixiſſe, templum tectumque: ferto in dextrum & cet. Ita igitur locatus augur, ſi ſigna laeua fuerunt, quia illa parte ſeptentrio eſt, felicia pronuntiat. Nam pars illa orbis propter altitudinem dextra putatur. Si a dextera, infelicia. Nã quia meridies depreſſus eſt, infelix exiſtimatur Alites autẽ volatu auſpicia faciẽtes praecipuae putabantur buteo, ſanqualis, immuſtulus, aquila, vultur, vt tradit Sex. Pompeius. Quam quam autem maxima auguriis auguribuſque ex Romuli praeſcripto veneratio habita ſemper fuerit, nihilominus ſub L. Tarquinio Priſco rege poſt Attij Naui miraculũ, iis

certe,ſacerdotioque augurum tantus honos acceſsit, vt nihil belli domique poſtea, niſi auſpicato gereretur,concilia populi,exercitus vocati,ſumma rerũ, vbi aues non admiſiſſent, dirimerentur. Ser. Tullius rex poſtea,vt exiſtimo, quum in quattuor tribus vrbẽ diuiſiſſet,alterum augurem adiunxit. Nam anno vrbis CDLIIII. vt tradit libro X. Liuius, Q. Appuleio Panſa,& M. Valerio Coruo V. Cos. rogatione Ogulnia, quinque e plebe additis,ad nouem numerũ aucti ſunt. vt latius demonſtraui in Faſtorum commentariis, vbi de põtificibus,& pontifice maximo verba feci. Primi e plebe augures hi fuerunt,C.Genucius,P.Aelius Paetus,M. Minucius Feſſus,C.Marcius,T.Publilius. Qui numerus vſque ad dictaturam Sullae Felicis manſit. Quo tempore,vt ex Liuio Florus in epitoma libri XXCIX. tradit,Sulla augurum pontificumque collegium ampliauit,vt eſſent XV.augures, totidemque pontifices. Qui numerus poſtea manſit. Ceterum quum ceteris fere omnibus ſacerdotibus,ſimul ac in iudicium ducti & dãnati eſſent,alium ſubſtitui mos fuiſſet, augures hac lege immunes erant:dum enim viuerent, licet maximorum criminum conuicti eſſent,ſacerdotio tamen potiebantur,neque vnquam priuari poterant. Quum enim ſacrorum arcana neminem qui augur nõ eſſet cognoſcere vellent;vbi quis augur cooptatus eſſet,iure iurando adigebatur,augurũ res nemini ſe dicturum, priuatum vero eum poſtea factum, eo ſacramento liberum eſſe nolebant. Augurum autem in Romuli memoriam vultur proſperrima auis eſſe exiſtimabatur. Quum autem veteri lege ac more augures ab auguribus,pontifices a pontificibus,reliqui ſacerdotes a ſuis quique collegiis crearẽtur,vnus

tantum pontifex maximus a populo, primus Cn. Domitius Ahenobarbus tribunus plebis, Neronis imperatoris attauus, pontificibus offensior, quod alium quam se sui patris in locum cooptassent, lege lata ius sacerdotum subrogandorum a collegiis ad populum transtulit, anno vrbis DCLI. C. Mario III. & L. Aurelio Oreste cos. Nec multo post ipse pontifex maximus populi suffragio creatus est. Huius legis Cicero II. agraria in Rullum, meminit his verbis: *Hoc idem de ceteris sacerdotiis Cn. Domitius trib. plebis vir clarissimus tulit, quod populus per religionem sacerdotia mandare non poterat, vt minor pars populi vocaretur, ab ea parte qui esset factus is a collegio cooptaretur.* Qua lege etiam permissum est, vt absentes possent petere sacerdotia. scribit enim Cicero, C. Marium, quum in Cappadocia esset, lege Domitia augurem factum fuisse. Atque ita augures, pontifices, septem viri epulonum, XV. viri sacris faciundis, & fetiales, qui hactenus a suis collegiis creari solebant, tributis comitiis renuntiari coepti sunt. Postea L. Sulla dictator, rerum potitus, quũ alia multa contra plebem, quae Marianas partes fouerat, tum hoc sanxit, vt sacerdotes iidem a collegiis crearẽtur, vt Pedianus in diuinationis commentario sic tradit: *His decem annis a Sylla, bellis ciuilibus spoliatus est populus Romanus potestate tribunicia, iudicandi iure, arbitrio creandorum sacerdotum.* Sed quemadmodum legẽ Domitiam abrogauit Sulla, sic legem Sullae aliquot annis post T. Attius Labienus tribunus plebis abrogauit, Domitiamque restituit, M. Tullio, & C. Antonio cos. Fecit autem hoc auctore C. Caesare: qui si populus in mandando sacerdotio suffragium ferret, se qui popularis admodum erat, pontificem maximum in demor-

tui Metelli Pij locum creatum iri, non ſine cauſſa putabat. Quod & re comprobatum eſt: nam P. Seruilio Iſaurico, & Q. Lutatio Catulo, conſularibus viris deiectis, ipſe nondum praetorius in ampliſsimi ſacerdotij gradum aſcendit. Rurſus a populo ad collegia lege Labieni abrogata, ius cooptandorum ſacerdotum retulit poſt caedē Caeſaris M. Antonius conſul, eo cōſilio, vt facilius ac certius M. Aemilius Lepidus, cuius filio filiam ſuam collocauerat, pontifex maximus in Caeſaris locum ſubrogaretur. Ceterum quum Antonij omnes leges anno ſequenti Hirtio & Panſa cos. ex S. C. abrogatae eſſent, quod ex M. Tullij oratione in ipſum XIII. & Dionis libro XLVIII. intelligitur, haec quoque quam de ſacerdotiis tulerat, fracta eſt, lexque Domitia iterum reſtituta: ſic enim eo anno ſcribit Cicero ad Brutum: *Panſa vino celeriora omnia putabamus, ſtatim enim collegam ſibi ſubrogaſſet, deinde ante praetorum ſacerdotum comitia fuiſſent.* Poſtea ſub Auguſto abrogata tertio Domitia lege, collegiorum primo, deinde Romanorum principum arbitrio, pontifices, augures, & reliqui ſacerdotes cooptari coepti. Augurum collegium Romae vſque ad Theodoſij ſenioris imp. tempora viguit. Quibus religione Chriſti ſanctiſsima omnia iam obtinente, vetereque daemonum cultu abrogato, vno edicto ſacerdotiorum omnium redditus fiſco publico applicati ſunt. Quare poſtea plane augures & alij ſacerdotes fieri deſierunt, ita Zoſimus.

De auguribus praeterea multa mentio eſt apud Ciceronem libro I. de diuinatione, Ouidium quarto Faſtorum, Valerium libro II. Plutarchum in problematibus, & Statium Papinium libro quarto Thebaidos

De augurum vero collegio has inscriptiones vidi:

IOVI. O. M.SACR
COLLEG. AVGVR. D.D
CVR
T. IVNIVS. SELEV
CVS. CVM. VALER.FIL
IMMVN.PERPET

item

COLLEGIVM
AVGVRVM. AVCTORE
IMP. CAES. TRAIANO
HADRIANO.AVG
TERMINOS. POMERII
RESTITVENDOS. CVR

HARVSPICES

Haruſpices a Romulo inſtitutos fuiſſe, tradit libro ſecũdo Dionyſius. Hi a victimis in ara aſpiciendis, dicti ſunt, is enim eſt haruſpex, qui poſtquam hoſtia immolata eſt, inſpectis extis futura praedicit; qui & extiſpex dicitur. Hic ſaepe per pecudum & ceterarũ hoſtiarum fibras, iecinora, & alia inteſtina, futura arte daemonum diuinabat

De haruspicibus mentio est in hac antiqua inscriptione.

SOFRONIA
Ↄ. L. TERTIA
SIBI. ET. P. SEXTILIO
PRIMO. HARVSPICI
SEVIRO. AQVINI
ET. SVIS. IN. FR
P.XII. IN. AGR. P.XII

DE TRIBVNO CELERVM

Tertiam sacrorum administrandorum partem Numa tribuno celerum tribuit, quem Romulus equitũ, quos celeres vocabant, praefectum cõstituit; sub cuius potestate pedestres, equestresque copiae erat, corporisque regis ad custodiam creatus fuerat. Hic enim statuta quaedam sacrificia peragebat. Ita Dionysius libro secundo. De tribuno celerum mentionem facit Põponius libro primo, tt. de origine iuris ita: *Initio ciuitatis Romanae, cõstat reges omnẽ potestatem habuisse. Iisdẽ temporibus & tribunum celerũ fuisse constat; is autem equitibus praeerat, & veluti secundum locũ a regibus obtinebat, quo in numero fuit L. Iunius Brutus, qui auctor fuit regis eiiciendi.* Et Dionysius in Romulo: *Romulus trecẽtos viros ex praecipuis familiis, quos curiae renuntiarant, eodẽ modo, quo antea senatores, delegit, eosque ad corporis custodiam circa se habuit, vocatique omnes sunt celeres, vt plures scribunt, ab exequendi ministerij celeritate, prõpti enim velocesque ad opera erant, quos Romani celeres vocant. Vt autem*

Valerius Antias dicit, a primo eorũ duce Fabio Celere. Praeerat nãque dux ipsis etiam clarißimus, cui tres suberant centuriones, & sub eis alij inferiores magistratus, qui per vrbẽ sequentes eum cum telis ministri eorũ quae iubebantur erãt. &c. Huius tribuni celerum postea exactis regibus locum tenuit apud dictatorem magister equitũ, & apud imperatores praefectus praetorio, vt tradit Põponius

CVRIONES XXX. ET . CVRIO MAXIMVS

Curiones erant qui curiis praesidebant a Romulo instituti, curiarũque suffragiis creati: de quibus libro secundo in Numa sic scribit Dionysius: *Assumpta itaque Numa omnis diuini cultus institutione, atque conscripta, eam in octo diuisit partes, quot erant etiam sacrorum ordines, tradidit autem primam sacrorum constitutionem triginta curionibus, quas dixi hostias immolare publicas pro curiis.* His omnibus vnus praesidebat curio maximus dictus, cuius auctoritate (vt inquit Festus) ceteri curiones regebantur. Huius frequens mentio est apud Liuium. Hic curiatis comitiis semper creatus est

DE SODALIBVS TITIIS. alias TITIENSIBVS

Sodales Titij (inquit M. Varro lib. IIII. de lingua Latina) *dicti sunt a Titiis auibus, quas in auguriis certis obseruare solent.* Tacitus vero libro primo: *Ide annus* (inquit) *nouas caerimonias accepit, addito sodalium Augustaliũ sacerdotio, vt quondã T. Tatius retinendis Sabinorũ sacris sodales Titios instituerat. Sorte ducti e primoribus ciuitatis vnus & viginti.*

De hoc

De hoc ſacerdotio mentionem facit Lucanus libro primo

Septemuirque epulis feſtus, Titiique ſodales

Hi ſacerdotes extra vrbem habitabant, & in tuguriis certa auguria ſeruabant, quoniam ad id deputati a pōtificibus erant. De eis praeterea nihil compertum habeo

Horum quoque vt aliorum multorum meminere antiquae inſcriptiones ita

P. CORNELIO
DOLABELLAE
COS
VII . VIRO . EPVLONVM
SODALI . TITIENSI
LEG PRO.PR. DIVI . AVGVSTI
ET TI. CAESARIS . AVGVSTI
CIVITATES . SVPERIORES
PROVINCIAE . ILLYRICI

Item

. . . .
M . F. CL . PRISCO
SACERDOTI.TITIALI
PR INTER . CIVIS.ET
PEREGRINOS.TR.PL
QVAESTORI . PROC
AVG. XX . HERED

Item

. . . .
PONTIFICI.MAXIM . . .
TRIBVNIC.POTESTAT . . .
. . IMP.XVII.P . P
COS.VIII. DES.VIIII. CENSORI
CONSERVATORI.CAEREMONIARVM
PVBLICARVM.ET
RESTITVTORI.AEDIVM.SACRARVM
SODALES. TITI

FLAMINES. XV

Secundam(inquit libro secundo Dionysius) *sacrorum ministeriorum curam Numa rex iis tradidit, qui a gestatione pileorũ & infularũ flamines vocati sunt.* De quorũ institutione parum inter veteres scriptores conuenit. Plutarchus enim in Numa ita scribit: *Iouis Martisque sacerdotibus a Romulo constitutis, tertium ipse Romuli addidit, quẽ flaminẽ Quirinalem nominauit. Vocabant & sacerdotes antea constitutos flamines, a pileis quibus ad tegenda capita vtebantur, quasi pilamines quidam essent.* E contra Dionysius, & Liuius flaminum omnium originẽ Numae tribuunt. Ita enim scribit Liuius: *Tum sacerdotibus creãdis animum adiecit, quamquam ipse plurima sacra obibat, ea maxime quae nunc ad flaminem Dialem pertinent: sed quia in ciuitate bellicosa plures Romuli quam Numae reges similes putabat fore, iturosque ipsos ad bella, ne sacra regiae vicis desererentur, flaminem Ioui assiduũ sacerdotem creauit, insignique eum veste & curuli regia sella adornauit. Huic duos flamines adiecit, Marti vnum, alterum Quirino.* Erat autem flamen sacerdotis nomen, qui alicui deo

peculiariter consecratus, ei vni singillatim sacra faciebat, a quo & nomen obtinebat, vt is qui Iouis sacra curabat, vel Martis, aut Quirini; is flamē Dialis, Martialis, & Quirinalis vocabatur. Hinc Cicero secundo de legibus: *Diuisque aliis sacerdotes, omnibus põtifices, singulis flamines sunto.* Nominis autem ratio tracta est a filo, quo caput cinctum habebant, quod his verbis docet M. Varro libro IIII. de lingua Latina: *Flamnies (inquit) quod in Latio capite velato erant semper, ac caput cinctum habebant filo, flamines dicti. Horum singuli cognomina habent ab eo deo cui sacra faciunt: sed partim sunt aperta, partim obscura. &c.* & Seruius super Virgilium: *Flamines (inquit) in capite habebant pileum, quod quum per aestus ferre non possent, filo tantum capita religare coeperunt, nam nudis penitus capitibus incedere nefas erat, vnde a filo quo vtebantur flamines dicti quasi filamines.* Plutarchus in Numa, eos a pileo pilamines primo, post flamines dictos putat; quod non placet: nam & pontifices, & alij sacerdotes pileos gerebant, & flamines tamen non sunt appellati. Appianus flaminem Dialem semper velo & galero festis profestisque diebus vti solere scribit. Sunt qui eos a sacris infulis flamines dictos putant, quas in capite gestabant; quae ab antiquis flamae dicebantur, siue a flammeo, quod genus est tegminis capitis, quod potius mulierum est quam virorum. Sex. Pompeius: *Flamen Dialis dictus quod filo assidue velatur, indeque appellatur flamen quasi filamen.* Pileus autem siue galerus quo flamines vtebantur, apex vocabatur, cuius formam ex lapidibus marmoreis, vetustisque nummis, ita aliquando descripsi. Nam quum apex fastigiũ sit & summum aliquod alicui additum rei, flaminis pileus qui

ad modū galeae militaris factus erat, in summo fastigio virgulam fixam habebat, circa quam filum lanae albae religatum erat; a qua re (vt dixi) & ipsi flamines sunt vocati, & pileus ipse apex. Vnde Valerius libro primo cap. I. *At Sulpicio inter sacrificandum apex prolapsus, eidem sacerdotium abstulit.* Et Lucanus libro primo

Et tollens apicem generoso vertice flamen

Apice autem non nisi flaminibus vti permissum erat, vt nunc mitra episcopis. Seruius libro VIII. *Vocant apicem ab apendo quod est vincire, vnde aptus, & apiculum filum quo flamines velatum caput gerunt.* Sex. Pompeius: *Apex* (inquit) *qui est sacerdotū insigne, dictus est ab eo quod comprehendere vinculo, antiqui apere dicebant: vnde aptus is qui conuenienter alicui iunctus est.* Virgilius libro VIII

Hinc exultantes salios, nudosque lupercos
Lanigerosque apices

Apex igitur omnium flaminum insigne cōmune erat. Quum autem tres a Numa principio tantum instituti fuissent, Dialis, Martialis, & Quirinalis; postea processu temporis XII. alij Romae additi sunt, & ad XV. numerum aucti. Sex. Pompeius: *Maximae dignationis flamen Dialis est inter XV. flamines. Et quum ceteri discrimina maiestatis suae habeant, minimi habetur Pomonalis: quod Pomona leuissimo fructui agrorum praesidet id est pomis: etc.* Ceterū omnes flamines mox enumerabo. Post constitutos XII. flamines, orta est inter eos maiorum, minorumque; vel patriciorum, & plebeiorum distinctio. Tres enim primi a Numa instituti maiores, & patricij appellati sunt, XII. posteriores, minores & plebeij. Vnde Sex. Pompeius: *Maiores flamines appellabantur patricij generis, minores vero plebei.* Nam tres primi flamines semper ex patriciis cooptati sunt, vt docet Cicero

inoratione pro domo; in qua regem ſacrorum, flamines, ſalios, interregẽ, & ex dimidia parte reliquos ſacerdotes nõ niſi ex patribus creari poſſe tradit. Ceterũ quamquam xv. flamines eſſent, qui nomine conuenirent, collegae tamen non erant, neque eorum quoddam collegium vocabatur. Siquidem flamen vnius tãtum dei ſacerdos erat, habebatque ſua quiſque ſacra, quae per ſe quiſque procuraret, & ad alios nihil omnino attineret. Quod Cicero libro ſecundo de legibus ſatis indicat, quum legem eiuſmodi ponit: *Diuiſque aliis ſacerdotes, omnibus põtifices, ſingulis flamines ſunto.* Flamines autem (de maioribus praeſertim loquens) tametſi non eſſent pontifices, ita tamen erant adſcripti in collegium pontificum, vt ſi quando de re aliqua apud pontifices ageretur, ipſi vna iudices ſederẽt eius rei, de qua ad collegium pontificum relatum eſſet. Quod poteſt ex oratione Ciceronis pro domo ſua intelligi, quae quum habita ſit apud pontifices, ad quorum collegium reiectum erat de domo a Clodio conſecrata iudicium, in ea tamen oratione iudices ſediſſe, regem ſacrorum, & flamines oſtendit. Creabãtur autem flamines a populo comitiis curiatis, vt ex Laelio Felice docet Gellius cap. xxvii. libri xv. Flamines vero a populo comitiis curiatis creati inaugurabantur a pontifice maximo, cuius dicto omnes ſuberãt. Quod ex his Liuij teſtimoniis demõſtrari poteſt. Liuius lib. xxvii. *Et flaminem Dialem inuitum inaugurari coegit P. Licinius pont. max. C. Valerium Flaccum.* Quod idẽ ſcribit Valerius Maximus libro vi. cap. ix. *C. Valerius Flaccus ſecundi belli Punici temporibus luxu perditam adoleſcentiam inchoauit. Ceterum a P. Licinio pontifice maximo flamen factus, &c.* & L. Florus in epitoma libri xix.

scribit: *L. Caecilius Metellus pontifex maximus A. Postumium consulem, quoniam idem & flamen Martialis erat, quum ille ad bellum gerendum proficisci vellet, in vrbe tenuit, nec passus est a sacris recedere.* & idem Liuius libro xxxvii. de Q. Fabio Pictore, quem dicit eo anno quo creatus est praetor, inauguratum fuisse Flaminē Quirinalem, ita scribit. *Priusquam in prouincias praetores irent, certamen inter P. Licinium pontificem maximum fuit, & Q. Fabium Pictorem flaminem Quirinalem, quale patrum memoria inter L. Metellum, & Postumium Albinum fuerat. Consulē illum cū C. Lutatio collega in Siciliā ad classē proficiscentem, ad sacra retinuerat Metellus pontifex maximus. Praetorem hunc, ne in Sardiniam proficisceretur, P. Licinius tenuit. Et in senatu & ad populum magnis contentionibus certatum est, & imperia inhibita vltro citroque, & pignora capta, & mulctae dictae, & tribuni appellati, & prouocatum ad populum est. Religio ad postremum vicit, & dicto audiens esse flamen pontifici iussus.* Quamobrem flamini Diali antiquitus nec magistratum petere, nec capere permissum erat. In cuius rei gratiam ei lictore, & regia sella curuli vti permissum est. Inde Cornelium Merulam flaminem Dialem Consulem in locum Cinnae vrbe pulsi suffectum, poenas dedisse violati antiqui iuris quidam crediderunt: in magistratu enim paulo post occisus est. Flaminium autem sacerdotium ita perpetuum erat, vt tamen ob certas quasdam caussas flamines etiam sacerdotio priuari possent; dicebanturque flaminio abire, aliique subrogabantur. quod si nullis illarum caussis coacti fuissent sacerdotium deponere, id dum viuebant retinere solebant. Vnde Valerius Maximus libro I. cap. I. *Consimili ratione post P. Coelius, M. Cornelius Cethegus,*

& C. Claudius propter exta parum curiose admota aris deorum immortalium, variis temporibus, bellisque diuersis flaminio abire iussi sunt coactique etiam. At Sulpicio inter sacrificandum apex e capite prolapsus, eidem sacerdotium abstulit. Aliae quoque erant caussae eius deponendi sacerdotij, quas paulo post afferam. Quum autem pontificum maximorum auctoritatem, super flamines, regem sacrorum, & ceteros pontifices fuisse aperte ex Liuio ostenderim, miror cur Sex. Pompeius ita scripserit: *Ordo sacerdotum aestimatur deorum * maximus quisque. Maximus videtur rex, deinde Dialis, post hunc Martialis, quarto loco Quirinalis, quinto pontifex maximus. Itaque in conuiuiis solus rex supra omnes accubat: sed Dialis supra Martialem, & supra Quirinalem Martialis, is supra pontificē maximū: Rex, quia potentissimus; Dialis, quia vniuersi mundi sacerdos, qui appellatur Dium; Martialis, quod conditor ac vrbis parens Mars; Quirinalis, socio Romani imperij adscito Quirino; pontifex maximus, quod iudex atque arbiter rerum diuinarum humanarumque habetur.* & cet. Nisi hoc intelligatur, in religiosis quibusdam epulis, & conuiuiis, quantum ad sessionem attinet, antiqui ritus ergo id obseruatum fuisse; ceterum potestate pont. max. omnes anteiisse. Flamines autem, quum populi suffragiis creati, a pontifice inaugurarentur, hoc est certis quibusdam ac solemnibus captatis auguriis crearentur; captos duci a patribus, velut ab hostibus mos fuit. Hinc flamines capti dicebantur. Flaminum vxores flaminicae vocabantur, vt tradit Sex. Pompeius, quibus diuortium facere non licebat. Flaminum ministri flaminij dicebantur, & ministrae Flaminiae. Sex. Pompeius: *Flaminius Camillus puer ingenuus patrimus &*

matrimus, qui flamini Diali sacrificanti ministrabat. antiqui enim sacrorum ministros Camillos vocabant. Flaminia sacerdotula, quae flaminicae Diali praeministrabat, eaque patrima & matrima erat, id est patrem, matremque adhuc viuos habebat. Flaminius lictor, qui flamini Diali sacrorum caussa praesto est. Flaminia aedes, domus flaminis Dialis. Praeciae dicebantur, quia a flaminibus praemittebantur, vt denuntiarent opificibus, vt manus abstinerent ab opere, ne si vidisset sacerdos facientem opus, sacra pollnerentur. Hi ab aliis praeclamitatores appellantur. Haec itaque sunt quae omnibus flaminibus communia erant, nunc singillatim de iis disputemus.

DE. FLAMINE. DIALI

Atque primo a flamine Diali, qui maximae dignationis inter omnes erat, initium sumam. Hic, Dionysio & Liuio auctoribus, a Numa; vel vt Plutarchus tradit, a Romulo ipso Ioui institutus fuit. Nam ante flaminum munus, regum fuerat; qui pontificum regumque promiscue officia exercebāt, vt de Priamo & Aenea apud Virgilium videri potest. Item apud eundem de rege Deli Anio, & sacerdote Apollinis

Rex Anius, rex idem hominum, Phoebique sacerdos

Dictus autē est Dialis ἀπὸ τῦ Διός, hoc est a Ioue, qui Διός dicitur quasi Iouialis, a quo vita dari putabatur hominibus. Cui flamini caerimonias multas impositas fuisse liquet; quae ex Fabio Pictore, Massurio Sabino, M. Varrone, Plutarcho in problematibus, Gellio lib. x. cap xv. ceterisque libris qui de sacerdotibus publicis conscripti sunt, excerptae, sunt hae

I. Equo Dialem flaminem vehi religio erat. II. Classem procinctam extra pomeriū, idest exercitum

armatum videre; idcirco rarenter flamen Dialis creatus cōsul est, quum bella consulibus mādabantur. III. Item iurare Dialem fas nunquam erat. IIII. Item annulo vti, nisi peruio cassoque, fas non erat. V. Ignem e flaminia, id est flaminis Dialis domo, nisi sacrū efferri ius non erat. VI. Vinctū si aedes eius introiisset, solui necessum erat, & vincula per impluuium in tegulas subduci, atque inde foras in viam demitti. VII. Nodum neque in apice, neque in cinctu, neque alia in parte vllum habebat. VIII. Si quis ad verberandum duceretur, si ad pedes eius supplex accubuisset, eo die verberari piaculum erat. IX. Capillum Dialis, nisi qui liber homo erat, detondere non poterat. X. Capram & carnem incoctam, & ederā, & fabam, neque tangere Diali mos erat, neque nominare. XI. Propagines e vitibus altius praetentis nō succidebat. XII. Pedes lecti in quo cubabat, luto tenui circūlitos esse oportebat, & de eo lecto trinoctium continuum non decubabat, neque in eo lecto cubare alium fas erat: neque apud eius lecti fulcrum capsulam esse cū strue atque ferro oportebat. XIII. Vnguium Dialis & capilli segmina subter arborem felicē terra operiebātur. XIIII. Dialis quottidie festatus erat XV. Ac sine apice sub diuo esse licitum non erat, sub tecto vti libebat, & non pridem a pontificibus constitutum: XVI. Farinam fermento imbutam attingere ei fas non erat. XVII. Tunicam intimam nisi in locis tectis non exuebat, ne sub caelo tanquam sub oculis Iouis nudus esset. XVIII. Super flaminem Dialem in conuiuio, nisi Rex sacrificulus, haud quisquā alius accūbebat: quae res Sex. Pompeij locum de sessione sacerdotum in solemnibus conuiuiis aperit. XIX. Vxorē quū amittebat, flaminio decedere mos

erat.xx. Flaminis matrimonium nisi morte dirimi nō poterat. xxi. Locum in quo bustum esset, nunquā ingrediebatur. xxii. Mortuum nūquam attingebat, funus tamen exequi religio non erat. xxiii. Vnus omnium flamen Dialis galero albo vtebatur, vt libro secundo rerum diuinarū refert M. Varro, vel quod maximus esset, vel quod Ioui immolata hostia albato fieri oportuisset. xxiiii. Vngi sub dio fas non erat Diali. xxv. Flamē Dialis antiquitus, nec magistratum petere, nec capere poterat, ne sacris auocaretur, & multa contra religionem facere cogeretur. xxvi. Praeclamitatores habebat: qui ipsum praecedebant, clamantes vt homines ab operibus desisterent., quia ei opus faciētem videre religiosum erat. Massurius quoque Sabinus alia quaedam fuisse scripsit, quae remissa sunt, gratiamque aliquot caerimoniarum Diali factā fuisse tradit. Flaminis Dialis apex siue pileus albogalerus dicebatur, quod fieret ex hostia alba Ioui caesa, cui affigebatur apex virgula oleágina. Sex. Pōpeius. Eaedem ferme caerimoniae sunt; quas flaminicae sacerdotissae Diales obseruabant. In queis hae. Quod bene nato operiretur. Et quod virrica surculum de arbore felici haberet: & quod scalas descendere ei plus tribus gradibus religiosum esset. Atque etiam, quum iret ad Argeos, neque caput comere, neque capillum depectere solebat.

Flaminicae cuiusdam mentio est in vetusta inscriptione sic

Q.CACILIO.Q F.AN
OPTATIANO
PRAEF.COH.I.AQVI
TANOR.EQVIT
PONTIA.T.F.SABI
NA.MATER
FLAMINICA
L . D . D . D

Adiicit in fine huius capitis Gellius: *Verba praetoris ex edicto perpetuo de flamine Diali, & de sacerdote Vestae sunt haec: Sacerdotem Vestalem, & flaminem Dialem, in omni mea iurisdictione iurare nõ cogam.* A Numa vsque ad Marij & Sullae tempora, perpetua & continuata serie flamines Diales semper fuerunt, vsque ad L. Cornelium Merulam, qui in seditione ciuili Cinnae & Octauij in magistratu occisus fuit. Post quem, quum Caesar qui postea dictator fuit, id sacerdotium cõsequutus fuisset, nõ longe post a victore Sulla, & sacerdotio, & vxoris dote mulctatus est: ita vt nullus deinceps flamen Dialis inauguratus fuit, vsque ad finem imperij Augusti Caesaris. Sub quo anno plus minus centesimo postquam id sacerdotiũ vacauerat, flamẽ Dialis inauguratus est Ser. Cornelius Maluginensis, post quem perpetuo ordine flamines Diales multi fuerunt vsque ad nouissima imperij tempora, quibus cũ reliquis sacerdotiis veteris superstitionis ab imp. Theodosio, id sacerdotium omnino sublatum est. Atque haec sunt quae de flamine Diali apud veteres scriptores inueni

DE. FLAMINE. MARTIALI

Secundus a Numa inſtitutus flamen Martialis fuit, vt Dionyſius, & Liuius tradunt; vel a Romulo, vt Plutarchus; quod Romuli vrbis cõditoris Mars pater creditus ſit. Hic patricius, & maior flamen erat. De quo M. Varro libro quarto de lingua Latina: *Flamines ſinguli cognomina habent ab eo deo, cui ſacra faciunt: ſed partim ſunt aperta, partim obſcura: aperta, vt Martialis, Volcanalis. &c.* Idem refert libro ſexto.

De flamine Martiali mentio extat in antiqua inſcriptione ſic

P . CORNELIVS . P . F. DOLABELLA COS
C. IVNIVS. C. F. SILANVS, FLAMEN . MARTIAL
E X . S . C
FACIVND . CVRAVERVNT. IDEM . QVE
PROBAVERVNT

Hi conſules, vt ex Faſtis liquet, ſub Auguſti imperio fuerunt. Ne autem quis hac inſcriptione in dubiũ verteret, quod de flaminibus maioribus dixi, ipſos ſemper ex patriciis lectos fuiſſe, animaduerſione dignũ, gentem Iuniam plebeiam quidem ante dictatorẽ Caeſarem fuiſſe, ideoque hoc ſacerdotio excluſam. Verũ poſt Caeſaris dictatoris tempora, a quo Iunia gens cũ plerisque aliis in patricias allecta eſt, vt Trãquillus & Dio tradunt, tam hoc ſacerdotium, quam cetera quae plebeiis antea prohibita erant, obtinere potuit, vt ſub Auguſto hunc Iunium obtinuiſſe videmus.

DE FLAMINE QVIRINALI

Et hic flamen maior, & patricius a Numa in Romuli honorem institutus est, quod Romulus Quirinus appellatus parens & vrbis conditor fuisset. De hoc flamine frequens mentio est apud Liuium, Varronem, & Sex. Pompeium

DE FLAMINE VOLCANALI

Flamen Volcanalis Volcano consecratus, & reliqui vndecim flamines minores omnes, & plebeij fuerunt, variis temporibus instituti. De flamine Volcanali sic scribit Varro lib. IIII. de lingua Latina: *Flaminum cognomina aperta sunt, Martialis, & Volcanalis*

DE FLAMINE CARMENTALI

Hic flamen Carmentae Euandri Arcadis matris, cuius templum prope Capitolium fuit, sacra curabat; de quo Cicero in Bruto ita mentionem facit: *M. Popillius quum consul esset, eodemque tēpore sacrificium publicū cum laena faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis cōtra patres concitatione & seditione nuntiata, vt erat laena amictus, ita venit in concionem, seditionemque tum auctoritate tum oratione sedauit.* Hos autem flamines plebeios fuisse testimonio est hic Laenas, qui ex plebe consul lectus fuerat, quum flamen Carmentalis esset

DE FLAMINE FLORALI

De Florali flamine, qui a Flora dictus est, meminit Varro libro sexto de lingua Latina. Hanc deā floribus praeesse veteres credebant. Quam meretricem fuisse

aiũt,quae quum magnas opes corporis quaeſtu quaeſiuiſſet,populum Romanum fecit heredem , certamque pecuniã reliquit, ex cuius annuo fenore ſuus natalis dies celebraretur editione ludorum,quos Floralia,ſiue ludos Florales appellabant. Quod quia ſenatui flagitioſum tractu temporis viſum eſt,ab ipſo nomine argumentum ſumi placuit, vt pudẽdae rei quaedam dignitas adderetur,deámque finxerunt eſſe,quae floribus praeſit,eamque oportere placari,vt fruges cũ arboribus aut vitibus bene proſpereque floreſcerent; itaque Floram nuncupaſſe , & ludos ei dedicatos appellauiſſe Floralia. De quib. in antiquo nummo ſic mentio eſt C.MEMMIVS. FLORALIA. PRIMVS. FECIT. Celebrabantur autem hi ludi omni cum laſciuia,conuenientes memoriae meretricis , in quibus praeter verborum licentiam nudabantur , flagitante populo,meretrices, quae mimarum functae officio, in conſpectu multitudinis ad ſatietatem vſque impudicis motibus detinebantur. De hac dea, & eius ludis multa ſcribit Ouidius libro quarto Faſtorum

DE FLAMINE PALATVALI

Palatualis, vt Varro libro ſexto de lingua Latina,ſiue Palatilis,vt Sex. Pompeius ſcribunt,flamen conſtitutus fuit ad ſacrificandum ei deae, in cuius tutela Palatium erat,quam M. Varro Palatuam vocat : de quo nihil praeterea memoria dignum inueni

DE FLAMINE FALACRO

Flamen Falacer, vt libro quarto de lingua Latina ſcribit Varro,a diuo patre Falacre dictus eſt. Quis autem is deus fuerit,nondum inueni.

DE FLAMINE FVRINALI

Flaminum *aliquot cognomina obscura sunt*(inquit Varro libro quarto de lingua Latina) *vt Dialis, & Furinalis. Quū Dialis a Ioue sit, qui Diouis est: Furinalis a Furina, cuius etiam in Fastis Furinales feriae sunt.* De eodem mentionem facit libro sexto de lingua Latina. Forte haec dea est, cuius vetus haec inscriptio meminit

I. O. M. H. AVG
SACR
GENIO.FORINARVM
ET.CVLTORIBVS.HVIVS
LOCI.TERENTIA.NICE
CVM.TERENTIO.DAMA
RIONE.FILIO.SACERDOTE.

De flamine Volturnali

Flaminis Volturnalis solus quod sciam meminit M. Varro libro VI. de lingua Latina sic: *Eundem Pompilium Numā ait fecisse flamines, qui cum omnes sint a singulis deis cognominati, in quibusdam apparent etyma, vt cur sit Martialis, Quirinalis. Sunt in quibus flaminum cognominibus latent origines, vt qui sunt in versibus plerique, Volturnalis, Palatualis, Furinalis, Floralis, Falacer, Pomonalis; obscura est eorum origo. Volturnus, Palatua, Furina, Flora, Falacer, Pomona pomorum patrona*

De flamine Virbiali

Flaminem Virbialem deo Virbio, idest Hippolyto consecratum, nullus quod sciam antiquus scriptor

commemorat. Eius ego mentionem extare vidi Romae in antiqua inſcriptione, quam ad me miſit Antoninus Auguſtinus epiſcopus Allifanus

PRAF. IVVEN
EQVO. PVBLICO
ADIECTO.IN.V.DECVR
ORNATO. MILITIAE
PRAEF.COH.AFRICAE
FLAMINI. VIRBIALI
AVGVRI. AEDILI
AVGVSTALI. Q. Q. IVVENVM

Deus autem Virbius idem qui Hippolytus eſt, Theſei & Hippolytae Amazonis filius, qui quum a Phaedra nouerca per calumniam apud patrē delatus eſſet, quod ipſi ſtuprum inferre voluiſſet, patris iram veritus curru conſcenſo fugam arripuit: quumque iuxta maris littus perueniſſet, incuſſo a Neptuno pauore, equi conſternati implicatum habenis Hippolytum dilacerarunt. Cuius vicem miſerata Diana ad vitam eum reuocauit, & in Aricino nemore collocatū, pro Hippolyto Virbium appellauit, quaſi bis virum. Vide haec latius apud Ouidium ſecundo metamorphoſeos

De flaminibus Laurentiali, Lauinali, & Luculari

Neque etiam horum trium flaminum vllam mentionem apud veteres auctores extare vnquam vidi. Eos autem ex antiquo hoc epigrammate concinnaui

P. AELIO

P. AELIO. P. F. PAPIR
MARCELLO. CENT
FRVM. SVB. PRINCIPE
PEREGRINOR. HASTATO
ET. PRINCIPI. ET. PRIMIPILO
LEG. VII. GEM. PIAE. FEL. ADLEC
TO. AD. MVNERA. PRAEFF
LEGG. VII. CLAVD. ET. PRIMAE
ADIVTRICIS. V. F. FLAMINI
LVCVLARI. LAVRENT. LAVINAL
PATRONO. ET. DECVRIONI
COLONIAE. APVLESIVM. PATRONO
CIVITATIS. FORO. FLAM. FVLGINIAE
ITEM. QVE. IGVVINORVM
SPLENDIDISSIMVS. ORDO
FORO. FLAM
CVIVS. DEDICAT. DECVRIONIBVS
ET. LIBERIS. EORVM. PANEM
ET. VINVM. SS. XXX. N. ITEM
MVNICIPIBVS. SS. IIII. N. DEDIT

Ex his Laurentialem Accae Laurentiae Romuli nutrici creatum fuisse crediderim; reliquorum vero obscura cognomina sunt.

De flamine Pomonali.

Flaminis Pomonalis quem inter xv. minimi habitũ fuisse tradit Sex. Pompeius, Varro libro sexto de lingua Latina meminit, eumque a Pomona pomorũ dea denominatum fuisse tradit. Et Sex. Pompeius: *Maximae* (inquit) *dignationis flamen Dialis est inter quindecim flamines: & quum ceteri discrimina maiestatis suae habeãt, minimi habetur Pomonalis, quod Pomona leuissimo fructui*

agrorum praesidet, id est pomis. Haec autem sunt quae de xv. flaminibus inuenire potui. Quorum vxores omnes flaminicae dicebantur. Ceterum quo ab antiquitatum studiosis gratiam aliquam ineam, & alterius generis flaminum aliquot inscriptiones suggeram, qui certe municipales flamines fuerunt

Firmi in Piceno

T . APPAEO . T . F . VEL
ALFINIO.SECVNDO
PROC.AVGVST. XX. HERED
PROC.ALPI.ATRECTIANAR
PRAEF.VEHICVL.SVB.PRAEF
CLASS.PRAET.RAVENN.PR
ALAE.I.AVG.THRAC.TRIB.COH
I.AELIAE . BRITTON . PRAEF
COH IIII. GALLOR.PATRON
COLON. FLAMINI . DIVOR
OMNIVM.AVGVRI
I I . VIR . QVINQ . B I S
OB.MERITA.EIVS

ibidem

L . VOLCATIO . Q . F .
VEL.PRIMO
I I . VIR . I I . QVINQ
FLAM . DIVOR . O M N
P. C. EX. TESTAMENTO
EIVS. POSITA
Q. LICINIO . CRISPINO
C. HERENNIO. MAXIMO
I I . V I R

ibidem

L. VOLCATIO. Q. F.
VEL. PRIMO
PRAEF. COH. I. NORICOR
IN. PANN. PRAEF. RIPAE
DANVVI. ET. CIVITATIVM
DVARVM. BOLOR. ET. AZALIOR
TRIB. MILIT. LEG. V
MACEDONICAE. IN
MOESIA. PRAEF. ALAE. I
PANNONIOR. IN. AFRICA
II. VIRO. QVINQ
FLAMINI. DIVOR
OMNIVM. P. C
EX. TESTAMENTO. EIVS
P O S I T A
M. ACCIO. SENECA.
. . . MANLIO. PLANTA
II. VIR. QVINQ

De reliquis imperatorum inter diuos relatorum flaminibus; & primo de flamine diui Iuli

Poſt reip. caſum quum Romanos imperatores & Auguſtas eorum vxores, vel filios, conſecrandi mos irrepſiſſet, plures quoque eorũdem flamines ſunt facti. Mortuo enim & inter diuos relato imperatori flamen, & ſodales, qui ab eo nomen acciperent, addebãtur, templũque in quo ipſi hymnos in eius honorem compoſitos canerent, extruebatur. Nam Iulio Caeſari, a quo hic mos originem habuit, etiam adhuc

viuenti haec decreta fuisse tradit his verbis Tranquillus: *Non enim honores modo nimios recepit, vt continuum consulatum, perpetuam dictaturam, praefecturamque morũ, insuper praenomen imperatoris, cognomen patris patriae, statuam inter reges, suggestum in orchestra: sed & ampliora humano fastigio sibi decerni passus est, sedem aureã in curia, & pro tribunali tensam, & ferculum circensi pompa, templa, aras, simulachra iuxta deos, puluinar, flaminem, lupercos, appellationem mẽsis e suo nomine. &c.* Post mortem quoque ei consecrato eadem omnia remanserunt: quod his verbis indicat idem Tranquillus: *Laudationis loco cos. Antonius per praeconem pronuntiauit S.C. quo omnia ei diuina simul atque humana decreuerat, item iusiurandum, quo se cuncti pro salute vnius astrinxerant.* Qua ratione vero imperatores consecrari apud veteres solerent, quum post mortem inter diuos referrentur, accurate exposui in commentariis libri secundi Fastorum, vbi Seueri Augusti obitum descripsi.

De flamine diui Iulij mentio extat in antiquo hoc epigrammate

M. PVBLICIO
M. F. SAB. SEXTIO
CALPVRNIANO
EQVO. PVBLICO
FLAM. DIVI. IVLI
PRAEF. AEDIL. POT
QVAESTOR. AERAR
SACERD. IVVEN. BRIX
COLLEGIA
CENTON. ET. FABROR

Item

L. ACVTIO
L. F.
FAB. PRIMO
EQVO. PVB
II. VIR. I. D
AEDIL. Q. ALIM
FLAM. DIVI. IVLI

De flamine diui Augusti

Augustum post mortem a Tiberio Caesare consecratum fuisse praeter Tranquillum docet etiam libro primo Tacitus ita: *Idem annus nouas caerimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio. Sorte ducti e primoribus ciuitatis vnus & viginti, Tiberius, Drususque, Claudius, & Germanicus adiiciuntur* . . .

De flamine diui Augusti mentio est in hisce vetustis inscriptionibus

NERONI . CAESARI
GERMANICI . F
TI. AVGVSTI . N. DIVI . AVG
PRON . FLAMINI . AVGVSTALI
S O D A L I . A V G V S T A L I

Item

C. VALERIO . C . F . P A P
M A R I A N O
H O N O R E S . O M N E S
A D E P T O . T R I D E N T
FLAMINI . ROM . ET . AVG
PRAEF . QVINQ . AVGVR
ADLECTO. AN. NON . LEG . III
ITALIC . SODALI . SACROR
TVSCVLANOR . I V D I C I
SELECTO . DECVR . T R I D
DECVRIONI . V E R X I A E
CVRATORI . R E I P . MANT
EQVO . PVBL . PRAEF . FABR
PATRONO . COLON
PVBLICE

Item

M. ARTORIVS. M. F. PAL . PRISCVS . VICASIVS.
SABIDIANVS. TRIB. COH. XV. VOLVNT. C. R. TR. LEG
VII. CLAVD. PIAE. FID. PRAEF. ALAE. I. PANN
P R A E F
MONTIS. BERENICIDIS. FLAM. DIVI. AVG
P A T R . C O L
. . . RATEG. THEAD. EX. VOTO. D. D .

De sacerdote diuae Augustae

Augustarum vero consecratarum, non flamines, sed sacerdotes vocabantur, quae illis praecipue sacra faciebāt. Liuiam autem Drusillam, quae & Iulia Augusta, Augustj Caesaris vxorem post obitum, primam omnium Augustarum sub Diuae Augustae vocabulo a Claudio imperatore consecratam tradit Tranquillus in Claudio cap. XI. *Auiae* (inquit) *Liuiae diuinos honores, & circensi pompa currum elephantorum, Augusteo similem, decernendum curauit*

Eius mentio est in hac vetusta basi ita

DENTRIAE. L. F. POLLAE.
SACERDOTI. DIVAE
AVGVSTAE
POST. MORTEM
D. D.

De flamine diui Claudij

Ti. Claudium Caesarem post obitum a Nerone imperij herede consecratum fuisse tradunt Tacitus libro XII. Tranquillus cap. XLV. & Eutropius libro septimo

De cuius flamine mentio est in hac vetusta inscriptione

Q.PETRONIVS.C. F. PVB. MODESTVS
P. P. BIS
LEG.XII.FVLM.ET.LEG. I.ADIVTRIC
TRIB.MIL.COH.V.VIG
TR.COH.XII.VRB.TR.COH.V.PR.PR
DIVI.NERVAE.ET.IMP.CAES
NERVAE.TRAIANI.AVG.GERM.PROVINC
HISPANIAE.CITER.ASTVRIAE.ET
GALLAECIARVM.FLAMEN.DIVI.CLAVDI
DEDIT.IDEMQVE.DEDICAVIT

De flamine vero diui Vespasiani mentio est in antiquo hoc epigrammate ita

M.BAEBIO.M.F. Q. N. ARN. SVETRIO
MARCELLO.EQVO.PVBLICO
AED.Q.IIII.VIR. I.D. IIII. QVINQ. II
PATRONO.MVNIC.FLAMINI.DIVI
VESPASIANI
M.BAEBIVS.SVETRIVS. MARCELLVS.ET
SVETRIA. RVFA. OPTVMO.HVIC.DECV
RIONES. FVNVS. PVBLICVM.STATVAM
EQVESTREM. CLYPEVM. ARGENTEVM
LOCVM. SEPVLTVRAE. DECREVERVNT
VRBANI.STATVAM.PEDESTREM

item

L . APPAEO . L . F .
PVP
PVDENTI . P . P
TRIB . COH . XII
VRB . ET . X . PRAET
FLAMINI . FLAV
PATRONO

De ſodalibus autem Flauialibus

IMP. CAESARI
DIVI . F . T . VESPAS
IANO . AVGVSTO .
PONTIF. MAX. TRIB
POT . IMP . X . P . P
CENSORI . CONSER
VATORI . AEDIVM
PVBLICARVM . ET
RESTITVTORI . AEDIVM
SACRARVM
SODALES . FLAVII
P. MARTIVS . VERVS

De ſacerdote diuae Domitillae

Diuae Domitillae ſororis Titi & Domitiani Imperatorum, Veſpaſiani Auguſti filiae, a Domitiano imperatore conſecratae, cuius meminit Statius libro Siluarum primo, hanc marmoream inſcriptionẽ vidi

C.ASCONIO . C.F
FAB.SARDO
IIII . VIR. I . D
PRAEF : FABR
FRATRI
CVSINIAE . M.F
SARDI . MATRI
ET SIBI
ASCONIA . C. F
A V G V R I N A
SACERDOS
DIVAE.DOMITILLAE

De flamine Traianali

De flamine, & ſodalibus diui Traiani, quem conſecratum ab Hadriano fuiſſe omnes tradunt, has vidi veteres inſcriptiones

P.CLODIO . P . F
FAB . SVRAE
Q. FLAMINI . D I V I
TRAIANI . P O N T I F
II.VIR.QVINQ.TRIB. LEG
II.ADIVTRIC. PIAE. FID
CVRAT.REIP. BERGOMEN
DAT.AB.IMP . TRAIANO
CVRAT . REIP. . COMENS
DAT.AB.IMP . HADRIANO
COLLEGIA
FABROR.ET.CENT

Item,

SEX . TITIO
SEX . F . PVP
MONTANO
CAESIO . SABINO
EQVO . PVBLICO
AED . PONTIFICI
FLAMINI . TRAIANAL
PATRONO . MVNIC
PLEBS . VRBAN
H.R.I.R.I

item

IOVI.CONSERVATORI.ET.IVNONI . SANCTAE
SACRVM
C.PLAETORIVS.C.F.STEL.PHOEBVS . VI . VIR.
AVGVSTAL
SODAL.TRAIANAL.ET.HADRIANAL . IIII. VIR
QVINQVEN
PATR.IVVEN.TREBVL.MVTVST.VOT. SOL.LIB
MER

Sacerdotum diuarum Plotinae, Marcianae, & Faustinae meminerunt hae vetustae inscriptiones

AEMILIAE
C . F
SACERD. DIVAE
PLOTINAE
COLLEG. CENT
TITVLO. VSA

D . M
C E T R A M I AE
P . F . SEVERINAE
SACERDOTI
DIVAE. MARCIANAE
T.BAEBIVS.GEMELLI
NVS . . . . AVGVST
CONIVGI . SANCTISS

item

SAENIAE . CN . FIL
BALBILLAE
SACERDOTI . DIVAE
FAVSTINAE . DECVRI
ONES.AERE . COLLA
TO.OB.MERITA. EIVS

De flamine Hadrianali

Hadrianum imperatorem vita functum, ab Antonino Augusto Pio consecratum fuisse his verbis docet Aelius Spartianus: *Hadrianus rogante Antonino diuus a senatu appellatus est, qui templum ei pro sepulchro apud Puteolos constituit, & quinquennale certamen, & flamen, & sodales, & multa alia, quae ad honorem quasi numinis pertinerent. Vnde multi Antoninum Pium dictum putant*

De flamine Hadrianali meminit vetus hoc elogium ita

L.FABIO.M.F . GAL . CILONI
SEPTIMINO.COS.PRAEF . VRB
LEGG.AVGG.PR.PR . PANNON
SVPERDVCI.VEXILL. LEG.PRO
PR.PROVINCIAR MOESIAE.SVPER
PONTI.ET.BITHYNIAE
COMITI.AVG.LEG.AVGG . PRO
PR.PROV. GALATIAE . PRAEF
AER.MILITARIS.PROV.
COS.ITEM.Q.LEG.PROV. NARBONENS
LEG. LEG . XVI. FL . F.SAMOSATE
SODAL. HADRIANAL.
PR. VRB. TRIB. PLEB. Q. PROV
CRETAE.TRIB . LEG . XI . CL
X.VIR . STLITIB IVDICANDIS
MEDIOLANENSIS
PATRONO

Plerosque ex sequentibus imperatoribus inter diuos relatos fuisse docent Dio, Herodianus, Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Eutropius, & alij imperatorum vitarum scriptores, inter quos Marcum, L. Verum, Commodum, Pertinacem, & Seuerum fuisse ex iisdem constat, egoque paulo post ostendam, & antiqua haec profitetur inscriptio, quae eorundem sodalium meminit

C . CAERELLIO . FVFIDIO
ANNIO . RAVO . C . F . OVF .
POLLITIANO . SODALI
MARCIANO . AVRELIANO
COMMODIANO . HELVIANO
SEVERIANO. III. VIR . MONET
A.A.A F.F. TRIB. LATICLAVIO
LEG.III. CYR. VI.VIR.EQVIT.ROM.
TVRMAE.PRIMAE.QVAESTOR
CANDIDATO
IMP . CAESARIS . M.AVRELI
ANTONINI . PII.FELICIS.AVG
TRIB.PL.CANDID.PR.HASTAR.C.V
FVFIDII.AMYCVS.ET
CHRESTINA . NVTRITORES

Ceterum si quis desiderio teneatur intelligere quo ritu,& quibus caerimoniis veteres Romani imperatores inter diuos referebantur, is commẽtarios nostros in secundum fastorum librum petere poterit, ex quo omnia accurate & vt existimo diligenter descripta, facile cognoscere poterit. Ego vero hoc loco omnes imperatores,& Augustas,qui apud veteres inter diuos relati sunt,adiicia,vt quot flamines fuerint omnes demum intelligere possint:quot enim diui imperatores vsque ad Constantinum,tot etiam flamines fuisse existimandum est.

IMPERATORES. CAESARES.ET. AVGVSTAE
QVI.INTER.DIVOS.EX.S.C.RELATI.SVNT,

DIVOS . IVLIVS
ab Augusto Caesare.Nummi aerei. Lapides. Trãquillus capite XXCVIII.Dio libro XLVI

Diuus Augustus Pater

a Ti. Caesare Augusto. Nummi aerei. Lap. Tacitus. lib. 1. Tranq. cap. C. Dio li. LVI. Eutrop. lib. VII. Victor

Diua Augusta

a Claudio Imp. Nummus aereus. Tranquillus in Claudio cap. XI

Diua Drusilla

a Caio Caligula Imp. fratre. Trãq. in Caio cap. XXIIII

Diuus Claudius

a Nerone Imp. Nummus argenteus. Tacitus lib. XII Tranquill. cap. XLV. Eutropius libro VII

Diua Claudia Poppaea

a Nerone Imp. patre. Tacitus libro XVI. & Tranquill.

Diuus Augustus Vespasianus

a Tito filio. Nummi. Lapides. Tranquillus cap. XXIII, Statius lib. Siluarum I. Eutropius libro VII

Diuus Titus Augustus

a Domitiano fratre. Num. Lap. Tranquill. in Tito, & Domit. cap. II. Statius lib. Siluarum I. Eutrop. li. VII

Diua Domitilla

a fratre Domitiano. Statius lib. Siluarum I. Lapides

Diua Iulia Diui Titi Filia

a patruo Domitiano Imp. Nummi argentei, & aurei. Statius libro Siluarum I

Diuus Caesar Imp. Domitiani Aug. F

alias

Diuus Caesar Domitianus

a patre Domitiano Imp. Nummi argenteus, & aureus

agrorum praesidet, idest pomis. Haec autem sunt quae de xv. flaminibus inuenire potui. Quorum vxores omnes flaminicae dicebantur. Ceterum quo ab antiquitatum studiosis gratiam aliquam ineam, & alterius generis flaminum aliquot inscriptiones suggeram, qui certe municipales flamines fuerunt

Firmi in Piceno

T. . APPAEO . T . F . VEL
ALFINIO.SECVNDO
PROC.AVGVST. XX. HERED
PROC.ALPI.ATRECTIANAR
PRAEF.VEHICVL.SVB.PRAEF
CLASS.PRAET.RAVENN.PR
ALAE.I.AVG.THRAC.TRIB.COH
I.AELIAE . BRITTON . PRAEF
COH IIII. GALLOR.PATRON
COLON. FLAMINI . DIVOR
OMNIVM.AVGVRI
I I . VIR . QVINQ . B I S
OB.MERITA.EIVS

ibidem

L . VOLCATIO . Q . F .
VEL.PRIMO
I I . VIR . I I . QVINQ
FLAM . DIVOR . O M N
P. C. EX. TESTAMENTO
EIVS. POSITA
Q . LICINIO . CRISPINO
C. HERENNIO. MAXIMO
I I . V I R

ibidem

L. VOLCATIO . Q . F
VEL . PRIMO
PRAEF . COH . I . NORICOR
IN . PANN . PRAEF . RIPAE
DANVVI . ET . CIVITATIVM
DVARVM.BOLOR.ET.AZALIOR
TRIB.MILIT.LEG.V
MACEDONICAE.IN
MOESIA . PRAEF . ALAE . I
PANNONIOR . IN . AFRICA
II.VIRO. QVINQ
FLAMINI . DIVOR
OMNIVM.P.C
EX TESTAMENTO EIVS
T . A . Q . T
M . ACCIO . SENECA
. . . MANLIO . PLANTA
II.VIR. QVINQ

De reliquis imperatorum inter diuos relatorum flaminibus; & primo de flamine diui Iuli

Post reip. casum quum Romanos imperatores & Augustas eorum vxores, vel filios, consecrandi mos irrepsisset, plures quoque eorũdem flamines sunt facti. Mortuo enim & inter diuos relato imperatori flamen, & sodales, qui ab eo nomen acciperent, addebãtur, templũque in quo ipsi hymnos in eius honorem compositos canerent, extruebatur. Nam Iulio Caesari, a quo hic mos originem habuit, etiam adhuc

viuenti haec decreta fuisse tradit his verbis Tranquillus: *Non enim honores modo nimios recepit, vt continuum consulatum, perpetuam dictaturam, praefecturamque morū, insuper praenomen imperatoris, cognomen patris patriae, statuam inter reges, suggestum in orchestra; sed & ampliora humano fastigio sibi decerni passus est, sedem aureā in curia, & pro tribunali tensam, & ferculum circensi pompa, templa, aras, simulachra iuxta deos, puluinar, flaminem, lupercos, appellationem mēsis e suo nomine. &c.* Post mortem quoque ei consecrato eadem omnia remanserunt: quod his verbis indicat idem Tranquillus: *Laudationis loco cos. Antonius per praeconem pronuntiauit S.C. quo omnia ei diuina simul atque humana decreuerat, item iusiurandum, quo se cuncti pro salute vnius astrinxerant.* Qua ratione vero imperatores consecrari apud veteres solerent, quum post mortem inter diuos referrentur, accurate exposui in commentariis libri secundi Fastorum, vbi Seueri Augusti obitum descripsi.

De flamine diui Iuli mentio extat in antiquo hoc epigrammate

M. PVBLICIO
M. F. SAB. SEXTIO
CALPVRNIANO
EQVO PVBLICO
FLAM. DIVI. IVLI
PRAEF. AEDIL. POT
QVAESTOR. AERAR
SACERD. IVVEN. BRIX
COLLEGIA
CENTON. ET. FABROR

Item

L. ACVTIO
L. F.
FAB. PRIMO
EQVO. PVB
II VIR. I. D
AEDIL. Q. ALIM
FLAM. DIVI. IVLI

De flamine diui Augusti

Augustum post mortem a Tiberio Caesare consecratum fuisse praeter Tranquillum docet etiam libro primo Tacitus ita: *Idem annus nouas caerimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio. Sorte ducti e primoribus ciuitatis vnus & viginti, Tiberius, Drusúsque, Claudius, & Germanicus adiciuntur . . .*

De flamine diui Augusti mentio est in hisce vetustis inscriptionibus

NERONI . CAESARI

GERMANICI . F

TI. AVGVSTI . N. DIVI . AVG

PRON . FLAMINI . AVGVSTALI

S O D A L I . A V G V S T A L I

Item

Q. VALERIO . C . F . P A P

M A R I A N O

H O N O R E S . O M N E S

A D E P T O . T R I D E N T

FLAMINI . ROM . ET . AVG

PRAEF . QVINQ . AVGVR

ADLECTO. AN. NON . LEG . III

I T A L I C . SODALI . SACROR

TVSCVLANOR . I V D I C I

SELECTO . DECVR . T R I D

DECVRIONI . B R I X I A E

CVRATORI . R E I P . MANT

EQVO . PVBL . PRAEF . FABR

PATRONO . COLON

PVBLICE

Item

M. ARTORIVS. M. F. PAL . PRISCVS . VICASIVS.

SABIDIANVS. TRIB. COH. XV. VOLVNT. C. R. TR. LEG

VII. CLAVD. PIAE. FID. PRAEF. ALAE. I. PANN

P R A E F

MONTIS. BERENICIDIS. FLAM. DIVI. AVG

P A T R . C O L

. . . RATEG. THEAD. EX. VOTO. D. D .

De ſacerdote diuae Auguſtae

Auguſtarum vero conſecratarum, non flamines, ſed ſacerdotes vocabantur, quae illis praecipuè ſacra faciebāt. Liuiam autem Druſillam, quae & Iulia Auguſta, Auguſtj Caeſaris vxorem poſt obitum, primam omnium Auguſtarum ſub Diuae Auguſtae vocabulo a Claudio imperatore conſecratam tradit Tranquillus in Claudio cap. x i. *Auiae* (inquit) *Liuiae diuinos honores, & circenſi pompa currum elephantorum, Auguſteo ſimilem, decernendum curauit*

Eius mentio eſt in hac vetuſta baſi ita

DENTRIAE. L. F. POLLAE.
SACERDOTI. DIVAE
AVGVSTAE
POST. MORTEM
D. D

De flamine diui Claudij

Ti. Claudium Caeſarem poſt obitum a Nerone imperij herede conſecratum fuiſſe tradunt Tacitus libro XII. Tranquillus cap. XLV. & Eutropius libro ſeptimo

item

L . APPAEO . L . F.
P V P
PVDENTI . P . P
TRIB . COH . X I I
VRB. ET. X. PRAET
FLAMINI. FLAV
PATRONO

De ſodalibus autem Flauialibus

IMP. CAESARI
DIVI. F. T . VESPAS
I A N O . AVGVSTO .
PONTIF. MAX. TRIB
POT . IMP . X. P. P
CENSORI . CONSER
VATORI . AEDIVM
PVBLICARVM . ET
RESTITVTORI. AEDIVM
SACRARVM
SODALES . F L A V I I
P. MARTIVS . VERVS

De ſacerdote diuae Domitillae

Diuae Domitillae ſororis Titi & Domitiani Imperatorum, Veſpaſiani Augusti filiae, a Domitiano imperatore conſecratae, cuius meminit Statius libro Siluarum primo, hanc marmoream inſcriptionẽ vidi

C.ASCONIO . C.F
FAB.SARDO
IIII . VIR. I . D
PRAEF : FABR
FRATRI
CVSINIAE . M.F
SARDI . MATRI
ET SIBI
ASCONIA . C.F
A V G V R I N A
SACERDOS
DIVAE.DOMITILLAE

De flamine Traianali

De flamine, & sodalibus diui Traiani, quem consecratum ab Hadriano fuisse omnes tradunt, has vidi veteres inscriptiones

P.CLODIO . P . F
FAB . SVRAE
Q. FLAMINI . D I V I
TRAIANI . P O N T I F
II.VIR.QVINQ.TRIB. LEG
II.ADIVTRIC. PIAE. FID
CVRAT.REIP. BERGOMEN
DAT.AB.IMP. TRAIANO
CVRAT . REIP. COMENS
DAT.AB.IMP. HADRIANO
COLLEGIA
FABROR.ET.CENT

Item,

SEX . TITIO
SEX . F . PVP
MONTANO
CAESIO . SABINO
EQVO . PVBLICO
AED . PONTIFICI
FLAMINI . TRAIANAL
PATRONO . MVNIC
PLEBS . VRBAN
H.R.I.R.I

item

IOVI.CONSERVATORI.ET.IVNONI . SANCTAE
SACRVM
C.PLAETORIVS.C.F.STEL.PHOEBVS . VI . VIR.
AVGVSTAL
SODAL. TRAIANAL. ET. HADRIANAL . IIII. VIR
QVINQVEN
PATR.IVVEN.TREBVL.MVTVST.VOT. SOL. LIB
M E R

Sacerdotum diuarum Plotinae, Marcianae, & Faustinae meminerunt hae vetustae inscriptiones

AEMILIAE
C . F
SACERD. DIVAE
PLOTINAE
COLLEG. CENT
TITVLO. VSA

D . M

CETRAMIAE
P . F . SEVERINAE
SACERDOTI
DIVAE. MARCIANAE
T.BAEBIVS.GEMELLI
NVS . . . . AVGVST
CONIVGI . SANCTISS

item

SAENIAE . CN . FIL
BALBILLAE
SACERDOTI . DIVAE
FAVSTINAE . DECVRI
ONES.AERE . COLLA
TO.OB.MERITA. EIVS

De flamine Hadrianali

Hadrianum imperatorem vita functum, ab Antonino Augusto Pio consecratum fuisse his verbis docet Aelius Spartianus: *Hadrianus rogante Antonino diuus a senatu appellatus est, qui templum ei pro sepulchro apud Puteolos constituit, & quinquennale certamen, & flamen, & sodales, & multa alia, quae ad honorem quasi numinis pertinerent. Vnde multi Antoninum Pium dictum putant*

De flamine Hadrianali meminit vetus hoc elogium ita

L.FABIO.M.F . GAL . CILONI
SEPTIMINO.COS.PRAEF . VRB
LEGG.AVGG.PR.PR . PANNON
SVPERDVCI.VEXILL. LEG. PRO
PR.PROVINCIAR.MOESIAE.SVPER
PONTI.ET.BITHYNIAE
COMITI.AVG.LEG.AVGG . PRO
PR.PROV. GALATIAE . PRAEF
AER.MILITARIS.PROV.
COS.ITEM.Q.LEG.PROV.NARBONENS
LEG. LEG . XVI. FL . F.SAMOSATE
SODAL. HADRIANAL.
PR. VRB. TRIB. PLEB. Q. PROV
CRETAE.TRIB . LEG . XI . CL
X.VIR . STLITIB IVDICANDIS
MEDIOLANENSIS
PATRONO.

Plerosque ex sequentibus imperatoribus inter diuos relatos fuisse docent Dio, Herodianus, Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Eutropius, & alij imperatorum vitarum scriptores, inter quos Marcum, L. Verum, Commodum, Pertinacem, & Seuerum fuisse ex iisdem constat, egoque paulo post ostendam, & antiqua haec profitetur inscriptio, quae eorundem sodalium meminit

Diuus Augustus Pater

a Ti. Caesare Augusto. Nummi aerei. Lap. Tacitus. lib. I. Tranq. cap. C. Dio li. LVI. Eutrop. lib. VII. Victor

Diua Augusta

a Claudio Imp. Nummus aereus. Tranquillus in Claudio cap. XI

Diua Drusilla

a Caio Caligula Imp. fratre. Trāq. in Caio cap. XXIIII

Diuus Claudius

a Nerone Imp. Nummus argenteus. Tacitus lib. XII Tranquill. cap. XLV. Eutropius libro VII

Diua Claudia Poppaea

a Nerone Imp. patre. Tacitus libro XVI. & Tranquill.

Diuus Augustus Vespasianus

a Tito filio. Nummi. Lapides. Tranquillus cap. XXIII, Statius lib. Siluarum I. Eutropius libro VII

Diuus Titus Augustus

a Domitiano fratre. Num. Lap. Tranquill. in Tito, & Domit. cap. II. Statius lib. Siluarum I. Eutrop. li. VII

Diua Domitilla

a fratre Domitiano. Statius lib. Siluarum I. Lapides

Diua Iulia Diui Titi Filia

a patruo Domitiano Imp. Nummi argentei, & aurei. Statius libro Siluarum I

Diuus Caesar Imp. Domitiani Aug. F

alias

Diuus Caesar Domitianus

a patre Domitiano Imp. Nummi argenteus, & aureus

Diuus Nerua

a Traiano Imp. Nummus arg. Lapides. Eutrop. lib. VII

Diua Augusta Marciana

Traiani Imp. soror, a Traiano. Nummus arg. Lapides

Diuus Traianus Parthicus

ab Hadriano Imp. Nummus argent. Lapides Eutropius lib. VIII

Diua Plotina

Traiani Imp. vxor, ab Hadriano. Nummi arg. Lapides. Dio, & Spart. in Hadriano. Sex. Aurelius Victor

Diuus Antinous

ab Hadriano, Spartianus in Hadriano

Diua Sabina

Hadriani vxor, ab Hadriano. Nummi, & Lapides. Spartianus in Hadriano

Diuus Hadrianus Augustus

a Pio Imp. Nummi arg. & Lapides. Spartianus, Capitolinus in Pio. Eutropius lib. VIII

Diua Augusta Faustina

Pij Imp. vxor, a Pio. Nummi argenteus, & aereus. Lapides. Capitolinus in Pio

Diuus Antoninus Pius

a Marco Imp. Nummi arg. & aer. Lapides. Capitolinus in Pio. Victor, & Eutropius lib. VIII

Diuus Verus Parthicus

a Marco Imp. Nummi aerei. Capitolinus in Marco. Eutropius libro VIII

Diua

Diua Faustina Pia

a marito Marco Imperatore. Nummi argentei, & aerei. Capitolinus in Marco

Diuus M. Antoninus Pius

Germanicus Sarmaticus

a Commodo Imperatore. Nummi, & Lapides. Capitolinus. Eutropius libro VIII

Diuus Commodus

a Seuero Imperatore. Nummi, & Lapides. Lampridius, & in Seuero Spartianus

Diuus Pertinax Pius Pater

a Seuero Imperatore. Nummi aerei. Dio, Iulius Capitolinus, & Sex. Victor

Diuus Septimius Seuerus Pius

a Caracallo, & Geta impp. filiis. Nummi, & Lapides. Herodianus lib. IIII. Spartianus, Eutropius lib. VIII

Diuus Geta

a Caracallo Imp. fratre. Spartianus

Diuus Antoninus

a Macrino Imperatore. Spartianus

Diua Iulia Augusta

Seueri Imperatoris vxor, ab Alagabalo. Nummus aereus. Ex Herodiano

Diua Iulia Maesa

Auia Imp. Alexandri, ab ipso consecrata. Herod. li. VI

Diuus Alexander

a S.P.Q.R. Lampridius

Diua Julia Mammaea

Alexandri Imp.mater.a S.P.Q.R.Lampr.in Alexādro

Diua Paullina

Vxor Maximini,ab ipso.Nummus aereus

Diuus Gordianus Africanus

Diuus Gordianus Africanus

a S.P.Q.R.Herodian.lib.VIII.Iulius Capitolinus

Diuus Gordianus Augustus

a Philippo Imp.Iulius Capitolin.Eutropius lib. IX

Diuus Philippus Senior

Diuus Philippus Iunior

Diuus Decius

a S.P.Q.R.Eutropius libro IX

Diuus Valerianus

a Gallieno filio Imp. Trebellius Pollio in Gallieno

Diua Mariniana

a Gallieno.Nummi argenteus,& aereus

Diuus Caesar Valerianus

a Gallieno patre.Nummus argenteus.ex Pollione

Diuus Claudius

ab Aureliano Imp. Numm.aereus.Trebellius Pollio. Eutrop.IX.Victor

Diuus Aurelianus

a Tacito Imp.Fl.Vopiscus.Eutropius libro IX

Diuus Carus

a filiis Carino & Numeriano Impp

Diuus Numerianus

a Diocletiano Imp. Lapis antiquus

Diuus Nigrinianus

Nummus aereus

Diuus Conſtantius Pius Princeps

a Conſtantino Imp. filio. Nummus aereus & Lapides. Eutropius libro x

Diuus Maximianus Sen. Fort. Imp

a Maxentio Imp. filio. Nummus aereus

Diuus Romulus

a patre Maxentio Imp. Nummus aereus

Diuus Maximianus

a Licinio Aug. Nummus aereus

Diuus Diocletianus

a Conſtantino & Licinio Impp. Eutropius lib. ix

Diua Helena

a filio Conſtantino Imperatore

Diuus Aug. Pius Conſtantinus Max

a filiis Conſtantino, Conſtantio, & Conſtante Aug. Num. aereus. Eutrop. lib. x. Codex Theodoſianus

Diuus Conſtantinus Iun

a fratribus Conſtantio & Conſtante Auguſtis. Codex Theodoſianus

Diuus Conſtans

a fratre Conſtantio. Eutr. lib. x. Symm. lib. i. Ep. xxxix

Diuus Conſtantius

a Iuliano Imperat. Eutropius libro x. Symmachus ibidem. Codex Theodoſianus

Diuus Iulianus

a Iouiano Aug. Eutropius lib. x. Symmachus ibidem. Codex Theodoſianus

Diuus Iouianus

a Valentiniano, & Valente Imp. Eutropius libro x. Codex Theodoſianus

Diuus Valentinianus Magnus

a Gratiano filio, & Valente fratre Imp. Marcellinus Comes

Diuus Valens

a Gratiano, & Valentiniano Iuniore Impp. Codex Theodoſianus

Diuus Gratianus

a Theodoſio, & Valentiniano Iuniore Impp. Codex Theodoſianus. Symmach. lib. I. Epiſt. xxxIII. & xxxIX.

Diuus Valentinianus Iun

a Theodoſio Imp. Codex Theodoſianus

Diuus Theodoſius

a filiis Arcadio Honorio Imp. Cod. Theodoſianus

Diuus Arcadius

a filio Theodoſio Iuniore Aug. Cod. Theodoſianus

Diuus Honorius

a Valentiniano III. Aug. Codex Theodoſianus

Diuus Theodoſius Iunior

a Valẽtiniano III. Imperatore. ex Codice Iuſtiniani

Diuus Placidius Valentinianus

Ex Codice Iuſtiniani

De Virginibus Veſtalibus

Virginum Veſtalium inſtitutionem Dionyſius libro ſecundo, Liuius libro primo, & in Romuli & Numae vitis Plutarchus, Numae Pompilio, quemadmodum pleraque alia ſacra tribuunt. Alij vero (vt tradit Plutarchus) inter quos Virgilius eſt, vetuſtius id inſtitutum putant; ipſum enim Ilio, & Troianis manaſſe ſcribunt, poſteaquam Palladio potiti ſunt. Eaſque ex Troianis ad Lauinios primum, deinde Albanos, poſtremo ad Romanos commigraſſe. Virgilius II. Aeneidos

Sic ait, & manibus vittas, Veſtamque potentem
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem

Veſtae enim ignis perpetuus dicatus erat, a ſacris virginibus cuſtoditus. Eam autem terrã eſſe quidam credunt, alij vero Veſtam nihil aliud quam purum ignem eſſe arbitrantur. Alij porro eandem, quae & Opis, & Cybeles omnium deorum mater dicitur, eſſe opinati ſunt. Cuius ſacra, vigilem ſcilicet ignem, cum virginibus, penatibus, & Palladio Aeneas ex Troia in Latium tulit, & cõdito Lauinio Veſtae aedem ſacrauit; in qua etiam haec ſacra cõdidit. Poſtea Aſcanius condita Alba longa templum Veſtae aedificauit in montis Albani parte, cui ſuberat lucus, in quo Ilia ſiue Rhea Siluia Romuli mater compreſſa eſt. Veſtae enim miniſtrae perpetuam virginitatem ſeruabãt. Nam mos antiquus Latinis fuit generoſas, & caſtas virgines legere in Veſtae miniſterium, quod idem obſeruaſſe Romulum quidam tradunt, qui caſtiſsimas ſacrorũ caerimonias,

vt auctor est M. Varro, instituit: temploque Vestae excitato, Vestales virgines legit. Quamquã alij (vt dixi) non Romulum, sed Numam Pompilium eiusmodi instituti auctorem ferant. Ego porro existimo Vestalium sacra antiquissima quidem, & longe ante ipsum Romulum fuisse. nam Ilia, siue Rhea, virgo Vestalis fuit, ipsorum scriptorum testimonio. Numã vero ipsum templum Vestae condidisse, (quum id sacerdotiũ a Romulo neglectum fuisset, domesticae calamitatis recordatione) praescriptum virginum numerum ordinasse, rationem & tempus quibus capi deberent addidisse, honorem, delinquẽtium poenam, & postremo omnes Vestalium caerimonias statuisse, quibus apud Romanos eas teneri mos fuit; quae ante Numam nequaquam ita accurate obseruata fuisse crediderim. Nã is Vestae templum circulari effigie in foro inter Palatium & Capitolium ex antiquorum Latinorum & Albanorum ritu aedificauit, & Vestae sacra, ignemque perpetuum, certis quibusdam virginibus a se lectis tradidit custodienda. Ignis porro perpetui sacris Vestae virginibus custodiam ideo veteres commisisse traditur, vt puram & incorruptam ignis substantiam, inuiolatis item integrisque corporibus commendarẽt, siue quod sterile & infecundum esset, scitae virginitati adiungerent. Ideo autem in Vestae templo perpetuum ignem seruari voluerũt, quod veteres nihil aliud Vestam esse existimauerint, quam purum ignem, vel quod Vesta eadem esset quae & tellus, quae medium orbis locum obtinens, igneos globos ex se ipsa emittat. Itaque nihil aliud a sacris virginibus, quam inextinguibilem illum ignem custodiri quidam putant. Nonnulli vero praeter hunc alia quaedam arcana in

Veſtae templo ſeruari tradidere, pōtificibus ipſis, virginibuſque Veſtalibus etiā incognita, quod ea videre aut audire fas nō ſit. Quidā duo dolia haud magna, alterū apertū, alterū cluſum in Veſtae templo fuiſſe ſcribūt, in quibus quid repoſitū fuerit, incertū. Alij Palladium in eo templo cuſtodiri etiam exiſtimauerunt. Quoties autem ignis ille perpetuus quouis caſu extinguebatur, maximorum malorum imminentium praeſagium erat, idque ſuper omnia grauia Romani timebant, interitum vrbis quamprimum adfuturum exiſtimantes, vt Romae, quum Mithradatici, tum ciuilis belli tēporibus, quibus ignis in aede Veſtae extinctus fuit. Ignem autem amiſſum nequaquam decebat ex altero igne ſumere, ſed maximis precibus numen Veſtae placantes, multis ſacrificiis nouum ex Solis radiis eliciebant, pura & immaculata flamma, ex lagena aqua plena Solis ſplendori oppoſita, accenſa. Primus autem Numa quattuor Veſtales virgines legit omnes nobiliſsimas & patricias, Geganiam, Bereniam, Canuleiam, & Tarpeiam. Quibus poſtea aucta ciuitate, propter multitudinem ſacrorum quae perficiebant, duas alias addidit Ser. Tullius rex, ſexque virgines Veſtales factae ſunt, qui numerus ſemper poſtea in poſterum manſit donec id ſacerdotium fuit. Quarum praefecta virgo Veſtalis maxima appellabatur, quemadmodum ex his inſcriptionibus liquet

CLOELIAE. CLAVDIANAE
.V . V . MAXIMAE
A . DIIS . ELECTAE . MERITO
QVAM. SIBI. TALEM. ANTISTITEM
NVMEN . VESTAE. RESERVARE. VOLVIT
COELIA . NERVIANA . SOROR
CVM.PIERIO. CONIVGE. AC.LIBERIS
SVIS.ORANTES. VT.PER.TOT . SAECVLA
FACERE . DII . PERMITTANT.

item

FL . MANILIAE . V . V . MAX
CVIVS.EGREGIAM. SANCTIMO
NIAM . ET . VENERABILEM
MORVM . DISCIPLINAM
IN.DEOS.QVOQVE.PERVIGILEM
ADMINISTRATIONEM
SENATVS . LAVDANDO
COMPROBAVIT
AEMILIVS . FRATER . ET
RVFINVS . FRATER . ET
FLAVII . SILVANVS . ET
EIRENEVS.SORORIS. FILII
A.MILITIIS . OB. EXIMIAM
ERGA . SE.PIETATEM
PRAESTANTIAM. QVE

L.Antiſtius Labeo,qui de virgine Veſtali capienda diligentiſsime ſcripſit,minorem quam annos ſex, maiorem quam annos decem natam capi fas eſſe negauit: item quae non fuerit patrima,& matrima, hoc eſt cuius vtrique parentes viuerent:item quae lingua debili, ſenſuue aurium diminuta, aliaque qua vis corporis

libe affecta ſit:item quae ipſa, aut cuius pater emancipatus ſit, etiam ſi viuo patre in aui poteſtate ſit:itē cuius parentes alter amboue ſeruitutem ſeruierint, aut in negociis ſordidis diuerſati ſint; ſed eam cuius ſoror ad id ſacerdotium lecta ſit, excuſationem mereri aiūt: item cuius pater flamen, aut augur, aut XV. vir ſacris faciundis, aut qui ſeptem vir epulonum, aut ſalius etiā fuerit. Sponſae quoque pontificis, & tibicinis ſacrorū filiae vacatio a ſacerdotio iſto tribui ſolet. Porro autem C. Atteius Capito XV. vir ſacris faciundis, ſcriptum reliquit, neque eius legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet, & excuſandam eius, qui liberos tres non tuliſſet. Virgo autem Veſtalis ſimul atque capta, & in atriū Veſtae deducta, pontificibus trādita eſt, eo ſtatim tempore ſine emācipatione, ac ſine capitis minutione, e patris poteſtate exiit, & ius teſtamenti faciundi adipiſcitur. Virginibus Veſtalibus triginta annorum caſtitas a rege Numa praeſcripta fuit; quibus caſte & incorrupte manerent, ſacrificiaque, & alias caerimonias Veſtae peragerent. Quod tempus in tres partes partitum erat; nam decem primis annis diſcebant, totidem miniſtrae erant, reliquis vero decem alias iuniores edocebāt. Anno vero triceſimo exacto, dabatur eis nubendi poteſtas; quae vittis & reliquis ſacerdotij inſignibus depoſitis, matrimonio iungi poterant. Hoc vero pauciſsimas admodum feciſſe traditum eſt. Fertur quoque eis, quae hanc nubendi licentiam amplexae ſunt, non tantum multa aduerſa omni tempore quo vixerunt contigiſſe, verum etiam poenitentia & maerore reliquam vitae partem infeliciterque tranſegiſſe, Veſta iniuriam, quae ſibi allata vide-

batur, vlciſcente, peſsimum poſtremo vitae finem ſortitae ſunt. Quare reliquae his exemplis permotae, vſque ad mortem pudice & caſte in Veſtae miniſterio permanſerunt. In demortuae autem locum ante triginta annorum ſpatium, aliam ſubrogare neceſſe erat. Interdiu cum virginibus Veſtalibus commorari omnibus licebat; noctu autem viris ad eas ingreſſus erat interdictus. Quas populus Romanus multis maximiſque honoribus honeſtauit, quibus nuptiarum aut filiorum deſiderium leniri poterat. Sacroſanctae enim & inuiolabiles erant, lictore vtebantur, ampliorem & digniorem in circo & aliis ſpectaculis locū habebant, ſi caſu quiſpiam nocens ad mortem ductus, virginem Veſtalem obuiam habuiſſet, eum amplius interficere non licebat, verum iurare cogebatur, ſe nō vltro, & de induſtria, aut dedita opera, ſed caſu obuiam factam. Qui vero occurrebat, cum ipſae feretro vehebantur ad necem, nihilominus moriebatur. Veſtalium porro delinquentium poena haec erat. Si petulanter egiſſet, aut rerum ſacrarum perinde ac ignis cuſtodiā ſuae curae creditam neglexiſſet, atque ob cetera eiuſmodi peccata, nuda, linteo tamen obtenſa, in editiore obſcurioreque domus loco flagris a pontifice maximo verberabatur: quemadmodū a P. Licinio pontifice maximo, in eam quae parum diligenter ſacrum ignē cuſtodierat, animaduerſum fuiſſe Valerius tradit. Si vero parum pudice ſe habuiſſet, caſtitateque amiſſa, inceſti conuicta fuiſſet, turpiſsima miſerabilique morte, hac ratione afficiebatur. Sandapila vincta efferebatur per medium forum ab aedibus Veſtae vſque ad portam Collinam, tanquam mortua, cum luctu propinquorū & neceſſariorum, ſequentibus pontificibus, aliiſque

ſacerdotibus in maeſto ſilentio. Iuxta portam Collinam intra vrbis muros, tumulus vſque hodie impudicarum Veſtalium ſupplicium ſiniſtra eũtibus ad portam, imminet, vbi locus erat ſubterraneus, in quo per foramen ſcalis deſcendebatur. In eum virgo corrupta, vinculis ſoluta, capiteque velato, poſtquam pontifex maximus arcana quaedam verba pronuntiaſſet, & cum ceteris ſacerdotibus terga vertiſſet, ſola a carnifice demittebatur, ſublatiſque ſcalis occludebatur locus vndique; vbi, ne fame videretur necata, panis, lactis, & olei aliquantulum ponebatur, lectuluſque ſtratus, & ardens lucerna ſimul. Quibus perfectis diſcedebãt ſacerdotes, atque eo die iuſtitium erat in vrbe, & maeror, pauorque magnus, praeſertim quod ingentes ciuitati atque reipublicae calamitates poena Veſtalis virginis portẽdere credebatur. Nec ſane ciuitas lugubriorem aut maeſtiorem diem agebat, quam eum, quo de virgine Veſtali ſupplicium ſumptum eſt. De more autem, rituque capiũdae virginis litterae quidem antiquiores non extant, niſi quod capta fuiſſe fertur, quae capta prima eſt a Numa rege. Ego autem (vt ſupra dixi) ante Numam ipſum captam primum fuiſſe Veſtalem exiſtimo, tum multis coniecturis, tum etiã ex teſtimonio libri primi Q. Fabij Pictoris, in eo loco vbi ea verba recitantur, quae pontifex maximus fari ſolet, quum virginem Veſtalẽm capit. Ea autem eiuſmodi ſunt: *Sacerdotem Veſtalẽ, quae ſacra faciat, quae ius ſiet ſacerdotem Veſtalem facere pro populo Romano Quiritibus Vti, quod optima lege fiat, ita te Amata capio.* Amata autem inter capiendum a pontifice maximo appellatur, quoniam quae prima capta eſt, hoc fuiſſe nomine

traditum eſt. Ceterum quum ex quattuor, quas primas a Numa captas refert Plutarchus, nulla ſit, quae Amata vocatur, ante Numã quoque virgines Veſtales fuiſſe certum eſt. De capienda quoque virgine Veſtali inuenitur lex Papia, qua cautum fuit, vt pont. max. arbitratu, virgines e populo viginti legantur, ſortitioque in concione ex eo numero fiat. Sed ea ſortitio ex lege Papia paulatim abrogata eſt. Nam ſi quis honeſto loco natus pontificem maximum adiiſſet, atque obtuliſſet ad ſacerdotium filiam ſuam, cuius dumtaxat ſaluis religionum obſeruationibus ratio haberi poſſet, gratia Popilliae legis per ſe ratum fit. Capi autem virgo propterea dicitur, quia pontificis maximi manu prehenſa, ab eo parente in cuius poteſtate eſt, veluti bello capta abducitur. Plerique autem capi virginem ſolum debere dici putant: ſed flamines quoque Diales, pontifices, & augures capi dicebãtur, vt auctor eſt L. Sulla rerum geſtarum libro ſecundo. In commentariis autem Antiſtij Labeonis, quae in XII. tabulas cõpoſuit, ita ſcriptum eſt: *Virgo Veſtalis neque haeres eſt cuiquam inteſtato, neque inteſtatae quiſque, ſed bona eius in publicum redigi aiunt.* Veſtales autem publicis ſumptibus alebãtur, quod ſacerdotium Romae vſque ad Theodoſij ſenioris Auguſti tempora perdurauit. Ipſe enim quum Chriſtianae pietatis cultum ardentiſsime amplexus eſſet, gentiliumque antiquae ſuperſtitioni prae omnibus Romanis imperatoribus aduerſaretur, eas tollendas cenſuit. Quae res hac ratione tranſacta eſt. Victo, & occiſo Maximo tyranno, qui Gratianum imperatorem per inſidias apud Lugdunum interfecerat, quum Romam veniſſet, triumphum de tyranno acturus imperator Theodoſius Auguſtus, poſtquam triũ-

phum egiſſet, filiumque ſuum Honorium imperatorē creaſſet, Romano ſuaſit ſenatui, qui religionem veterem retinere ſtudebat, vt decepti & inducti in errores gentium, reſipiſcere, & Chriſtianam religionē in qua omnium ſcelerum abolitio donaretur, amplecti vellent. Sed nemo motus omni oratione illius dicitur, quod negarent, ſe facere poſſe, vt maiorum ſuorum inſtituta & tradita nouitiis Chriſtianorum inuentis poſtponerent, quum illorum cuſtodia vrbs incolumis prope mille & ducentos annos cōſeruata fuiſſet, quibus ſi alia potiora duxiſſent, ignorare ſe quae ſit fortuna conſequutura; inſtitit tum pius princeps, & rempublicam ſumptibus ſacrorum grauari dixit. quos quum ſenatus tueri non poſſet, virginum Veſtalium ante omnes, pontificum, augurum. xv virum ſacris faciundis, fetialium, ſaliorum, vii. virum epulonum, & aliorum ſacerdotum redditus publicos priuatoſque vno edicto ſuſtulit: quare paulatim Chriſtiana religione creſcente, gentilium ſuperſtitiones aboleri, & antiquari coeptae ſunt, quum ſumptus quibus ſacerdotes ali ac nutriri poſſent, amplius eis a nullo ſuppeditarentur. Quo tempore ſenatus auctoritas admodū diminuta eſt. Legationem poſtremo pro antiquis caerimoniis & praeſertim virginibus Veſtalibus reſtituendis, Q. Aurelius Symmachus V. C. praefectus vrbi ad impp. Theodoſium & Valentinianum Iuniorem ſuſcepit, a quibus, quum eiuſdem poſtulata ſuſcepta non fuiſſent, nihil eorum quae petierat obtinere potuit, diuino Ambroſio Mediolanēſe epiſcopo ſoluta oratione, & Aurelio Prudentio heroicis verſibus acriter reclamantibus, eiuſque rationes ſingularis ingenij & eruditionis plenis orationibus refellentibus.

Porro autem tam Symmachi relationem, quam diui Ambroſij reſponſionem hoc loco adiicere placuit, tū quod ob rerum quibus refertae ſunt copiam, his commentariis intelligendis maximo vſui erūt, tum vt quibus rationibus vana gētilitas ritus ſuos defendere ſolebat cognoſcatur: quibuſque rationibus diuinus ille Ambroſius tela in nos a Symmacho iacta in eū ipſum retorſerit. Fuit vero is Symmachus ſenatorij ordinis, & quod tum eximium habebatur, in ipſis ſenatoribus, ſicut & apud eorum maiores, caerimoniarum veterū pontifex, item augur, & xv. vir ſacris faciundis, vt ex eius ſtatuae elogio intelligi poteſt, & ideo parum aequus Chriſtianis, vt ſunt ingenia propenſa ad priuatū commodum. apud quos ſi potuiſſet eundem dignitatis locū tueri, fortaſſe ſenſiſſet aliter. quo factum eſt, vt cōtradictores, & (vt ita loquar) antagoniſtas habuerit inſignes aliquot e noſtris, in queis (vt dixi) Prudentium, & D. Ambroſium, cum quibus etiam victo certaſſe fuit honorificum, quod ipſum excuſaret cauſſa deterior, non diuitior facundia. De qua ſic ſcribit Prudentius

O linguam miro verborum fonte fluentem
Romani decus eloquij, cui cedat & ipſe
Tullius, has fundit diues facundia gemmas
Os dignum aeterno tinctum quod fulgeat auro
Si mallet laudare deum, cui ſordida monſtra
Praetulit, & liquidam temerauit crimine vocem

Atque hactenus de Symmacho: nunc vero ipſum pro veteri ſuperſtitione diſſerentem audiamus

DDD. NNN. VALENTINIANO. THEODOSIO ET. ARCADIO. AVGVSTIS. SYMMACHVS. V.C. PRAEFECTVS. VRBI

VBi primum senatus amplissimus semperque vester, subiecta legibus vitia cognouit, & a principibus piis vidit purgari famam proximorum temporum, boni saeculi auctoritatem secutus, euomuit diu pressum dolorem, atque iterum me querelarum suarum iussit esse legatũ. Cui ideo diui principis denegata est ab improbis audientia, quia non erat iustitia defutura, DD. Imperatores Valentiniane, Theodosi, & Arcadi, inclyti victores & triumphatores semper Augg. Gemino igitur functus officio, & vt praefectus vester gesta publica prosequor, & vt legatus ciuiũ mandata commendo. Nulla est hic dissensio voluntatum, quia iã credere homines desierunt aulicorum se studio praestare, si discrepent. Amari, coli, diligi, maius imperio est. Quis ferat, obfuisse reipub. priuata certamina? Merito illos senatus insequitur, qui potentiam suam famae principis praetulerunt. Noster autem labor pro clementia vestra ducit excubias. Cui enim magis commodat quod instituta maiorum, quod patriae iura & fata defendimus, quam temporum gloriae? quae tum est maior, cum vobis contra morem parentum intelligitis nil licere. Repetimus igitur religionum statum, qui reip. diu profuit. Certe numerentur principes vtriusque sectae, vtriusque sentẽtiae: proximus eorum caerimonias patrum coluit, recentior non remouit. Si exemplum non facit religio veterum, faciat dissimulatio proximorum. Quis ita familiaris est barbaris, vt aram victoriae non requirat? Cauti in posterum sumus, & talium rerum ostenta vitamus. Reddatur tamen

saltem nomini honor, qui numini denegatus est. Multa Victoriae debet aeternitas vestra, & adhuc plura debebit. Auersentur hanc potestatem, quibus nihil profuit, vos amicum triumphis patrocinium nolite deserere. Cunctis potentia ista votiua est. Nemo colendam neget, quam profitetur optandam. Quod si huius numinis non esset iusta vsitatio, ornamētis saltem curiae decuit abstineri. Praestate oro vos, vt ea quae pueri suscepimus, senes posteris relinquamus. Consuetudinis amor magnus est. Merito diui Constantij factum diu non stetit. Omnia vobis exempla vitanda sunt, quae mox remota didicistis. Aeternitatem curamus famae & nominis vestri, ne quid futura aetas inueniat corrigendum. Vbi in leges vestras & verba iurabimus? qua religione mens falsa terrebitur, ne in testimoniis mentiatur? Omnia quidē deo plena sunt, nec vllus perfidis tutus est locus. Sed plurimū valet ad metum delinquendi, etiā praesentia religionis vrgeri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidem cōuenit singulorum, neque aliud magis auctoritatem facit sententiis nostris, quam quod omnia quasi iuratus ordo decernit. Patebit ergo sedes prophana periuriis, & hic inclyti principes mei probabile iudicabunt, qui sacramento publico tuti sunt? Sed diuus Constantinus idem fecisse dicitur. Cetera potius illius principis aemulemur, qui nihil tale esset aggressus, si quis ante se alius deuiasset. Corrigit enim sequentem lapsus prioris, & de reprehensione antecedentis exempli nascitur emendatio. Fas fuit, vt parens ille clementiae vestrae, in re adhuc noua non caueret inuidiam. Num potest etiam nobis eadem defensione conuenire, si imitemur quod animus improbat? Accipiat aeternitas vestra alia eiusdē principis facta, quae in vsum dignius trahat. Nil ille decerpsit sacrarum virginum priuilegiis, decreuit nobilibus sacerdotia, Romanis caerimoniis nō negauit impensas, & per omnes vias aeternae vrbis laetū secutus senatum,

natum, vidit placido ore delubra, legit inscripta fastigiis deũ nomina, percontatus est templorum origines, miratus est cõditores. Cumque alias religiones ipse sequeretur, has seruauit imperio. Suus enim cuique mos, suus cuique ritus est. Varios custodes vrbibus cunctis mens diuina distribuit. Vt animae nascentibus, ita populis fatales genij diuiduntur. Accedit vtilitas, quae maxime homini deos asserit. Nam cum ratio omnis in operto sit, vnde rectius quam de memoria atque documentis rerum secundarum, cognitio venit numinum? Iam si longa aetas auctoritatem religionis faciat, seruanda est tot saeculis fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui secuti sunt feliciter suos. Romam nunc putemus assistere, atque his vobiscum agere sermonibus. Optimi principes, patres patriae, reueremini annos meos, in quos me pius ritus adduxit, vt vtar caerimoniis auitis; neque enim pœnitet. Viuam more meo, quia libera sũ. Hic cultus in leges meas orbẽ redegit, haec sacra Hannibalẽ a moenibus, a Capitolio Senonas repulerũt. Ad hoc ergo seruata sum, vt longaeua reprehendar? Video quale sit quod instituendum putatur. Sera tamen & contumeliosa est emendatio senectutis. Ergo diis patriis, diis indigetib. pacem rogamus. Aequum est, quicquid omnes colunt vnum putari. Eadem spectamus astra, commune caelum est, idem mundus inuoluit. Quid interest, qua quisque prudentia verum inquirat? Vno itinere non potest perueniri ad tam grande secretum. Sed haec ociosorum disputatio est. Nunc preces, non certamina offerimus. Quãto commodo sacri aerarij vestri, Vestalium virginum praerogatiua detracta est: sub largissimis Imperatoribus denegatur, quod parcissimi praestiterunt. Honor solus est in illo velut stipendio castitatis. Vt vitae earum capiti decus faciunt, ita insigne ducitur sacrificij, vacare muneribus. Nudum quodammodo nomen immunitatis requirunt, quoniam paupertate a dispẽdio tutae sunt.

Itaq; se amplius laudi earum tribuunt, qui aliquid rei detrahunt, Siquidem ſaluti publicae dicata virginitas, creſcit merito cum caret praemio. Abſint ab aerarij veſtri puritate iſta compendia. Fiſcus bonorum principum, non ſacerdotum dãnis, ſed hoſtium ſpoliis augeatur. Vllum ne lucrum compenſat inuidia? Atqui auaritia in veſtros mores non cadit. Hoc miſeriores ſunt, quibus ſubſidia vetera decerpta ſunt. Etenim ſub Imperatoribus qui aliene abſtinent, qui reſiſtunt cupiditati, ad ſolam detrahitur amittentis iniuriam, quod deſiderium non mouet auferentis. Agros etiam virginibus & miniſtris deficientium voluntate legatos, fiſcus retẽtat. Oro vos iuſtitiae ſacerdotes, vt vrbis veſtrae ſacris reddatur priuata ſucceſſio. Dictent teſtamenta ſecuri, & ſciant ſub principibus non auaris ſtabile eſſe quod ſcripſerunt. Delectet vos iſta felicitas generis humani. Coepit cauſſae huius exemplum ſollicitare morientes. Ergo Romanae religiones ad Romana iura non pertinent? Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus caſus fecit caducas? Capiunt legata liberti, ſeruis teſtamentorum iuſta commoda non negantur. Tãtum nobiles virgines, & fatalium ſacrorum miniſtri, excluduntur praediis haereditate quaeſitis. Quid iuuat, ſaluti publicae caſtum corpus dicare, & imperij aeternitatem coeleſtibus fulcire praeſidiis, armis veſtris, aquilis veſtris, amicas applicare virtutes, pro omnibus efficacia vota ſuſcipere, & ius cum omnibus non habere? Ita ne melior eſt ſeruitus quae hominibus impenditur? Remp. laedimus, cui nunquam expedit vt ingrata ſit. Nemo me putet ſolam cauſſam religionum tueri. Ex huiuſmodi facinoribus, orta ſunt cuncta Romani generis incommoda. Honorauerat lex parentũ Veſtales virgines ac miniſtros deorũ, victu modico iuſtiſque priuilegiis. Stetit muneris huius integritas vſque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium baiulorum ſacrae caſtitatis

alimenta verterunt. Secuta est hoc factum fames publica, & spem prouinciarum omnium messis aegra decepit. Non sunt haec vitia terrarum. Nihil imputamus astris. Nec rubigo segetibus obfuit, nec auena fruges necauit. Sacrilegio annus exaruit. Necesse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur. Certe si est huius mali aliquod exemplū, imputemus tantā famem vicibus annorū. Grauis hanc sterilitatem aura contraxit. Siluestribus arbustis vita producitur, & rursus ad Dodonaeas arbores plebis rusticae inopia conuolauit. Quid tale prouinciae pertulerant, quum religionum ministros honor publicus pasceret? Quando in vsus hominum concussa quercus? quando vulsae sunt herbarum radices? quando alternos regionum defectus deseruit foecunditas mutua, quum populo & virginibus sacris cōmunis esset annona? Cōmēdabat enim terrarū prouētus victus antistitū, & remediū magis quam largitas erat. An dubium est, semper pro copia omnium datum, quod nunc inopia omnium vēdicauit? Dicet aliquis, sumptū publicum denegatum alienae religionis impendiis. Absit a bonis principibus ista sentētia, vt quod de communi quibusdam tributum est, in iure fisci esse videatur. Nā cum resp. de singulis constet, quod ab ea proficiscitur, fit rursus proprium singulorum. Omnia regitis, si suum cuique seruatis, plusque apud vos iustitia quam licentia valet. Consulite certe munificētiam vestrā, an haec publica velit existimari, quae in alios transtulistis. Semel honori vrbis delata compendia, desinunt esse tribuentiū, & quod a principio beneficium fuit, vsu atque aetate fit debitum. Inanem igitur metum diuino animo vestro tentat incutere, si quis asserit conscientiam vos habere praebētium, nisi detrahentium subieritis inuidiam. Faueant clementiae vestrae sectarum omniū arcana praesidia, & haec maxime, quae maiores vestros aliquando iuuerunt, vos defendant, a nobis colantur. Eum re-

ligionum statũ petimus, qui diuo parenti culminis vestri seruauit imperium, qui fortunato principi legitimos suffecit heredes. Spectat senior ille diuus ex arce siderea lacrimas sacerdotum, & se culpatum putat, more violato, quem libenter ipse seruauit. Praestate etiam diuo fratri vestro alieni consilij correctionem, tegite factum, quod senatui displicuisse nesciuit. Siquidem constat ideo exclusam legationem, ne ad eum iudicium publicum perueniret. Pro aestimatione est temporum superiorum, vt non dubitetis abolere, quod probandum est principis non fuisse

Nunc vero diuinum Ambrosium futilibus eius inanibusque rationibus respõdentem attente auscultemus

AMBROSIVS . EPISCOPVS . BEATISSIMO PRINCIPI.ET.CHRISTIANISSIMO.IMP VALENTINIANO.AVGVSTO

Cum omnes homines qui sub ditione Romana sũt, vobis militent imperatoribus terrarũ atque principibus, tum ipsi vos omnipotẽti deo & sacrae fidei militatis. Aliter enim salus tuta esse nõ poterit, nisi vnusquisque deum verum, hoc est deum Christianorũ, a quo cũcta regũtur, veraciter colat. Ipse enim solus verus est deus, qui intima mente veneretur. Dij enim gẽtiũ daemonia, sicut scriptura dicit. Huic igitur deo vero quisquis militat, & qui intimo colendũ recipit affectu, non dissimulationem, nõ conniuentiam, sed fidei studium & deuotionis impendit. Postremo si non ista, consensum saltẽ aliquẽ non debet colẽdis idolis & prophanis caerimoniarũ cultibus exhibere. Nemo enim deũ fallit, cui omnia etiam cordis occulta manifesta sunt. Ergo cum a te imperator Christianissime fides deo vero sit exhibẽ-

da, cum ipsius fidei studium cautio atque deuotio, miror quomodo aliquibus in spem venerit, quod debeas aras diis gentiū tuo instaurare praecepto, ad vsus quoq; sacrificiorum prophanorum praebere sumptum. Quod enim iandudum vel fisco vel areae est vendicatum, de tuo magis conferre videbere, quam de suo reddere. Et de dispēdiis queruntur, qui nunquā nostro sanguini pepercerunt; qui ipsa ecclesiarū aedificia subruerunt. Petunt etiam vt illis priuilegia deferas, qui loquendi & docēdi nostris communem vsum, Iuliani lege proxima denegarunt, & priuilegia illa quibus saepe decepti sunt etiā Christiani. Nonnullos enim illis priuilegiis partim per imprudentiam, partim propter publicarum necessitatum molestias declinandas, irretire voluerunt: & quia non omnes fortes inueniuntur, etiam sub principibus Christianis plerique sunt lapsi. Sed haec si iam sublata non essent, auferenda tuo imperio comprobarem. At cum per totum fere orbem a pluribus retro principibus inhibita interdictaque sint, Romae autem a fratre clemētiae tuae augustae memoriae Gratiano fidei verae ratione sublata sint, & datis antiquata rescriptis, ne quaeso vel fideliter statuta conuellas, vel fraterna praecepta rescindas. De negotiis ciuilibus si quid statuitur, nemo putat esse temerandum: & praeceptū de religione calcatur? Nullus obrepat iuniori aetati tuae, siue ille gentilis est qui ista deposcit, nō debet mentē tuam vinculis suae superstitionis innectere, sed proprio studio docere & admonere te debet quemadmodum verae fidei studere debeas, quando ille tanto motu veri vana defendit. Deferendum meritis clarorum virorum & ego suadeo: sed deum certum est omnibus praeferendum. Si de re militari est consulendum, debet exercitati in praeliis viri expectari sententia, consilium comprobari. Quando de religione tractatus est, deum cogita. Nullius iniuria est, cui deus omnipotens antefertur. Habet ille sententiam suam.

Inuitum non cogitis colere quod nolit, hoc idem vobis liceat imperator: & vnusquisque patienter ferat, si non extorqueatur imperatori, quod moleste ferret si ei extorquere cuperet imperator. Ipsis gentilibus displicere consueuit praeuaricantis affectus. Libere enim debet defendere vnusquisque fidele mentis suae & seruare propositum. Quod si aliqui nomine Christiani tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina cassa non fallant. Quisquis hoc suadet, sacrificat, & quisquis hoc statuit. Tolerabilius tamen est vnius sacrificium, quam lapsus omnium. Totus hic Christianorum periclitatur senatus. Si hodie gentilis aliquis imperator, quod absit, aram statueret simulachris, & eo conuenire cogeret Christianos, vt sacrificantibus interessent, vt oppleret anhelitus & ora fidelium cinis ex ara, fauilla de sacrilegio, fumus ex busto, & in ea curia sententiam diceret, vbi iurati ad aram simulachri in sententiam cogerentur: propterea enim interpretantur aram locatam, vt eius sacramento, vt ipsi putant, vnusquisque conuentus consuleret in mediũ, cum curia maiore iam Christianorum numero sit referta: persecutionem esse crederet Christianus, qui cogeretur tali optione ad senatum venire: quod fit plerunque. nam etiam iniuriis conuenire coguntur. Te ergo imperatore Christiani in arã iurare cogentur? Quid est iurare, nisi eius quem testare fidei tuae praesulem, diuinam potentiam confiteri? Te imperatore hoc petitur & postulatur, vt aram iubeas eleuari, sumptum sacrificiis prophanis dari. Sed hoc nõ potest sine sacrilegio decerni. Vnde rogo te, ne id decernas, statuas, vel in eiusmodi decreta subscribas. Conuenio fidem tuam Christi sacerdos. Omnes conueniremus episcopi, nisi incredibile hoc & repentinum ad aures peruenissent hominum, quod tale aliquid esset vel in cõsistorio suggestum tuo, vel a senatu petitum: sed absit vt hoc senatus petiisse dicatur. Pauci gentiles communi vtuntur nomi-

ne. Nam & ante biennium ferme cum hoc petere tentarent, misit ad me sanctus Damasus Romanae ecclesiae sacerdos, iudicio dei electus, libellū quē Christiani senatores dederunt, & quidē innumeri, postulātes nihil se tale mādasse, non congruere gentilium istiusmodi petitionibus, non praebere cōsensum. Questi etiam publice priuatimque, se non cōuenturos ad curiam, si tale aliquid decerneretur. Dignum est temporibus vestris, hoc est Christianis temporibus, vt dignitas Christianis senatoribus abrogetur, quo gentilibus senatoribus prophanae deferatur voluntatis effectus? Hunc libellum ego fratri clementiae vestrae direxi. Vnde constitit, non senatū aliquid de superstitionis impensis mandasse legatis. Sed fortasse dicatur: Cur dudum non interfuerūt senatui, cum ista peterentur? Satis loquuntur quid velint, qui non interfuerunt: satis locuti sunt, qui apud imperatorē locuti sunt. Et miramur tamē si priuatis resistēdi Romae eripiūt libertatē, qui nolūt esse liberū tibi nō iubere quod nō probas, non seruare quod nō sentis. Et ideo memor legationis proxime mandatae mihi, cōuenio iterum fidem tuam, conuenio mentem tuam, ne vel respondēdū secundum huiusmodi petitionem gentilium censeas, vel in eiusmodi responsa sacrilegium subscriptionis adiungas. Certe refer ad parentem pietatis tuae principem Theodosium, quē super omnibus fere maioribus caussis consulere consuesti. Nihil maius est religione, nihil sublimius fide. Si ciuilis caussa esset, diuersae parti responsio seruaretur: caussa religionis est, episcopus cōuenio. Detur mihi exēplū missae relationis, vt et ego plenius respōdeā, et sic de omnibus cōsultus clemētiae tuae parēs respōdere dignetur. Certe si aliud statuitur, episcopi hoc aequo animo pati & dissimulare nō possumus: licebit tibi ad ecclesiā cōuenire, sed illic nō inuenies sacerdotē, aut inuenies resistētē. Quid respōdebis sacerd. dicēti tibi: Munera tua nō querit ecclesia, quia tēpla gētiliū muneribus adornasti. Ara Christi

dona tua respuit, quoniã aram simulachris fecisti. Vox enim tua, manus tua, & subscriptio tua, opus est tuũ. Obsequiũ tuũ dominus Iesus recusat & respuit, quoniam idolis obsecutus es. Dixit enim tibi: Non potestis duobus dominis seruire. Priuilegia tua sacratae deo virgines non habent: & vendicant virgines Vestae? Cur sacerdotes dei requiris, quibus petitiones prophanas gentilium praetulisti? Alieni erroris societatem suscipere non possumus. Quid respõdebis his verbis, puerum esse te lapsum? Omnis eatas perfecta Christo est. Omnis deo plena puericia fidei comprobatur. Paruuli etiam Christum intrepido aduersus persecutores ore confessi sunt. Quid respondebis germano tuo? Nonne tibi dicet, victum me esse non credidi, quia te imperatorem reliqui: mori non dolui, quia te heredem habebam; imperio me decedere non ingemui, quia imperia mea, praesertim de religione diuina, omnibus saeculis mansura credebam. Hos ego titulos piae virtutis erexerã, has de saeculo manubias, haec spolia de diabolo, has ego de aduersario omnium exuuias offerebam, in quibus aeterna victoria est. Quid mihi plus potuit meus hostis auferre? Abrogasti decreta mea, quod adhuc ille qui contra me leuauit arma non fecit. Nunc grauius telum corpore recipio, quod a fratre mea statuta damnantur, meliore parte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, ista virtutis est. Nunc mihi abrogatur imperium, & quod est grauius, abrogatur a tuis abrogatur a meis: & id abrogatur, quod in me etiam mei aduersarij praedicarunt. Si volens acquieuisti, damnasti fidem meam: si inuitus cessisti, prodidisti tuam. Ergo quod grauius est, & in te periclitor. Quid respondebis etiam patri, qui te maiore dolore conueniet dicens: De me fili pessime iudicasti, qui putasti quod ego gentilibus conniuentiam praestitissem. Nemo ad me detulit, aram esse in illa Romana curia: nunquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Chri-

ſtianorum gentiliumque concilio ſacrificarent gentiles praeſentibus Chriſtianis, & inuiti Chriſtiani intereſſe ſacrificiis cogerentur. Multa & diuerſa crimina me imperante cōmiſſa ſunt, vltus ſum quaecūque ſunt deprehenſa, ſi quis tunc latuit, debet ergo dicere, me probaſſe quod ad me nemo detulerat? De me peßime iudicaſti, ſi mihi ſuperſtitio aliena, non fides mea ſeruauit imperiū. Vnde cum aduertas imperator, deo primum, deinde patri & fratri iniurias irrogari, ſiquid tale decernas, peto vt id facias quod ſaluti tuae apud deū intelligis profuturum

AMBROSIVS.EPISCOPVS.BEATISSIMO PRINCIPI.ET.CLEMENTISSIMO.IMP VALENTINIANO.AVGVSTO

C*vm vir clariſsimus praefectus vrbis Symmachus ad clementiā tuā retuliſſet, vt ara quae de vrbis Romae curia ſublata fuerat, redderetur loco, & tu imperator licet adhuc in minoris aeui tyrocinio florentibus nouus annis, fidei tamē virtute veteranus obſecrata gentilium non probares, eodem quo comperi puncto libellū obtuli, quo licet cōprehenderim quae ſuggeſtioni neceſſaria viderētur, popoſci tamē exēplum mihi relationis dari. Itaque nō fidei tuae ambiguus, ſed prouidus cautionis & pij certus examinis, hoc ſermone relationis aſſertioni reſpōdeo, hoc vnū petens, vt non verborum elegantiam, ſed vim rerum ſpectādam putes. Aurea enim (ſicut ſcriptura diuina docet) eſt lingua ſapientium litteratorum, quae phaleratis dotata ſermonibus, & quodam ſplendentis eloquij, velut coloris precioſi coruſco reſultans, capit animorū oculos ſpecie formoſi, viſuque perſtringit. Sed aurū ſi diligētius manu tractes, foris pre-*

cum, intus metallum est. Volue quaeso atque excute sectam gentilium, preciosa & grandia sonant, veri effoeta defendunt. Deum loquuntur, simulachrum adorant. Tria igitur in relatione sua vir clarissimus praefectus vrbis proposuit, quae valida putauit. Quod Roma veteres, vt ait, suos cultus requirat. Et quod sacerdotibus suis, virginibusque Vestalibus emolumenta tribuenda sint. Et quod emolumentis sacerdotum negatis fames secuta publica sit. In prima propositione, flebili Roma questu sermonis illachrymat, veteres, vt ait, cultus caerimoniarum requirens. Haec sacra, *inquit,* Hannibalẽ a moenibus, a Capitolio Senonas repulerũt. *Itaque dũ sacrorũ potẽtia praedicatur, infirmitas proditur. Ergo Hannibal diu sacris insultauit Romanis, & diis cõtra se dimicãtibus vsque ad muros vrbis vincendo peruenit. Cur se obsideri passi sunt, pro quibus deorũ suorum arma pugnabant? Nam de Senonibus quid loquar, quos Capitolij secreta penetrantes Romanae reliquiae non tulissent, nisi eos pauido anser strepitu prodidisset? En quales templa Romana praesules habent. Vbi tũc erat Iuppiter? An in ansere loquebatur? Verum quid negem sacrorum ritus militasse Romanis? Sed etiã Hannibal eosdẽ deos colebat. Vtrum volunt igitur eligant. Si in Romanis vicerũt sacra, in Carthaginensibus ergo superata sunt: si in Carthaginensibus triumphata, nec Romanis vtique profuerunt. Facessat igitur inuidiosa illa populi Romani querela. Non haec Roma mandauit. Aliis illa eos interpellat vocibus. Quid me caeso quotidie gregis innoxij sanguine cruentatis? Non in fibris pecudum, sed in viribus bellatorum trophaea victoriae sunt. Aliis ego disciplinis orbem subegi. Militabat Camillus, qui sublata Capitolio signa, caesis Tarpeiae rupis triumphatoribus reportauit: strauit virtus, quos religio non remouit. Quid de Atilio loquar, qui militiam etiam mortis impendit? Africanus nõ inter Capitolij aras, sed inter Hannibalis acies triũ-*

phum inuenit. Quid mihi veterum exempla profertis? Odi ritus Neronum. Quid dicam bimeſtres imperatores, & terminos regum cum exordiis copulatos? Aut forte illud eſt nouũ, barbaros ſuis exceſsiſſe finibus? Nunquid etiam illi Chriſtiani fuerunt, quorum miſerabili nouoque exemplo alter captiuus imperator, ſub altero captiuus orbis, fefelliſſe quae victoriam promittebant, ſuas caerimonias prodiderunt? Nunquid & tunc non erat ara Victoriae? Poenitet lapſus, & vetuſta canicies pudendi ſanguinis traxit ruborem. Non erubeſco cum toto orbe longaeua conuerti: verum certe eſt, quia nulla aetas ad perdiſcendum ſera eſt. Erubeſcat ſenectus quae emendare ſe non poteſt. Non annorum canicies eſt laudanda, ſed morũ: nullus pudor eſt ad meliora tranſire. Hoc ſolum habebam cõmune cum barbaris, quia deum antea neſciebam. Sacrificium veſtrum, ritus eſt beſtiarũ cruore aſpergi. Quid in mortuis pecudibus quaeritis dei voces? Venite & diſcite in terris caeleſtẽ militiam. Hic viuimus, & illic militamus. Caeli myſterium doceat me deus ipſe qui condidit, non homo qui ſeipſum ignorauit. Cui magis de deo, quam deo, credam? Quomodo poſſũ vobis credere, qui fatemini vos ignorare quod colitis? Vno, *inquit,* itinere nõ poteſt perueniri ad tã grãde ſecretũ. *Quod vos ignoratis, id nos dei voce cognouimus. Et quod vos ſuſpicionibus quaeritis, nos ex ipſa ſapientia dei & veritate cõpertum habemus. Non congruunt igitur veſtra nobiſcũ. Vos pacẽ diis veſtris ab imperatorib. obſecratis, nos ipſis imperatoribus a Chriſto pacẽ rogamus. Vos manuũ veſtrarũ adoratis opera: nos iniuriã dicimus, omne quod fieri poteſt, deũ putari. Nõ vult ſe deus in lapidibus coli. Denique etiã ipſi philoſophi veſtri iſta riſerũt. Quod ſi vos ideo Chriſtũ deũ negatis, quia illũ mortuũ eſſe nõ creditis: neſcitis enim quod mors illa carnis fuerit, nõ diuinitatis, quae fecit vt credẽtiũ iã nemo moriatur: quid vobis imprudẽtius, qui cõtumelioſe colitis, & ho-*

norifice derogatis? Vestrum enim deum lignum putatis: o contumeliosa reuerentia. Christum mori potuisse nō creditis: o honorifica peruicacia. Sed vetera (inquit) reddenda sunt altaria simulachris, ornamenta delubris. Reposcantur haec a consorte superstitionis: Christianus imperator aram solius Christi didicit honorare. Quid manus pias & ora fidelia ministerium suis cogunt sacrilegiis exhibere? Vox imperatoris nostri Christum resultet, & illum solum quem sentit loquatur, quia cor regis in manu dei. Nunquid imperator gentilis arā Christo leuauit? Dum ea quae fuerunt reposcunt, exemplo sui admonet quantum Christiani imperatores religioni quam sequuntur debeant deferre reuerentiae, quādo gentiles superstitionibus suis omnia detulerunt. Dum cepimus, etiam sequamur. Nos sanguine gloriamur, illos dispendium monet. Nos haec victoriae loco ducimus, illi iniuriam putant. Nunquam nobis amplius contulerunt, quam cum verberari Christianos atque proscribi ac necari iuberent. Praemium fecit religio, quod perfidia putabat esse supplicium. Videte magnanimos: per iniurias, per inopiam, per supplicium nos credimus: illi caerimonias suas sine quaestu manere posse non credunt. Habeant, inquit, Vestales virgines immunitatē suam. Dicant hoc qui nesciunt credere, quod posset esse gratuita virginitas: prouocent lucris, qui diffidunt virtutibus. Quot tamen illis virgines praemia promissa fecerunt? Vix septē Vestales capiuntur puellae. En totus numerus quem infulae vittati capitis, purpuratarum vestium murices, pompa lecticae ministrorum circunfusa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, praescripta denique pudicitiae tempora coegerunt. Attollant mentis & corporis oculos, videant plebem pudoris, populum integritatis, concilium virginitatis. Non vittae capiti decus, sed ignobile velamen, vsui nobile castitatis: non exquisita, sed abdicata, lenocinia pulchritudinis: non illa pur-

puratum insignia, non luxus deliciarum, sed vsus ieiuniorũ: non priuilegia, non lucra: omnia postremo talia, vt reuocari studia putes, dum exercentur officia. Sed dum exercetur officium, studium prouocatur, suis castitas cumulatur dispendiis. Non est virginitas quae precio emitur, non virtutis studio possidetur. Non est integritas, quaecunque tanquam in auctione nummario ad tempus sollicitatur compendio. Prima castitatis victoria, est facultatũ cupiditates vincere, quia lucri studium tentamentum pudoris est. Ponamus tamen subsidia largitatum conferẽda virginibus, quae Christianis munera redundabunt, quod tantas opes sufficiet aerarium? Aut si arbitrantur solis Vestalibus conferendum, non pudet vt qui totum sibi sub imperatoribus gentilibus vendicarũt, iidẽ sub principibus Christianis non putent nobis sortẽ debere esse cõmunem? Sacerdotibus quoque suis & ministris queruntur alimenta publica non praeberi. Quantus hinc verborum tumultus increpuit? At contra nobis etiam priuatae successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur. Non enim putamus iniuriam, quia dispendium non dolemus. Si priuilegiũ quaerat sacerdos vt onus curiale declinet, patria atque auita & omnium facultatũ possessione cedendũ est. Quomodo hanc gentiles, si haberent, ingrauarent querelã, quod sacerdos ferias ministerij sui emat totius patrimonij sui dãno, & priuatus vniuersae commoditatis dispẽdio vsum publici mercetur obsequij: praetẽdens communis salutis excubias, domesticae inopiae se mercede solatur, quia ministeriũ non vendidit, sed gratiam comparauit. Conferte causas. Vos excusare vultis decurionem, cum ecclesiae excusare non liceat sacerdotem. Scribuntur testamenta templorũ ministris, nullus excipitur prophanus, nullus vltimae conditionis, nullus prodigus verecundiae: soli ex omnibus clerico commune ius clauditur, a quo solo pro omnibus votũ commune

suscipitur, officium cōmune defertur: nulla legata vel grauium viduarum, nulla donatio. Et vbi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officio multa praescribitur. Quod sacerdotibus phani legauerit Christiana vidua, valet: quod ministris dei, non valet. Quod ego nō querar, sed vt sciant quid nō querar, comprehendi. Malo enim nos pecunia minores esse quam gratia. Sed referūt ea quae vel donata vel relicta sunt ecclesiae, non esse temerata. Dicant & ipsi, quis tēplis dona detraxerit, quod factum est Christianis. Quae si facta essent gentilibus, redderetur potius quam inferretur iniuria. Nunccine demum iusticia praetenditur, aequitas postulatur? Vbi tunc erat ista sententia, cū direptis Christanorū omnium facultatibus, ipsos vitales anhelitus spiritus inuiderent, & nullis vsquā negata defunctis inhiberent supremae commercia sepulturae? Quos gentiles praecipitarunt, maria reddiderunt. Fidei ista victoria est, quod & ipsi iam facta maiorum carpūt suorum, sed quae melioratio, vt eorum munera petant, quorum gesta condemnant? Nemo tamē donaria delubris, & legata haruspicibus denegauit, sola sublata sunt praedia, quia nō religiose vtebātur iis quae religionis iure defenderēt. Qui nostro vtuntur exemplo, cur non vtebantur officio? Nihil ecclesia sibi nisi fidem possidet. Hos reditus praebet, hos fructus. Possessio ecclesiae, sumptus est egenorum. Numerent quos redemerint templa captiuos, quae contulerint alimenta pauperibus, quibus exulibus viuēdi subsidia ministrauerint. Praedia igitur intercepta, non iura sunt. En quod factū, quod triste piare nefas, fames, vt aiunt, publica vindicauit: quia vsui omnium proficere coepit, quod proficiebat commodis sacerdotum. Propterea ergo detractis, vt aiunt, arbusta exuta corticibus succo miserabili deficientium ora lambebāt. Propterea chaonia frugem glande mutantes, rursus in pecudum pastus, & ad infelicis victus alimenta reuocati, concussa quercu famem in siluis

miseram solabantur. Noua videlicet prodigia terrarum quae nunquam ante acciderant, cum superstitio gentilis toto orbe ferueret. Reuera quando ante vacuis auenis seges fallax, auari vota lusit agricolae, & spem rusticae plebis quaesita sulcis frugis herba destituit. Et vnde Graecis oracula habita suae quercus, nisi quia remedium silnestris alimoniae, caelestis religionis donum putarunt? Talia enim suorum munera credut deorum. Quis Dodonaeas arbores nisi gentium populus adorauit, cum pabulum triste sacri nemoris honore donaret? Nō est verisimile, quod indignātes eorum dij id pro poena intulerūt quod solebant placati conferre pro munere. Quae autem aequitas, vt paucis sacerdotibus dolentes victum negatum, ipsi omnibus denegarent, cum inclementior esset vindicta quam culpa. Non est igitur idonea quae tantā aegritudinem mūdi fallentis caussa constrinxerit, vt virentibus segetibus subita spes anni adulta moreretur. Et certe ante plurimos annos tēplorum iura toto orbe sublata sunt. Modo ne demum diis gentilibus venit in mentem suas iniurias vltum iri? Propterea nec assueto cursu Nilus intumuit, vt vrbicorum sacerdotum dispendia vindicaret, qui nō vindicauit suorū? Esto tamē si superiore anno deorū suorū iniurias vindicatas putant, cur praesenti anno contēptui fuere? Iam enim nec herbarū vulsis radicib. rusticana plebs pascitur, nec baccae siluestris explorat solatia, nec cibū de sentib. rapit, sed operum laeta felicium dum messes suas & ipsa miratur, expleuit voti satietate ieiunium: vsurarios nobis reddidit terra prouentus. Quis ergo tā nouus humanis vsibus, vt vices stupeat annorum? & tamen etiam superiore anno pleraque nouimus prouincias redundasse frugibus. De Galliis quid loquar solito ditioribus? Frumentum Pannoniae quod non seuerant vendiderunt. Et foecunda Rhetia fertilitatis suae nouit inuidiā. Nāque solebat tutior esse ieiunio, foecunditate hostē in se excitauit. Liguria Venetiasque

autumni frumenta pauerunt . Ergo nec ille sacrilegio annus exaruit, & iste fidei fructibus annus effloruit. Negent etiam quod largo foetu vineae redundauerint. Itaque & messem feneratam recepimus, & liberalioris vindemiae beneficia possidemus. Postremus superest & maximus locus, vtrum ea quae vobis profuerint imperatores, restituere subsidia debeatis. Ait enim, vos defendant, a nobis colantur. *Hoc est fidelissimi principes quod ferre nõ possumus, quia exprobrãt nobis vestro se nomine diis suis supplicare, & vobis non mandantibus sacrilegiũ immane committunt, dissimulationẽ pro consensu interpretantes. Sibi habeant praesidia sua, suos si possunt, illa defendant. Nã si iis a quibus coluntur, auxilio esse nõ possunt, quomodo possunt vos defendere, a quibus nõ coluntur? Sed maiorum, inquit, seruandus est ritus. Quid quod omnia postea in melius profecerũt? Mundus ipse qui vel primum coactis elementorũ per inane seminibus tenero orbe cõcreuerat, vel cõfuso adhuc indigesti operis caligabat horrore, nonne postea distincto caeli, maris, terrarumque discrimine rerũ formas quibus speciosus videtur, accepit? Exutae humentibus tenebris nouum terrae stupuere solem, dies in exordio non refulget, sed in processu temporis incremento luminis micat & caloris exaestuat. Luna ipsa quae propheticis oraculis species ecclesiae figuratur, cum primum resurgens in menstruas reparatur aetates, tenebris noctis absconditur, paulatimque cornua sua complens vel e regione solis absoluẽs, clari splendoris fulgore irrutilat. Exerceri in fructus terrae aute nesciebant, post vbi imperare aruis sollicitus coepit agricola & informe solum vestire vinetis, siluestres animos domesticis mollitae cultibus exuerunt. Anni ipsius aetas prima quae nos vsu parili colorauit, nutu gignentium sed in processu lapsuris floribus vernat, postremis adolescit fructibus. Nos quoque aeui rudes sẽsus habemus infantiae, sed mutati in annos ingenij*

rudimenta

rudimēta deponimus. Dicāt igitur, in suis omnia manere debuisse principiis, mūdū tenebris obductum, quia splēdore solis illuxerit, displicere. Et quanto gratius est animi tenebras depulisse quam corporis, fideique iubar emicuisse quam solis? Ergo & mundi sicut omnium rerū, primaeua viam mutarūt, vt venerabilis canae fidei sequeretur senectus. Quos hoc mouet, reprehendant messem, quia sera faecūditas est: reprehendant vindemiā, quia in occasu anni est: reprehendant oliuam, quia postremus est fructus. Ergo & messis nostra fides animarū est, ecclesiae gratia meritorū, vindemia est, quae ab ortu mūdi virebat in sanctis, sed postrema aetate se diffudit in populos, vt aduerterent omnes non rudibus animis irrepsisse fidē Christi. Nulla enim sine aduersario corona victoriae: sed explosa ea opinione quae ante conualuit, id quod erat verum iure praelatum. Si ritus veteres delectabāt, cur in alienos ritus eadem Roma successit? Omitto abscōditam precio humū, & pastorales casas auro degeneri renitentes. Quid (vt de ipso respondeam quod queruntur) captarum simulachra vrbium victosque deos, & peregrinos ritus sacrorū, alienae superstitiones aemuli receperunt? Vnde igitur exēplum quod currus suos simulato Almonis in flumine lauat Cybele? Vnde Phrygij vates, & semper inuisa Romanis non aeque Carthaginis numina? quā caelestē Afri, Mithrā Persae, pleriq; Venerem colunt, pro diuersitate nominis non pro numinis varietate. Sic deam esse, & Victoriam crediderunt, quae vtique munus est non potestas, donatur non dominatur, legionum gratia nō religionum potentia. Magna igitur dea quam militū multitudo sibi vendicat, vel praeliorum donat euētus. Huius aram strui in vrbis Romae curia petunt, hoc est, quo plures conueniunt Christiani. Omnibus in templis arae, ara etiam in templo Victoriarum, quando numero delectantur sacrificia sua vbique concelebrant. Quid est nisi insultare fidei, vnius arae sa-

crificium vendicare? Ferendum istud, vt gentilis sacrificet, & Christianus intersit? Hauriant omnes, inquit, hauriant vel inuiti fumum oculis, symphoniam auribus, cinerem faucibus, thus naribus, & aduersantium licet ora excitata focis nostris fauilla respergat. Non illis satis sunt lauacra, non porticus, non plateae occupatae simulachris. Etiam ne in communi illo consilio non erit communis conditio? Obstringetur pia senatus portio obtestantium vocibus adiurantium sacramẽtis? Si refutet, videbitur mendacium prodere: si acquiescat, sacrilegium confiteri. Vbi, inquit, in leges vestras & verba iurabimus? Ergo mensuram quae legibus tenetur inclusa, caerimoniis gentium suffragium colligit, fidem stringit, iam non solum praesentium, sed absentium etiam? Et quod est amplius, imperatores fides vestra pulsatur? Vos enim cogitis si iubetis. Constantius Augustae memoriae nondum sacris initiatus mysteriis cõtaminari se putauit, si arã illam videret. Iussit auferri, non iussit reponi. Illud auctoritatem facti habet, hoc praecepti non habet. Nemo sibi de absentia blãdiatur, praesentior est qui se animis inserit, quam qui oculis protestatur. Plus enim est mente connecti, quam corpore copulari. Vos senatus cogendi consilij praesules habet, vobis coit, vobis conscientiam suam non diis gẽtium praestat, vos liberis suis non tamen fidei suae praefert. Haec est charitas expetenda, haec est charitas maior imperio, si fides tuta sit quae seruat imperium. Sed fortasse aliquem moueat, ita fidelissimum principẽ destitutũ, proinde quasi meritorum precium caducis aestimetur praesentium. Quis enim sapiens non in orbe quodam atque circuitu locata humanarũ rerũ nouit negocia, quia non eosdẽ semper successus habent, sed variant status, & mutant vices? Quem beatiorem Cn. Pompeio Romana templa miserunt? At is cum tribus triumphis terrarum cinxisset orbẽ, pulsus acie, bello profugus, & sui terminis exul imperij,

Canopei manu spadonis occubuit. Quem nobiliorē Cyro Persarum totius Orientis terrae regem dederunt? Is quoque cum principes potentissimos aduersantes vicisset, victos reseruasset, muliebribus armis fusus interiit. Et ille rex qui superatos etiā confessus honore donauerat, execto capite & intra vtrē plenum cruoris sattari iussus incluso, femineis imperiis ludibrio fuit. Adeo in istius vitae curriculo non paria paribus, sed longe diuersa referuntur. Quē etiā magis sacrificiis deditum, quam Carthaginensium ducem Hamilcarē reperimus? qui cum toto proelij tempore inter acies positus dimicantes sacrificium faceret, vbi partem suorum victam esse cognouit, in ipsos quos adolebat se praecipitauit ignes, vt eos vel cruore suo restingueret, quos sibi nihil profuisse cognouerat. Nam de Iuliano quid loquar, qui cū responsis haruspicum male credulus esset, ademit sibi subsidia reuertendi. Ergo in communi casu non est communis offensa. Neminem etenim promissa nostra luserunt. Respondi lacessentibus tanquam non lacessitus. Refellendae etenim relationis, non exponendae superstitionis mihi studium fuit. Te tamen imperator, ipsa eorum relatio faciat cautiorem. Nam cum de superioribus principibus texuisset, quia prior eorū numerus caerimonias patrum coluit, recentior non remouit, addidisset etiam, si exemplum religio veterum non facit, faciat dissimulatio proximorum: euidenter docuit quod & fidei tuae debeas, vt gentilitij ritus non sequaris exemplum, & pietati vt fratris statuta non violes. Si enim pro suis dumtaxat partibus eorum dissimulationem principum praedicarunt, qui cum essent Christiani, decreta tamen gentilium minime remouerunt: quanto magis amori debent deferre fraterno vt qui dissimulare deberes, etiam si quid forsitan non probares, ne fraternis derogares statutis, & nunc teneas quod & fidei tuae & germanitatis necessitudini iudicas conuenire

Atque haec ſunt quae de virginib. Veſtalibus apud veteres auctores extare didicerim. Verũ antequã ad reliqua ſacerdotia explicãda deueniã, quũ paulo ante Palladij mentionem fecerim, haud ab re fore exiſtimo, ſi paucis quid Palladiũ fuerit explicabo, praeſertim quũ id ab auctoribus negligatur. Palladiũ igitur erat Palladis ſimulachrum, quod vana antiquorum ſuperſtitio poeticis fabulis edocta, olim e caelo lapſum fuiſſe, Dardanique manibus exceptum credidit. Scutum id fuiſſe quidam exiſtimauerunt, vt Romae ancilia: aliter Diodorus atque Dio ſentiunt, qui Palladium ſignum fuiſſe ligneum tricubitale caelo lapſum in Peſſinunte vrbe Phrygiae, dextera tenens haſtã, laeua colum & fuſum, & ad eum locum boue duce deueniſſe, vbi Dardanus erat: qui dum vrbem Ilium condidiſſet, deos rogauit vt aliquod ſignum darent tẽporis nouae vrbis, ſtatimque apparuiſſe Palladium; a quo quũ exceptum eſſet, Apollinis oraculo admonitus eſt, tã diu manſuram vrbem donec in ea Palladium conſeruaretur. Alij, vt M. Varro, Dionyſius, Ouidius, Plutarchus, & Seruius, ex quibus haec excerpſi, dicunt: Chryſam Pallantis filiam, quum in Arcadia Dardano nupſiſſet, pro dote ſecum attuliſſe Palladium, & magnorũ deorum ſimulachra, ſcilicet Penates, quibus templa Dardanus in Samothracia conſtruxit, quae poſtea ſacra ſunt in Ilium nepotum tempore tranſuecta, & in templo Palladis, quod in arce Troiana erat, collocata; accepto oraculo, manſuram vrbem quam diu intra moenia Palladium conſeruaretur: quod circa intimam arcis templique partem abditum fuit, quodam altero Palladio illi ſimilimo efficto, quod in publico negle-

ctius aſſeruabatur. Itaque tempore belli illius, quod cõmunibus viribus Graecia tota aduerſus Troianos geſsit, quum Pyrrhus ex Heleno vate Priami filio didiciſſet, ſaluo in vrbe Palladio inexpugnabilẽ eſſe Troiam, idque Graecorum principes cognouiſſent, quũ nulla ſpes potiundae vrbis eſſet, niſi prius ſublato Palladio, datum eſt negocium Vlyxi & Diomedi: qui clã per cloacas in vrbem ingreſsi, vique in cuſtodes facta, vt Sterpſicorus, & Euphorio tradidere, Palladum Antenoris opera, quod eius vxori Theanae, Palladis ſacerdoti traditum fuerat cuſtodiendum, ſubripientes, ad ſuos reuerſi ſunt. Vrbemque tutelari Palladis numine ſpoliatam, infirmam captuque non admodum difficilem reddiderunt. Vnde Virgilius ſecundo Aeneidos

.... caeſis ſummae cuſtodibus arcis
Corripuere ſacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas auſi diuae contingere vittas

Quod tamen Palladium a Graecis captum imaginarium fuiſſe exiſtimant, verumque Palladium capta iã vrbe Sicam Aeneae tradidiſſe cum magnis diis, quos penates Troiani vocabant. Virgilius.

.... & manibus vittas Veſtamque potentem
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem

Silius vero Italicus verum quidem Palladium raptum aſſeruit, idque Aeneae a Diomede redditum, quod Aeneas cũ omnibus aliis Troianorũ ſacris caerimoniiſque in Italiam adduxit, Lauinique collocauit, quod deinde ab Aſcanio Albam longam translatum putant, condito Veſtae templo. Palladium porro ex Alba longa ſub rege Tullo hoſtilio, poſtquam eam diruiſſet, ſiue, vt Varro putat, ex Lauinio, Romã

tranſlatum eſt,atque in aede Veſtae collocatũ. Quid autem fuerit multis verbis explicare Dionyſius conatur,atque poſtremo ita concludit: *Nemo tamen videre primum illud,certaque de eo tradere potuit.* Itaque in ambiguo eſt,an Dardanus id Iluſue ſuſceperit, fuerit ne ligneum,an aenaeum ſignum,aut,vt quidam tradidere,ſcutum;remanſiſſe poſtremo Ilij,an Romam aductum.Non defuerunt enim qui exiſtimarũt, Aeneam relicto ſociis Latinorum regno, in Phrygiam cũ Palladio rediiſſe,quorũ opinio a multis labefactata eſt. Frequentior enim fama eſt, Palladium Romae remãſiſſe in aede Veſtae locatum. Quae cum incendio flagraret,L.Caecilius Metellus pontifex maximus Palladium medio ex incendio a virginibus fugientibus neglectum,rapuit:quare ſtatim lumina,quod deos vidiſſe crederetur, amiſit. ob quod factum magni ſunt poſtea illi honores habiti, quod ſub recentem primã Punicam pacem factum eſt.Quo tempore Palladium primo viſum fuiſſe conſtat. Porro autem ſub Commodo Marci filio imperatore,quum Veſtae templum iterum cõflagraſſet, Palladium quoque iterũ conſpectũ eſt.Quod in primis Romani colebant,atque in arcano ſemper habebant. Quippe raptum id Veſtales virgines media ſacra via in aulam imperatoris tranſtulerunt,templo vero reſtituto denuo loco ſuo repoſitum eſt. Id deinceps Alagabalus imperator, quum templum deo ſuo Alagabalo, quem plerique Solem exiſtimant, ſic Phoenicum lingua appellatum, in ea Palatij parte feciſſet,vbi prius Orci aedes fuerat, cum matris magnae typo, Veſtae igne, anciliis, & omnibus Romanis ſacris in id templum tranſtulit, ſedibuſque propriis tertio mouit, dictitans; Palladium dei ſui

coniugem eſſe debere. Hocque agebat ne quis Romae deus niſi Alagabalus ſuus coleretur. Dicebat praeterea Iudaeorum & Samaritanorum religiones, & Chriſtianam deuotionem illuc transferri oportere, vt omnium culturarum ſecretum Alagabali ſacerdotium teneret. Quae poſt eius caedem ſedibus propriis reſtituta ſunt. Quamquam multi exiſtimarint eum non Palladium, ſed ſignum quodam quod Palladium eſſe credebat abſtuliſſe, quum ſimulachrum effictum pro vero illi virgo Veſtalis maxima oſtendiſſet, qua plura Palladia ſimilia facta eſſe dicebantur, ne quis verum vnquam auferre poſſet. Palladium demũ cum multis aliis Romanae vrbis ornamentis, Conſtantinus pius imperator gentilium inani ſuperſtitione abrogata, ex vrbe Conſtantinopolim deportauit, & quo ab omnibus videri poſſet, medio foro ſuper columnam marmoream collocari iuſsit. Idque ſtatuam aeneam Palladis fuiſſe memoriae proditum eſt. Atque hactenus de Palladio

DE.SALIIS.PALATINIS.XII

Sextam ſacrorum inſtitutorum partem (vt inquit Dionyſius) Numa rex ſaliis tribuit. Quos ipſe ex patriciis creauit, iuuenes XII. ſpectatiſsimos, qui quum ſacra in Palatio factitarent, vbi eorum ſacrarium fuiſſe refertur a Sex. Rufo, & P. Victore, Salij Palatini vocati ſunt. Dicti autem ſunt *ſalij*, vt inquit Marcus Varro, *a ſaltando, quod facere in comitio in ſacreis quotannis & ſolent, & debent.* Sextus Pompeius

Salios (inquit) *a saliendo & saltando dictos esse, quãuis dubitari non debeat, tamen Polemon quidã ait, Arcada quendã fuisse nomine Salium, quem Aeneas a Mãtinea in Italiã deduxerit, qui iuuenes Italicos enopliã saltationẽ docuerit. At Critolaus Saonem ex Samothrace, cum Aenea deos Penates qui Lauinium transtulerit, saliare genus saltandi instituisse, a quo appellatos salios: quibus per omnes dies vbicũque manerent, quia amplae ponebantur caenae, si quae aliae magnae caenae sunt, saliares appellantur.* Et Liuius libro I, *Salios itẽ duodecim Marti gradiuo Numa legit, tunicaeque pictae insigne dedit, & super tunicam aeneum pectori tegmẽ, caelestiaque arma, quae Ancilia appellantur, ferre, ac per vrbem ire canentes carmina, cũ tripudijs solemnique saltatu iussit.* Plutarchus in Numa: *Salij vocati sunt, nõ (vt quidã fabulãtur) a viro Samothrace seu Mãtineo, Salio nomine, qui saltationẽ quae armata dicitur edocuerit, sed ab ipso potius tripudio saltatorio, quod vehemẽtius robustiusque per vrbẽ eũtes subsultãt, quũ ad mensem Marcium sacra scuta, quae ancilia dicebantur, susciperẽt, induti puniceis tunicis, aeneis balteis latisque succincti, aeneas in capite galeas portantes, & paruis gladiis arma pulsantes, reliquum vero saltationis pedum est opus. Mouentur enim suauiter, conuersiones ac saltationes in celeri & crebro numero robuste & leuiter reddentes.* Dionysius vero libro secũdo: *Hi autẽ salij omnes saltatores quidem sunt, & laudatores armatorum deorũ, quorum solemnitas est mẽse Martio, quae sumptu agitur publico multos dies, quibus ducunt choreas per vrbem, & in forum & Capitolium, & in multos alios priuatos, publicosque locos, tunicas varij coloris, aeneis succincti balteis, togasque annectentes fibulis circum distinctas purpura, subtegmine puniceo, quas trabeas vocant; est enim gentilis ea vestis Romanis, & valde honorifica: & quos apices vocant capitibus*

imponentes, pileos altos in speciem coni eductos. Accincti autem omnes erant gladiis, ac dexteris lanceam, aut virgam, aut quid tale tenent, laeua ancilia. Quae autē Ancilia fuerint, paulo post dicam. Adiicit Dionysius: *Ancile autē est scuti cuneati specie, arctiora habentis latera, qualia dicuntur ferre eos qui apud Graecos Curetum sacra perficiūt, suntque Salij Graeco nomine interpretati Curetes: illi quidem a Graecis ex aetate denominati, a Romanis vero a cōtinuo motu Salii. Et ob eam caussam omnes quoque alios, quibus multum inest saltatus & gestus, ducti a Saliis nomine saltatores vocant. Mouentur autem ad tibiam ex modulo armatis motibus, quandoque simul ac vicissim, quandoque patria quaedam canentes carmina cum tripudiis solemnique saltatu simul cum choreis; choream autem & armigerum motum, & in scutis factum per gladios strepitum Curetes primi instituere.* De carminibus saliaribus frequens apud omnes veteres scriptores mentio est. Quorum quaedam vocabantur axamēta, quae erant in hominum memoriam composita, vt Mamurii, & Volumniae. Nam in deos singulos versus ficti a nominibus eorum appellabantur, vt Ianualii, Iunonii, Mineruii. Is qui Saliis praeerat, vocabatur magister, eorum vero coetus collegium. Valerius Maximus libro primo cap. primo: *Obruitur etiam tot illustribus consularibus L. Furius Bibaculus, exemplique locum vix post Marcellum inuenit. Sed pij simul ac religiosi animi laude fraudandus non est, qui praetor a patre suo collegit Saliorum magistro iussus, sex lictoribus praecedentibus, arma ancilia tulit, quamuis vacationem huius officij honoris beneficio haberet. Omnia namque post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summae maiestatis conspici decus voluit.* Salij autem non a populo, sed a magistris collegij legi solebant patricij

adoleſcentes, quorum vterque parens viueret; nec in magiſtratu eſſet. Lege quoque cautum erat, vt Salij liberi eſſent

De Saliis & magiſtro collegij Saliorum mentio eſt in his vetuſtis inſcriptionibus

M . RVBRIO . L. F
PROCVLO
P R . A E D . Q
PONT.SALIO
MVNIÇ.ET.IN.COL

item

L . ANTISTIVS. CN.F. HOR . SARCVLO
SALIVS.ALBANVS.IDEM. MAG. SALIORVM
ANTISTIA.L.L. PLVTIA.L. ANTHVS. RVFVS
L. IMAGINES . DE . SVO . FECERVNT
PATRONO.ET.PATRONAE . PRO . MERITIS

Ceterum (vt ſaepe dixi) Salij non niſi ex patriciis lecti ſunt: quod Cicero in oratione pro domo refert. De Anciliis autem haec produnt Dionyſius & Plutarchus: Annum iam octauum regnante Numa, morbus vrbē inuaſerat, cunctis vero maerentibus, traditur ſcutum aeneum e coelo delapſum in Numae manus decidiſſe. Quod in vrbis ſalutem miſſum Aegeriam ſibi retuliſſe Numa tradidit, oportereque eum aſſeruari, aliis vndecim ad illius figuram, magnitudinem, formamque effictis, quo dubium ob ſimilitudinem eſſet caeleſtis illius adipiſcendi. Addiditque Numa ſe a muſis cognouiſſe eam vrbē in qua id ancile ſeruaretur, omnium potentiſsimam futuram. Quo facto quum peſtis ceſſaſſet, ſcutum autem ex eius imperio quum effingere artifices certaſſent, diffidentibus ac deſperan-

tibus ceteris, Mamurium Veturium praeſtantiſsimum artis eius opificem, vſque adeo eius ſimilitudinem effinxiſſe, ſtruxiſſeque omnes ſimiles, vt ne Numa quidem id cognoſceret, Horum vero ſcutorum cuſtodes ſalios xij. legit, quot fuerãt fabrefacta ſcuta, a quibus ſacris anniuerſariis efferrentur per vrbem. Id autem ſcutum, quemadmodum ex numiſmate Antonini Pij cognoui, breue fuit, ideoque ancile appellatum, quod ex vtroque latere eſſet reciſum, & ſummum infimumque eius latius medio pateret. Mamurius autẽ xi. anciliorum a ſe factorum praemij loco popoſcit, vt ſuũ nomen inter carmina ſalij cantarent. Ideo Mamurij Veturij nomen in cantibus ſalij Romani maxime frequentabant

DE. VIRGINIBVS. SALIARIBVS

Virginum Saliarum ſic meminit Sex. Pompeius: *Saliares virgines Cincius ait eſſe conducticias, quae ad ſalios coibant cum apicibus paludatae, quas Aelius Stilo ſcripſit ſacrificium facere in regia cum pontifice paludatas cum apicibus in modum ſaliorum.* De eis praeterea nihil inueni

DE. FETIALIBVS. ET. PATRE PATRATO

Septimã ſacrorum partem collegio Fetialiũ tribuit Numa. Hi erãt ex optimis nobilibuſque familiis electi, & per omne vitae tẽpus ei ſacro deſtinati. *Fetiales dicti*, vt ſcribit M. Varro lib. quarto de lingua Latina, *quod fidei publicae inter populos praeerant: nã per hos fiebat,*

vt iustum conciperetur bellum, & inde desitum, & vt foedere fides pacis constitueretur. Ex heis mittebant antequam bellum conciperetur, qui res repeterent, & per hos etiam nūc fit foedus, quod fidus scribit Ennius dictum. Et libro secundo de vita populi Romani: *Itaque & bella & tarde nec magna licentia suscipiebant, quod bellū nullum nisi piū putabant geri oportere, & priusquam indiceretur bellum, iis a quibus iniurias factas sciebant, fetiales legatos, res repetitum mittebant quattuor, quos oratores vocabant.* Et libro tertio: *Si cuius legati violati essent, qui id fecissent, quamuis nobiles essent, vt dederentur ciuitati statuerunt, fetialesque viginti, qui de his rebus cognoscerent, iudicarent, statuerent, constituerunt.* Sex. Pompeius. *Fetiales* (inquit) *a faciendo dicti. apud hos enim belli pacisque faciendae ius est.* Et Nonius Marcellus: *Fetiales apud veteres Romanos erant, qui sancto legatorū officio, ab iis qui aduersum populū Romanum aut rapinis, aut iniuriis hostili mente cōmouerant, pignora facto foedere iure repetebant: nec bella indicebantur, quae tamen pia vocabant, prius quam fuisset quid fetialibus denuntiatum.* Plutarchus in Numa: *Fetiales pacis custodes sunt ab re ipsa nomen adepti: controuersias enim verbis sedabant, quum non permitterent prius militare, quam omnis iudicij spes abscissa esset. Etenim pacem Graeci vocant, quando verbo, non vi, controuersiae tolluntur. At Romani fetiales saepe ad eos ibant qui iniurias intulissent, illisque suadebant, vt se beniuole & amice gererent: iis autem inimicis sese & pro voluntate gerentibus, deos testati, & multa grauia in eos eorumque patriam imprecati, nisi iuste rem aggrediantur; sic eis bellum indicebant. Fetialibus vero prohibentibus, aut minus comprobantibus, neque militari fas erat, neque arma mouere. Sed ab his necesse erat initium belli pro iure duces acciperent, & tū demum com-*

muni commodo proſpicerent. Fertur cladem Senonicam vrbi accidiſſe ob haec ſacra violata. Ius Fetiale ab Aequicolis mutuatum ſcribit Valerius libro decimo, cuius auctor fuit Sertor Reſius Aequicolarum rex. Id ius (vt dixi) Numa primus Romanis conſtituit, ſiue (vt Valerius ſcribit) ab Aequicolis, ſiue (vt alij) ab Ardeatibus aſſumptum. Nam Romae ante Numam collegium Fetialium non fuit. Id autem conſtituit, quum indicturus eſſet bellum Fidenatibus, ob latrocinia quaedã & excurſiones in agros Romanos factas, ſcireque prius vellet vtrum ſecum conuenire ſine bello vellent. Qui neceſsitate coacti pacem maluerunt. Fetialium autẽ praecipua munera erant (vt tradit Dionyſius) cuſtodire ne Romani bellum foederatae ciuitati iniuſtum inferrent, in his autem qui foedera rumpere coepiſſent, ad eos legatos ire, & iuſta primum ratione repetere, atque ſi poſtulatis, qui laeſerint non obtemperarent, iis bellum indicere, ſimili ratione, ſi laeſos ſe eſſe a Romanis ſocij aliqui aſſeuerantes aequa poſtularent, ea cognoſcere, atque ſi aliquid praeter foedera perpeſsi ſunt, videanturque vera obiicere, comprehẽſos ſontes, eos laeſis deditios tradere: iniurias quoque legatis factas iudicare, & quae pia ſunt in foederibus, cuſtodire, pacem facere, atque factam, ſi non ex legibus ſacris facta videatur, inritam habere, imperatorũ iniqua facta, quaecunque circa iuſiurandum & ſponſiones fierent, cognoſcere, & expiare. Quum autem bellum indicere iuſtum & pium eſſe iudicarint; vnus quidẽ Fetialium, quẽ reliquis ſuffragiis praetulerint, ornatus veſte, & geſtaminibus ſacris, vt inter alios cõſpicuus manifeſtuſque ſit, ad eorum vrbem qui laeſerint proficiſcitur, & attingens fines, Iouem deoſque

alios inuocat,testans,quod ad repetendas poenas pro vrbe Romana proficiscitur.Postea iuratus quod ad vrbē vadit quae prius iniuste egerit,& execrationes maximas sibi ipsi ac Romae imprecatus si mentiatur, intra fines pergit, deinde cuicunque primum occurrit hunc obtestatus,siue ciuis is fuerit,siue rusticus, easdemque imprecationes apponēs ad vrbem vadit;deinde antequam vrbem ineat,ianitorem ipsum siue aliū, quem primum obuium in porta habuerit,eodem modo testatus in forum progreditur,illicque adstans qua caussa venerit,cum primoribus disserit, iusiurandū vt prius,& imprecationes apponens. Si igitur iudicium illi subeant,tradētes sontes,vrbe digreditur, eos viros abducens amicus iam ab amicis. Si vero tempus illi ad consultandum petant,decem eis dierum cum dederit, iterum redit,quousque petitionem eorū recipit. Elapsis vero triginta diebus si iusta ciuitas non exhibeat, diis coelestibus manibusque inuocatis abit, hoc tantū dicto,qui de eis consultabit per otiū S.P Q.R.Pronuntiat deinde in senatu cum aliis astans Fetialibus peractum esse ab ipsisquantum fuerit ex legibus sacris pium,& si decernere bellum velint, eis amplius religione non prohiberi:antequam enim haec facta fuissent,neque senatus , neque populus bellum alicui decernere poterat.Cincius porro libro tertio de re militari;Fetialē populi Romani bellū indicentē hostibus, telūque in agrum eorū iacientem hisce verbis vti scripsit:*Quod populus Hermūdalus,hominesque populi Hermūdali, aduersus populum Romanum bellum fecere, deliquereque, quodque pop. Romanus cum populo Hermundulo,hominibusque Hermūdulis bellum iussit:ob eam rem ego populus-*

que Romanus, populo Hermundulo, hominibusque Hermundulis bellum indico facioque. Horum Fetialium vnus pater patratus dicebatur, cuius munus erat, quũ pax aut foedus faciunda essent, verba facere. Eius rei exemplũ ex Liuij libro primo afferam. *Foedus ictum inter Romanos & Albanos est his legibus; vt cuius populi ciues eo certamine vicissent, is alteri populo cum bona pace imperitaret. Foedera alia aliis legibus, ceterum eodem modo omnia fiunt. tum ita factum accepimus, nec vllius vetustior foederis memoria est. Fetialis regem Tullum ita rogauit: Iubes ne me rex cum patre patrato populi Albani foedus ferire? Iubente rege: Sagmina (inquit) te rex posco. Rex ait: pura tollito. Fetialis ex arce graminis herbam puram attulit: postea regem ita rogauit: Rex facis ne me tu regium nuntium populi Romani Quiritium? vasaque comites meos? Rex respondit, quod sine fraude mea, populique Romani Quiritium fiat, facio. Fetialis erat M. Valerius. Is patrem patratum Sp. Furium fecit, verbena caput, capillosque tangens (pater patratus ad iusiurandum patrãdum, id est sanciendum fit) foedus, multisque id verbis, quae longo effata carmine nõ opus est referre, peragit. Legibus deinde recitatis: Audi (inquit) Iuppiter, audi pater patrate populi Albani, audi populus Albanus, vt illa palam prima, postrema, ex illis tabulis ceraue recitata sunt, sine dolo malo, vtique ea hic hodie rectissime intellecta sunt, illis legibus populus Romanus prior non deficiet: si prior defecerit, publico cõsilio dolo malo, tu me Diespiter populum Romanũ sic ferito, vt ego hunc porcũ hodie feriã, tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque. id vbi dixit, porcũ silice percussit. Sua itẽ carmina Albani, suũque iusiurandũ per suũ dictatorẽ, suosque sacerdotes peregerunt. Foedere icto &c.* Fetiales autẽ vt ceterorũ collegiorũ sacerdotes, a collegis

ſubrogabantur. Poſt legem vero Domitiam, de qua ſaepe dixi, eos populi ſuffragiis creatos fuiſſe, quéadmodum augures, pontifices, xv. viros ſacris faciundis, & VII. viros epulonum, pro certo aſſerere non auſim, praeſertim quum id nuſquam me legiſſe meminerim. Eos tamen populi tributis comitiis creatos fuiſſe, vt credam potiſsimũ adducor, quod penes collegiũ xx. fetialium erat publicae religionis pars vna non minus neceſſaria, quam quae erat penes augures, pontifices, xv. viros S.F. & VII. viros epulonum. Vnde fit vt pari ratione credam, ante legem Domitiam cooptari per collegas ſolitos fetiales, ſicut illi cooptabantur, praeſertim quum nuſquam reperiamus, vel a pontificibus eos creatos ſicut flamines, vel a magiſtratibus, poſt primam eorum a Numa creationem. Quod ſi ante legem Domitiam cooptari a collegio concedamus, neceſſe eſt vt hac lege ſuffragiis populi creari coeperint. Fetiales vero habere partem religionis publicae a reliquis ſacerdotibus ſeparatam, tum ex his quae dixi, tum ex legibus Ciceronis intelligi poteſt, apud quem ſeorſum de fetialibus libro ſecundo haec lex ponitur *Foederum, pacis, belli, induciarum, oratorum, fetiales iudices ſunto. Bella diſceptanto.* Fuiſſe autem eorum collegium tum ex his quae etiam dixi, tũ ex Liuio cognoſci poteſt, qui libro XXXVI. ita ſcribit: *Conſul inde M'. Acilius ex S.C. ad collegium fetialium retulit, ipſi ne vtique regi Antiocho indiceretur bellum.* Reliqua quantum ad fetialium creationem attinet, quemadmodum de pontificibus & auguribus dixi, intelligenda ſunt. Atque haec sũt, quae de fetialibus, ex Cicerone, M. Varrone, Dionyſio libro primo, Liuio libro primo, Gellio libro XVI. cap. IIII. Plutarcho, Sex. Pompeio, & Nonio

Marcello

Marcello collegi. De fetialibus mentio est in antiqua inscriptione ita

P. CORNELIO. LENTVLO
SCIPIONI. COS. PRAEF
AERARI. LEGATO. TI
CAESARIS. AVG. LEG. LEG
VIIII. HISPAN. PONTIFICI
FETIALI. D. D

DE PONTIFICIBVS

Octaua & vltima diuisio (inquit Dionysius libro secundo) sacrarum traditionum Numae fuit eorum sacrorum quae pontifices sortiti sunt. Qui magnum apud Romanos sacerdotium & potestatem habet. De quibus loquuturus ea erunt hoc loco mihi repetenda, quae in v. Fastorum commentario digessi, ne hac vna sacerdotum praecipua parte praeterita, imperfectus hic liber exiret. Erat autem pōtificatus sacer magistratus, a posse & facere, vt Scaeuula, vel a ponte, vt Varro scribunt, appellatus. Pontifices enim, vt apud Varronem Q. Scaeuula pontifex maximus dicebat, a posse & facere dicti sunt. Varro autem libro IIII. de lingua Latina, pontifices a ponte dictos arbitratur. nā ab iis pons Sublicius est factus primum, & restitutus saepe, quum ideo sacra & vltra & cis Tiberim non mediocri ritu fiant. & Dionysius libro secundo: *Nouissima Numae institutorum pars continebat sacra maximi apud Romanos sacerdotij, & cuius potestas est amplissima. Hi ab vno suorum operum, videlicet sarciendo ponte Sublicio, vocabantur pontifices, summa auctoritate praediti. nam de*

omnibus caussis ad sacra pertinentibus iudicant, tam inter magistratus sacros, quã inter priuatos homines, nouasque leges de sacris arbitratu suo cõdunt, sicubi destituuntur scriptis legibus, & magistratus penes quos caerimoniae sunt ac sacrificia, sacerdotesque omnes examinãt; ministros quoque sacrorũ in officio continent, ne quid praeter solemnes ritus faciant, a profano etiam & imperito vulgo cõsulũtur de cultu deorũ, ac geniorum, aliisque religionibus: quod si quem animaduertant praescripta sua contemnere, eum mulctant pro delicti magnitudine. Ipsi nullius potestati sunt obnoxij, nec tenentur ad reddendum rationem vel senatui, vel populo. Id genus sacerdotes, siue sacri doctores, siue sacrarũ legum consulti, siue sacrorũ custodes recte dicẽdi sunt: ego Hierofantas nostris appellari dixerim. In defuncti locum alius solet subrogari non populi suffragiis, sed qui collegio maxime videatur idoneus ex omni ciuium numero, nec nisi inauguratus ad sacerdotiũ admittitur, & cet. Põtificũ etiam muneris meminit diserte Cicero pro domo sua ad pontifices ita: *Quũ multa diuinitus pontifices a maioribus nostris inuẽta atque instituta sunt, tum nihil praeclarius quã quod vos eosdem & religionibus deorũ immortaliũ, & summae reipublicae praeesse voluerunt, vt amplissimi & clarissimi ciues republicam bene gerendo, pontifices religionem sapienter administrando, rẽpublicam conseruarent. Quod si vllo tempore magna caussa in sacerdotum populi Romani iudicio ac potestate versata est: haec profecto tanta est, vt omnis reip. dignitas, omniũ ciuium salus, vita, libertas, arae, foci, dij penates, bona, fortunae, domicilia, vestrae sapientiae, fidei, potestatique cõmissa & credita esse videantur.* Et non longe post ad Lentulũ vnum ex põtificibus loquẽs; *Te appello* (inquit) *Lẽtule, tui sacerdotij sunt tensae, curricula, praecentio, ludi, libationes, epulaeque deorũ. Vosque põtifices, ad quos epulones Iouis optimi*

maximi, si quid est praetermissũ, aut cõmissum, adferunt: quorũ de sententia illa eadẽ reuocata atque instaurata celebrantur; qui sunt ludi minus diligenter facti? quanto aut quo scelere polluti? respondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro collegio pontificũ, nihil cuiusque aut negligentia cõtemptum, aut scelere esse pollutũ. Ceterũ quattuor tantũ a Numa pontifices instituti traduntur, qui omnes ex patriciis semper cooptati sunt vsq; ad annum vrbis CDLIIII. in quo Q. Appuleio Pãsa & M. Valerio Coruo V cos. vt libro decimo tradit Liuius, *ne vndique tranquillae res essent, certamen iniectũ est inter primores ciuitatis patricios plebeiosque a tribunis plebis Q. & Cn. Ogulniis. Qui vndiq; criminandorũ patrum apud plebem occasionibus quaesitis, postquã alia frustra tentata erant, eã actionẽ susceperũt, qua non infimã modo plebem accenderent, sed ipsa capita plebis consulares triumphalesque plebeios, quorum honoribus nihil praeter sacerdotia, quae nondũ promiscua erãt, deesset. Rogationẽ ergo promulgarũt, vt quum quatuor augures, quattuor pontifices ea tempestate essent, placeretque augeri sacerdotum numerum, quattuor pontifices, quinque augures de plebe omnes allegerentur. Eam rem iuxta aegre passi patres, quam quum consulatum vulgari viderent: simulabant ad deos id magis quam ad se pertinere, ipsos visuros ne sacra sua polluãtur, id se optare tãtum, ne qua in remp. clades veniat. Minus autem tetendere, assueti iam tali genere certaminum vinci; & cernebant aduersarios non id quod olim vix sperauerint, affectantes magnos honores, sed omnia iã in quorum spẽ dubiam erat certatũ, tamen adeptos, multiplices consulatus, cẽsurasque, & triũphos &c.* & paulo post: *Vocare tribus ex tẽplo populus iubebat, apparebat accipi legem, ille tamen dies est intercessione sublatus; postera die deterritis tribunis ingẽti consensu accepta est. Pontifices creantur suasor legis P.*

Decius Mus, P. Sempronius Sophus, C. Marcius Rutilius, M. Liuius Denter. Quinque augures item de plebe C. Genucius, P. Aelius Paetus, M. Minucius Fessus, C. Marcius, T. Publilius. Ita octo pontificum, nouem augurum numerus factus. Qui vsque ad Sullae Felicis dictaturam mansit. Ceterum quum L. Cornelius Sulla Felix aduersae partis factionibus caesis, dictator renuntiatus fuisset, inter multa quae aut abrogauit, aut addidit, pontificũ quoque & augurum collegium ampliauit, vt essent quindecim pontifices, & quindecim augures. Ita ex Liuio Florus in epitoma libri LXXXIX. Ex cuius Sullae facto duplex factus est pontificum ordo. primi enim octo, & ij deinceps qui in eorũ locum cooptati sunt, pontifices maiores appellati, reliqui vero septem, minores pontifices dicti sunt. Maiorum & minorũ pontificum tam apud veteres auctores, quam in antiquis lapideis epigrammatibus frequens mentio est. Maiorum siquidem in his

PETRONIVS. APOLLODORVS . V.C
PONTIFEX.MAIOR.XV.VIR . SACR. FAC
PATER.SACR.DEI. INVICTI . MITHRAE
TAVROBOLIO. CRIOBOLIOQ. PERCEPTO
VNA.CVM.RVFIA.VOLVSIANA. C. F.CON
IVGE.XV.KAL.IVLIAS.DD.NN
VALENTINIANO.ET.VALENTE.AVGG.III
COSS. ARAM.DICAVIT

item

M.MAECIO.MEMMIO.FVRIO . BALBVRIO
CAECILIANO.PLACIDO.C.V
PONTIFICI.MAIORI.AVGVRI . PVBLICO
P . R
QVIRITIVM.XV.VIRO.SACRIS.FACIVNDIS

item

LVCIO.AVRELIO.AVIANIO . SYMMACHO
V · C
PONTIFICI.MAIORI.XV. VIRO . SACRIS
FACIVND

Pontificum vero minorum ſic meminit M. Cicero in oratione de haruſpicum reſponſis: *At vero meam domum P. Lentulus conſul & pōtifex, P. Seruilius, M. Lucullus, en Q. Metellus, M'. Glabrio, M. Meſſalla, L. Lētulus Flamen Martialis, P. Galba, Q. Scipio, C. Fānius, M. Lepidus, L. Claudius rex ſacrorum, M. Scaurus, M. Craſſus, C. Curio, Sex. Caeſar flamen Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinouanus, Q. Terentius pontifices minores, cauſſa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia amplißimorum ac maximorum ciuium adſtante, omni religione vna mente omnes liberauerunt.* Et Iulius Capitolinus in Macrino: *Senatus Macrinum, quū ſcriba pontificum fuiſſet, quos hodie pontifices minores vocant, pontificem maximum appellauit.* Et in antiquis inſcriptionibus

T . FLAVIO . T.F.GERMANO
CVRATORI . TRIVMPHI . FELICISSIMI
GERMANICI.SECVNDI.IMP . CAESARIS
DIVI.F.DOMITIANI.AVGVSTI
EXORNATO
SACERDOTI . SPLENDIDISS . PONTIF
MINOR

Item

C.IVNIO.C.F.QVIR
FLAVIANO
LEG.LEG.VII.GEM
PONTIFICI.MINORI
CVRATORES.FRVMENTARI

Vniuerſus porro pōtificum coetus collegium vocabatur, quéadmodum ex Cicerone in oratione ad pontifices, pro domo, & de haruſpicum reſponſis, itéque ex antiquis inſcriptionibus liquet. Ceterum vt Dionyſius libro ſecundo, & Cicero in Rullum ſcribunt, pontifices a Numae temporibus vſque ad annum vrbis circiter DCL. a collegio pontificum cooptari ſoliti fuerunt, non enim comitiis a populo creabantur: quo tempore Cn. Domitius Cn. filius Ahenobarbus tribunus plebis pontificibus offenſior, quod aliū quā ſe in locum patris ſui Cn. Domitij cooptaſſent, ius ſacerdotum ſubrogandorum a collegiis ad populū trāſtulit. Ita Cicero in Rullum, & Tranquillus cap. ſecundo in Nerone. Atque ita pontifices, augures, VII. viri epulonum, quindecim viri ſacris faciundis, & fetiales, qui prius a ſuis collegiis ſubrogabantur, poſtea lege Domitia tributis comitiis per populum creati ſunt. Hanc legem, a Sulla dictatore plebi offenſiore abrogatam, reſtituit Cicerone conſule T. Labienus tribunus plebis, vt Dio libro XXXVII. auctor eſt. Poſtea ſub Auguſto iterū abrogata Domitia lege, collegiorū primo, deinde Romanorū principum arbitrio pontifices, & reliqui ſacerd. cooptari coepti, Pōtificū collegiū vſque ad Theodoſii ſenioris imperatoris tēpora Romae fuit. Quibus, religione Chriſtiana omnia iā obtinente, imperatoribuſque antiquae ſuperſtitioni aduerſantibus, vno edicto ſacerdotiorū omniū redditus fiſco applicati ſunt. Quare poſtea plane pōtifices, augures, & reliqui ſacerdotes fieri deſierunt, quum redditibus omnibus mulctati eſſent. Ita Zoſimus. Atque haec ſunt quae breuiter de pontificibus dicenda inueni. Nunc vero vt & de pontifice maximo, quorum ſeriem quanta potui diligentia collegi,

verba faciam,reliquum eſt. Vt enim erant pontifices maiores minoresque,ſic ſupremus vnus ſummusque omnium pontifex erat,qui maximus dicebatur,aNuma inſtitutus:quod,vt Dionyſius tradit, maximarum rerum quae ad ſacra & religionem pertinent, iudex eſſet,& vindex co'ntumaciae priuatorum & magiſtratuum. De eius creatione ſic ſcribit lib. primo Liuius: Minoribus pontificibus creatis, *Numa pontificem deinde maximum Numam Marcium M.F. ex patribus legit, eique ſacra omnia exſcripta exſignataque attribuit,quibus hoſtiis,quibus diebus,ad quae templa ſacra fierent,atque vnde in eos ſumptus pecunia erogaretur. Cetera quoque omnia publica priuataque ſacra pontificis ſcitis ſubiecit, vt eſſet quo conſultum plebs veniret, ne quid diuini iuris negligendo patrios ritus,peregrinoſque aſciſcendo ,turbaretur. Nec caeleſtes modo caerimonias,ſed iuſta quoque funebria, placandoſque manes,vt idē pontifex edoceret;quaeque prodigia fulminibus,alioue quo viſo miſſa ſuſciperentur, atque curarentur: ad ea elicienda ex mētibus diuinis,Ioui Elicio aram in Auētino dicauit,deumq; conſuluit auguriis quae ſuſcipienda eſſent.* Ita Liuius.& Sex.Pompeius : *Pontifex maximus iudex atque arbiter rerū diuinarū atque humanarum.* Ceterū pontifex maximus ex collegio pontificū creabatur non quidē collegarū cooptatione,vt in ceteris ſacerdotiis mos erat,ſed populi tributis comitiis,vt ex omni Liuij hiſtoria facile intelligi poteſt. Multo etiā tēpore non niſi ex patribus creabatur, donec poſtremo omnibus honoribus plebi cōmunicatis, pōtifex quoque maximus ex plebe primus creatus eſt Ti.Corūcanius.Poſt quē multi,tā patricii , quā plebeij pōtifices maximi creati fuerūt,vſque ad C.Iuliū Caeſarē. Quo mortuo in eius locum pontificatum maximum per

vim inuaſit Lepidus. Poſt cuius mortem id ſacerdotiũ ſuſcepit Auguſtus, quod Lepido viuo nunquam, quãquam oblatum, recipere ſuſtinuerat, vt Tranquillus tradit. Decens autem viſum eſt eum qui totius imperij poſſeſsionẽ adeptus eſſet, ipſum quoque ſupremã diuinarum rerum auctoritatem, quae hoc ſacerdotio comprehendebatur, habere. Quare poſt Auguſtum omnes Romani principes, qui ſub imperatoris nomine rei Romanae praefuerũt, pontificatum maximum vel ſuſceperunt, vel ſe pontifices maximos appellari paſsi ſunt; vt Conſtantinus, Cõſtantius, Valẽtinianus, Valens, & Gratianus Auguſti. Qui Chriſtianae religioni addicti, quanquam a pontificis maximi munere abhorrerent, id tamen nomen elogiis ſuis adſcriptum non aſpernati ſunt, vel reiecerunt. Primus omnium Gratianus imp. edicto propoſito (vt Zoſimus docet) ſe pontificem maximum appellari vetuit, atque ita ea ſacerdotij dignitas in imperatoribus defecit. Quod quum adeo ſublime maximum, & prae ceteris ſacerdotiis celeberrimum eſſet, vt omnes eius dicto praeſto eſſent, (nam ceteri põtifices, flamines, rex, quindecim viri ſacris faciundis, & reliqui omnes ſacerdotes ſub eius poteſtate erant, vt ex Liuio paſsim intelligitur) ſtatui eorum ſeriem, quorum memoriam inuenire potuerint, hic quoque breuiſsime ſubiicere

Numa Marcius M. F. pontifex maximus primus
*
C Papirius pontifex maximus
*
Q. Furius Fuſus alias
M. Papirius pontifex maximus

*

A. Cornelius Cossus pontifex maximus

*

Sp. Minucius Augurinus pontifex maximus

*

M. Fabius Ambustus pontifex maximus

*

P. Cornelius Scipio Scapula pontifex maximus

*

P. Cornelius Scipio Barbatus pontifex maximus

*

Ti.Coruncanius TI.F.TI.N.pont.max. primus e plebe factus

L. Caecilius L.F.C.N. Metellus pontifex maximus

L. Cornelius L.F.TI.N. Lentulus Caudinus pontifex maximus

P.Licinius P.F.P.N. Crassus Diues pōtifex maximus

C. Seruilius C.F.C.N. Geminus pontifex maximus

M. Aimilius M.F.M.N. Lepidus pontifex maximus

P. Cornelius Cn.F.L.N. Scipio Nasica vir optimus pont.m

*

P. Cornelius P.F.P.N.Scipio Nasica Serapio pont.m

P.Licinius P.F.P.N. Crassus Mucianus pontifex max

P.Mucius P.F.Q.N. Scaeuula pont.max

*

L. Caecilius L.F.Q.N. Metellus Caluus pont.max

*

Q. Seruilius Q.F. Cn.N. Caepio pont.max

*

Cn. Domitius Cn.F.Cn.N. Ahenobarbus pont. max

Q. Caecilius Q.F.Q.N. Metellus Dalmaticus pont. max

Q. Mucius P.F.Q.N. Scaeuula pont. max

Q. Caecilius Numidici F.L.N. Metellus Pius pont. max

C. Iulius C.F.C.N. Caeſar dictator pont.max

M. Aimilius M.F.Q.N. Lepidus pont. max

Imp. Caeſar Diui F.C.N. Auguſtus pont.max

Ti. Iulius Diui Auguſti F. Diui N. Caeſar Auguſtus pont.max

C.Iulius Germanici F.TI.Auguſti N. Diui Auguſti pron.Caeſar Auguſtus Germanicus pont.max

Ti.Claudius Druſi F.TI.N.Caeſar Auguſtus Germanicus pontifex maximus

Imp. Nero Claudius Diui Claudi F.Caeſar Auguſtus Germanicus pont.max

Ser. Sulpicius C.F. Ser.N. Galba Imp. Caeſar Auguſtus pont.max

Imp. M. Saluius L.F.M.N. Otho Caeſar Auguſtus pont.max

A. Vitellius L.F.P.N. Germanicus Imp. Auguſtus pont.max

Imp. Caeſar T. Flauius Veſpaſianus Auguſtus pont. max

Reliqui deinceps omnes Romani imperatores pontifices maximi fuerunt

SALII.COLLINI.XII

Salij Agonales,qui a quibuſdam Collini,quod eorũ ſacrarũ in Quirinali colle eſſet,appellati,a Tullo Hoſtilio rege ex voto, quod bello Sabino nuncupauerat,

instituti sunt. De quibus Dionysius libris II. & III. mentionem facit sic: *Committiturque proelium apud urbem Heretum cum Sabinis, in quo multi utrinque cecidere, pugnantibusque eis diu ancipiti Marte, intendens manus ad caelum Tullus Hostilius rex vouit deis si vinceret ea die Sabinos, se Saturno Rheaeque instituturum publico sumptu ludos, quos agunt adhuc quotannis Romani, quum ex agris fructus omnes perceperint. Vouitque duplicem eorum quos vocant Salios numerum. Sunt hi etiam ex parentibus generosis, armatis saltationibus incedentes ad tibiam certis temporibus, deorumque laudes quasdam patrias canentes.* Et M. Varro libro quinto de lingua Latina: *In libris Saliorum, quorum cognomen Agonensium, forsitan hic dies ideo appellatur potius Agonia*

De Saliis Collinis mentio est in vetusta hac inscriptione

P. COELIO . P . F
SER.BALBINO
VIBVLLIO . PIO
X . VIRO STLITIB . IVDIC
VI. VIRO . EQVIT . ROMAN
TVRM. EQVIT. TR. MIL. LEG
XXII. PRIMIG.P.F. ADLECTO
INTER.PATRIC.AB.IMP.CAES
TRAIANO . HADRIANO . AVG
SALIO . COLLINO . QVAEST
AVG.FLAMINI.VLPIALI.PR.DE
FIDEI . COMMISS. COS
DESIGNATO
DECVRIONES . SVA . PECVNIA

DE. XV. VIRIS. SACRIS FACIVNDIS

Poſtquam ab incognita anu (quam Sibyllã eſſe crediderunt) carmina Sibyllina Tarquinio Superbo vendita ſunt, vt in libro de ludis ſaecularibus diſſerui, rex ipſe duos ſtatim ſacrorum librorum cuſtodes creauit, ex illuſtribus ciuibus, ſeruoſque publico ſumptu eis ſtatuit, Quorum alterum M. Atilium viſum iniuſte agere, nec fidelem eſſe, & a quodam accuſatum tamquam parricidam culeo inſutum in mare proiecerit. Quod his verbis docet Valerius libro primo cap. primo: *Tarquinius autem rex M. Atilium duumuirum, quod librum ſecreta ciuilium ſacrorum continentem cuſtodiae ſuae commiſſum, corruptus Petronio Sabino deſcribẽdum dediſſet, culeo inſutum in mare abiici iuſſit: idque ſupplicij genus non multo poſt parricidis lege irrogatũ eſt. Iuſtiſſime quidem, quia pari vindicta, parentum ac deorũ violatio expianda eſt.* De duum viris ſacris faciundis frequens mentio per omnem Liuij hiſtoriam ante primum conſulem plebeiũ creatum. libro tertio: *Libri per duum viros ſacrorum aditi.* Et libro quarto. *Obſecratio itaque a populo II. viris praeeuntibus eſt facta.* Et paulo poſt. *Multa II. viri ex libris placãdae deum irae, auertendaeque a populo peſtis cauſſa fecere.* Et libro quinto: *Libri Sibyllini ex S.C. additi ſunt II. viri ſacris faciundis lectiſternio tum primum in vrbe facto.* De his ita libro quarto ſcribit Dionyſius: *Poſt eiectionem autem regum aſſumens ciuitas oraculorum patrocinium, viros etiam illuſtriſſimos cuſtodes eis deſignauit, qui per omnem vitam eam curam haberent, militia & aliis vrbanis muneribus immunes, publiceque apud eos libros depoſuit, ſine quibus non permiſit oracula aſpicere Sibyllina. Ro-*

mani enim nihil ita custodiunt, neque sanctum neque sacrũ, quemadmodum Sibyllina diuinitus oracula missa. Ea autem adeuut ex S.C. seditione ciuitatem tenente, aut calamitate magna aliqua bello incidẽte, aut prodigiis aliquibus, & laruis magnis, & cognitu difficillimis ipsis apparentibus, qualia saepe euenire solent. Porro autem anno vrbis CCCXXCVIII. lege lata a tribunis plebis C. Licinio & L. Sextio ex II. viris x. viri facti sunt, simulque lege cautũ, vt pars ex plebe, pars ex patribus fieret. Quam legem decimo sui tribunatus anno illi tribuni plebis pertulerũt. Post quod tempus vsque ad L. Sullae Felicis dictaturam fuerunt x. viri S.F. de quibus toties mentio est apud Liuium. A Sulla vero dictatore xv viri S.F. facti sunt. Quod hac ratione ostendi potest. Ciceronis aetate erant xv. viri sacris faciundis, qui adhuc erant decemuiri eo anno quo Capitolium arsit, paulo ante Sullae dictatoris tempus L. Scipione & C. Norbano cos. anno vrbis DCLXXI. Atque post eum annum in sacerdotum collegiis nusquam legitur quicquam esse mutatum, nisi in dictatura Sullae. Relinquitur ergo vt haec xv. virorum institutio a Sulla facta esse credatur, praesertim quum aliis sacerdotum collegiis legatur adiecisse aliquot sacerdotes, vt auguribus & pontificibus. Fuisse vero Ciceronis aetate xv. viros ex quarta Coelij ad Ciceronem epistola intelligi potest, in qua ipse ad Ciceronem scribit. P. Dolabellam populi suffragiis factum xv. virum. Tranquillus quoque in Caesare: *Proximo autem senatu percrebuit fama, L. Cottam* xv. *virum sententiam dicturum, vt quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos nisi a rege non posse vinci, Caesar rex appellaretur.* Quod vero decemuiri sacrorum adhuc essent eo anno, quo Capitolium crematũ est,

ex verbis Dionysij libro quarto intelligitur. Qui ait libros Sibyllinos, qui adhuc a x. viris seruabantur, incēdio Capitolij fuisse crematos, quod anno ante Sullae dictaturam conflagrauit. De xv. viris ita scribit libro XI. Tacitus: *Ludis saecularibus Domitiani intentus affui, sacerdotio XV. virali praeditus, ac tum praetor, quod nō iactantia refero, sed quia collegio XV. virum antiquitus ea cura, & magistratus potissimum exequebantur officia caerimoniarum.* Et Seruius interpretans illud Virgilij

. . . . . lectosque sacrabo

Alma viros. ait sic:

Primo fuerunt duo librorum Sibyllinorum custodes, inde X. inde XV. vsque ad tempora Syllana, post creuit numerus vsque ad LX, Sed remansit XV. virum vocabulum. Post Sullam idem sacerdotium mansit vsque ad Theodosij tempora, quibus cum ceteris veteris superstitionis sacris abrogatum est. Porro autem ex eo epistolae Coelij loco quem citaui, colligi potest, populi suffragiis sacerdotes huius collegij aliquando creatos, idque per legem Domitiam. Nam quod a collegis ante eam legē cooptarentur, passim in Liuij historia legitur, vbi de suffectis in demortuorum locum sacerdotibus loquitur. Horum munus erat, libros Sibyllinos custodire, quum ex S.C. adeundi essent, ādire, & quae legissent senatui renuntiare, & ea S.C. decreta procurare, ludos saeculares celebrare, & postremo omnia peragere quae Sibyllinorum carminum iussu facienda erant. De his frequens mentio est in vetustis monumentis sic

HERCVLI.INVICTO
M . CASSIVS
HORTENSIVS
PAVLLINVS.PR.VRB
XV. VIR.SACRIS
FACIVNDIS
DONVM.DEDIT

Item

IVNIO POSTVMIANO.V.C.P.P
DEI SOLIS.INVICTI.MITHRAE
XV . VIRO . S . F. PONTIFICI
DEI. SOLIS. ORDO. SACER
DOTVM MAGISTRO.SVO
CVRANTE.ET.DEDICANTE
FLAVIO HERCVLEO.VIRO
RELIGIOSISSIMO

item

AVRELIO.VICTORI
XV.VIR.SACR.FAC
LEG.AVGG.PRO.PR
PROV.PANN.INF
PATRON.R.P.H.V
D . D

DE.REGE.SACRORVM. alias SACRIFICVLO.PRIMO

De huius ſacerdotij inſtitutione,& munere ita ſcribit libro ſecundo Liuius: *Regibus exactis,& parta libertate, rerũ deinde diuinarũ habita cura; & quia quaedam publica ſacra per ipſos reges factitata erant, necubi regum deſiderium eſſet, regem ſacrificulum creant. id ſacerdotium pon-*

tifici subiecere, ne additus nomini honos, aliquid libertati, cuius tũc prima erat cura, officeret. Et Dionysius initio libri quinti. *Sed quandoquidem multorum magnorumque bonorum auctores fuisse reipublicae visi erant reges, custodire volentes nomen huius imperij, per omne tempus, donec vrbs esset, iussere pontifices & augures vnum eligere ex senioribus maxime idoneum, nullius ipsum alterius rei, praeterquam eorum quae ad diuinos cultus pertinent praesidentiam habiturum, & ab omni alio ministerio ciuili bellicoque liberum, regem sacrorum vocatum. Creatusque est rex sacrificulus primus M'. Papirius ex patriciis vir quietis studiosus. & cet.* Regis porro vxor appellabatur Regina, quae & ipsa aliquot sacra facere solebat; de qua Macrobius in libris Saturnalium mentionem facit. Creabatur autem rex sacrorum populi comitiis centuriatis, quemadmodũ apud Gellium libro xv. cap. xxvii. refert Laelius Felix. Quam diu autem vetus religio mansit, rex sacrorum semper ex patriciis creatus est, vt Cicero pro domo scribit. Mansit autem hoc sacerdotum vsque ad Theodosij senioris tempora, quibus cum reliquis sacris abrogatum est

DE.SACERDOTIBVS.FOEMINIS BONAE.DEAE

Bona dea, quam alij Faunam, alij Fatuam appellãt, terra a plerisque esse creditur, quod infantes partu editi, non prius vocem edunt quam terram attigerint. Bonam vero deam vocant, quod omnium nobis ad vitam bonorum caussa est terra. Faunam vero, quod omni vsui animantium fauet; a qua Fauni agrestes dij, quod e terra geniti sint. Dicitur etiam Ops, quod

ipsius

Ipſius ope atque auxilio vita conſtet;& Damia, quia ei in operto ſacrificabatur, vnde & ſacerdos eius Damatris appellabatur,& ſacrificium quod ei fiebat Damium,a contrario ſenſu,quod minimè eſſet publicũ. Haec ab aliis & Senta vocata eſt. Hanc Varro ſcripſit tantae pudicitiae fuiſſe,vt nemo illam dũ vixit praeter virũ ſuum,mas viderit,nec nomen eius audierit,propter quod illi in operto mulieres ſacrificabant, & Bonam deam nominabant. Haec Romae in Auẽtino aedem habuit. De cuius ſacris à P.Clodio Ciceronis aetate pollutis frequens mentio eſt apud Ciceronem,& Aſconium: qui quum C. Caeſaris pontificis maximi vxorem Muciam adamaret,muliebri habitu in operto Bonae deae inuẽtus eſt ab Aurelia C. Caeſaris matre, quo nó niſi mulieribus ingredi fas erat. Vnde Cicero in P.Clodium acerrime inuectus eſt, quod auſus fuiſſet ea ſacra quae in operto pro ſalute populi Romani in pontificis maximi aedibus fiebant, ſuà praeſentia pollucre. Huius Deae meminit vetus haec inſcriptio, quae Romae in aedibus Gentilis Delphinij extat

ANNIA . P . L . FLORA . EX
TESTAMENTO . BONAI.DEAI
SACRVM
SALVIA . SOROR
Ɔ LIBERTA
SVA . PECVNIA
FAC. CVRARVNT

DE.GALLIS.ET. ARCHIGALLO.SACERDOTIBVS DEAE.CYBELIS

Quum secundo Punico bello maxime vigente, ex carminibus Sibyllinis x. viri sacris faciundis ad senatũ retulissent, hostem pelli Italia, vincique posse, si mater Idaea Pesinũte Romam aducta esset, statim senatus legatos in Asiam ad regem Attalum misit. Is legatos comiter acceptos Pessinuntem in Phrygiam deduxit, sacrumque iis lapidem, quem matrem deum incolae esse dicebãt, tradidit, ac deportari Romam iussit. Qui Romae a viro optimo Scipione Nasica susceptus est: & in Aedem Victoriae quae est in Palatio, eũ pertulere pridie Idus Aprilis, isque dies festus fuit. Populus frequens dona deae in Palatium tulit, lectisterniũque & ludi fuere, Megalesia appellata. Haec etiam Cybeles, & mater magna, & dea pessinũtia; eius sacra Orgia; sacerdotes vero Galli appellati sunt. Hi castrati omnes erant. Quod hinc euenisse fama est. Quum dea Cybeles puerum Phrygem formosissimum Attyn nomine suis sacris ea lege praefecisset, vt perpetuo castitatem seruaret, haud longe post Sangaritidem nympham compressit. Quare ab irata dea in furorẽ actus, quum Dyndima venisset, manusque sibi afferre conaretur, miseratione deae furore liberatus a se interficiendo abstinuit, virilitatem tamen sibi amputauit; & ideo Cybeles castratos sacerdotes habere mauult. Galli autem dicuntur a Gallo Phrygiae flumine, cuaquam qui gustassent, reddebantur insani: testes Samia testa sibi praecidebant. Sex Pompeius:

ius *vocantur matris magnae comites, dicti sunt a flu-*

vero - *nẽ est Gallo, quia qui ex eo biberint, in hoc furere*

Galli qui

mine ... ui nom.

incipiunt, vt se priuent virilitatis parte. Alij putant ideo se sibi genitalia incidere, quia violauerint nomen patris matrisue, ne possint ipsi fieri parentes. Hi quotannis religionis caussa Hilaribus festis matris deum simulachrum, carpentum, & leones Cybeles, quam & deam Berecynthiam vocabant, & cultros Phrygios magna pompa producebant, ad Almonem riuum, ibique ad duorum amnium confluentē, veteri instituto omnia aluebant. Nā quo primum die ex Asia illuc est aduecta, a sacerdote lota est: isque mos postea per singulos annos est seruatus. Vnde Ouidius quarto Fastorum

Est locus in Tiberim quo lubricus influit Almo
Et nomen magno perdit ab amne minor
Illic purpurea canus cum veste sacerdos
Almonis dominam, sacraque lauit aqua

Et Lucanus libro primo

Tunc qui fata deum secretaque carmina seruant
Et lotam paruo reuocant Almone Cybelen

Et D. Augustinus cap. quarto libri secundi de ciuitate dei: *Caelesti virgini, & Berecynthiae matri deorum omnium, ante eius lecticam die solemni lauationis eius, talia per publicum cantitabantur a nequissimis scenicis*, & cet. De his sacerdotibus sic scribit Dionysius libro secundo: *Romani fabulosam omnem reiiciūt superstitionem, sicut deae Idaeae sunt sacra; cui quum sacrificia quotannis & ludos praetores agant Romanis legibus, sacra autem eius agunt vir & mulier Phryges, hi quae ea per vrbem circundant congregantes matronas, vt mos est illis, figurasque annectentes pectoribus, carminaque, pulsantes tympana, decantant, varias stolas induti, hisque caerimoniis deam Phrygiam colebant.* Et Herodianus libro primo:

Veris initio, stato solemnique die pompam matri deum Romani celebrant. in ea, quae apud quemque sunt diuitiarum praecipua, suppellexque pleraque imperatoria materiae aut artis spectandae, praeferri ante deam solent. Paßimque omnibus ludendi licentia permissa, sic vt personas induāt quas cuique libitum, nullamque non magistratuum quoque imaginem, prout cuiusque studium, repraesentent, sic vt non temere a falsis veros dignoscas. Quae autem ratio sit cur huic deae tātum honorem Romani habeant, non alienum videtur quantum ex historia accepimus, commemorare. Ipsum igitur simulachrum caelitus (vt aiunt) demissum, neque qua sit materia, neque a quo fabricatum artifice satis constat, neque plane hominū manibus creditur factum. Hoc igitur caelitus decidisse ferunt in quendam Phrygiae agrum, cui nomen Peßinunti a casu eius simulachri factum putant: ibi enim a principio comparuisse. In hoc Phryges olim Orgia colebant, ad ipsum fluuium Gallum, a quo etiam deae sacerdotes cognominātur. Sed vbi res Romana creuit, responso accepto mansurum imperium, atque ad summam auctum iri, si Peßinuntiam deam ad se transferrēt, mißi in Phrygiam legati sunt, petitum deae simulachrum; quod facile concessum est, & Romam aduectum. Ita Herodianus.

De dea Cybele, eius sacris, & sacerdotibus Gallis mentio est in vetustis epigrammatibus ita

M.D.M.ID.ET.ATTIDIS . MINOTAVRANI
ARAM.IIII.IDVS.MARTI
GRATIANO.IV.ET. MEROBAVDE. COSS
DEDICAVIT
ANTIQVA. GENEROSAE . DOMO . CVI
REGIA. VESTAE
PONTIFICI. FELIX. SACRATO . MILITAT
IGNE
IDEM . AVGVR . TRIPLICIS . CVLTOR
VENERANDAE.DIANAE
PERSIDICI . QVE. MITHRAE. ANTISTES
BABELONAE.TEMPLI
TAVROBOLIQVE . SIMVL. MAGNI.DVX
MYSTICE. SACRI

item

COSMVS . AEDITVVS . MATRIS . DEVM
ANTIOCHO . SACERDDTE . ANNIS.XII
EIVS . . . .
AB.IMP. AVG. GRATIS. MANVMISSVS. OB....
SVPRA . SVNT .H -S . N. L.DONATIONIS
CAVSSA

item

MANCIP . . . :
L. VETTIO.SYNTROPHO
RELIGIOSO
A.MATRE.MAGNA.CAPILLATO
VETTIA.AMOR.DE.SVO . FECIT
POSTERIS.QVE.EORVM

M . D. M . I. ET . ATTINIS
L.CORNELIVS.SCIPIO.ORFITVS
V.C.AVGVR.TAVROBOLIVM
SIVE . CRIOBOLIVM. FECIT
DIE.IIII.KAL.MART
TVSCO.ET.ANVLLINO.COS

item

C . CAMERIVS
CRESCENS
ARCHIGALLVS . MATRIS
DEVM.MAGNAE.IDAEAE.ET
ATTIS . POPVLI . ROMANI
VIVVS. SIBI.ET
C.CAMERIO . EVCRATIANO . LIB
SVO.CETERIS.AVTEM.LIBERTIS.VTRI
VSQVE . SEXVS . LOCA . SINGVLA
SEPVLTVRAE. CAVSSA. H.M.H.N.S

DE.VII.VIRIS.EPVLONVM

Vt fere omnes veterum sacerdotes, sic Epulones vario numero fuerunt. Quando enim primum instituti sunt, tres creati sunt, vt ait Liuius libro XXXIII. qui ita scribit. Anno vrbis DLVIII. L. Furio Purpureone, M. Claudio Marcello cos. *Romae eo primum anno III. viri Epulones facti C. Licinius Lucullus, T. Romuleius, qui legẽ de creandis his tulerat, & P. Porcius Lecca. His triumuiris, item vt pontifici, lege datum togae praetextae habendae ius.* De his III viris Cicero III. de oratore ita scribit. *Sed vt põtifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones esse voluerunt, quum essent ipsi a Numa, vt etiam illud ludorum epulare sacrificium facerent, instituti.* At po-

sterioribus temporibus septemuiros epulones fuisse ex antiquis veteribus tum scriptorum tum lapidũ monumentis intelligi potest. Antistius enim Labeo apud Gellium libro primo cap. XII. ita scribit: *Itẽ cuius pater flamen, aut augur, aut* XV. *vir S. F. aut qui septem vir epulonum, aut salius est.* Vt autem Ciceronis aetate eum numerum fuisse credam, ex eo colligo, quod Lucanus libro primo huius sacerdotij meminit illo versu

Septemuirque epulis festus, Titiique sodales

Vt enim rationem temporis habeat Lucanus, necesse est initio belli ciuilis, cuius prodigia illic scribuntur, fuisse VII. viros epulones, at si tempore belli ciuilis inter Caesarem & Pompeium erant VII. viri epulonum, nemo autem legatur ad sacerdotum numerum centũ & eo amplius annorum spacio adiecisse, praeter Sullã dictatorẽ; relinquitur vt Sullae instituto VII. viri epulones esse coeperint, qui ad illud vsque tempus fuerãt III. viri. nam non multo tempore ante Sullae dictaturam adhuc triumuiros epulones fuisse ex Ciceronis libro tertio de oratore intelligi potest. L. enim Crassus illic loquitur de triumuiris epulonibus, quem cõstat paulo ante Sullae dictaturam obiisse. Et Liuius libro XL. III. virorum epulonum meminit A. Postumio & C. Calpurnio cos. anno vrbis DLXXIIII. at post illos consules sacerdotum numerum nusquam legimus auctum, nisi a Sulla dictatore; quando is augurum, pontificum, & aliorum sacerdotum numerũ auxit. Porro autẽ de eorũ munere Cicero in oratione de haruspicum respõsis ita loquitur: *Ludos minus diligenter factos, pollutosque. Quos ludos? Te appello Lentule, tui sacerdotij sunt tensae, curricula, praecentio, ludi, libationes, epulaeque*

ludorum publicorum: Vosque pontifices ad quos epulones Iouis optimi maximi, si quod est praetermissum, aut cõmissum, adferunt, quorum de sententia, eadem renouata celebrantur. Ludi sunt minus diligenter facti? quanto aut quo scelere polluti? respondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro collegio pontificum, nihil cuiusquam aut negligentia contemptum, aut scelere esse pollutum. Ex quibus verbis intelligimus nõn modo quod esset munus epulonũ, sed etiam fuisse eorum quoddam collegium. Et hi vt ceteri sacerdotes a collegis subrogabantur ante legem Domitiam, quod ex tota Liuiana historia liquet. Post legem vero Domitiam populi suffragiis is quoque honor mandari coeptus, &c. De VII. viris epulonum mentio est in antiquis epigrammatibus ita

DIS.MANIBVS
M . SVLPICI . BASSI
AMICI . OPTVMI
L. NONIVS
ASPRENAS
VII.VIR.EPVLON

item

L.CORNELIO. P.F.
SVLLAE.COS
VII . VIR. EPVL.
CLIENTES

item

L . MVNATIVS . L . F . L. N. L.PRON
PLANCVS . COS . IMP . ITER . VII . VIR
EPVLON . TRIVMPH . EX . ROETIS . AEDEM
SATVRNI
FECIT. DE. MANVBIIS. AGROS. DIVISIT
IN.ITALIA
BENEVENTI.IN.GALLIA. COLONIAS.DEDVXIT
LVGDVNVM.ET.RAVRICAM

DE. II. VIRIS. AEDIS. LOCANDAE FACIVNDAE. DEDICANDAE

Horum frequens mentio eſt apud Liuium, & praeſertim libris VII. & XXII. Quos quamquam ſacerdotes neceſſario non fuiſſe ſciam, eos tamen hoc loco adiũxi, quod qui haec peragerent, potiſsimum ex ſacerdotibus legebâtur. Nam vbi aedes aliquo caſu vota erat, ſtatim qui locarent, facerent, & dedicarent, II. viri populi comitiis tributis, lege Papiria renuntiabantur: quod ex Gellio libro XV. cap. XVII. facile animaduerti poteſt

DE. III. VIRIS. AEDIBVS. SACRIS INCENDIO. CONSVMPTIS RESTITVENDIS. ET. SACRIS. CONQVIRENDIS. DONISQVE PERSEQVENDIS

De his Liuius libro XXV. ita ſcribit: *Comitia deinde a praetore vrbano de ſenatus ſententia, plebiſque ſcito ſunt habita, quibus creati ſunt V. viri muris turribuſque reficiendis, & III. viri bini, vni ſacris conquirendis, doniſque praeſignãdis, alteri reficiendis aedibus Fortunae & matris Matutae intra portam Carmentalem, ſed & Spei extra portam, quae priore anno incendio cõſumptae fuerant, &c.* Multos praeterea eiuſmodi ſacros magiſtratus creatos fuiſſe didici. De quibus quia neque neceſſario ſacerdotes eſſent, neque ordinarij erant, nihil praeterea differendũ eſſe exiſtimo. Atque haec ſunt omnium ſacerdotiorum nomina quae tam apud veteres ſcriptores, quam

in antiquis epigrammatibus inuenire potui. Nunc de iis dicendum eſt, quos non niſi ex vetuſtis inſcriptionibus obſeruaui

DE. PONTIFICIBVS.ET. SACERDOTIBVS DEORVM . SINGVLORVM

Praeter eos quos ſupra digeſsi, multi quoque erant in vrbe ſacerdotes publici variis nominibus appellati, & recentioribus temporibus inſtituti, quorum memoria in vetuſtis tantum ſupereſt epigrammatibus, ex quibus quanta potui diligentia eos collegi, atque hac ratione hoc loco in antiquitatis ſtudioſorum gratiam accurate exſcripta ſubiunxi

M . AVR . AVG . LIB
A G I L L O. SEPTEMTRIO
NI . PANTOMIMO . SVI
TEMPORIS . SACERDO
TI.SYNHODI . APOLLINIS.PA
RASITO.ALVMNO.FAVSTINAE
AVG . PRODVCTO.AB.IMP . M
AVREL . COMMODO . ANTONI
NO . PIO . FELICE . AVGVSTO
ORNAMENTIS . DECVRIONAT .
DECRETO.ORDINIS.EXORNATO
ET.ALLECTO.INTER.IVVENES
S . P . Q . LANVINVS

item

LVNAE.ET.SOLI.AETER
ET. M. D. M. IDAEAE.ET
LIBERO.PATRI.SACRVM
M.VALERIVS.M.L.SYRVS
SACERD
VOTO . SVSCEPTO.M . L

item

M . AVRELIO . VICTORI
C . V
PRAEF.FERIAR
LATIN. SACERDOTI
DEI SOLIS
RELIGIOSISSIMO
P . OVINIVS . CALIDIANVS
CONDISCIPVL . PATRONO
DIGNISSIMO

item

SOLI.AETERNO
SACR
PRO . SAL . P . VALERI
CRISPI . SEPTEMTRION
SACERD . DEI . INVICTI
M.ANTONIVS.M.F.LIBER
MESOPYLVS
AEDITVVS . LOCAVIT

item

L . AVRELIO
APOLAVSTO . MEMPHIO
AVGG . LIB . HIERONICAE
CORONATO. ET. TON.DIAPAN
TON.APOLLINIS.SACERDOTI
SOLI . VITTATO . ARCHIEREI
SYNHODI . ET . AVGG
L . AVRELIVS . PANICVLVS
QVI . ET . SABANAS
PATRONO . OPTIMO

item

DIS.MANIBVS
L.RABONIO.L.F . OVF
NOVELLIO
SACERD, DEI . SILVANI
VIX.ANN. LXV
RABONIA . IANVARIA
FILIO. SANCTISSIMO
FECIT

item

IOVI . IVNONI , HERCVLI
SACRVM
CN. DOMITIVS. CN. F. SERE
NVS. SACERDOS. ISIDIS. ET
DOMITIA. VXOR. V . S. L.M

item

D E O . SOLI . INVICTO
MITHRAE
F. L . SEPTIMIVS . ZOSIMVS
V. P. SACERDOS.DEI
BRONTONTIS
ET.AECATE.HOC.SPELEVM
CONSTITVIT

item

VERATIO · A . F . P A L . SEVERIANO
EQ . ROM . CVR . REIP . TEGIANENSIVM
ADLECTO
IN.ORDINEM.DECVRION.CIVI. AMANTISSIMO
Q V I . C V M . PRIVILEGIO . SACERDOTI
CAENINENSIS
MVNITVS . POTVISSET . AB . HONORIB . ET
MVNERIBVS
FACILE.EXCVSARI. PRAEPOSITO . HONORE
PATRIAE
HONOREM . AEDILITATIS . LAVDABILITER
ADMINISTRAVIT

item

M.AVRELIVS.MENOPHILVS
ORNATVS . IVDICIO. EIVS
. EQVO . PVBL. SACERDOS
TVSCVLAN. AEDIL. POLAE
CVM.MENOPHILO. PATRE
LIB.AVG.NN.EX.PROCVRAT
I N D V L G E N T I S S I M O
L. D. D. D

item

DIS . MAN
C . NONI . C . F . VRSI
SACERDOTIS . CABESIS
MONTIS.ALBANI
CVRIONIS
C . NONIVS . IVSTINVS
ALVMNO . DVLCISSIMO
VIX.AN.II.M.XI.D . XIIII

Pontifices

L.CALPVRNIO.L. F.PAPIRIA.ASELLIO
VI.VIR.AVGVSTAL. ET.PONTIFICI.MIN
DEI. LIBERI. INVICTI

item

T.AELIO.MALCO.LICTORI.EQ. PRAETORIAN
COH. III.PR.QVI.ET. VRB. ITEM.ANTISTITI
SACERD . TEMPL . MARTIS . CASTROR
PR
FECIT.BEN.MERENTI. CONIVGI . DVL . SVO
ROSCIA.SVCCESSA.CVM. QVO.VIX . AN . XL
DECESSIT.ANNOR.LXVI

item

DIS . SECVRITATIS
Q . VIBIVS . HERMA
ANTISTES
SANCTI . SILVANI
ANNVM. AGENS
L X X . FECIT
SIBI. B . M

item

HONORI

MEMMIO . VITRASIO . ORFITO . V . C
NOBILITATE.ACTIBVS. QVE. AD. EXEM
PLVM . PRAECIPVO . PRAEFECTO . VRBI
ET . ITERVM . PRAEFECTO . VRBI.PRO.CON
SVLI . AFRICAE. AC. TERTIO . SACRARVM
COGNITIONVM.IVDICI. COMITI . IN
CONSISTORIO . PRIMI . ORDINIS . LE
GATO . SECVNDO . DIFFICILLIMIS . TEM
PORIBVS . PETITV . SENATVS . ET . P . R
COMITI.ORDINIS . SECVNDI . EXPEDITION
BELLICAS. GVBERNANTI . CONSVLARI . SICIL
PONTIFICI . SOLIS . PONTIFICI . VESTAE
XV.VIRO.S.F.CONSVLI.PRAETORI.Q . K . OM
NIBVS.Q.PERFVNCTO . HONORIBVS. INTRA
AETATIS.PRIMORDIA . OB. PROVIDENTIAM
ET.STATVM.OPTIMVM.VRBI.ROMAE.AB . EO
REDDITVM . CORPVS . OMNIVM . MANCI
PVM . STATVAM . SVB.AERE. CONSTITVIT

item

COELIAE.PATERNAE
MATRI.SYNAGOGAE
BRIXIANORVM

item

MAMMIAE . C.F
IVSTAE
Q.TVLLIVS.Q. F. HORAT
CINCIVS.PRISCVS
[PONTIFEX . SACRARIVS]
IVNONIS
QVIRITIS . PATRONVS
MVNICIPI
TESTAMENTO.PONI.IVSSIT

item

DIS . MAGNIS
VLPIVS.EGNATIVS.FAVENTINVS
V.C.AVGVR.P . V. B. P . R. Q
PATER.ET.HIEROCERIX.D.S.M.I
ARCHIBVCOLVS. DEI . LIBERI
HIEROFANTA . HECATAE . SA
CERDOS . ISIDIS . PERCEPTO
TAVROBOLIO.CRIOBOLIOQVE
IDIBVS . AVGVSTIS . DD . NN
VALENTE.AVG.V. ET . VALEN
TINIANO.AVG.CONSS.FELICITER

item

Item

Q.COELIO.APOLLINARI
FANATICO . DE . AEDE
BELLONAE . PVLVIN
CVIVS. MONITV . HASTA
IN . AEDE . BELLONAE
IN.LVCO . DICATA . EST
FIRMIA.TYCHE
CONIVGI.SVO.BENEMERENTI
SIBI.POSTERIS.QVE.SVIS
FECIT

Item

DIS . MAGNIS

MATRI . DEVM . ET . ATTIDI
SEXTILIVS.AGESILAVS . AEDESIVS
V . C . CAVSSARVM . NON.IGNOBILIS
AFRICANI . TRIBVNALIS . ORATOR
ET . IN . CONSISTORIO . PRINCIPVM
ITEM . MAGISTER . LIBELLORVM
ET . COGNITIONVM . SACRARVM
MAGISTER.EPISTVLARVM . MAGISTER
MEMORIAE.VICARIVS. PRAEFECTVRAE
PER . HISPANIAS . VICE . S . I . C
PATER.PATRVM.DEI. SOLIS . INVICTI
MITHRAE . HIEROFANTA . HECATAE
DEI.LIBERI ARCHIBVCOLVS.TAVROBOLIO
CRIOBOLIO.QVE.IN.AETERNVM.RENATVS
ARAM . SACRAVIT . DD.NN
VALENTE. V . ET.VALENTINIANO.IVN
AVGG.CONSS.IDIBVS.AVGVSTIS

DE.MINISTRIS.SACERDOTVM POPVLI.ROMANI

Vt multa ſacerdotum, ſic & miniſtrorum apud veteres genera erant, ex quibus praecipua, ex antiquis lapidum, & librorum monumentis haec fuiſſe animaduerti

CAMILLI.ET.CAMILLAE

A Romulo inſtituti, de quibus Dionyſius libro ſecundo ſic ſcribit: *Iis autem qui ſine liberis eſſent, gratiſſimos ſibi ex omnibus permiſit eligere ex ſingulis Curiis, ſingulos pueros & puellas, & hos quidem ad pubertatem vſque ſacris miniſtrare, illas vero quoad eſſent nubiles, more ex Graecia translato. ſacris autem miniſtrant coronis redimiti, Camillique a Romanis vocantur.* & Sex. Pompeius: *Camillus puer ingenuus, qui ſacris miniſtraret, dicebatur. Antiqui enim Camillos miniſtros dicebant*

FLAMINII.ET.FLAMINIAE

Flaminius Camillus puer dicebatur ingenuus patrimus & matrimus, qui Flamini Diali ad ſacrificia praeminiſtrabat. Antiqui enim miniſtros Camillos dicebant. Flaminia dicebatur ſacerdotula, quae flaminicae Diali praeminiſtrabat, eaque patrima & matrima erat, hoc eſt patrem & matrem adhuc viuos habebat. ita Sex. Pompeius

AEDITVVS alias AEDITVMVS

Gellius libro duodecimo, cap. decimo: *Varro (inquit) censet aeditumum dici oportere, non aedituum, quod alterum sit recenti nouitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum.* Sed ipse Varro libro sexto de lingua Latina contradicere videtur. ait enim: *Alterum a curando, & tutela, vt quum dicimus, bellum tueor, & tueri villam. A quo etiam quidam dicunt illum qui curat aedes sacras, aedituũ, non aeditumum.* Item libro septimo: *Si ab aede & tuendo aedituus est, cur ab atrio & tuendo non atrituus sit potius quam atriensis?* Aeditui meminit vetus haec inscriptio

D . M
T.FLAVIO.AVG.LIB
LIBERALI.AEDITVO
MARTIS . VLTORIS
CLAVDIA.EXOCHE
CONIVGI
BENEMERENTI.ET
SIBI . FECIT
VIX . AN . LVII

item

COSMVS.AEDITVVS.MATRIS.DEVM
&cetera

De ſcribis pontificum, A commentariis XV. virum S. F. Adiutoribus Haruſpicum, & Kalatoribus eiuſmodi epigrammata meminerunt

AGRIAE.TRIPHOSAE.VES
TIFICAE.LIVIVS.THEONA.AB
EPISTVLIS.GRAEC.SCRIBA
A . LIB.PONTIFICALIBVS
CONIVGI.SANCTISSIMAE
B.D.S.M

Item

TI. CLAVDIVS
MARTIALIS
A.LIBRIS
PONTIFICAL

Item

DIS.MANIBVS
MYRRHINI . DOMITIANI
PVBLICI . A . COMMEN
TARIIS . XV . VIR . S. F
ARRVNTIA . DOLICHE
FECIT . CONIVGI . CARIS
SIMO.ET . LIBERIS . LIBER
TABVS.QVE.SVIS.POSTERISQ
EORVM

Item

D. M.
CN . IVLI . CN . FIL
DONATI.PRISCI
EX . EQVO . PVBLIC
ADIVTORIS
HARVSPICVM
IMPERATORIS
PONTIFICIS
ALBANI

Item

Q. CAECILIO
FEROCI
KALATORI . SACERDOTII
TITIALIVM . FLAVIALIVM
STVDIOSO . ELOQVENTIAE
VIXIT . ANNIS . XV
MENSE . I . DIEBVS . XXIIII
FILIO . OPTIMO . AC
REVERENTISSIMO
M . GAVIVS . KARINVS

TIBICINES

Tibicinum Romanorum frequens apud veteres auctores mentio eſt. Hi tibias concinentes ſacris populi Romani intereſſe ſolebant. De his ſic ſcribit M. Varro, lib. IIII. de lingua Latina: *Quinquatrus minuſculae dictae Iuniae Idus ab ſimilitudine maiorum, quod tibicines tū feriati per vrbē vagantur, & conueniunt ad aedē Miner-*

uae. Et Sex. Pōpeius: *Minusculae* (inquit) *quinquatrus appellantur Idus Iunij, quod is dies festus est tibicinum, qui colunt Mineruam, cuius deae festus est proprie dies quinquatrus mēse Martio*. Aliter minusculae quinquatrus appellantur Idus Iuniae. Ouidius VI. Fastorum

Etiam quinquatrus iubeor narrare minores
Nunc ades o coeptis flaua Minerua meis
Cur vagus incedit tota tibicen in vrbe?
Quid sibi personae, quid toga longa volunt;
Si ego: sic posita Tritonia cuspide dixit
Possem vtinam doctae verba referre deae
Temporibus veterum tibicinis vsus auorum
Magnus, & in magno semper honore fuit
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis
Cantabat moestis tibia funeribus
Dulcis erat mercede labor, tempusque sequutum est
Quod subito gratae frangeret artis opes
Adde quod Aedilis pompa qui funeris irent
Artifices solos iusserat esse decem
Exilio mutant vrbem, Tiburque recedunt
Exilium quodam tempore Tibur erat
Quaeritur in scena caua tibia, quaeritur aris
Ducit suprema naenia nulla choros
Seruus erat quidam, quantolibet ordine dignus
Tibure sed longo tempore liber erat
Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
Conuocat ad festum, conuenit illa dapes
Nox erat & vino oculique animique natabant
Quum praecomposito nuntius ore venit
Atque ita, quid cessas conuiuia soluere? dixit
Auctor vindictae iam venit esse suae
Nec mora conuiuae valido titubantia vino

Membra mouent dubij, stantque labantque pedes
At dominus, discedite, ait; plaustroque morantes
Sustulit: in plaustro scirpea lata fuit
Alliciunt sonos tempus, motusque merumque
Potaque se Tibur turba redire putat
Iamque per Esquilias Romanam intrauerat Vrbem
Et mane in medio plaustra fuere foro
Claudius vt possit specie numeroque senatum
Fallere, personis imperat ora tegi
Admiscetque alios, vt tunc tibicina coetum
Augeat, in longis vestibus ire iubet
Sic reduces bene posse tegi, ne forte notentur
Contra collegae iussa redisse sui
Res placuit, cultuque nouo licet Idibus vti
Et canere ad veteres verba iocosa modos.
Haec vbi perdocuit, super est mihi discere, dixi
Cur sit quinquatrus illa vocata dies
Martius, inquit, habet tali mea nomina festa
Estque sub inuentis haec quoque turba meis
Prima terebrato per rara foramina buxo
Vt daret effeci tibia longa sonos
Vox placuit, faciem liquidis referentibus vndis
Vidi & virgineas intumuisse genas
Ars mea non tanti est, valeas mea tibia, dixi
Excipit abiectam cespite ripa suo
Inuentam satyrus primum miratur, & vsum
Nescit, & afflatam sensit habere sonum
Et modo dimittit digitos, modo concipit auras
Iamque inter nymphas arte superbus erat
Prouocat & Phoebum. Phoebo superante pependit
Caesa recesserunt a cute membra sua
Sic tamen inuentrix auctorque ego carminis huius

Hoc est cur nostros ars colit ista dies

Liuius libro IX. *Eiusdem*(inquit) *anni rem dictu paruam praeterirē, nisi ad religionē visa esset pertinere: Tibicines, quia probibiti a proximis censoribus erāt in aede Iouis vesci, quod traditū antiquitus erat; aegre passi Tibur vno agmine abierūt, adeo vt nemo in vrbe esset qui sacrificiis praecineret, eius rei religio tenuit senatum, legatosque Tibur miserunt, vt darent operam, vt hi homines Romanis restituerentur. Tiburtini benigne polliciti, primum accitos eos in curiam hortati sunt vt reuerterentur Romam: postquam pelli nequibāt, consilio haud abhorrente ab ingeniis hominum eos aggrediuntur. Die festo alij alios per speciem celebrandarum cantu epularum caussa inuitant, & vino, cuius auidum genus est, oneratos sopiunt, atque ita in plaustra vinctos cōijciunt, ac Romam deportant, nec prius sensere quam plaustris in foro relictis, plenos crapulae eos lux oppressit: tunc concursus populi factus, impetratoque vt manerent, datum vt triduum quotannis ornati cū cātu, atque hac quae nunc solemnis est licentia, per vrbem vagarentur, restitutumque in aede vescendi ius, iis qui sacris praecinerent.* Valerius Maximus lib. II. cap. de institutis antiquis: *Tibicinum quoque collegium solebat in foro vulgi oculos in se cōuertere, quum inter publicas priuatasque ferias, actiones, personis tecto capite, variaque veste velatis, cōcentusque edit.* Inde *tracta licentia. Quondā vetiti in aede Iouis vesci, quod prisco more factitauerāt, Tibur irati se cōtulerūt: quorū ministerio senatus deserta sacra nō aequo animo ferēs, per legatos a Tiburtinis petijt, vt eos gratia sua Romanis tēplis restituerēt. quos illi in proposito perseuerātes interposita festae epulationis simulatione, mero somnoque sopitos plaustris in vrbem deuehendos curauerunt: quibus & honos pristinus restitutus, & huiusce lusus ius est datum. Personarum vsus pudorem circumuentae temulētiae caussam habet.* Idem

propemodum in problematibus a Plutarcho refertur. Tibicines quoque ſacris publicis intereſſe conſueſſe refertur in hac antiqua & eleganti inſcriptione, quae adhuc extat in hortis reuerendiſſ. Carpenſis

IMP . CAESARI
M. AVRELIO . ANTONINO
PIO . FELICI . AVGVSTO
TIBICINES . ROMANI
QVI . SACRIS
PVBLIC . PRAEST . SVNT

Item

DIANAE
LVCINAE
INVICTAE
CN . POMPEIVS
CN . LIB . BARB
VS . PROCVRAT
TVBICIN . ROM
VOTO . SVSCEPTO
L. M

TVBICINES

De Tubicinibus vero ſic ſcribit Sex. Pompeius: *Tubicines ij appellantur qui ſacerdotes viri ſpecioſi publice ſacra faciunt tubarum luſtrandarum gratia &c.* Qui enim tubis canebant, Tubicines dicebantur.

PVLLARIVS

Pullarius erat, qui caueae pullorum curam agebat, e quorum paſtu auguria augures captare ſolebant; quae quoties oſſa quae pullis dabatur, aliquo modo cadebat in ſolum, tripudia ſoliſtima dicebantur. Solebant autem in auſpiciis apud veteres adhiberi non paſsim omnes, ſed hi tantum qui eſſent periti. Peritos enim oportebat eſſe eos qui quid ſilentium forent intelligerent. Silentium id in auſpiciis dicebatur, quod omni vitio careret: rogabat hinc augur an adhuc ſilentiũ eſſet, reſpondebat ſtatim pullarius ſilentium ſibi eſſe videri. Tum ille ſi aues paſcerentur petebat, aut vbi; non quod ad auſpicia pertineret vtrum paſcerentur nec ne pulli, quos pullarius attuliſſet, ſed quia quũ paſcebantur, neceſſe erat aliquid ex ore decidere, & terram pauire, ex hoc terripauium primo, poſt terripudium, deinde tripudium eſt dictum. Quum igitur oſſa iam ex ore pulli ceciderat, tum auſpicanti tripudiũ ſoliſtimum nuntiabatur. Extabat decretum collegij augurum vetus auem omnem tripudium facere poſſe. Hunc augurandi modum Claudius primo bello Punico, & ſecundo Flaminius deriſere: ille enim pullos in mare mergi iuſsit, quoniam (inquit) eſſe nolunt, bibant, & claſſem amiſit; hic, quum tripudio auſpicaretur pullarius, diemque committendi proelij propterea differret, ex eo quaeſiuit, ſi ne poſteaquidem pulli paſcerentur quid faciundum eſſet, quũ ille quieſcẽdum cenſeret: Praeclara vero (inquit Flaminius) auſpicia, ſi eſurientibus pullis res geri poterit, ſaturis nihil geretur. Itaque ſigna conuellit, pugnauit ad Traſimenum, & cum XV. Romanorum millibus ab Hãnibale caeſus eſt. Liuius libro X. *Pullarius auſpiciũ mentiri auſus, tripudiũ ſoliſtimum nuntiaturus cõſuli.* Et Cicero ij.

de diuinatione: *Attulit in cauea pullos qui ex eo nominatur pullarius*. Et in antiqua inſcriptione

M . POMPEIO . M . F . . ANI . ASPRO
7. LEG.XV.APOLLINAR. 7 . COH. III. PR
PRIMOP.LEG.III.CYREN PRAEF.CASTR
LEG.XX.VICTR
ATIMETVS . LIBERTVS . PVLLARIVS
FECIT.ET.SIBI.ET.

POPA

Popae miniſtri ſacrorũ erant. Hi hoſtias & victimas ligabant;& laureati,ſuccinctique, atque ad ilia vſque nudi,eas ante aras deductas feriebant. Vnde Trãquillus in Caligula: *Admota altaribus victima, ſuccinctus poparum habitu cultrarium mactauit*. Et Spartianus in vita Getae: *Percuſſit hoſtiam popa*. Et Propertius libro iiij.

Succinctique calent ad noua ſacra popae

VICTIMARII

Et hi ſacerdotũ miniſtri erant, qui victimas ligabãt, & cultrum,aquam,& molã parabãt,& reliqua quae ſacris erant neceſſaria. Valerius lib.primo.ca. primo. *Libros Petilius praetor Vrbanus ex auctoritate ſenatus per victimarios facto igne in cõſpectu populi cremauit*. Liuius lib. xl. *Libri in comitio igne a victimariis facto in cõſpectu populi cremati ſunt*. Victor Romae caſtra victimariorum fuiſſe refert

LICTORES.FL.ET.V.V

De lictoribus Flaminum,& virginũ veſtalium itemque praeciis,alias praeclamitatoribus Flaminum,abũde ſupra diſputauit

PRAEFICA

M.Varro lib.vi.de lingua Latina: *Praefica, vt Aurelius ſcribit, mulier ab luctu, quae conduceretur, quae ante domum mortui laudes eius caneret. Hoc factitatũ Ariſtoteles ſcribit in libro qui inſcribitur Nomina Barbarica, quibus*

testimonium est quod fretum est Naeuij

Haec quidem hercle opinor praefica est
Nam mortuos collaudat

Claudius scribit: ea quae praeficeretur ancilleis, quemadmodum lamentarentur, praefica est dicta. Vtrunque ostendit a praefectione, praeficam dictam. Plautus in Truculento.

Sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro praefica

Sex. Pompeius: *Praeficae dicuntur mulieres ad lamentandū mortuum cōductae, quae dant ceteris modum plangēdi, quasi in hoc ipsum praefectae.* Nonius Marcellus: *Praeficae* (inquit) *dicebantur apud veteres quae adhiberi solent funeri mercede conductae, vt & flerent, & fortia facta laudarent.* Plautus in Friuolaria

Superaboque omnes argutando praeficas

Idem in Truculento

Praefica quae alios collaudare, se vero non potest

Lucillius XXII. Mercede quae Conductae flent alieno in funere praeficae Multo, & capillos scindunt, & clamant magis. Varro in libris de vita populi Romani: Dein naeniā cantari solitam ad tibias & fides, eorumque ludistricas cursitassent. Haec mulier vocata olim praefica vsque ad Punicū bellū

DESIGNATOR. ET. VESPA. alias VESPILLO

Designatores dicebantur, qui constituendae funebri pompae praeerant, vnicuique incedendi locū ordinemque praescribentes. ita Sex. Pompeius. Cicero ad Atticum libro IIII. *Desertus a suis vix iam decimum designatorem retinet. &c.* Vespillones vero cadauerum funeratores erant, ita dicti quod vespertino tempore mortuos efferre solerent: vnde & funera a funalibus dici autumat Donatus, quia noctu efferebantur ob sacrorum celebrationem diurnam. Martialis libro ij

Qui fuerat medicus, nunc est vespillo Diaulus

Hi veſpae a Sex. Pompeio ita appellantur : *Veſpae dicuntur* (inquit) *qui funerandis corporibus officium gerunt, non a minutis illis volucribus, ſed quia veſpertino tẽpore eos efferunt, qui funebri pompa propter inopiam duci nequeunt.* Ceterum praeficam, deſignatores, & veſpillones inter ſacrorum miniſtros adpoſui, quod & manes ſua ſacra haberent, quorum hi potiſsimum miniſtri erãt. Haec autem ſunt, quae de ſacerdotiis eorumque miniſtris, qui apud antiquos fuerint, inuenire in vetuſtis lapidũ & librorum monumentis potui. Quae vt facilius, ſi opus erit, memoriter teneri poſsint, eorum omnium de more epilogum ſuggeram

EPILOGVS . OMNIVM . SACERDOTIORVM . POPVLI . ROMANI . EORVMQVE . MINISTRORVM

I *Luperci Panos Lycaei*
vel
Inui ſacerdotes

Omnium vetuſtiſsimi ante vrbem cõditam ab Euãdro Arcade Aboriginum rege, ſoléni ex Arcadia trãslato, inſtituti, nouiſsimi omnium Anaſtaſio Imperatore, & Theoderico Amalo Gothorum Rege in Italia regnante, a S. Gelaſio Papa aboliti circiter annum Chriſti CDXCV. Varro libro iiij. de lingua Latina. Dionyſius lib. I. Liuius lib. I. Ouidius Faſtorum lib. ij. Valerius Maximus lib. ij. cap. I. Plutarchus problemate LXVII. Iuſtinus lib. XLIII. vetus regiſtrum S.R.E

II *Caereris Graeca ſacerdos*

Quae ſine viro eſſet, ab eodem Euandro creata. Dionyſius lib. primo. Saepe Liuius

III. *Potitij & Pinarij Herculis ſacerdotes*

Ab eodem Euandro facti. Dionyſius lib. I. Liuius lib. I. & IX. Valerius Maximus libro primo, cap. ſecũdo

IV. *Reges*

Sacerdotes erant. Dionyſius libro ſecundo, & quinto. Liuius libro primo, & ſecundo

V. *Fratres Aruales XII.*

a Romulo facti. Varro libro quarto de lingua Latina, Plinius libro decimooctauo, cap. ſecundo. Gellius libro ſexto, cap. ſeptimo, ex Maſſurio Sabino. Macrobius libro primo Saturnalium

VI. LX *Sacerdotes publici*

Bini ex ſingulis curiis, quae triginta erant, qui ſacris publicis praeeſſent, quinquagenario maiores a Romulo rege ordinati. Hi curiarum ſuffragiis legebãtur. Dionyſius libro ſecundo, ex Varrone

VII *Augurum XV collegium*

Hi primo tres tantum fuerũt, ſinguli ex ſingulis tribubus, quae tres erant, Ramnenſium, Tatienſium, & Lucerum, a Romulo creati. Deinde a Ser. Tullio rege quatuor (vt exiſtimo) facti. Poſtea anno vrbis CDLIIII. Q. Appulcio Panſa, M. Valerio Coruo V. cos. rogatione Ogulnia, quinque e plebe additis ad nouem numerum aucti. Poſtremo a Sulla dictatore XV inſtituti. Nouiſsime a Theodoſio imperatore circa annũ Chriſti CCCXC. ſublatj. Cicero primo libro de Diuinatione. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro decimo. Ouidius quarto Faſtorũ. Valerius libro ſecundo, cap. primo. Plutar-

chus problematibus LXXI.LXXVI.LXXVII.XCIII.XCIX.Statius Papinius libro tertio Thebaidos

VIII Haruſpices

A Romulo inſtituti. Dionyſius libro ſecundo

IX Tribunus celerum

A Romulo inſtitutus, a Numa ſacerdos factus. Dionyſius libro ſecundo

X Curiones XXX

Qui totidẽ curiis praeerant, quorũ primus dicebatur

Curio Maximus

Cuius auctoritate ceteri curiones regebantur. Sacerdotium a Romulo conſtitutum fuit. Dionyſius libro ſecundo. Saepe Liuius. Feſtus

XI Sodales Titij alias *Titienſes*

Varro libro quarto de lingua Latina. Tacitus lib. primo, Lucanus libro primo, & Macrobius lib. primo

XII Flamines quindecim

Ex his tres erant, qui maiores & patricij dicebantur. quod ſemper ex patriciis fuerint, a Numa inſtituti. Dionyſius libro ſecũdo. Liuius libro primo, & alibi ſaepe. Feſtus. Plutarchus in Numa, & alibi. Cicero pro domo

Flamen Dialis

Ioui

Flamen Martialis

Marti

Flamen Quirinalis

Romulo

Varro libris quarto & ſexto de lingua Latina. Cicero ſecundo de legibus. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro primo. Plutarchus in Numa, & problematibus. Appianus. Gellius libro decimo, cap. decimoquinto, ex Fabio Pictore, & Maſſurio Sabino. Feſtus libro decimotertio. Auguſtinus de ciuitate Dei libro tertio

Flamines minores qui & plebeij XII

Feſtus libro tertiodecimo

Flamen Volcanalis

Volcano. Varro libro quarto, de lingua Latina

Flamen Carmentalis

Carmentae. Cicero in Bruto

Flamen Floralis

Deae Florae. Varro libro ſexto de lingua Latina

Flamen Palatualis

Deae Palatuae. Varro libro ſexto de lingua Latina

Flamen Falacer

Diuo patri Falacri. Varro libro quarto, & ſexto de ling. Lat

Flamen Furinalis

Deae Furinae. Varro libris IIII. & VI. de lingua Lat

Flamen Volturnalis

De Volturno. Varro libro quinto de lingua Latina

Flamen Virbialis

Deo Virbio, id eſt Hippolyto

Flamen Laurentialis

Accae Laurentiae . ex antiquis inſcriptionibus

Flamen

Flamen Lauinalis

Flamen Ligularis,

alias

Lucullaris

ex antiquis inſcriptionibus

Flamen Pomonalis

Deae Pomonae, omnium poſtremus. Feſtus

Flaminicae quindecim

Feſtus, Plutarchus, & Gellius

Hoc ſacerdotium a Theodoſio imperatore ſublatum eſt. Ex hiſtoria Theodoriti Cyrenſis, & Zoſimo

XIII Virgines Veſtales V. Cum

Virgine Veſtali maxima

Quatuor a Numa rege factae, duae a Ser. Tullio rege additae, & ſex factae, a Theodoſio imperatore ſublatae. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro primo. Plutarchus in Numa. Gellius ex Fabio Pictore commẽtariis L. Sullae dictatoris, & Antiſtio Labeone. Symmachus, Zoſimus, Theodoritus Cyrenſis, Prudentius, & D Ambroſius

XIIII Salii XII. cum

Magiſtro collegij Saliorum

Hi sẽper ex patriciis lecti ſunt, a Numa ordinati, Martique ſacrati. Dionyſius lib. II. Ouidius III. Faſtorũ, Valerius Maximus lib. I. cap. I. Plutarchus in Numa. Acro in Horat. Seruius ſuper VIII. librum Aeneid. Cicero pro domo ad pontifices

XV Virgines Saliares

Sex. Pompeius M

A Tullo Hostilio ordinati. Dionysius. lib. II. & III.

XX XV. Viri Sacris faciundis cum magistr

Hi primo fuerunt II. viri a Tarquinio superbo instituti. Qui librorum Sibyllinorum curam gerebãt. Post anno vrbis CCCXXCVIII. anno ante primum consulem plebeiũ creatum lege Sextia Licinia X. facti, quinque patricij, totidem e plebe: postremo XV. viri a Sulla Dictatore aucti. Dionysius libro IIII. Liuius libro V. Censorinus de die natali. Lactantius libro primo. Seruius super Virgilium.

XXI Rex Sacrorum

Alias

Rex Sacrificulus

Cuius vxor

Regina sacrorum

Dicebatur. Macrobius libro primo

Sacerdotium anno primo partae libertatis a populo Romano institutum L. Bruto, & L. Collatino cos. Anno CCXLV, Dionysius lib. V. Liuius lib. II. semper ex patriciis creatus. Cicero pro Domo

XXII Sacerdotes Bonae deae Feminae

Cicero saepe, & Florus

XXIII Galli sacerdotes deae Cybelis cum Archigallo

Antiqui lapides. Liuius lib. XXXVI. Ouidius IIII. Fastorum. Festus. Tertullianus in Apologetico. D. Augustinus libro III. de ciuitate Dei

XXIV VII. viri Epulonum

Hi primo III. viri creati fuerunt anno vrbis DLVIII. L. Furio Sp. F. Purpureone, M. Claudio M. F. Marcello coſ. Poſt a Sulla Dictatore VII. facti. Cicero in oratione de haruſpicum reſponſis. Liuius lib. XXXIII. Valerius Maximus lib. II. Gellius lib. I. cap. XII. ex Antiſtio Labeone. Auguſtinus lib. III. de ciuitate Dei

XXV II. Viri aedis locandae

Liuius libro vigeſimoſecundo

XXVI II. Viri aedis faciundae

Liuius libro ſeptimo

XXVII II. Viri aedis dedicandae

Liuius libro vigeſimo ſecundo

XXIIX III. Viri aedificandis aedibus ſacris incendio conſumptis

Liuius libro vigeſimoquinto

XXIX III. Viri ſacris conquirendis, doniſque perſequendis

Liuius libro vigeſimoquinto

XXX Sacerdotes deorum ſingulorum

XXXI Antiſtites templorum ſingulorum

ex veſtutis inſcriptionibus

NOMINA MINISTRORVM. SACERDOTVM.POPVLI.ROMANI

Camilli

Camillae

Pueri & puellae patrimi & matrimi à Romulo instituti. Dionysius libro primo

Flaminij

Flaminiae

Flaminum flaminicarumque ministri. Festus

Aeditimi

Alias

Aeditui

Varro lib. IIII. de linguâ Latina

Scribae publici pontificum

A. Commentariis xv. virum sacr. fac

Adiutores haruspicum

Kalatores sacerdotiorum

Tibicines qui sacris publicis praesto sunt

Ex antiquis inscriptionibus

Tubicines

Sex. Pompeius

Pullarij

Cicero II. de Diuinat. Liuius lib. x. Lapides

Popae

Trãq. in Caligula. Spartian. in Geta. Propert. lib. IIII.

Victimarij

Liuius, Victor, Valerius

Lictor flaminius

Festus

Flaminis Dialis praecia

Alias

Praeclamitator

Gellius, Plutarchus, Sex. Pompeius

Lictores vi. virginum vestalium

Tranquillus, Plutarchus, Gellius

Praefica

Sex. Pompeius, Varro, Nonius Marcellus

Designator

Sex. Pompeius, Cicero

Vespa Alias *Vespillo*

Sex. Pompeius

Haec itaque sunt omnium sacerdotiorum, eorundẽque ministrorum nomina, quae, quanta potui diligẽtia in vetustis monumentis collegi. Quorum maximã partem Numa rex instituit, vel ante institutã certis quibusdam regulis additis reformauit. Porro autẽ reliqua Numae instituta omisi, tum quod ex Liuio & Dionysio notissima sint: tum etiam quod de iis abunde in commentariis fastorum verba feci. Ceterum antequam ad ceterorum regum gesta explicanda deueniam, rem vtilem antiquitatũ studiosis me facturũ esse arbitratus sum, si tractatum diui ST. Caecilij Cy-

priani huic de sacerdotiis disputationi suggeram, quē ille de idolorum vanitate scriptum reliquit. In quo idolatriae origo, caussae, & incrementa referuntur; multaque de diis Romanis, oraculis, delubris, diuinationibus, auguriis, & reliquis eiusmodi cognitu dignissima, a sanctiss. viro explicantur. In quo postremo, & antiquorum superstitio, & Christianae fidei puritas demonstrantur: res quae ad eorum quae scripsi intelligentiam maxime conducunt, quum eorundem institutionem aperiant.

DIVI. ST. CAECILI. CYPRIANI TRACTATVS IIII. DE IDOLORVM VANITATE

Quod idola dij non sint, & quod vnus deus sit, & quod credentibus datum sit deos nō esse, quos colit vulgus, hinc notum est. Reges olim fuerunt, qui ob regalem memoriam coli apud suos postmodum etiam in morte coeperunt. Inde illis instituta tēpla: inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos expressa simulacra. Nam & immolabant hostias, & dies festos dando honores celebrabant. Inde posteris facta sunt sacra, quae primitus fuerant assumpta solatia. Nam vt videamus an stet haec apud singulos veritas, Melicertes & Leucothea praecipitantur in maria, & fiunt postmodum maris numina. Castor & Pollux alternis moriuntur, vt viuant, Aesculapius vt in deum resurgat, fulminatur. Hercules, vt hominem exuat, Oeteis ignibus concrematur. Apollo Admeti pecora pauit. Laomedonti muros Neptunus instituit, nec mercedem operis infelix structor accepit. Antrum Iouis in Creta visitur, & sepulchrum eius ostenditur, & ab eo Saturnum fugatum esse manifestum est: inde Latiū de latebra eius nomen accepit. Hic litteras imprimere,

hic signare nummos in Italia primus instituit, vnde aerarium Saturni vocitatur. Nam & rusticitatis hic cultor fuit, inde ferens falcem pingitur: hunc fugatum hospitio Ianus excepit, de cuius nomine Ianiculũ dictum est, & mẽsis Ianuarius institutus est: ipse bifrons exprimitur, quod in medio constitutus annum incipientem pariter & recedentem spectare videatur. Mauri vero manifeste reges colũt, nec vllo velamẽto hoc nomen obtexunt. Inde per gentes & prouincias singulas varia deorum religio mutatur, dum non vnus ab omnibus deus colitur, sed propria cuique maiorum suorũ cultura seruatur: hoc ita esse Alexander Magnus insigni volumine ad matrẽ suam scribit, metu suae potestatis proditum sibi a piis hominibus, a sacerdote secretum, quod maiorum regum memoria seruata sit, inde colẽdi & sacrificandi ritus inoleuerit. Si autem aliquando dij nati sunt, cur non hodie quoque nascuntur? nisi forte Iuppiter senuit, aut partus in Iunone defecit. Cur vero deos putas pro Romanis posse, quos saepius videas nihil pro suis aduersus eorum arma valuisse? Romanorum autem vernaculos deos nouimus: Est Romulus peierante Proculo deus factus, & Picus, & Tiberinus, & Pilumnus, & Cõsus, quẽ deũ fraudis velut consiliorũ deum coli Romulus voluit, postquã in raptũ Sabinarũ perfidia peruenit. Deã quoq; Clecinã Tatius adinuenit et coluit, Pauorem Hostilius atq; Pallorem, mox a nescio quo Febris dedicata, et Acca, et Flora meretrices: hi dij Romani. Ceterũ Mars Thracius, & Iuppiter Creticus, et Iuno vel Argiua, vel Samia, vel Poena, et Diana Taurica, & deorum mater Idaea, & Aegyptia portenta nõ numina: quae vtique si quid potestatis habuissent, sua ac suorum regna seruassent. Plane sunt apud Romanos & victi penates, quos Aeneas profugus aduexit. Est & Venus calua, multo hic turpius calua, quam apud Homerum vulnerata. Regna autem non merito accidũt, sed forte variãtur. Caeterum im-

perium ante tenuerunt & Assyrij, & Persae; & Graecos, & Aegyptios regnasse cognouimus. Ita vicibus potestatum Romanis quoque vt & ceteris imperãdi tempus obuenit. Ceterũ si ad originẽ redeas, erubescas. Populus de sceleratis & nocentibus congregatur, & asylo constituto facit numerũ impunitas criminum. Nunc vt rex ipse principatum habeat ad crimina, fit Romulus parricida. Atque vt matrimonium faciat, rem concordiae per discordiam auspicatur. Rapiunt, ferociunt, fallunt ad copiam ciuitatis augendam. Nuptiae sunt illis rupta hospitij foedera, & cum soceris bella crudelia. Est & gradus summus in Romanis honoribus consulatus. Sic cõsulatum coepisse videmus vt regnũ. Filios interficit Brutus, vt crescat de suffragio sceleris commendatio dignitatis. Non ergo de religionibus sanctis, nec de auspiciis, aut auguriis Romana regna creuerunt, sed acceptum tempus certo fine custodiunt. Ceterum & Regulus auspicia seruauit, & captus est: & Mancinus religionem tenuit, & sub iugũ missus est. Pullos edaces habuit Paullus, & tamen apud Cannas caesus est. C. Caesar ne ante brumam in Africam nauigia transmitteret, auguriis & auspiciis retinentibus, spreuit, eo facilius & nauigauit, & vicit. Horum autem omnium ratio est illa quae fallit & decipit, & praestigiis caecantibus veritatem stultum & prodigũ vulgus inducit. Spiritus insynceri & vagi, qui posteaquã terrenis vitiis immersi sunt, & a vigore coelesti terreno contagio recesserunt, non desinunt perditi perdere, & deprauati errorem prauitatis infundere: hos & poetae daemonas norunt, & Socrates instrui se & regi ad arbitrium daemonij praedicabat, & magis inde est ad perniciosa vel ludicra potentatus, quorum tamen praecipuus Sosthenes formam veri dei negat conspici posse, & angelos veros sedi eius dicit assistere. In quo Plato pari ratione cõsentit, & vnũ deum seruãs, ceteros angelos vel daemonas. Hermes

quoque Trismegistus vnum deum loquitur, eumque incõprehensibilem atque inaestimabilem confitetur. Hi ergo spiritus sub statuis atque imaginibus cõsecratis delitescunt. Hi afflatu suo vatum pectora inspirant, extorum fibras animãt, auiũ volatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt, falsa veris semper inuoluunt. Nam & falluntur, & fallunt, vitã turbant, somnos inquietant, irrepentes etiam spiritus corporibus occulta mentis terrent, membra distorquent, valetudinem frangunt, morbos lacessunt, vt ad cultum sui cogant, vt nidore altarium & rogis pecorum saginati remissis quae cõstrinxerant, curasse videantur. Haec est de illis medela, cum ipsorum cessat iniuria, nec aliud his studium est quam a deo homines auocare, & ad superstitionem sui ab intellectu verae religionis auertere, & cum sint ipsi poenales, quaerere sibi ad poenam comites, quos ad crimen suum fecerunt errore participes. Hi tamen adiurati per Deum verum nobis statim cedũt & fatentur, & de obsessis corporibus exire coguntur. Videas illos nostra voce & oratione occulte flagellis caedi, igni torqueri, incremento poenae propagantis extendi, eiulare, gemere, deprecari vnde veniant, & quando discedant, ipsis etiam qui se colunt audientibus confiteri, & vel exiliũt statim, vel euanescunt gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aspirat. Hinc vulgus in odiũ nostri nominis cogunt, vt nos odisse incipiant homines antequã nosse, ne cognitos aut imitari possint, aut damnare non possint. Vnus igitur omnium dominus deus. Neque enim illa sublimitas potest habere consortem, cum sola omnem teneat potestatem. Ad diuinum imperium etiã de terris mutuemur exemplũ. Quando vnquam regni societas aut cum fide coepit, aut sine cruore desiit? Sic Thebanorum germanitas rupta, & permanens rogis dissidentibus etiam in morte discordia, & Romanos geminos vnum non capit regnum, quos vnum vteri cepit

hospitium. Pompeius & Caesar affines fuerunt, nec tamen necessitudinis foedus in aemula potestate tenuerunt. Nec hic tu de homine mireris, cum in hoc omnis natura consentiat. Rex vnus est apibus, & dux vnus in gregibus, & in armentis rector vnus, multo magis mundi vnus est rector, qui vniuersa quaecunque sunt verbo iubet, ratione dispensat, virtute consummat. Hic enim videri non potest, visu clarior est. Nec comprehendi, tactu purior est. Nec aestimari, sensu maior est. Et ideo sic deum digne eum aestimamus, dum inaestimabilem dicimus. Quod vero templum habere possit deus, cuius templum totus est mũdus, & cum homo latius maneat intra vnam aediculam, vim tantae maiestatis includat? In nostra dedicãdus est mente, in nostro consecrandus est pectore. Nec nomen dei quaeras, deus nomen est illi, illic vocabulis opus est, vbi propriis appellationum insignibus multitudo dirimẽda est. Deo qui solus est, dei vocabulum totum est. Ergo vnus est, & vbique totus diffusus est. Nam & vulgus in multis deum naturaliter confitetur, cũ mens & anima sui auctoris & principis admonetur. Dici frequenter audimus, o deus, & deus videt, & deo commendo, & deus mihi reddet, & quod deus vult, & si deus dederit. Atque est haec summa delicti, nolle agnoscere quem ignorare non possis? Quod vero, & Christus sit, & quomodo per ipsum nobis salus venerit, sic est ordo, sic ratio. Iudaeis primum erat apud deum gratia, sic olim iusti erant, sic maiores eorum religionibus obediebãt. Inde illis & regni sublimitas floruit, & generis magnitudo prouenit. Sed illi negligentes disciplinae superbi postmodum facti, & fiducia patrum inflati, dum diuina praecepta contemnunt, datam sibi gratiam perdiderunt. Quam fuerit illis profana vita, quae contracta sit violatae religionis offensa, ipsi quoque testantur, qui & si voce tacent, exitu confitentur. Dispersi & palabundi vagantur soli. Et coeli sui profu-

gi per hospitia aliena iactantur. Necnon deus ante prae dixerat fore, vt vergente seculo, & mundi fine iam proximo, ex omni gente & populo & loco cultores sibi eligeret deus multo fideliores, qui indulgentiam de diuinis muneribus haurirent, quã acceptam Iudaei contẽptis religionibus perdidissent. Indulgẽtiae igitur huius & gratiae arbiter & magister sermo & filius dei mittitur, qui per prophetas omnes illuminator & doctor humani generis praedicabatur. Hic est virtus dei, hic ratio, hic sapientia eius, & gloria, hic in virginem illabitur, carnem spiritu sancto cooperante induitur. Deus semper cum homine miscetur, hic deus noster, hic CHRISTVS *est, qui mediator duorum hominem induit, quem perducat ad patrem. Quod homo est, esse* CHRISTVS *voluit, vt & homo possit esse quod* CHRISTVS *est. Sciebant & Iudaei* CHRISTVM *esse venturum. Nam hoc illis semper prophetis monentibus annuntiabatur. Sed significato duplici eius aduentu: vnum, qui exercitio & exemplo hominis fungeretur: alterum, qui deum fateretur, non intelligendo primum aduentum, qui in passione praecessit occultus, vnum tantũ credũt, qui erit in potestate manifestus. Quod autem hoc Iudaeorũ populus intelligere non potuit, delictorũ meritum fuit. Sic erant sapientiae & intelligentiae caecitate mulctati, vt qui vita indigni essent, haberent vitam ante oculos, nec viderẽt. Itaque cum* CHRISTVS *secundum a prophetis praedicta, verbo & vocis imperio daemonia de hominibus excuteret, paralyticos restringeret, leprosos purgaret, illuminaret caecos, claudis gressum daret, mortuos rursus animaret, cogeret sibi elementa famulari, seruire ventos, maria obedire, inferos cedere, vnum qui exercitio & exẽplo hominis fungeretur, alterum qui dominum fateretur non intelligendo. Iudaei qui illũ crediderãt hominem tantum de humilitate carnis & corporis, existimabant magnum diligentia potestatis. Hunc magi-*

ſtri eorum atque primores, hoc eſt, quos & doctrina ille & ſapiĕtia reuincebat, accenſa ira, & indignatione prouocata, poſtremo detentum Pontio Pilato, qui tunc ex parte Romana Syriam procurabat, tradiderunt, crucem eius & mortem ſuffragiis violentis ac pertinacibus flagitantes. Hoc eos facturos & ipſe praedixerat, & prophetarum omnium teſtimonium ſic ante praeceſſerat, oportere illum pati, non vt ſentiret mortem, ſed vt vinceret: & cũ paſſus eſſet, denuo ad ſuperos regredi, vt vim diuinae maieſtatis oſtenderet. Fidem itaque rerum curſus impleuit. Nam & crucifixus, praeuento carnificis officio, ſpiritum ſponte dimiſit, & die tertio rurſus a mortuis ſponte ſurrexit. Apparuit diſcipulis ſuis talis vt ante fuerat, & agnoſcendum ſe videntibus praebuit, ſimul victus, & ſubſtantiae corporalis firmitate conſpicuus ad dies quadraginta remoratus eſt, vt denuo ad praecepta vitalia inſtrui poſſent & diſcerent quae docerent. Tunc in coelum circunfuſa nube ſublatus eſt, vt hominem quem dilexit, quem induit, quem a morte protexit, ad patrem victor imponeret: Iam venturus e caelo ad poenam diaboli, & cenſuram generis humani, vltoris vigore & iudicis poteſtate: per orbẽ vero diſcipuli magiſtro & deo monente diffuſi praecepta dei in ſalutem darent, ab errore tenebrarum ad viam lucis adducerent: caecos & ignaros ad agnitionẽ veritatis ocularẽt. Ac ne eſſet probatio minus ſolida, & de Chriſto delicata confeſſio, per tormenta, per cruces, per multa poenarum genera tentantur. Dolor qui veritatis teſtis eſt, admouetur, vt Chriſtus dei filius, qui hominibus ad vitam datus creditur, non tãtum praeconio vocis, ſed & paſſionis teſtimonio praedicatur. Hunc igitur comitamur, hunc ſequimur, hunc habemus itineris ducem, lucis principem, ſalutis auctorem, caelum pariter & patrẽ quaerentibus, & credentibus pollicentem. Quod eſt Chriſtus, erimus Chriſtiani, ſi Chriſtum fuerimus ſecuti

Tullus Hoſtilius rex III

Hic, vt quidam tradidere, primus Romanorum regum ſellam curulem, lictores, togamque pictam inueniſſe dicitur. Albam diruit, Albanoſque omnes in vrbem recepit, plebem quidem ciuitate donauit, primores Albanorum in patres legit, inter quos nobiles familiae fuere Iulia, alias Tullia, Seruilia, Quinctia, Gegania, Curiatia, Cloelia, Quinctilia, & Atilia. Reliqua huius regis geſta conſcripſi ſupra libro primo, itẽ in Faſtorum commentariis, & multa praeterea libro tertio de eodem rege afferam. Haec Dionyſius, Liuius, & reliqui

Ancus Marcius rex IIII

Ancus Marcius Numae ex filia nepos rex Romanus creatus, ſacrorum caerimonias a Numa inſtitutas, & paulatim abolitas renouauit. Fines imperij protulit, Salinarum vectigal inſtituit, carcerem medio foro ad terrorem creſcentis audaciae primus aedificauit, ius fetiale (vt quidam tradunt) ab Aequicolis acceptum ordinauit: quamquam multi ſint, qui hoc inſtitutum Numae tradant. Multa praeterea bella geſsit, de quibus libro tertio mentionem faciam. Dionyſius, Liuius, Eutropius, & cetera

L. Tarquinius Priſcus rex V

L. Tarquinius Priſcus Damarati Corinthij exulis filius, quũ regnum Romanũ poſt Ancũ ſuſcepiſſet, reipublicae augẽdae ſtudioſus, centũ ex plebe patricios legit, qui auctore Liuio, patricij minorũ gentiũ dicti

ſunt. Quamquam omnes ego minorum gentium patricios eſſe exiſtimem, qui poſt centum primos a Romulo lectos facti ſunt. Senatorum numerum ad ccc. auxit, circum maximum fecit, ludos magnos, ſiue Romanos inſtituit, equitum centurias duplicauit, & pleraque alia geſsit, quae in commentariis Faſtorum retulit, libroque tertio afferā. Ex Dionyſio, & Liuio, &c

Ser. Tullius rex VI

Nullus mea ſententia poſt Romulum ſalubrior rex vrbi fuit, quam Ser. Tullius rex Romae poſt ſocerum Tarquinium creatus; qui praeter alia geſta, tribus Romanas primus in vrbanas ruſticaſque diuiſit, cenſum inſtituit, luſtrum condidit, primum comitia centuriata ordinauit, compitalitios ludos fecit, populo annonam, menſuras, & pondera inuenit, aereum nummū percuſsit, multaque praeterea vel bello, vel pace praeclara geſsit, de quibus in commentariis Faſtorum diſſerui. Ceterum hoc loco de tribus potiſsimum eius publicis inſtitutis diſputare mihi ipſi conſtitui, quae cognitu non indigna, & huius mei de ciuitate Romana libri praecipuae partes ſunt. Erit autem prima de tribubus diſputatio, poſt de cenſu, deinde de comitiis centuriatis. Quibus inſtitutis magna totius reip. Romanae pars conſtituta fuit. Atque ante omnia de tribubus Romanis, quas ante inſtituit, primum diſputare aggrediar

DE. TRIBVBVS. ROMANIS

Inter praeclara regis Ser. Tullij geſta, qui multas res ſaluberrimas tanto futuro imperio prouidentiſsime inſtituit, non poſtremum locum tenet tribuum,

vrbanarum, rusticarumque distinctio, quam ab illo primum factam fuisse omnes veteres scriptores profitentur. Quum autem tribuum cognitio, res vt vtilis & necessaria, ita difficilis & obscura hactenus fuerit, mihi ipsi constitui hoc loco, quo Ser. Tullij gesta scribere aggressus sum, de eisdem disserere, atque quãtum rei difficultas permittet, obscura quaeque explanare, verumque xxxv. tribuum numerum, & nomina, atque quid de eis quae superfluae videntur, sentiendum sit, aperire. Cuius rei tractationem, quo distinctius intelligi possit, a Romulo paulo altius repetam. Nam is primus tribus tres constituit

DE.PRIMIS.TRIBVS.ROMVLI TRIBVBVS

Vrbem Romam & agrum in tres partes, quas etiam tribus appellauit, & xxx. curias, primus Romulus diuisit, vt M. Varro libro quarto de lingua Latina, & alij veteres scriptores tradunt: *Ager Romanus* (inquit Varro) *primum diuisus in partes tres, a quo tribus appellatae Tatiensium, Ramnium, Lucerum nominatae (vt ait Ennius) Tatienses a Tatio, Ramnenses a Romulo, Luceres (vt ait Iunius) a Lucumone. sed omnia haec vocabula Tusca, vt Volumnius qui tragoedias Tuscas scripsit, dicebat.* Dionysius libro secundo: *Diuisa in tres partes omni multitudine, singulis partibus praefectum constituit eum, quem illustrissimũ ac nobilissimum censebat. Tum singulas trium partium rursus in decem partes distribuit, totidemque singulis praefectos dedit, qui essent fortissimi: ac maiores quidem partes, tribus; minores, curias appellauit, vt etiam ad nostram vsque aetatem vocantur. Qui tribubus, tribuni; qui curiis praeerant,*

erant, curiones vocati: diuisaeque sunt rursus curiae in decurias, vocabaturquae singularum praefectus decurio. Postquã autem hoc modo omnes in tribus & curias descripti sunt, agrum vrbanum omnem in triginta aequales partes distribuit, ac singulis curiis suam partẽ attribuit. Liuius libro decimo: *Quum inter augures constet imparem numerũ debere esse, vt tres antiquae tribus, Ramnenses, Tatienses, Luceres, suũ quaeque augurem habebat.* Pedianus oratione III. in Verrem: *Tribus principio tres fuerunt, Tatiensis vna a Tatio rege, Ramnẽsis altera a Romulo, Luceres altera a Lucumone, siue Lucretino, siue a luco, quem lucum asylũ vocauerat Romulus. Obtinuerunt autem nomen, aut a tributo dando, aut quia primo tres fuerũt, vnde etiam tribuni dicti.* Plutarchus in Romulo: *Eodem tempore in tres tribus tota ciuitas diuisa, Ramnenses a Romulo, a Tatio Tatienses appellatas; tertiae tribus homines Luceres dicti, a luco Asyli in quem multi fuga delati, ciuitate donati sunt. Tribus autem tres ipsas fuisse numero nomen ipsum indicat. Quibus qui praeerant, tribunos vocabant. Singula autem tribus decem continebat curias.* Pomponius l. II. II. *Dicti tribuni quod olim in tres partes populus diuisus erat, & ex singulis singuli creabantur, vel quia tribuum suffragio creabantur.*

Et Propertius libro quarto, Eleg. I.

Prima Galeritus posuit praetoria Lygmon
Magnaque pars Tatio rerum erat inter omnes
Hinc Tities, Ramnesque viri, Luceresque coloni
Quattuor hinc albos Romulus egit equos

Et Sex. Pompeius: *Titiẽsis tribus a praenomine T. Tatij regis appellata videtur.* Pediani & Plutarchi sententiam de Lucerum appellatione, qui Luceres a luco asyli dictos fuisse scribunt, maxime probo: veram enim eã esse existimo. Nam hi, qui cum Romulo primo vrbem cõdi-

derunt, vt paſtores, Albani, aliquot Graecanici generis, qui tum Palatium & Capitolium habitabãt, Ramnenſes a Romulo nominati fuerũt, qui Palatium, & montam Coelium poſt conditam vrbem coluerunt. Tatienſes autem fuerũt Sabini, & quotquot ab ea regione, vel cum T. Tatio, vel poſtea venerunt: hi Capitolium & Quirinalem coluerũt. Ceteri aduentitij, vt Etruſci & Latini, & perfugae omnes qui ad Aſylum confugerant, Luceres a luco Aſyli denominati ſunt. Hi loca inter Palatium & Capitoliũ plana, atque circum forum tenuere. Et quamquam auctores habeam, qui tertiam tribum Lucerum, a Lucumone Etruſco, qui Romulo bello laboranti contra Sabinos praeſto fuit, dictam velint, quemadmodum Coelium montẽ ab altero Tuſcorum duce Vibenna Coelio appellatũ fuiſſe ſcribunt; magis tamen Plutarchi & Pediani ſententiam adducor vt probem, quod Lucerũ a luco appellatio longe amplior ſit, atque plus comprehendat, quam a Lucumone deriuata. Liuius libro primo has tribus centurias equitũ vocat, quod ex ſingulis iis tribubus centum equites ſcripti eſſent. *Eodem* (inquit) *tẽpore & centuriae tres equitum cõſcriptae ſunt, Ramnenſes a Romulo, ab T. Tatio Tatiẽſes appellati, Lucerum nominis & originis cauſſa incerta.* Sex. Põpeius: *Turmã equitum dictã eſſe ait Curiatius, quaſi terimã, quod ter deni equites ex tribus tribubus, Tatienſium, Ramnium, Lucerũ fiebant. Itaque primi ſingularum decuriarũ decuriones dicti, qui ex eo in ſingulis turmis ſunt, etiã nunc terni.* Et M. Varro libro quarto: *Tribuni militũ dicti, quod terni tribus tribubus Ramnenſium, Lucerum, Tatienſium olim ad exercitum mittebantur.* Porro autẽ hae tribus tres vſque ad Tarquinij (vt opinor) Priſci tempora permanſerunt. Nam quum ſub

Tullo Hoſtilio Albani in Ramnenſiū tribum adſcripti, ceterique omnes populi, qui ſub regibus Romam venerunt ad habitandum, praeter Sabinos, Lucerum tribui incluſi fuiſſent, vrbeque multum aucta, hae tres tribus non ſufficerent, L. Tarquinius Priſcus ſub iiſdē quibus inauguratae erant nominibus eas duplicauit, primoſque & ſecundos Tatienſes, Ramnenſes, & Luceres conſtituit, quod idem etiam de equitum centuriis Liuio & Dionyſio auctoribus fecit. Cuius rei ita meminit Sex. Pompeius: *Sex Veſtae ſacerdotes conſtitutae erant, vt populus pro ſua quiſque parte haberet miniſtram ſacrorum, quia ciuitas Romana in ſex erat diſtributa partes, in primos ſecūdoſque Tatienſes, Ramnes, & Luceres.* Et Liuius libro primo. *Neque tum Tarquinius de equitum centuriis quicquam mutauit, numero tantum alterum adiecit, vt mille octingenti equites in tribus centuriis eſſent, poſteriores modo ſub iiſdē nominibus, qui additi erant, appellati ſunt: quas nunc quia geminatae ſunt, ſex vocant centurias.* Ita autem hae tribus fuerunt vſque ad Ser. Tullum

DE . TRIBVBVS . SERVI TVLLI . REGIS

Lucerum multitudine creſcente, quum ea vna aduēticiorum tribus mirum in modum aucta eſſet, ita vt ea ſola reliquas duas longe ſuperaret, aucta quoque ciuitate quum vrbis moenia ſeptem montibus occupatis ampliata fuiſſent, Ser. Tullius rex vrbē denuo in quattuor, agrum vero Romanum in quindecim, vel vt aliis placet XVII. partes, quas Romuli exemplo tribus appellauit, diuiſit. Ex quibus quattuor quae intra vrbem erant, vrbanas, reliquas vero quae in agro, ruſticas ap-

pellauit. Tribus autem vrbanas quattuor, non(vt Romulus)ab auctore, vel gentis origine, siue casibus, sed a locis quos colebant, Seruius nominauit. In primam enim tribum vel regionem coniecit omnes, qui montem Coelium & finitima loca plana habitarent orientem versus, quam Suburanā appellauit, quod esset sub antiqua vrbe, vel a pago Sucusano, vt scribit Varro. Secunda regio vel tribus dicta est Esquilina, haec Esquilias continebat. Tertia regio duos colles comprehendebat, Quirinalem, & Viminalē, a quibus Collina appellata. Quarta regio sola complectebatur fere totum id spacium, quod antiquae tres sub Romulo: continebat enim Palatium, forum & Capitoliū, dictaque Palatina a Palatio ipso tanquam primo colle, in quo vrbs condita esset. Ab his igitur regionibus tribus quoque quatuor vrbanae appellatae sunt. M. Varro: *Ab hoc quoque*(inquit)*quattuor partes vrbis tribus dictae & ab loceis, Suburana, Esquilina, Collina, Palatina.* Sex. Pompeius: *Vrbanas tribus appellabant, in quas vrbs erat dispartita a Ser. Tullio rege, i. Suburana, Palatina, Esquilina, Collina.* Et Liuius lib. primo: *Quadrifariam vrbe diuisa ab Ser. Tullio, quae habitabātur partes, tribus eas appellauit.* Et Dionysius lib. iij. *Ser. igitur Tullius vbi muro septem colles complexus est, in quattuor partes vrbem diuisit, & cognomina cuique parti imposuit ex collibus: vnam quidem vocans Palatinam, aliam Suburanam, tertiam Collinam, & quartā Esquilinā: quattuorque tribuum fecit vrbem, quae eo vsque fuerat triū, neque amplius tres tribus generis siue originis, vt antea, sed quattuor a locis a se designatis dictas esse voluit: creauitque partibus singulis principes tribuum siue vicorum praefectos, quos scire iussit vbi quisque habitaret; statuitque homines, qui in vnamquamque partem abituri essent, tanquā eius loci*

incolas in nullam aliam transferri posse habitationem, nulloque alio loco, vel tribu, nomina in militia darent, vel tributū penderent, quā in ea in qua coniecti & descripti fuerant tribu. Hae autem sunt caussae, & origo quattuor primarū tribuū, quas quod intra vrbem essent, vrbanas appellauit. Quo tēpore, alius factus est tribuum, alius vero curiarum ordo: nā tribus locis, curiae vero quibusdam sacris tātum conueniebant. Subsequenti tempore nobiles omnes qui in tribus vrbanas coniecti fuerant a Ser. Tullio rege, paulatim in rusticas sese transtulerūt, atque vrbanae tribus humiles admodum & non nisi tenuiorum hominum esse coeperunt: sed haec latius paulo post. Expeditis quae ad tribus vrbanas in vniuersum pertinēt, nunc de iis singillatim est modo disputandum

PRIMA. TRIBVS. SVBVRANA

Inter quattuor tribus vrbanas, in quas Ser. Tullius rex vrbem diuisit, M. Varro primam enumerat Suburanam a Subura appellatam, sic: *Reliqua vrbis loca olim discreta, vt Argeorum sacraria, in septem & viginti paries vrbis sunt disposita: e queis prima est scripta regio Suburana, secunda Esquilina, tertia Colliña, quarta Palatina.* Et paulo post: *Eidem regioni attributa Subura, quod sub muro terreo Carinarum esset; vel vt Iunius scripsit, ab eo, quod fuerit sub antiqua vrbe, cui testimonium potest esse, quod subest ei loco, qui terreus murus vocatur: sed ego a pago potius Sucusano dictā puto Sucusam. Nunc scribitur tertia litera B. non C. Pagus Sucusanus: quod succurit Carineis.* Ita Varro lib. iiij. de lingua Latina. Sex. Pōpeius: *Suburam Verrius alio libro a pago Sucusano dictā ait. Hoc vero maxime probat eorū auctoritatem, qui aiunt ita appellatam & regionē vrbis & tri-*

bum a statiuo praesidio, quod solitum sit succurrere Esquiliis infestantibus eam partem Vrbis Gabinis, indicioque esse, quod adhuc ea tribus per C. literam, non B. scribatur. Quinctilianus quoque lib. primo cap. xvij. *Subura cum tribus notatur, C. tertiam ostendit.* Haec (vt dixi) Coelium montẽ & circumadiacentia loca complectebatur. Huius tribus in antiquis inscriptionibus ita mentio est

Romae ante arcum Septimij Seueri Aug

PACI . AETERNAE
DOMVS
IMP . VESPASIANI
CAESARIS . AVG
LIBERORVM.QVE.EIVS. SACRVM
TRIB . SVC . IVNIOR

Lauinij

C . ATTIO . T . F . SVB
VITALIANO
DOMO . CELEAE
VETERANO . LEG . V
AVG . MILITAVIT . ANN
XXXVIII . VIX . AN . LVIIII
IN. FR.P.XI.IN.AGR.P.XVI

Romae in musaeo Card. Carpensis

L . AVFVSTI . L . F . SVBVRA . RVFINI . CEN
COHOR.VII.VIGIL.ROM.CANDIDAT
TI.CAESARIS.ET.AVFVSTIAE.SVPERANTIAE
ET.AVFVSTI.ET.AVFVSTIAE,GEMEL OLL. IIII
L . AVFVSTIVS . L . F . SVB . FVSCVLVS.MAIOR
L . AVFVSTIVS . L . F . PALATINA. SERENVS.M
EX. CAVSSA.LEG. FACIVN. CVR

TRIBVS . II . ESQVILINA

Inter vrbanas ſecunda tribus ſcribitur a Varrone Eſquilina, quod in Eſquilino monte eſſet, appellata. De Eſquiliis vero ſatis ſupra dixi. De hac tribu hoc extat epigramma Romae in aedibus Gentilis Delphinij Romanarum antiquitatum aſyli

DIS . MANIB
M.FABI.M F.ESQ.REGILLI.ET. FABIAE...
FABIA.M.ET.Ɔ.LIB. ARETE . ARCHIM....
TEMPORIS . SVI . PRIMA . DIVRNA . FEC...
SIBI.ET.SVIS.QVIBVS.LEGAVIT . TESTA....

TRIBVS . III . COLLINA

Tertia tribus Collina, vt tradit Varro, a collibus Quirinali & viminali, in quibus ſita erat, appellata eſt. De qua Ioſephus lib xiiij. cap. xvij. ſic meminit: *L. Coponius L. F. Collina.* Huius quoque tribus in antiquis inſcriptionibus mentio eſt ita

Romae in Auentino in coenobio S. Alexij

C . VETTIO . C . F
COL . NIGRO
DOMO . ANTIOCHIA
SYRIA
VETERANO . LEG.XII
FVLMINAT
MILIT . ANN . XXVI
VIXIT . ANN . LVII
EX.TESTAMENTO

Auximi

Q. PLOTIO . MAXIM.
. COLLIN
TREBELLIO . PELIDIANO
EQ. PVB
TRIB . LEG. II .TRAIAN. FORT
TRIB . COH . XXXII . VOLVNT
TRIB . LEG . VI . VICTRIC
PROC . AVG
PROMAGIST . XX . HERED
PRAEF . VEHICVLOR
QQ.PATR.COL.ET.SVO.PONT
COL . FABR . AVXIM . OB
EXIMIVM . INTER . MVNICIP
SVOS . AMOREM
L . D . D . D

Tibure

Q. HORTENSIO
Q . F . COL
ADVOCATO . FIS
CI . PRAEF . FABR
PATRONO.MVNICIPI
COLLEGIVM.FABRVM
TIBVRTIVM . OB
MERITA
L . D . S . C

TRIBVS.IIII.PALATINA

Inter vrbanas quarta fuit tribus Palatina, auctore Varrone, a Palatino monte denominata, quē cum foro & Capitolio obtinebat. De qua sic Cicero scribit oratione iiij. in Verrem: *C. Claudius C. F. Palatina.* Et

Asconius eo loco sic: *Alibi ait L. Claudium Palatina.* Infinita propemodū sunt vetusta monumenta quae huius tribus mentionē faciunt, in quibus PAL. PALAT. PALATIN. PALATINA, & PALATEINA appellatur, quorum praecipua haec sunt

Anagniae

L . COMINIO . L . F . L . N . PAL
FIRMO . PR . Q . AER . ET . ALIM
OPPIAE . SEX . ET . Ɔ L . EVNONEAE
EXEMPLVM . PERIIT . CASTAE . LVGETE . PVELLAE
OPPIA . IAM . NON . EST . EREPTA . EST . OPPIA FIRMO
ACCIPITE . HANC . ANIMAM . NVMEROQVE AVGETE . SACRORVM
ARRIA . ROMANO . ET . TV . GRAIO . LAODAMIA
HVNC . TITVLVM . MERITIS . SERVAT . TIBI . FORMA . SVPERSTES

SIBI . SVIS . POSTERIS . QVE . EORVM .

Romae Via Latina

T . AVRELIO . T . F . PAL
VERO
MOPSVESTIA
MIL . COH . VIIII . PR
T . AVREL . T . F . PAL .
POMPONIVS
VALERIANVS
FRATRI . OPTIMO . POS

Beneuenti ante carceres

M . GAVIVS . M . F . PALAT
SABINVS . SCRIBA . AEDIL
I . D . PRAEF . FAB
SIBI . ET
NASENNIAE . M . F .
IVSTAE . VXORI . B . M

Romae in hortulis Colotianis
FORTVNAE . AVG
L.LICINIVS.L.F. PALA
TINA . SABINVS
VOT. DD
XIIII . KAL . FEBR
M.IVNIO . SILANO. ET
L . NORBANO . COS

Haec itaque sunt quattuor vrbanae tribus, in quas quanquam ab initio nobiles omnes coniecti fuissent, paulatim tamen postea se subduxerunt, & in rusticas relati sunt, quum forensi turbae & tenuioris fortunae hominibus vrbanas reliquissent. Vnde Plinius libro xviij. cap. iij. ita scripsit: *Rusticae tribus laudatissimae, eorũ qui rura haberent; Vrbanae vero in quas transferri ignominiae esset, desidiae probro. Itaque quattuor solae erant a partibus Vrbis in queis habitabant: Suburana, Palatina, Collina, Esquilina.* Liuius lib. IX. *Q. Fabius censor ne humillimorum in manu comitia essent, omnem forensem turbam excretam, in quattuor tribus coniecit, vrbanasque eas appellauit. inde Maximi cognomen adeptus est.* Florus ex Liuio in epitoma libri x. *Libertini in quattuor tribus redacti sunt, quũ antea dispersi fuissent, Esquilinam, Palatinam, Suburanam, & Collinam.* Asconius in Oratione pro Milone: *Libertini (inquit) in vrbanis tribubus suffragium ferebant. Quae praecipua caussa fuit, vt nobiles se ex Vrbanis subduxerint, & in rusticas, quae horum hominum colluuie carebant, transierint*

DE. TRIBVBVS. RVSTICIS

De tribuum rusticarum numero a Ser. Tullio instituto parum inter vetustissimos auctores cõuenit. Fabius enim Pictor tradidit, agrum Romanum in sex &

viginti partes, quas tribus appellauit, Ser. Tullium diuisisse; quibus quum quattuor vrbanas addidisset, omnium numerum ad xxx. auxit. Venonius vero agrum omnem in vnam & xxx. tribus ab eodem rege diuisum scripsit; ita vt quattuor vrbanis additis quinque & triginta tribuum numerum, qui posterioribus temporibus fuit, ipse expleuerit. Cato autem longe omnium diligentissimus certum earundem numerum non edidit. Dionysius xvij. rusticas, & quattuor vrbanas ab ipso rege factas fuisse innuere videtur, qui vbi iudicium Coriolani describit, vnius & viginti tribuum numerū tantum tunc fuisse retulit. Liuius vero haud lōge post reges exactos, Ap. Claudio & P. Seruilio cos. tribuum xxi. numerum factū tradit, vt xv. rusticis a Ser. Tullio institutis, tū duae forte additae sint atque xvij. factae. Quibus si quattuor vrbanas addiderimus, omnes erūt xxi. Catonis in primis, post Dionysij sententiam, sequentium xiiij. tribuum adiunctio, quae a T. Liuio accurate refertur, confirmare videtur: praesertim quum Dionysius adeo rerum Romanarum scriptor diligens nullā xxi. tribuum expletionis mentionē faciat post reges exactos, eas tantum Coriolani iudicio xxi. fuisse scripsit. Haec omnia vt Dionysij, Catonis, & forte Liuij sententias confirmant, ita Pictoris & Venonij refellunt. Pictor quidem multa praeterea scripsisse traditur a vero haud parum abhorrētia, & a Polybio saepe negligentiae reprehenditur. Venonij vero opinionem omnino falsam fuisse non est quod demonstrem: quum liquido constet, quibus temporibus quatuordecim tribus antiquis xxi. singillatim additae fuerint. Quam ob rem ego in tanta auctorum diuersitate Dionysium in primis, & a quo pa-

rum abhorrere Liuius videtur, ſequar, atque a Ser. Tullio xxi. tribus factas fuiſſe credã. Nam quod poſt reges exactos ad xxi.auctae fuerint, quum id a Dionyſio praetereatur, a Liuio vero ita cõciſe & obſcure tradatur, vt ne earundem quidem, vt eius cõſuetudo eſt, nomina afferat, non ſuſcipiam. Hanc eandem ſententiam accuratiore alia ratione paulo infra cõfirmabo, quum de xiiij.quae veteribus xxi.additae fuerunt, verba faciam. Supereſt igitur vt a Ser. Tullio ſeptemdecim ruſticas tribus, & quattuor vrbanas factas fuiſſe dicamus, atque ab eo xxi.numerum auctum. Suggerit lib. iiij. Dionyſius. *Tullius igitur quum in totidem partes agrum omnem Romanum diuiſiſſet*(qui eo tẽpore ab oriẽte agris Gabino & Tiburtino, ab occidẽte vero & Septentrione paulo vltra Tiberim & Anienem, a meridie autẽ mari terminabatur, neque ab vlla parte pluſquam xviij. millia paſſuum ſe extendebat)*prope montes, rupes, ſpecus, & perfugia colonis ſecuritatem allatura praeparauit, quae pagos appellauit, quo ſe ex agris omnes recipiebant, quum hoſtium incurſiones fierent, atque in eis ſaepe pernoctabant. Erant quoque & pagorum magiſtri quibus nomina colonorum ſcire curae erat, qui eidem pago attributi erant, atque in eius iuriſdictione praedia haberent: & quum opus eſſet ruſticos ad arma vocari, aut viritim tributa redimi, hi & homines adducebant, & pecunias exigere ſoliti erant. Ac ne eorũ multitudo difficilis inuẽtu eſſet, ſed facile numerari & cognoſci poſſet, aras eos erigere iuſſit diis pagi inſpectoribus & tutelaribus, quos hoſtiis publicis magiſtros pagi cũ omni paganorũ multitudine ſingulis annis honorare cõſtituit, & hoc ſolemne inter cetera admodum honorabile inſtituit quae Paganalia vocantur. Ac leges eorundẽ ſacrificiorum edidit, quas adhuc Romani obſeruant. Iuſſit autem om-*

nes qui cõuentui & sacris Paganalibus interessent, vt per capita singula nummum soluerent, alium quidem viros, alium feminas, alium impuberes: ex quibus a pagi magistris numeratis, cuius vis sexus & aetatis numerus manifestus erat. Haec autem sunt quae de tribubus rusticis vniuersali quadam ratione inueni, nunc eas singulas discribendas aggrediar

TRIBVS. V. ROMILIA

Tribus omnes rusticae, quemadmodum & vrbanae, initio a locis in quibus collocatae fuerãt, nomina acceperunt. nam quod a familiis quaedam earum nomina habeant, id non sub Ser. Tullio, sed postea factum est, vt ex Liuio demonstrabo. Quod autem a locis rusticae tribus initio nomen habuerint, his verbis indicat M. Varro libro iiij. de lingua Latina: *Ab hoc quoque quattuor partes vrbis tribus dictae: & ab loceis Suburana, Esquilina, Collina, Palatina. Quincta, quod sub Roma, Romilia. Sic reliquae extra ab iis rebus, de quibus in tribuum libris scripsi.* Ex quibus verbis, colligimus, & tribus a locis dictas fuisse, & tribum Romiliam, quam quinctam appellat, quod sub Roma esset, vocatam. Hãc autem eam agri Romani partem obtinuisse crediderim, quae in Tuscia prope vrbis moenia inchoans, secũdum flumen, vsque ad maris Ostia transtiberim extendebatur. Quod ex Sex. Pompeio intelligitur, qui de hac tribu sic meminit: *Romilia tribus dicta, quod ex eò agro censebatur, quẽ Romulus ceperat ex Veientibus.* Eum porro agrũ quem Romulus de Veientibus cepit, transtiberim in Tuscia fuisse, atque ea parte a Ianiculo vel Vaticano vsque ad mare se extendisse referunt Dionysius, & Strabo. Cicero Oratione ij. in Verrem. *Fortem amicum*

ex eadem familia Q. Verrem Romilia. Asconius ibidem: *Romilia nomē est tribus ablatiui casus, vt sit ex Romilia.* Cicero in Rullum: *A Romilia tribu se initium facturum, populi pars amputetur, ordo tamen negligatur, ante rusticis detur ager qui habēt, quam Vrbanis.* De hac tribu octo vetusta vidi epigrammata, quorum vnum est hoc via Gabina inuentum

DIS . MANIBVS
M . AVRELIO . M . F . ROM
VETVRIO
AVG . N̄ . CARTOPHILA
AVRELIA . PROCVLA
VXOR . ET
AVRELIA . PROCVLIN
MAT . FILIO . PIISS
F . E . C

Romae

L. CASSIVS. L. F
ROM . NIGER
DOMO . ATESTE
MIL. COH. I. PR
MIL. ANN. XVII
VIX. ANN. XXXVII

TRIBVS. VI. CLVSTVMINA

¶ Clustumina tribus, alias Crustumina (vtroque enim modo in vetustis inscriptionibus extare animaduerti) a Tuscorum vrbe Clustumina, alias Crustumina, dicta est. Ita Sex. Pōpeius. Crustumeriam autem in Sabinis potius quam in Tuscis fuisse crediderim, haud procul ab vrbe Anienem versus. De qua tribu sic Liuius lib. XLII. scribit: *Postquam consul quae voluerat dixit, SP. Ligustinus ex eo numero, qui tribunos plebis appellauerant, a consule & a tribunis petiit vt sibi paucis ad populum agere lice-*

ret. Permiſſu omnium ita locutus fertur: SP. *Liguſtinus trib. Cruſtuminae ex Sabinis ſum oriũdus Quirites.* Huius tribus Cicero pro Plancio, & pro Balbo ſic meminit: *In tribũ Cruſtuminam peruenit L. Cornelius Balbus legis de ambitu praemio.* Huius tribus quattuordecim inſcriptiones vidi, in quibus ſemel tãtum CRV. ſemper vero vel CLV. vel CLVST exaratum erat

Curibus in Sabinis

L. SVRREDI. L. F. CLV
FELICIS
PROCVRATORI . A B
SCAEN. THEAT . IMP
CAESAR . DOMITIAN
PRINCIPI
CORONATO. CONTRA
OMNES . SCAENICOS

Caerete

TI . CLAVDIO.DIVI . AVG. F
AVG.PONT.MAX.TRIB.POT.XX
L.PAVLLVS.L.F. CLV .ATTICVS
PRAEFECTVS.FABRVM. CAER
S. P. EIVS. C.C
Q.Q.

Foroſemproniĳ

C . HEDIO . C . F . CLVST . VERO
EQVO.PVBL.PRAEF.EQVIT . ALAE
INDIANAE.P.F.TRIB.MILIT . LEG.II
TRAIAN.F.PRAEF.COH. II. LIG . E Q
II.VIR.II.VIR. QVINQ . QVAESTORI
PATRONO . MVNICIPI . FLAMINI
. . . . .

TRIBVS. VII. LEMONIA

Sex. Pompeius: *Lemonia* (inquit) *tribus a pago Lemonio appellata est, qui est a porta Capena via Latina.* Cicero in Antonium Ser. Sulpicij: *Q. F. Lemonia Rufi meminit.* Idē pro Plancio. *Quid Plancio cum Lemonia?* De hac tribu plures vidi inscriptiones, inter quas hae fuerunt

Auximi

L . PRAESENTIO . L . F
LEM. PAETO
L . ATTIO . SEVERO
PRAEF . COH . I . AFR
C.R.EQ. IVDICI. SELECTO. EX
V. DEC. PR. AVXIMI. PAT. COL
AEDILI. II. VIR . ANCONAE
VIBIA . L . F . MARCELLA
FLAMINIA. AVGVST
MARITO. OMNIBVS . EXEM
PLIS. DE. SE. BENE. MERITO
CENAM. COLON. ET . EPVL.
POP . DEDIT

Romae in colle Palatino

IOVI . OPTVMO
SERVATORI
M. RVSPIVS . M . F
LEMONIA
VLPIANVS . MILES
VETERANVS
S . P
V . T . S

TRIBVS.

TRIBVS.VIII.PVPINIA

Tribum Pupiniam in vetustis epigrãmatibus PVP. POP.PVPINIAM.ET.POPINIAM exaratam fuisse notaui; magna enim teste Quinctiliano inter O & V affinitas est. Sic Popillia,&Pupillia,Poblilia,&Publilia scribi animaduerti. De hac ita scribit Sex.Põpeius: *Pupinia tribus ab agro Pupino.* Hic ager in Latio cis Tiberim ad mare vergens, haud longe ab vrbe erat. Quos Liuius libro vigesimosexto, his verbis aperte docet: *Hannibal infestius perpopulato agro Fregellano propter intercisos pontes, per Frusinatem Ferentinatemque, & Anagninum agrum in Labicanum venit. Inde Algido Tusculum petiit, nec receptus moenibus infra Tusculum dextrorsus Gabios descendit. Inde in Pupiniam exercitu dimisso, octo millia passuum a Roma posuit castra.* Valerius Maximus libro quarto, capite quarto: *Illi etiam praediuites, qui ab aratro accersebantur, vt cos. fierent, voluptatis caussa sterile atque aestuosissimum Pupiniae solum versabant.* Et paulo post: *Atilius consulibus scripsit villicum in agello, quem septem iugerum in Pupinia habebat, mortuum esse.* Cicero ep. fam. VIII. C.Lucretij C.F.Pup. Iuri; & ad Q. fratrem lib. primo, Cn.Nerij Pupinia meminit. De qua tribu has suggerere placet inscriptiones

Sassinae

L. APPAEO. L. F

PVP

PVDENTI. P. P

TRIB. COH. XII

VRB. ET. X. PRAET

FLAMINI. FLAV

PATRONO

Romae in hortis Iuliis

DIS. MANIBVS
L.TITI.L.F.PVPINIA
MACRI . VI. VIRI
DECVRION
LAVDE . POMPEIA
VIXIT.ANNOS.XXX
T I TIA . RHODE
MATER.ET
SALVIVS. VICTOR
CONLOC.F

TRIBVS.IX.VEIENTINA

De tribu Veientina. Cicero pro Cn. Plancio meminit ita : *Quid Plancio cum Lemonia ? quid cum Veientina?* Haec autem ab agri Veiētis parte appellata fuit. Qui Transtiberim in Tuscia supra vrbem Veios versus erat, de Veientibus a Romulo captus. nam agrum a Vaticano mare versus tribus Romilia obtinebat

De hac quoque vetera haec vidi epigrammata

Q.GAVIVS.Q.F
VEIENTINA
APVSIVS

Item Romae in insula

T.RVNCANIVS
T . F . VEIEN
ASTVRIVS

TRIBVS.X.GALERIA

Quum animaduerterim vnam & viginti tribus a Ser. Tullio additas, omnes aut a locis, aut a nobiliſsimis familiis nominatas fuiſſe, in hanc deueni ſententiam, vt Galeria, Pollia, & Voltinia, quae in earū numero fuerunt, a locis quoque appellationē obtinuiſſent, quorum tamen apud nos memoria omnino interciderit. nam eas familias neque etiam plebeias, necdum patricias fuiſſe hac potiſsimum ratione ſuſpicatus ſum, quod nullam earundem mentionem vnquā fieri cognoui, quemadmodum aliarum familiarum, quae poſtea tribubus nomina reliquerunt, vt Aimiliae, Corneliae, Fabiae, Horatiae, Meneniae, Papiriae, Sergiae, & Veturiae. Nam illud dici non poſſe exiſtimo, eas quidem familias fuiſſe, verum priſcis illis temporibus extinctas; quod non ſtatim, vt tribus factae ſunt familiarum nomina, ſed longo tempore poſt a nobiliſsimis familiis obtinuerint. Quod ſi hae ignobiles vel deperditae familiae fuiſſent, nulla ratione credēdum eſt, eas tribubus nomina ſua indidiſſe. Tribus igitur Galeria & duae ſequentes a locis nomina ſortitae ſunt, nobis modo incognita. Niſi eam a Galeſo flumine dictam velimus Galeſam, poſt Galeriā, cuius fluminis meminit Virgilius, qui in Tuſcia erat: de qua Liuius libro vigeſimo ſeptimo ita ſcribit: *Galeria iuniorum, quae ſorte praerogatiua erat, Q. Fuluium, & Q. Fabium conſules dixerat, eodemque iure vocatae inclinaſſent. &c.* Et Plinius libro ſeptimo, cap. XLVIII. M. Mucium M.F. Galeria Felicem commemorat. In antiquis quoque lapideis monumentis ita Galeriae tribus mentionem fieri inueni

cis auctores mansisse ad patrum aetatem constat, nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum Papiriam ferre solitum. Et libro XXXIX. *Quum ad tribum Polliam ventum est, in qua M. Liuij nomen erat, & praeco cunctaretur citare ipsum censorem, cita, inquit Nero, M. Liuium,* &c. Vtriusque rei meminit etiam Valerius libro secundo, cap. quarto, & libro nono, cap. decimo. De hac tribu haec antiqua monumenta mentionem faciunt

Romae ad SS. Cosmam & Damianum

SEX.TRVTTEDIO . SEX. F.
POL. MAXIMIANO
FVI.AD.SVPEROS.MENSES.VII
TRVTTEDIVS . CLEMENS
TRIB.COH.II. VRB
ET . MARINA . PROCVLA
FILIO. CARISSIMO

In domo Colotij

M . BALLONIO
M.F.POL. PAVLLO
MVTINA
MIL.COH . X . PR.7
FRONTONIS. MIL
ANN.VIII.VIX.ANN
XXXVI.T P.I

TRIBVS.XII.VOLTINIA

De hac tribu Cicero pro Plancio saepe mentionem facit; ita enim ait: *Quas tribus edidisti? Terentinam credo, aut Voltiniam?* & paulo post: *Voltinia tribus ab hoc corrupta, Terentinam habuerat venalem, quid diceret apud Voltinienses, aut tribules suos indices?* & alibi: *Plures te te-*

stes habere de Voltinia, quam quot in ea tribu puncta tuleris. Multos huius tribus lapides vidi in quibus VOL. VOLT. VOLTIN. & VOLTINIA exaratum erat, vt hic

Reate

SEX.TADIVS.SEX.F.VOL.LVSIVS . NEPOS
PAVLLINVS
PRO.COS.SORTITVS.PROV.CRET . CYR
LEG.PRO.PR.PROV
AFRIC.PRAEF.FR.D.LEG. PROPR . PROV
ASIAE . LEG . PROPR . PROV
MAC . PRAET . CAND . AED CVR.Q.PROV
PONT.ET.BIT.TR.MIL.LEG
IIII F.F.X.VIR.STLITIB.IVDIC.VIII . VIR. II
Q . Q
MVLVIA.C.F.PLACITA MARITO . OPTIMO
ET . SIBI

Romae apud Gentilem Delphinium

L.IVLIVS
M . F . VOLT
FVSCVS
AQVENSIS
OLEARIVS

In hortis Iuliis Romae

INNOCVVS.APER.ECCE . IACES . NON
VIRGINIS.IRA
NEC.MELEAGER . ATROX . PERFODIT
VISCERA.FERRO
MORS . TACITA . OBREPSIT . SVBITO
FECITQVE.RVINAM
QVAE.TIBI.CRESCENTI.RAPVIT.IVVENILE
FIGVRAM
T.STATILIO.T.F.VOL. APRO . MENSORI
AEDIFICIOR.VIXIT.ANN.XXII . M . VIII
D.XV
T . STATIVS . VOLTINIA . PROCVLVS
ACCENSVS.VELATVS.ET . ARGENTARIA
EVTYCHIA.PARENTES.FILIO.OPTVMO.ET
ORCIVIAE.ANTHIDI.VXORI . EIVS.SIBI
QVE.ET . SVIS
LIBERIS.LIBERTABVS. POSTERIS . QVE
EORVM

TRIBVS.XIII. CLAVDIA

Sequentes nouem tribus, quae familiarum nomina habent, a locis antea appellatas fuisse, praeter Varronis auctoritatem, testimonio etiam esse potest tribus Claudia, quae quum vetus esset, aliudque nomen a loco procul dubio haberet, a gente Claudia in eam relata nouum nomen assumpsit. Quod his verbis docet libro secundo Liuius: *P. Valerio* IIII: *T. Lucretio* II. *cos. Seditio inter belli pacisque auctores orta in Sabinis, aliquãtulum inde viriũ transtulit ad Romanos. Nãque Attius Clausus, cui postea Ap. Claudio fuit Romae nomen, qui pacis ipse*

auctor, a turbatoribus belli premeretur, nec par factioni esset, ab Regillo magna clientium comitatus manu Romam transfugit: his ciuitas data agerque trans Anienem. Vetus Claudia tribus, additis postea nouis tribulibus, qui ex eo venerant agro appellata. Appius inter patres lectus, haud ita multo post in principum dignationem peruenit. Idem tradit Dionysius libro v. his verbis: *Claudius opibus & amicis assumptis ex Sabinis Romam migrauit. Quem S.P.Q.R. in patricios conscripsit, locumque in vrbe pro domo construenda concessit. Agrum quoque ei publicum tradidit, qui inter Fidenas & Piculiam erat, quem posset suis diuidere: a quibus tribus facta est Claudia vocata, quae vsque ad mea tempora manet, idemque nomē seruat.* Et Virgilius libro septimo

Claudia nunc a quo diffunditur & tribus & gens

Et Pedianus pro Scauro cuiusdam Seruilij Claudia Glauciae meminit

Romae ad turrim Sabellam

C.POETELIVS
C.F.CLA
PAVLLVS
EMONA
MIL.COH.III.PR
7.FECEN
MIL.ANN.VIII
VIX.AN.XXVII
T.F.I

In vinea Carpensi

M.AEMILIO.M.F
CL.NIGRO ARA
MIL.FRVM.LEG.XXX.V.V
F.C.H

Romae

M.SATVRNIVS
M. F. CLA
MAXIMVS
CELEIA . E Q
COH.X. PR. 7
APTLMIL.ANN
XII. VIX . ANN
XXX. H. F. C

TRIBVS.XIIII.AIMILIA

Claudiae exemplum multae praeterea tribus ſequutae ſunt:hae antiquis nominibus quae a locis acceperant dimiſsis,nobiliſsimarum gentium,quae in ſingulas ſeſe tranſtulerant,nomina acceperunt,vt Aimilia, Cornelia,Fabia,Horatia,Menenia,Papiria, Sergia, & Veturia. Hae enim familiae circa tempora partae libertatis patriciae & celeberrimae in vrbe erant. Nam eas primo in quattuor vrbanas coniectas fuiſſe aperte indicat Dionyſius; quando quidem omnes qui vrbem habitarent ex inſtituto Ser.Tullii, principio vnam ex his quattuor vrbanis tribubus obtinere neceſſe eſſet, ſicut qui agros, ruſticas. Verum quum ob forenſem turbam in eas coniectam,viles haberi coepiſſent,factũ eſt,vt illuſtres familiae in eas paſsim tribus nomina darent,ſeque transferendas curarent,in quibus agros ſuos habuiſſent, eiſque noua nomina tribuerent. Ita igitur gens Aemilia, Cornelia, Fabia & reliquae omnes,Claudiae forte exẽplo,vetera nomina tribubus, in quas tranſlatae erãt,immutarũt,nõuaque ab ſe tradiderunt. Qua re factum fuiſſe opinor, vt multae tribus fuerint quae plures haberent appellationes,quod ita fuiſſe etiam paulopoſt oſtendã. Vna igitur ex anti-

quis Ser. Tullij rusticis tribubus fuit, quae postea Aimilia appellata est ab Aimilia gente, quae Romae fuit nobilissima: de qua tribu Liuius libro tricesimo octauo sic meminit. *Rogatio perlata est, Vt in Aimilia tribu Formiani ac Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent, atque in his tribubus tum primum ex Valerio plebiscito censi sunt.* De eadem Cicero ad Atticum ep. libro secundo ita mentionem facit. *Formianorum tribum Aimiliam*

Romae in crypta S. Sebastiani

L. ABERIO. L. F. AIM
COCCEIO. LEPIDO. PROC
RAET. TR. PL QVAEST LEG
ASIAE. LEG. PRO. PR. AFRICAE
MISSO. AD. PRINCIPEM TRIB. MIL
LEG. XXII. PRIMIGENIAE
X. VIR. STLIT IVD
APOLLONIVS. LIMENA
CYPRI

Romae in domo Bubalorum

D. M. S
T. AELIO. T. F. AEMI
MARCELLO. DOBI
RO. MIL. COH. IIII. PR
7. FELICIS. MIL. ANN
VI. VIX. ANN. XXV
T. FLAVIVS. PETRONI
ANVS. MIL. COH. II
PR. 7. CLEMENTIS
HERISEVS. MVNI
CIPI. SVO. B. N. M
FECIT

In Sabinis

Q. VIBIO . Q. F . AIMILIA
VETENIO . EQVO . SEVERO
DVCENTANO . TRIB.SEMPR PR
LEG . XXII . PRIM . AVG.P.F
SEMPRON. COH . II . CLASSIS.G.
PATRONO . AEQVICVLA
GEST . TR . IVVENT . TREBVL
MVTVSTAE . QVI . OBLA
TA . SIBI . STATVA . AB
IIS . HONORE . CONTEN
TVS . IMPENSAM . REMISIT

TRIBVS . XV . CORNELIA

De tribu Cornelia, quae & ipsa a nobilissima gente Cornelia nomen obtinuit, Liuius libro xxxviij. vbi de Aemilia, & sequentes inscriptiones mentionem faciunt

Romae

C . IVLIVS
C . F . COR
PVDENS
THESSALONICA
MIL.COH.VII.PR
7 . MATVRI
MIL . ANN
XVI . VIX . ANN
XXXXV.MENS.VI
EX . TESTAMEN
TO . FIERI
IVSSIT . SIBI

Tibure

DIS . MAN
L.AVTIO L F CORNEL
CAPITOLINO
MIL.COH.VI PRAETOR
VIX ANN.LXIIX
L.AVTIVS L.F CORNEL
LATINVS
FRATRI. KAR
H . S . E

TRIBVS . XVI . FABIA

Et haec tribus à Fabia gente, quae in eam relata fuit, nomen obtinuit, de qua Tranquillus in Augusto cap. XL. *Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis die comitiorum singula millia nummum a se diuidebat.* Et Horatius libro primo Epistol. vi

Hic multum in Fabia valet, ille Velina

Huius quoque tribus vetusta extāt haec epigrammata

Brixiae

C . PONTIO . O . F.FAB
PELIGNO . TRIB . MIL
LEG.X GEM . Q . CVRAT
LOCOR . PVBLIC
ITERVM.AEDILI.CVRVL
LEGATO.PRO.PR.ITERVM
EX.S.C ET.EX.AVCTORITA
TE . CAESARIS . DD

In Aequicolis

T . PETIDIO . T . F
FABIA . CESSINO
VIII . VIRO . AEDIL . PLEB
POTESTATIS . VIII . VIR. II
FANOR. VIII. VIR. III. AERARI
ADLECTO . SVPRA . NVMER
SEVIRVM . AVGVSTALIVM
PLEBIS . S . TREBVLAN.M
OB . MERITA . EIVS
L.D.D.D

TRIBVS . XVII . HORATIA

Horatiae tribus nullam apud veteres au&ores mentionem adhuc fieri inueni, quanquam marmoreae inſcriptiones frequenter eius meminerint. Quum autē aliquot tribuū nomina praeter xxxv. in antiquis monumētis extare manifeſtum ſit, vt Ocriculanae, Cluētiae, Cluuiae, Aeliae, Papiae, &aliarum quarundā, quas omnes paulo poſt enumerabo, hanc potiſsimum multas ob cauſſas prae ceteris elegi, quae xxxv. numerum expleret. Primo quia nulla earum veterum ſcriptorū au&oritatem habet. Deinde quia (quamquam nec Horatiae nemo veterum ſcriptorū meminerit) ipſa a nobiliſsima gente nomē obtinuit, vt pleraeque aliae. Quae niſi priſcis his temporibus denominata ſit, non video quanam ratione poſterioribus ſaeculis tribus nomen obtinere potuerit, quū ea gens circa quadringenteſimum ab vrbe condita annū memorari deſinat. Ceterarum enim extra xxxv. numerum origo aliqua ratione coniici poteſt, quod de Horatia dici omnino nequit, quae omnia ex aliarum diſputatione apertiora

ſient. Poſtremo,quod nullam inuenerim tribũ, praeter Horatiam,quae ſi eam in xxxv. numerum conſtituamus,aliquid controuerſiae non patiatur. Haec autem ex ceterarum examinatione lõge facilius demõſtrari poterunt. Inter omnes enim tribus quae xxxv. ſuperfluunt,auctoreſque non habent,ſed ex lapidibus acceptae ſunt,vna tantũ Ocriculana,quae & ipſa ſcriptorum teſtimonio caret,Horatiae loco reponi poſſet. Sed eam inter xxi. priores nulla ratione cõſtitui poſſe,quum de ea verba faciam,oſtendam. De tribu porro Horatia inter multas quas vidi inſcriptiones, haec praecipuae ſunt

C. Caſtellane

MAMMIAE . C . F
IVSTAE
Q. TVLLIVS. Q. F
HORAT
CINCIVS . PRISCVS

Ciuitati Caſtellanae

Q. ALBIO . Q . F . HOR . ILLICI
7.LEG.XX.V.V
CORNICVLARIO . PR . PR
DONIS . DONATO . AB . DIVO
TRAIANO. AVG.
TORQVIBVS . ARMILLIS
PHALERIS.BELLO.PARTHICO.ET.AB
IMP . CAESARE . TRAIANO
HADRIANO.AVGVSTO.HASTA.PVRA
ET.CORONA. AVREA
AVILIA. SOTHERIS. MATER
FILIO . OPTIMO . PIENTISSIMO
L.D.D.D

Spoleti

M . SEPTIMIO . M . F . HOR
SEPTIMIANO
EQVO.PVBL.IIII.VIR.I.D
PRAEF . FABR . ROMAE
DEC . IIII . SCAMILLAR
OPERAE . VETERES
A . SCAENA . PATRONO . OB
MERITA . EIVS . L . D . D . D

TRIBVS . XVIII . MENENIA

Menenia tribus, quae ex hoc corrupto Iosephi loco antiquitatũ libro xiij. *L. Manlius L. F. Mětina*; in Mentinam se transformauerat, nunc demum vetustae inscriptionis auxilio quae Feltriae extat prope ecclesiã cathedralem, pristino splendori restituta est. quamquam enim frequens de ea in antiquis epigrammatibus mẽtio esset, tamen quia nũquam, non nisi hac nota MEN. exarata fuerat, res dubia & anceps diu fuit, quum tam Mentina quam Menenia interpretari posset, Mentinãque Iosephi testimoniũ confirmaret. Quod erratũ esse, multis adducor rationibus vt credã, primũ quia vox Mentina nullã habet significationem, deinde quia facilis lapsus fuit a MEN. vel etiã MENENIA in Mentinã, & praesertim in Graeco scriptore, si tamen id vitium, quod vix credo, admiserit, librariique erratum nõ fuerit; ad haec tribũ MEN. quae frequens est, pro Menenia interpretari posse ex Feltria inscriptione didicimus. quod si Menenia tribus fuit, proculdubio ob easdem rationes quas de Horatia attuli, ex antiquis XXI. fuit, quo tempore gens Menenia, a qua tribus nomẽ accepit, maxime florebat, cuius postea memoria (incredibile dictu) quam cito defecit. Postremo est hic

Beneuenti

C. CATIO . C . F . MEN . BALBO
OPE . TREIICIAE . C . F . PVLLAE
HOS . DECVRIONES . FVNERE
PVBLICO . DE . FOROETRIO . DIALE
EFFERENDOS.ET.HIC.HVMANDOS.CENS
FVFISIAE . A . L . VIOLAE
C . CATIVS . C . F . MEN . GALLVS
PARENTIBVS.ET.VXORI

TRIBVS . XIX . PAPIRIA

Et haec tribus a gente Papiria nomen accepit. De qua ita tradit Sex. Pompeius. *Papiria tribus a Papirio vocata.* Liuius libro VIII. *Memoriamque eius irae Tusculanis mansisse ad patrum aetatem constat, nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum Papiriam ferre solitū.* Huius tribus inter multa vetera haec epigrammata suggerā

Aletri

L.CALPVRNIO.L.F.PAPIRIA.ASELLIO
VI.VIRO.AVGVSTAL.ET.PONTIFICI.MIN
DEI . LIBRI . INVICTI
CALPVRNIA . HILARA . MARITO
OPTIMO . SANCTISSIMO
BENE . MERENTI . FECIT

In Sabinis

D E O . I N V I C
S E R A P I . E T
S E R V A T O R I
D.IVNIVS.D.F.PAPIRIA
V A E R G V L E N V S
AENEATOR . LEG. VIII
CL . GEMIN . P . FIDEL
NVMINI . TVO . VOTO
S.V S C E P T O . D.D

Fulginei

P . AELIO . P . F . PAPIR
M A R C E L L O . C E N T
FRVM . SVB . PRINCIPE
PEREGRINOR . ADSTATO
ET.PRINCIPI.ET.PRIMIPILO
LEG . VII . GEM . PIAE.FEL

TRIBVS . XX . SERGIA

De tribu Sergia, quae & ipsa a gente eiusdem nominis appellationem obtinuit, Pedianus in Cornelianam ita meminit: *Sergia & Quirina damnauerunt.* Et Frontinus libro II. de Aquaeductibus. *Verba legis: T. Quinctius Crispinus cos. populum iure rogauit, populusque iure sciuit in foro pro rostris aedis diui Iulij populi Romani, et Iuliis, tribus Sergia principium fuit, pro tribus Sex.* &c. Huius tribus haec vetusta saxa meminerunt

Asisij

C.RASINIO . C . F . SER
TETTIANO
PRAEF.FABRVM.IIII. VIR
PRAEF.COH . PRAETOR
PATRONO . MVNICIPI

Brundusij

A. GABINIVS. A. F. SERG
PONTIANVS
MILES . LEG. XX. CANDI
DATVS . TI . CAES . AVG
RELATVS . IN . PRAET
VIX . AN . LIIX . M . V
H . S . E

Ameriae

D I S . M A N I B V S
OCTAVIVS . IVNIVS.IVNI.F
SERGIA . FAVSTINIANVS
AMERIA
VII. VIR.EPVLON.PROCV
RATOR . OPER . PVBLIC
H.S.P.D.V

TRIBVS . XXI . VETVRIA.

Agente Veturia & haec tribus nomen vetere relicto mutuata est, vt pleraeq; aliae, de qua Liuius lib. xxxvi. ita scribit: *Fuluius Romam comitioru͂ caussa accersitus, qui͂ comitia consulibus roga͂dis haberet, praerogatiua Veturia iuniorum declarauit T. Manliu͂ Torquatum, & T. Octacilium.* & paulo post: *et redire in suffragium Veturiam iuniorum*

iuberet. & item:*Tum Veturia & auctoritate mota viri, & admirantum circa se fremitu, petiit a consule vt Veturiam seniorum citaret, velle sese cum maioribus natu colloqui & ex auctoritate eorum consules dicere. Citatis Veturiae senioribus datum secreto in ouili cum his colloquendi tempus, seniores de tribus consulendum esse dixerunt.* &c.

Huius quoque tribus hi lapides extant

SEX . APVSIVS
SEX . F . VET
B A E B I V S
VOLSCIB.LATIN

Item

C.CASSIVS.C.F.VET
MODESTINVS

Hispelli

SEX . CALPVRNIVS
SEX. F. VETVRIA
QVINCTIANVS

Haec porro sunt vnius & viginti tribuum nomina, quas a Ser. Tullio factas fuisse existimo. De quibus lib. VII. vbi de iudicio Coriolani agitur, ita scribit Dionysius:*Vbi vero tulere omnes tribus suffragium, dinumeratis calculis non magnum discrimen apparuit: vna enim & viginti quum essent tribus, quibus calculi dati sunt, nouē eum absoluerunt, ita vt si eis duae aliae tribus accessissent, ex suffragiorum aequa parte ex lege absolui posset.* Quosdam vero, atque etiam me ipsum mouent verba Liuij libro II. Ap. Claudio P. Seruilio cos. *Romae tribus vna & viginti factae.* Quod si eo anno, non igitur a Ser. Tullio factae sunt. Si autem Liuij verborum rationem habere velimus (quamquam de ea re nihil apud Dionysiū reperiatur) decem & nouem tribus a Seruio factas di-

cemus,atque hoc anno duabus additis ad vnam & viginti auctas. In his autem alteram esse Clustuminam suspicari ex eo possumus, quod quadrienno ante T. Aebutio & C. Vetusio cos. Crustumeria capta ab eodem Liuio referatur. Quae vero altera esse potuerit, ne diuinando quidem consequi potui. Ceterum ego vnius & viginti tribuum institutionem integram Seruio tribuere malim, quam has duas hoc tempore factas affirmare. Vtquumque res sit, illud satis constat, vnam & viginti tribus hoc tēpore Romae fuisse, quae omnes aut a locis in quibus erant, aut à nobilissimis Romanis gentibus nomina adeptae sunt

TRIBVS.XXII.STELLATINA

Quattuordecim deinceps tribuum, quae quinque & triginta numerum supplerūt, adiectio, & quae quoque anno addita sit, aperte ex Liuio deinceps intelligemus. Anno enim post vrbem conditam CCCLXV. altero post eam a Gallis captam, *in ciuitatem accepti, qui Veientium, Capenatiumque, ac Faliscorum per ea bella trāsfugerant ad Romanos, agerque iis nouis ciuibus assignatus.* Ita Liuius lib VI. Et biennio post lustro XIIX. *Tribus quattuor ex nouis ciuibus a Censoribus additae, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arniensis, eaeque vigintiquinque numerum expleuere.* Hae vero tribus non ita necessario (vt multi existimarunt) appellatae sunt, quod ipsarum ager ad campum Stellatem, & Tromentum, uel lacum Sabatem, aut prope Arnum esset. Ea enim loca longe extra agrum Romanum erant, qui nunquam ad Arnū se extendit; sed quod ij qui ex illis regionibus Romā venerāt, atque ciuitate & agris donati fuerāt, illis agri Romani partibus quas sortiti essēt, nomina ea tribuerint, ab iis regionibus scilicet, vnde ipsi cōmigrauerāt.

Quod ita esse latius paulo post aperiam. Quum autē propter nouos ciues Tuscos, hae tribus additae sint, vero simile est, eas omnes in Tuscia fuisse. Ex quibus prima Stellatina, non in Campania, vbi erant campus qui Stellas appellabatur, sed in Etruria fuit. Hoc enim tempore Romanorum imperium Capuam vsque non extendebatur, nec vllum inter Romanos Campanosque foedus adhuc intercesserat. In Etruria ergo fuit, quod ex Sex. Pompeij fragmento liquet sic: Stellat . . . . . . *eo, qui in Campania est, sed eo qui . . . . pena. Ex quo Tusci profecti . . . . . m campum appellauerunt.* Quae verba sic ego restituerem: *Stellatina tribus dicta non est a campo eo qui in Campania est, sed eo qui in Etruria, regione Capena, ex quo Tusci profecti eum Stellatē campum appellauerunt.* Haec autem sic restitui, quod in Tuscia Capenates erant populi ad lucum Feroniae, & inter Tuscos populos Stellates quoque enumerentur. De hac etiā tribu multas inscriptiones vidi, quarum praecipuae hae sunt

Vrbini

L . FLAVIO . L . F
STE.CIMBRO
PONT . AED . BIS
IIII.VIR.I.D.QVINQ
PRAEF . FABR
D . D

Galeatae

Q. VELCENNAE
L.F.STEL
PROCVLO
DECVRIONI
MEVANIOLAE
C. C. M. M. PATRONO
HONORE. CONTENTVS
IMPENDIVM. REMISIT
ET.DEDICATIONE.STATVAE
NVMER. COLL.IPSORVM
SPORTVL. DEDIT
SINGVL. DENARIOS.BINOS
L.D.D.D

Romae

SOLI. INVICTO
MITHRAE
T. ANTISTIVS
T. F. STELLA
TINA. SEVE
RIANVS. DE
DICAVIT

TRIBVS.XXIII.TROMENTINA

Tromentina tribus a campo Tromento dicta. Sex.Pompeius.Is cãpus in Tuſcia fuit, ex quo quũ aliquot Romã perfugiſſent,& ciuitate donati,in quattuorque tribus

coniecti, agri pop. Rom. partem obtinuissent, vni earum Tromentinae nomen posuerunt. Tromentum autem campum in Tuscia esse, incerti auctoris libro satis liquet. Haec tribus cum Stellatina addita est anno vrbis CCCLXVII. De qua hae inscriptiones mentionem faciunt

Perusij

C . BETVO . C . F . TRO
CILONI . MINVCIANO
VALENTI . ANTONIO
CELERI . P . LIGVVIANO
AEDILI . II . VIR.CVINO
SACERDOTI.III.LVCORVM.PR
VMBRIAE.XV.POPVLORVM
PATRONO . MVNICIPI
BETVRES. PECTILLA.FILIA
PATRI . PIISSIMO . L.D.D.D

Perusij

C . VIBIO . C . F . L . N . TRO
GALLO . PROCVLEIANO
PATRONO . PERVSINORVM
PATRONO.ET.CVRATORI.R.P.VET
TONENSIVM.IVDICI.DE.V.DEC.AEDI
LI.PATRONO . COLLEGI . CENTON
VIBIVS . VOLDVMIANVS
AVO . CARISSIMO . OB . CVIVS
DEDICATIONEM . DEDIT
DECVRIONIBVS *.II . PLEBI *.II
L . D . D . D

Sabatina tribus a lacu Sabate dicta. Ita Sex. Pompeius. Sabatis autem lacus in Tuſcia fuir, atque noſtra aetate appellatur Anguillariae. Haec cum duabus ſuperioribus propter nouos ciues addita eſt. De qua eiuſmodi extant inſcriptiones

Apud G. Delphinium

C . RVTILIO . C. F
SAB . HOMVN
CIONI . MANTVA
MIL.COH.VII.PR
7 . VALLI . MIL
ANN . XIIII .VIX
ANN . XXXII
H . B . M . F . C

Romae via Latina

L.IVNIO.L.F.SABATI
NA . POLIONI.AV
ROMATARIO.AVIC
PVBL . VIX . ANN
XLVII

TRIBVS . XXV . ARNIENSIS

Haec tribus in vetuſtis monumentis & Arnenſis, & Arnienſis appellatur; quae paſsim in Narnienſem ſe trãsformauerat, quũ Arnienſem legendum ſit. Dicta autẽ eſt ab Arno Tuſciae amne, cũ tribus ſuperioribus,

Liuio libro VI. auctore, propter nouos ciues anno vrbis CCCLXVIII. a censoribus addita. De hac tribu Cicero ita in Rullum meminit: *A Suburana vsque ad Arniensem*: & Liuius lib. XXIX. *C. Claudius Nero censor ex tribu Arniense.* Idem Valerius libro ij cap. iiij tradit. Vetusta vero epigrammata sunt haec

Vulsiniis

IN. ITALIA. VOLSINIENSIVM
PATRIAE. SVAE. ITEM. FERENT
ET. TIBVRTIVM. ITEM. COLON
ITALICENSIVM. IN. PROV. BAETICA
PRAET. ETRVR. XV. POPVLOR
SACERDOTI. CAENIENSIVM
M. HELVIVS. M. F. CLEMENS. ARNEN
SIS. DOMO. CARTHAGINE. PRAEF. EQ
ALAE. PRIMAE. CANNANEFATVM
PRAESIDI. SANCTISS. ET. KARISSIMO
CVRA. AGENTE. L. ACONIO. CALLISTO
TR. MIL. LEG. XIIII. GEM. SEV

Item

C. CVRTIVS. P. F. PAL. NERVA. IIII. VIR
P. SILVIVS. P. F. ARNIEN. PAETINVS. IIII. VIR
C. RVSTIVS. C. F. QVARTVS. VEL. IIII VIR
T. FLAVIVS. T. F. ARN. SABINVS. IIII. VIR

Tabella

M. CAESTIVS
C. F. ARN
CLEMENS

TRIBVS. XXVI. POMPTINA

Post superiores tribus additas, ipso loco sequitur Liuius. *De agro Pomptino a L. Sicinio tribuno plebis actum ad frequentiorem iam populum, mobilioremque ad cupiditatem agri quam fuerat. cura maioris belli, quod Etruria in armis erat, dilata res est. &c.* Hic ager Anxur, quae nunc Terracinae sunt, anno CCCXLVIII. Volscis ereptus fuerat. Suggerit Liuius lib. vi. Anno vrbis CCCLXXII. *Hostes noui praeter Volscos, velut sorte quadam prope in aeternum exercendo Romano militi datos, Circeosque, & Velitras colonias iam diu molientes defectionem, & suspectum Latium, Lanuini etiam, quae fidelissima vrbs fuerat, subito exorti. Id patres rati contemptu accidere, quod Veliternis ciuibus suis tamdiu impunita defectio esset, decreuerunt vt primo quoque tempore ad populum ferretur, de bello eis indicendo. ad quam militiam quo paratior plebs esset, quinque viros Pomptino agro diuidendo, & iij. viros Nepet coloniae deducendae creauerunt.* Propter hanc caussam, aliquot annis post C. Fabio. Ambusto, & C. Plautio Proculo cos. anno vrbis CCCXCVI. a Censoribus M. Fabio & ...... duae tribus additae sunt, Pōptina, & Popilla, alias Popillia: in quas, tum qui agrum Pomptinum sortiti erāt, tum noui alij ciues, qui in dies ciuitate donabantur, coniecti sunt. Sex. enim Pompeius Pomptinam tribū a Pontia vrbe dictam scribit, a qua & ager Pomptinus appellatus est. Haec in Volscis erat prope Terracinas. De hac tribu Cicero epist. iiij. ad Atticum: *Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam.* & viiij. epist. Fam. libro. *L. Iulius L.F. Pom. Annalis.* Haec in antiquis marmoribus & Pontina, & Pomptina exarata est, ita

Praeneste

DIS . MANIBVS . S
T . FLAVIVS.T.F.PONT
SABINVS
VIX.ANN.LXVI.M. VII
D. VIII . HOR . VIII
H . S . E

Praeneste

DIS . MANIBVS
L . IVNIVS . L.F.PON
TINA.ACVLNIVS
MIL . LEG . II. PARTH
MIL.AN.IX.VIX.ANN
X X X X V I
H . F . C

Romae

L . TARQVITIO
L . F . POMP
ETRVSCO
SVLPICIANO
SCRIBAE.QVAESTORIO
EX . TESTAMENTO
DE . HS . XX

Romae in domo Coritij

M . LARCIVS . L . F
POMPTINA
PVDENS . VETER
T . F . I . ARBITRIO
LARCIAE.FORTVNATAE
V X O R I S
H . M . H . N . S

TRIBVS XXVII. . POPILLA . alias POPILLIA . alias POBLILIA

Iu Sex. Pompeij fragmento ſcriptũ eſt: *Popillia tribus . . . . . buum, tot enim fu . . . . . lici nomine a . . . . . Pinaria a ſorori . . . . . mine.* Paul us Pontifex eius abbreuiator, *Popilla tribus* (inquit) *a progenitrice traxit vocabulum.* His animaduerſis in eam deueni ſententiam, vt haec tribus non a gente Popillia nomen acceperit, ſed a loco, qui forte in Volſcis prope Pontinam erat. Neque enim vlla xiiij. harum tribuum quae a Liuio primis xxi. additae referuntur, a familia nomen obtinuit, neque veriſimile eſt gentem Popilliam, quae & plebeia fuit, & tantum hoc tẽpore cognita, tribui nomen dediſſe. Illud adde quod praeter Papiriae nullius tribus Feſtus mentionem facit, quae a gẽte deriuetur, tanquam quod eorum nomina manifeſta ſint. Haec igitur tribus Popilla & Popillia primo appellata fuit, non a gente Popillia, ſed a loco nomen adepta, cuius in antiquis marmoreis monumentis ita mentionẽ fieri inueni, POP. POPIL. PVP. PVPIL. magna enim Quinctiliano auctore, inter O & V affinitas eſt, vt Poblicus, Publicus, Pullius, & Pollius, Poblicola, & Publicula. De hac tribu ita ſcribit Valerius lib. ix. cap. x. *Quam ob cauſam Popillia tribus, in qua plurimum poſtea Tuſculani in ciuitatem recepti potuerunt, neminem vnquã candidatum Polliae tribus fecit magiſtratum.* Hanc tribũ Liuius Publiliam vocat lib. vij. ſic. *Eodem anno duae tribus Pomptina & Publilia additae.* Hanc proculdubio eandẽ cum Popillia eſſe exiſtimo. nã proceſſu temporis quũ iam illud obrepſiſſet, vt gentes tribubus nomina darẽt, factum eſt propter litterarum affinitatem, vt Popilla vel Popillia tribus in Pobliliã paulatim verſa ſit,

fient. Postremo,quod nullam inuenerim tribũ, praeter Horatiam,quae si eam in xxxv. numerum constituamus,aliquid controuersiae non patiatur. Haec autem ex ceterarum examinatione lõge facilius demõstrari poterunt. Inter omnes enim tribus quae xxxv. superfluunt,auctoresque non habent,sed ex lapidibus acceptae sunt,vna tantũ Ocriculana,quae & ipsa scriptorum testimonio caret,Horatiae loco reponi posset. Sed eam inter xxi. priores nulla ratione cõstitui posse,quum de ea verba faciam,ostendam. De tribu porro Horatia inter multas quas vidi inscriptiones, haec praecipuae sunt.

C. Castellane

MAMMIAE . C . F
IVSTAE
Q. TVLLIVS. Q. F
HORAT
CINCIVS . PRISCVS

Ciuitati Castellanae

Q. ALBIO . Q. F . HOR . ILLICI
7.LEG.XX.V.V
CORNICVLARIO . PR . PR
DONIS . DONATO . AB . DIVO
TRAIANO . AVG.
TORQVIBVS . ARMILLIS
PHALERIS.BELLO.PARTHICO.ET.AB
IMP . CAESARE . TRAIANO
HADRIANO.AVGVSTO.HASTA.PVRA
ET.CORONA . AVREA
AVILIA . SOTHERIS . MATER
FILIO . OPTIMO . PIENTISSIMO
L.D.D.D

Spoleti

M . SEPTIMIO . M . F . HOR
SEPTIMIANO
EQVO . PVBL . IIII . VIR . I . D
PRAEF . FABR . ROMAE
DEC . IIII . SCAMILLAR
OPERAE . VETERES
A . SCAENA . PATRONO . OB
MERITA . EIVS . L . D . D . D

TRIBVS . XVIII . MENENIA

Menenia tribus,quae ex hoc corrupto Ioſephi loco antiquitatũ libro xiij. *L. Manlius L.F. Mētina*;in Mentinam ſe transformauerat,nunc demum vetuſtae inſcriptionis auxilio quae Feltriae extat prope eccleſiã cathedralem,priſtino ſplendori reſtituta eſt.quamquam enim frequens de ea in antiquis epigrammatibus mẽtio eſſet,tamen quia nũquam, non niſi hac nota MEN. exarata fuerat,res dubia & anceps diu fuit, quum tam Mentina quam Menenia interpretari poſſet,Mentinãque Ioſephi teſtimoniũ confirmaret. Quod erratũ eſſe,multis adducor rationibus vt credã,primũ quia vox Mentina nullã habet ſignificationem , deinde quia facilis lapſus fuit a MEN. vel etiã MENENIA in Mentinã, & praeſertim in Graeco ſcriptore,ſi tamen id vitium, quod vix credo,admiſerit,librariique erratum nõ fuerit;ad haec tribũ MEN. quae frequens eſt, pro Menenia interpretari poſſe ex Feltria inſcriptione didicimus. quod ſi Menenia tribus fuit, proculdubio ob eaſdem rationes quas de Horatia attuli, ex antiquis XXI. fuit, quo tempore gens Menenia, a qua tribus nomẽ accepit, maxime florebat, cuius poſtea memoria(incredibile dictu) quam cito defecit. Poſtremo eſt hic

Beneuenti

C. CATIO . C . F . MEN . BALBO
OPE . TREIICIAE . C . F . PVLLAE
HOS . DECVRIONES . FVNERE
PVBLICO . DE . FOROETRIO . DIALE
EFFERENDOS.ET.HIC.HVMANDOS.CENS
FVFISIAE . A . L . VIOLAE
C . CATIVS . C . F . MEN . GALLVS
PARENTIBVS.ET.VXORI

TRIBVS . XIX . PAPIRIA

Et haec tribus a gente Papiria nomen accepit. De qua ita tradit Sex. Pompeius. *Papiria tribus a Papirio vocata.* Liuius libro VIII. *Memoriamque eius irae Tusculanis mansisse ad patrum aetatem constat, nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum Papiriam ferre solitũ.* Huius tribus inter multa vetera haec epigrammata suggerã

Aletri

L.CALPVRNIO.L.F.PAPIRIA.ASELLIO
VI.VIRO.AVGVSTAL.ET.PONTIFICI.MIN
DEI . LIBRI . INVICTI
CALPVRNIA . HILARA . MARITO
OPTIMO . SANCTISSIMO
BENE . MERENTI . FECIT

In Sabinis

DEO . INVIC
SERAPI . ET
SERVATORI
D.IVNIVS.D.F.PAPIRIA
VAERGVLENVS
AENEATOR . LEG. VIII
CL . GEMIN . P . FIDEL
NVMINI . TVO . VOTO
S.VSCEPTO . D.D 1

Fulginei

P . AELIO . P . F . PAPIR
MARCELLO . CENT
FRVM . SVB . PRINCIPE
PEREGRINOR . ADSTATO
ET.PRINCIPI.ET.PRIMIPILO
LEG . VII . GEM . PIAE.FEL

TRIBVS . XX . SERGIA 2

De tribu Sergia, quae & ipsa a gente eiusdem nominis appellationem obtinuit, Pedianus in Cornelianam ita meminit: *Sergia & Quirina damnauerunt.* Et Frontinus libro II. de Aquaeductibus. *Verba legis: T. Quinctius Crispinus cos. populum iure rogauit, populusque iure sciuit in foro pro rostris aedis diui Iulij populi Romani, et Iuliis, tribus Sergia principium fuit, pro tribus Sex.* &c. Huius tribus haec vetusta saxa meminerunt

Asisij

C.RASINIO . C . F . SER
TETTIANO
PRAEF.FABRVM.IIII. VIR
PRAEF.COH . PRAETOR
PATRONO . MVNICIPI

Brundusij

A. GABINIVS. A. F. SERG
PONTIANVS
MILES . LEG . XX. CANDI
DATVS . TI . CAES . AVG
RELATVS .IN . PRAET
VIX . AN . LIIX . M . V
H . S . E

Ameriae

DIS . MANIBVS
OCTAVIVS . IVNIVS.IVNI.F
SERGIA . FAVSTINIANVS
AMERIA
VII. VIR.EPVLON.PROCV
RATOR . OPER . PVBLIC
H.S.P.D.V

TRIBVS . XXI . VETVRIA

Agente Veturia & haec tribus nomen vetere relicto mutuata est, vt pleraeq; aliae, de qua Liuius lib. xxxvi. ita scribit: *Fuluius Romam comitioru͂ caussa accersitus, qui͂ comitia consulibus roga͂dis haberet, praerogatiua Veturia iuniorum declarauit T. Manliu͂ Torquatum, & T. Octacilium*: & paulo post: *et redire in suffragium Veturiam iuniorum*

iuberet. & item: *Tum Veturia & auctoritate mota viri, & admirantum circa se fremitu, petiit a consule vt Veturiam seniorum citaret, velle sese cum maioribus natu colloqui & ex auctoritate eorum consules dicere. Citatis Veturiae senioribus datum secreto in ouili cum his colloquendi tempus, seniores de tribus consulendum esse dixerunt.* &c.

Huius quoque tribus hi lapides extant

SEX . APVSIVS
SEX . F . VET
B A E B I V S
VOLSCIB.LATIN

Item

C.CASSIVS.C.F.VET
MODESTINVS
Hispelli
SEX.CALPVRNIVS
SEX. F. VETVRIA
QVINCTIANVS

Haec porro sunt vnius & viginti tribuum nomina, quas a Ser. Tullio factas fuisse existimo. De quibus lib. VII. vbi de iudicio Coriolani agitur, ita scribit Dionysius: *Vbi vero tulere omnes tribus suffragium, dinumeratis calculis non magnum discrimen apparuit: vna enim & viginti quum essent tribus, quibus calculi dati sunt, nouẽ eum absoluerunt, ita vt si eis duae aliae tribus accessissent, ex suffragiorum aequa parte ex lege absolui posset.* Quosdam vero, atque etiam me ipsum mouent verba Liuij libro II. Ap. Claudio P. Seruilio cos. *Romae tribus vna & viginti factae.* Quod si eo anno, non igitur a Ser. Tullio factae sunt. Si autem Liuij verborum rationem habere velimus (quamquam de ea re nihil apud Dionysiũ reperiatur) decem & nouem tribus a Seruio factas di-

cemus,atque hoc anno duabus additis ad vnam & viginti auctas. In his autem alteram eſſe Cluſtuminam ſuſpicari ex eo poſſumus, quod quadrienno ante T. Aebutio & C. Vetuſio cos. Cruſtumeria capta ab eodem Liuio referatur. Quae vero altera eſſe potuerit, ne diuinando quidem conſequi potui. Ceterum ego vnius & viginti tribuum inſtitutionem integram Seruio tribuere malim, quam has duas hoc tempore factas affirmare. Vtquumque res ſit,illud ſatis conſtat, vnam & viginti tribus hoc tẽpore Romae fuiſſe,quae omnes aut a locis in quibus erant, aut à nobiliſsimis Romanis gentibus nomina adeptae ſunt

TRIBVS.XXII.STELLATINA

Quattuordecim deinceps tribuum, quae quinque & triginta numerum ſupplerũt,adiectio,&quae quoque anno addita ſit, aperte ex Liuio deinceps intelligemus.Anno enim poſt vrbem conditam CCCLXV.altero poſt eam a Gallis captam,*in ciuitatem accepti, qui Veientium,Capenatiumque,ac Faliſcorum per ea bella trãsfugerant ad Romanos, agerque iis nouis ciuibus aſsignatus.* Ita Liuius lib VI. Et biennio poſt luſtro XIIX. *Tribus quattuor ex nouis ciuibus a Cenſoribus additae, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arnienſis, eaeque vigintiquinque numerum expleuere.* Hae vero tribus non ita neceſſario (vt multi exiſtimarunt)appellatae ſunt, quod ipſarum ager ad campum Stellatem,& Tromentum,uel lacum Sabatem,aut prope Arnum eſſet. Ea enim loca longe extra agrum Romanum erant, qui nunquam ad Arnũ ſe extendit; ſed quod ij qui ex illis regionibus Romã venerãt,atque ciuitate & agris donati fuerãt, illis agri Romani partibus quas ſortiti eſsẽt,nomina ea tribuerint,ab iis regionibus ſcilicet,vnde ipſi cõmigrauerãt.

Quod ita eſſe latius paulo poſt aperiam. Quum autē propter nouos ciues Tuſcos, hae tribus additae ſint, vero ſimile eſt, eas omnes in Tuſcia fuiſſe. Ex quibus prima Stellatina, non in Campania, vbi erant campus qui Stellas appellabatur, ſed in Etruria fuit. Hoc enim tempore Romanorum imperium Capuam vſque non extendebatur, nec vllum inter Romanos Campanoſque foedus adhuc interceſſerat. In Etruria ergo fuit, quod ex Sex. Pompeij fragmento liquet ſic: Stellat . . . . . *eo, qui in Campania eſt, ſed eo qui . . . . pena. Ex quo Tuſci profecti . . . . . m campum appellauerunt.* Quae verba ſic ego reſtituerem: *Stellatina tribus dicta non eſt a campo eo qui in Campania eſt, ſed eo qui in Etruria, regione Capena, ex quo Tuſci profecti eum Stellatē campum appellauerunt.* Haec autem ſic reſtitui, quod in Tuſcia Capenates erant populi ad lucum Feroniae, & inter Tuſcos populos Stellates quoque enumerentur. De hac etiā tribu multas inſcriptiones vidi, quarum praecipuae hae ſunt

Vrbini

L . FLAVIO . L . F
STE.CIMBRO
PONT . AED . BIS
IIII.VIR.I.D.QVINQ
PRAEF . FABR
D . D

Galeatae

Q. VELCENNAE
L.F.STEL
PROCVLO
DECVRIONI
MEVANIOLAE
C.C.M.M.PATRONO
HONORE.CONTENTVS
IMPENDIVM.REMISIT
ET.DEDICATIONE.STATVAE
NVMER.COLL.IPSORVM
SPORTVL.DEDIT
SINGVL.DENARIOS.BINOS
L.D.D.D

Romae

SOLI.INVICTO
MITHRAE
T.ANTISTIVS
T.F.STELLA
TINA.SEVE
RIANVS.DE
DICAVIT

TRIBVS.XXIII.TROMENTINA

Tromentina tribus a campo Tromento dicta. Sex. Pompeius. Is cãpus in Tuscia fuit, ex quo quũ aliquot Romã perfugissent,& ciuitate donati,in quattuorque tribus

TRIBVS . XXIIII . SABATINA

Sabatina tribus a lacu Sabate dicta. Ita Sex. Pompeius. Sabatis autem lacus in Tuſcia fuit, atque noſtra aetate appellatur Anguillariae. Haec cum duabus superioribus propter nouos ciues addita eſt. De qua eiuſmodi extant inſcriptiones

Apud G. Delphinium.

C . RVTILIO . C . F
SAB . H O M V N
CJONI . MANTVA
MIL.COH.VII.PR
7 . VALLI . MJL
ANN . XIIII . VIX
ANN . XXXII
H . B . M . F . C

Romae via Latina

L.IVNIO.L.F.SABATI
NA . POLIONI.AV
ROMATARIO.AVIC
PVBL . VIX . ANN
XLVII

TRIBVS . XXV . ARNIENSIS

Haec tribus in vetuſtis monumentis & Arnenſis, & Arnienſis appellatur; quae paſsim in Narnienſem ſe trãsformauerat, quũ Arnienſem legendum ſit. Dicta autẽ eſt ab Arno Tuſciae amne, cũ tribus ſuperioribus,

Liuio libro VI. auctore, propter nouos ciues anno vrbis CCCLXVIII. a censoribus addita. De hac tribu Cicero ita in Rullum meminit: *A Suburana vsque ad Arniensem*: & Liuius lib. XXIX. *C. Claudius Nero censor ex tribu Arniense.* Idem Valerius libro ij cap. iiij tradit. Vetusta vero epigrammata sunt haec

Vulsiniis

IN . ITALIA . VOLSINIENSIVM
PATRIAE . SVAE . ITEM . FERENT
ET . TIBVRTIVM . ITEM . COLON
ITALICENSIVM . IN . PROV . BAETICA
PRAET . ETRVR . XV . POPVLOR
SACERDOTI . CAENIENSIVM
M . HELVIVS . M . F . CLEMENS . ARNEN
SIS . DOMO . CARTHAGINE . PRAEF . EQ
ALAE . PRIMAE . CANNANEFATVM
PRAESIDI . SANCTISS . ET . KARISSIMO
CVRA . AGENTE . L . ACONIO . CALLISTO
TR . MIL . LEG . XIIII . GEM . SEV

Item

C. CVRTIVS . P . F . PAL . NERVA . IIII . VIR
P. SILVIVS . P . F . ARNIEN . PAETINVS . IIII . VIR
C. RVSTIVS . C . F . QVARTVS . VEL . IIII VIR
T. FLAVIVS . T . F . ARN . SABINVS . IIII . VIR

Tabella

M. CAESTIVS
C . F . ARN
CLEMENS

TRIBVS. XXVI. POMPTINA

Post superiores tribus additas , ipso loco sequitur Liuius. *De agro Pomptino a L. Sicinio tribuno plebis actum ad frequentiorem iam populum , mobilioremque ad cupiditatem agri quam fuerat . cura maioris belli , quod Etruria in armis erat, dilata res est. &c.* Hic ager Anxur, quae nunc Terracinae sunt , anno CCCXLVIII. Volscis ereptus fuerat. Suggerit Liuius lib. vi. Anno vrbis CCCLXXII. *Hostes noui praeter Volscos, velut sorte quadam prope in aeternum exercendo Romano militi datos , Circeosque, & Velitras colonias iam diu molientes defectionem, & suspectum Latium, Lanuini etiam, quae fidelissima vrbs fuerat , subito exorti. Id patres rati contemptu accidere, quod Veliternis ciuibus suis tamdiu impunita defectio esset, decreuerunt vt primo quoque tempore ad populum ferretur, de bello eis indicendo. ad quam militiam quo paratior plebs esset , quinque viros Pomptino agro diuidendo, & iij. viros Nepet coloniae deducendae creauerunt.* Propter hanc caussam, aliquot annis post C.Fabio.Ambusto,&C.Plautio Proculo cos. anno vrbis CCCXCVI. a Censoribus M. Fabio & . . . . . . duae tribus additae sunt, Pōptina, & Popilla, alias Popillia: in quas, tum qui agrum Pomptinum sortiti erāt, tum noui alij ciues, qui in dies ciuitate donabantur, coniecti sunt. Sex. enim Pompeius Pomptinam tribū a Pontia vrbe dictam scribit, a qua & ager Pomptinus appellatus est. Haec in Volscis erat prope Terracinas. De hac tribu Cicero epist. iiij. ad Atticum: *Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam.* & viiij. epist. Fam. libro. *L. Iulius L.F. Pom. Annalis.* Haec in antiquis marmoribus & Pontina , & Pomptina exarata est, ita

Praeneste

DIS . MANIBVS . S
T. FLAVIVS.T.F.PONT
SABINVS
VIX.ANN.LXVI.M. VII
D. VIII . HOR . VIII
H . S . E

Praeneste

DIS . MANIBVS
L . IVNIVS . L.F.PON
TINA.ACVLNIVS
MIL . LEG . II. PARTH
MIL.AN.IX.VIX.ANN
X X X X V I
H . F . C

Romae

L . TARQVITIO
L.F.POMP
ETRVSCO
SVLPICIANO
SCRIBAE.QVAESTORIO
EX . TESTAMENTO
DE . HS . XX

Romae in domo Coritij

M . LARCIVS . L . F
POMPTINA
PVDENS . VETER
T . F . I . ARBITRIO
LARCIAE.FORTVNATAE
V X O R I S
H . M . H . N . S

TRIBVS XXVII . . POPILLA . alias POPILLIA . alias POBLILIA

Iu Sex. Pompeij fragmento scriptũ est: *Popillia tribus . . . . . . buum, tot enim fu . . . . . licî nomine a . . . . . Pinaria a foreri . . . . . mine.* Paulus Pontifex eius abbreuiator, *Popilla tribus* (inquit) *a progenitrice traxit vocabulum.* His animaduersis in eam deueni sententiam, vt haec tribus non a gente Popillia nomen acceperit, sed a loco, qui forte in Volscis prope Pontinam erat. Neque enim vlla xiiij. harum tribuum quae a Liuio primis xxi. additae referuntur, a familia nomen obtinuit, neque verisimile est gentem Popilliam, quae & plebeia fuit, & tantum hoc tẽpore cognita, tribui nomen dedisse. Illud adde quod praeter Papiriae nullius tribus Festus mentionem facit, quae a gẽte deriuetur, tanquam quod eorum nomina manifesta sint. Haec igitur tribus Popilla & Popillia primo appellata fuit, non a gente Popillia, sed a loco nomen adepta, cuius in antiquis marmoreis monumentis ita mentionẽ fieri inueni, POP . POPIL . PVP. PVPIL. magna enim Quinctiliano auctore, inter O & V affinitas est, vt Poblicus, Publicus, Pullius, & Pollius, Poblicola, & Publicula. De hac tribu ita scribit Valerius lib. ix. cap. x. *Quam ob causam Popillia tribus, in qua plurimum postea Tusculani in ciuitatem recepti potuerunt, neminem vnquã candidatum Polliae tribus fecit magistratum.* Hanc tribũ Liuius Publiliam vocat lib. vij. sic. *Eodem anno duae tribus Pomptina & Publilia additae.* Hanc proculdubio eandẽ cum Popillia esse existimo. nã processu temporis quũ iam illud obrepsisset, vt gentes tribubus nomina darẽt, factum est propter litterarum affinitatem, vt Popilla vel Popillia tribus in Pobliliã paulatim versa sit,

nomine a familia Poblilia accepto, quae posterioribus temporib. quamquam plebeia, nobilis fuit. In antiquis enim monumentis vidi PV. PVB. PVBL. PVBLIL. Item POB. & POBL. Haec tribus in vetustis monumentis omniũ frequentissima est; ita vt aliquãdo paulo minus quam XL. inscriptiones, quae eius meminerint, obseruarim. Quarum quae ad manus sunt exempla, hic suggeram

Ferentini

C . IVLIO.C.F.PVB . RVFO
VETERANO . COH . VI .PR
7 . AQVILLII.MAXIMI
PRAETORI.AED.IIII.VIRO.I.D
MVNICIPIO.ALETRI
C.IVLIVS.C.F.RVFINVS.FRATRI
BENE . MERENTI . ET . SIBI
POSTERIS.QVE.SVIS

Romae

M . APICIVS
M . F . PVB
PVDENS
VERONA
MIL . COH. XII .PR
MILIT . AN . XVI
VIX.ANN.XXXIIX
H . S . E

Anagniae

L.VIBIO.B.L.POB.IVSTO
FILIO.PR.Q
L.VIBIO.L.LIB.SEVERO
VI.VIRO . AVG
VIBIA . . EVROPA
FECIT

Romae

D . M

APOLAVSTVS.MODIAN ....
PVBL.VII.VIR.EPVLON.ITEM...
APOLAVSTVS.CLAVDIAN.....
VII.VIRVM.EPVLON....
IVSTVS.GAVIANVS.PVBL.ET..
P.VOLVSIVS . . . . RENATVS
VOLVSIAE.IVSTAE . MATRI

Reliqua tribus Pupilliae & Pobliliae epigrammata ad manus hoc loco non sunt

TRIBVS.XXIIX.MAECIA

Latinis & Campanis, qui rebellauerant, a T. Manlio consule in deditionem anno vrbis CDXIIII. redactis, res omnis ita a consule composita est, vt tradit libro octauo Liuius: *Latini, Campanique agro mulctati. Latinus ager, Priuernati addito agro, & Falernus qui populi Campani fuerat, vsque ad Vulturnum flumen plebi Romanae diuiditur. Extra poenam fuere Latinorum Laurentes, Campanorumque equites, quia non desciuerant. Cum Laurētibus renouari foedus iussum. Equitibus Cāpanis ciuitas data.* Et paulo post, anno vrbis CDXVI. L. Furio & C. Maēnio cos. post Latinum bellum confectum, adiicit Liuius: *Lanuinis ciuitas data. Aricini, Nomentani, Pedani, eodem iure quo Lanuini in ciuitatem accepti. Tusculanis ciuitas seruata quam habebant. Campanis equitibus honoris caussa, quia cum Latinis rebellare noluissent, Fundanis, & Formianis ciuitas sine suffragio data.* Et haud multo post suggerit

Liuius, anno CDXXII. A. Cornelio II. & Cn. Domitio cos. *Eodem anno census actus, nouique ciues censi, tribus propter eos additae Maecia, & Scaptia. Censores addiderunt. Q. Publilius Philo, Sp. Postumius.* Ita vt ex his Liuij locis hoc scitu dignum animaduertere possumus: Dare ciuitatem ius populi Romani fuisse, quotiescunque illi libuisset; verum nouos ciues in tribum coniicere, quod erat supremum ciuis Romani priuilegium, vt in illa vel in illa suffragiũ ferrẽt, hoc munus censorũ esse, cẽsusque & lustri tẽpus expectari oportere, atque ob eam caussam legimus aliquoties censores ante quinquennij tempus creatos, vt in commentariis Fastorũ animaduerti. Ceterum propter nouos (vt dixi) ciues, Lanuinos, Aricinos, Nomentanos, & Pedanos, quibus suffragij ius diu ante datum erat, hoc anno a censoribus duae tribus additae sunt Maecia & Scaptia. Ex quibus Maecia tribus, auctore Sex. Pompeio, a quodam castro sic appellata est. Hoc autem Maeciũ fuit, quod Latinorum erat. De hac tribu ita scribit Cicero ad Atticum lib. quarto: *Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam.* Et pro Plancio: *Quid Plancio cum Lemonia? Quid cum Veientina? Quid cum Crustumina? Nam Maeciã, quae non indicaret, sed quae reiiceretur, esse voluisti.* Et Liuius libro vigesimonono: *Deinde M. Liuius in aerarium venit, & praeter Maeciam tribum, quae se neque condemnasset, neque condemnatum consulem aut censorem fecisset, populum Romanum omnem, quattuor & triginta tribus, aerarios reliquit, &c.* Idem tradit Valerius libro secundo, cap. nono de censoria nota

De tribu Maecia inter aliquot lapides hunc collegi

Neapoli ad S. Paullum

C. HERBACIO . MAEC
ROMANO . DE . MAR
. . . . II. VIRO.AL
. . . . . LICIO. QVAEST
CVR . SACRAE. PECVN
CVR.II.FRVM . COMPAR
SE.VIVO.FECIT
QVI.OB.PROMISS.VENAT
PHETRIS. DIVISIT . QVI
NA. MIL. NVM

TRIBVS, XXIX. SCAPTIA

Tribus Scaptia eo anno, & ea ob caussam qua Maecia, teste Liuio, addita fuit. De qua Sex. Pōpeius: *Scaptia tribus a nomine Vrbis Scaptiae appellatur.* Tranquillus in Augusto cap. XL. *Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis, die comitiorum singula millia nummum a se diuidebat.* Duas enim tribus Augustus, & plerique alij aliquādo obtinebant, alteram quam sibi nascendi sors dedisset, alteram vero vel iure adoptionis, aut in accusationis de repetundis praemium, aut emptam, vt quis maiore in distributionibus partem haberet. Ita enim legi in antiquo lapide Brixiae

Q. MINICIO.Q.F
FAB. POB
MACRO

Item Augusti

C. IVLIO. C . F
P A B . SCAPT
C A E S A R I
A V G V S T O

De hac tribu eiusmodi inter multas collegi inscriptiones

Romae

C . AVILIVS
C . F . S C A
S E V E R V S
F E S V L I S
MIL. COH. III. PR
7 . P A V L I N I
MIL . AN . V
VIX. AN . XXV.
H . A . C

Neapoli

C. CISPIVS . A.F. SCAPT
SEVERVS. FLORENTIA
MIL. COH. III. PR . VIX
ANN. XLIII. MILITAVIT
ANN. XVII

Neapoli

L. APISIVS. C. F. SCAPTIA . CAPITOLINVS
EX . TESTAMENTO . FIERI . IVSSIT
MONVMEN
BITRATV. HEREDVM. MEORVM. ET-
SIBI. ET. SVIS

Narniae

D . M
C.NVMISIO. C.F . SCAP
NVMMEIO
NAVILIANO
SENIORI
EQVO . ROMANO
OMNIBVS. HONORIBVS
IN.COL.NAR.PERFVNCTO
DONATO.AB.IMP. CAESAR
T.VESP. AVG. TORQ. ET
ARMILLIS. II. ET. HAS.
PVR.II.ET. COR. VAL. II
C.NVMISIVS. C. F. SEMPRONIVS
DECVR.IN. COL. NAR
D . D

TRIBVS. XXX
OVFENTINA

Crescente ob nouos ciues, qui in dies addebantur, vrbis frequentia, anno CDXXXV. L. Plautio & M. Follio cos. duae *Romae*, Liuio libro nono auctore, *additae tribus, Oufentina, & Falerina*. Eas addiderunt censores L. Papirius Crassus, & C. Maenius. Quod Liuius omisit. Hi enim eo anno censores relati sunt a Verrio Flacco in tabulis Capitolinis. De Oufentina tribu sic scribit Sex. Pompeius: *Oufentinae tribus initio caussa fuit flumen Oufens, quod est in agro Priuernate inter mare & Terracinas. Lucretius:*

Priuerno Oufentina venit, fluuioque Oufente

Postea a censoribus alij quoque diuersarum ciuitatum eidem tribui sunt adscripti. De hac tribu eiusmodi vidi lapides

Ponte Corui

C. MATIENI. C. F . OVF
OVICVLAE
ANNORVM. XXVII
PRAECO. IDEM. DISSIGNATOR
TEMPVS. VICTVRO. MIHI. LONGVM
STAMINE . PARCA
AETATIS . NOSTRAE . . . . . .

Frusinone

A.AGNEIVS.L.F.OVF.NIGER.II. VIR
A.AGNEIVS. L. F . RVFVS . . F
A.AGNEIVS.L.F. OVF . SARDVS
A.ALLIENVS. Q. L. CHRESIMVS
AGNEIA.IOCVNDA.TESTAMENTO
SVO.FIERI.IVSSIT

TRIBVS.XXXI. FALERINA

Falerina tribus eo anno, quo Oufentina, Liuio au-ctore, addita est, ab agro Falerno in Campania, vt existimo, dicta; nã ea parte & Oufentina fuit. De hac tribu Iosephus libro XIII. cap. XVI. antiquitatum meminit ita: *C. Sempronius C. F. Falerina.* & hi vetusti lapides

Albae

L . CORNELIVS . A . F . FAL
PVPILLVS
PRAEFECTVS. FABR
FLAMEN QVINQVENN
PATRONVS. CASTRI. NOEVESIVM
EX . TESTAMENTO
C. IVLIVS . SP . F . PAL . CARVS
L.CORNELIVS . L.F.FAL.ALBANVS
L . CORNELIVS . ATHICTVS
L.CORNELIVS . EVTYCHVS
FECERVNT . ET . SIBI . ET . S VIS

Item

L.MAGIO . M . F. FAL
VETERANO . LEG . X
FRETENSIS
MAGIA . Ɔ L
PATRONO.B.M.ET.SIBI

TRIBVS . XXXII . ANIENSIS

Ob eam qua superiores caussam anno vrbis CDLV. M. Fuluio, & T. Manlio Cos. Liuio libro x. auctore, condito lustro a censoribus P.Sempronio Sopho, & P.Sulpicio Sauerrione, tribus additae duae Aniensis ac Terētina. Ex his Aniensis ab Aniene amne (vt puto) dicta est: in Sabinis enim fuit. De hac tribu Cicero Ep.fam.lib.VIII. mentionem facit sic: *L. Atteius L. F. An. Capito, & pro Plancio eandem commemorat.* De qua tribu haec vetera epigrammata collegi

Romae in Quirinali

C . TERENTIVS . CC.L. ANI. EROS
ALVMIÑARIVS . VIVOS . SIBI . ET
CC . TERENTIS . HILARO . ET
EPAPHRODITO . PATRONIS
CAECILIAE. C. L. CHELAE . VXORI
TERENTIAE . MVSAE . LIBERTIS
CAECILIO . C. Ɔ. L. HILARO . MVSAE
FRATRI

Sermonetae

DIIS . MANIBVS
M . ANTONIO . M . F . ANIENSI
MATRINIO . EVOK . AVG
VIX . ANN . XXXIIX . M . VIII
M . ANTONIVS . M . F . ANIEN
PRIMIGENIVS
MEDICVS . FACT . RVSSAT
FRATRI . SANCTISS . FEC

TRIBVS. XXXIII. TERENTINA

De tribu Terentina, quae cum Aniensi addita est, Cicero pro Plancio meminit sic: *Quis tribus edidisti? Terentinam credo?* Et paulo post: *Prioribus comitijs Aniensem a Plotio, Terētinam a Plācio tibi esse concessam.* Et post: *Altinas praefectura, ex qua Cn. Plancius fuit ex tribu Terētina* Idem Ep. fam. libro VIII. *M. Oppius M. F. Terentina.* Hanc a Terento (is locus in campo Martio erat) dictam puto. De qua in his antiquis inscriptionibus mentionem ita fieri inueni

Ad S. Germanum

L . LVCCEIO . L . F . TER
HIBERO
IIVIRO . ITER . QQ . PATRONO
SACERDOTI . SACROR . SAVADIOR
CVR . R . P . INTERAMNAT . LIRIN
EORVND . ET . PATRONO
IVDICI . SELECTO
CASSINATES.PVBL.OB.MERITA,EIVS
D . D

Item

C.NAEVOLEIO.M.F.TER
RVFO . II . AED . Q
NAEVOLEIAE . C . F
PROCVLAE .LABEONIS

TRIBVS.XXXIIII. VELINA

Tribus Velina a lacu Velino dicta, Floro ex Liuio in epitoma libri XIX. auctore, addita fuit cum Quirina, anno Vrbis DXIII. A. Manlio II & Q. Lutatio Cos. Eas addiderunt cenſores C. Aurelius Cotta, & N. Fabius Buteo. Haeque xxxv. numerũ expleuerunt. De hac Cicero epiſt. libro iiij. ad Atticum ſic ſcribit: *Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam.* Idem in Bruto *T. Annius Velina*. Et Horatius libro i. Epiſtola vi

Hic multum in Fabia valet, ille Velina

Perſius quoque Satyra v

Libertate opus eſt, non hac vt quiſque Velina
Publius emeruit ſcabioſum teſſerula far Haec, vt dixi, a lacu Velino potius dicta eſt, quam a Velia. Eſt

enim is lacus in Sabinis, a quibus sequens quoque tribus appellata est: Velia vero vrbs Lucaniae longe ab vrbe distans. De hac tribu haec vetusta monumenta meminerunt

Sutri

DIIS . MANIBVS
T. VALERIO . T . F
VEL . VICTORI
DECVRIONI . SVTRI
II . VIR. I. D. ITERVM
QVINQVENNALI
CVRATORI. PECVNIAE
PVBLICAE. PONTIFICI
PATVLCIA . EXOCHE
COIVNX

Recaneti in Piceno

C. LVCILIVS. C. F. VEL. VINDEX. MIL. COH. VI. PRAET. VIXIT. ANN. XXI. MILITAVIT. ANNIS. XII. PRINCIPALIS. BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO IN. CENTVRIA. HOC. TESTAMENTO. FIERI IVSSIT. HONORIS. PIETATIS. QVE. CAVSSA SIBI. ET. C. LVCILIO. SECVNDO. PATRI. ET LVCILIAE. SVAE. AVIAE. EX. HS. ∞ ∞
PRAELEGATIS

TRIBVS, XXXV. QVIRINA

Tribus Quirina (quae eo anno quo Velina addita est) a Curensibus Sabinis videtur appellationē traxisse. Sex. Pompeius. Cicero Ep. fam. libro VIII. *C. Septimius T. F. Quirina.* Et pro Quinctio: *L. Albius Sex. F. Quirina.* Asconius in Cornelianā: *Duae solae tribus Sergia, & Quirina damnauerunt.* Iosephus antiq. libro xiiij. cap. xvii. Papirij Quirinae meminit. Antiqua vero Epigrammata sic habent

Romae ad S. Marcum

C . ANTONIVS
C . F . QVI
PRISCVS . OSCA
MIL . COH . VII . PR
7 . CRITONI . VERI
MIL . ANN . XV . VIX
ANN . XXXIIII
C . IVLIVS. PROCVLVS
COMMANIPVLARIS
ET. H. B. M . F . C

Romae in hortis Iulis

L . AEMILIVS . L . F
QVIR . REBVRRVS
MIL . COH . X . PR . 7
MARI . VIX . AN . XXV
MIL . ANN . IIII . T . P . I.

Item

L . CAESONIVS . C . F . QVIRINA
LVCILIVS . MACER . RVFINIANVS
COS . FRATER ARVALIS . PRAEF
VRBI . ELECTVS . AD . COGNOSCENDAS
VICE . CAESARIS . COGNITIONES

& cetera

Velina & Quirina tribus xxxv. numerũ expleuere. Poſt quas is numerus amplus mutatus non eſt, vſque ad bellum Marſicũ, in quo quum Tuſcis, Vmbris, Gallis, & reliquis Ciſpadanis populis lege Iulia ciuitas data eſſet, octo nouae tribus, vt Paterculus, vel decem, vt Appianus tradit, in quas noui ciues coniicerentur, a cenſoribus P. Licinio Craſſo, & L. Iulio Caeſare additae ſunt, anno vrbis DCLXV. Cn. Põpeio Strabone,

& M.Porcio CatoneCos.In eaſdē bello Marſico confecto reliqui Italici ciuitate donati, praeter Lucanos, & Samnites, relati ſunt, quamquam & hi paulo poſt eandem ſunt conſequuti. Atque xliij. vel xlv. tribuum numerus factus fuerat, qui quum annos prope quattuor manſiſſet, poſtremo nouis ciuibus in xxxv tribus a cenſoribus L.Marcio Philippo, & M. Perperna, auctore L.Cinna conſule diſtributis, denuo xxxv. numerus reſtitutus eſt. Qui idem Ciceronis tempore, vt ex eius orationibus in Rullum, in Verrem, in Antoniũ, & alijs locis liquet, fuit. Trigintaquinque tribuum etiam extat mentio in duabus Traiani imp. inſcriptionibus eodem argumento exaratis, ita

IMP . CAESARI
DIVI . NERVAE . F
NERVAE . TRAIANO
AVG . GERMANICO
DACICO . PONTIFICI
MAXIMO TRIBVNIC
POT.VII.IMP.IIII.COS.V
P . P
TRIBVS . XXXV
QVOD . LIBERALITATE
OPTIMI . PRINCIPIS
COMMODA.EARVM.ETIAM
LOCORVM . ADIECTIONE
AMPLIATA. SINT

Haec itaque ſunt xxxv. tribus, in quas vniuerſus populus Romanus diſpartitus erat, quarum aliquam, vt ait Aſconius, neceſſe erat vt cuiuſcunque eſſet ordinis ciuis Romanus obtineret. Qui enim pleno iure ciues Romani erant, id eſt cum iure ſuffragij, quod erat ſupremum ciuis Romani ius, is in vnã harũ

xxxv.tribuum vt eſſet neceſſe erat: quam, ſi antiquus ciuis, hereditate;ſi nouus,a populo ciuitate donatus, a cenſoribus obtinebat, in qua ſuffragium ferret. Ex quibus quattuor,vt dixi, Vrbanae, in quas transferri ignominiae eſſet,reliquae omnes ruſticae laudatiſsimae eorum qui rura haberẽt,quae propriae ingenuorum erant., quum Vrbanae forenſis turbae, vt proletariorum,capite cenſorum,& libertinorum eſſent, vt auctores ſunt Cicero primo de Oratore, Valerius, Aſconius, Plinius,& Florus

DE . IIS . QVAE . SVPERFLVVNT TRIBVVM.NOMINIBVS

Multarum tribuum nomina,quae vetuſtis epigrãmatibus, & forte apud antiquos auctores, praeter xxxv. reperiuntur. multam &magnam dubitandi occaſionẽ attulerũt. Nam praeter relatas,in antiquis inſcriptiouibus,Camillae,Cluentiae, Cluuiae, Dumiae, Minuciae, Ocriculanae, Papiae,Vot.... Ceſtiae, Taur... Iuliae,Flauiae,Vlpiae,Aeliae,apud Liuium Sapiniae, & Feſtum Pinariae mentionem quoque fieri inueni. De quibus quid exiſtimem , probabiliter diſputaturus, nihil enim certi quod afferam habeo,primum rationem reddam,cur nullam earum in xxxv. numerũ collocarim,deinde quanã ratione conſtituta eeſſe potuerint. Etenim in xxxv.primis tribubus digerẽdis illud praecipue obſeruaui, vt eas tribus in earũ numerũ collocarem,quae tam veterum auctorum,quã lapidũ teſtimonia haberẽt. Quod etiã in omnibus praeter vnã tantum Horatiã praeſtiti. Nã & auctores, & lapides quibus earum numerum confirmarẽ citaui. Horatiam autẽ potius,quae vna ex his eſt,quae ſcriptorum teſtimoniis caret, quam vllã aliarum paulo ante reci-

tatarum tribuum interſerui, tum ob eas quas dixi rationes quum de ea diſputaui, tum quod nullae etiam harum teſtimonium vllum antiquum habeant, praeter vnã Ocriculanam, quae vna tantũ ſine controuerſia, quando Horatia delenda eſſet e numero xxxv. eius locum obtinere poſſet, tum quod multos lapides etiã ipſa habeat, tum quod, quanquam mendoſe, de ea M. Cicero oratione ij. in Rullum mentionem faciat ſic: *Ab Ocriculana ad Arnienſem*. Nam in antiquis ſcriptis codicibus *Vſurana* legitur, vt ſit *Suburana*: deinde ſi *Ocriculanam*, & non *Suburanam* legere voluerimus, Ciceronis ſententiam labefactabimus, qui illarum duarũ tribuum enumeratione vniuerſas tribus comprehendere voluit a prima ad nouiſsimã, a Suburana ſcilicet, quae inter vrbanas prima eſt, ad nouiſsimam Arnienſem: quomodo nouiſsimam? non quidẽ ratione tẽporis, nam xxv fuit, ſed loci, omnium enim remotiſsima ab vrbe erat. Quae quum ita ſint, relinquitur vt Ciceronis locus corruptus ſit, & pro *Ocriculana*, *Suburana* legendum. Eſt & alius Ciceronis locus in oratione pro Q. Roſcio, ita: *Q. Luſcius Ocrea ſenator*. In quo cognomẽ id *Ocrea*, *Ocric.* id eſt *Ocriculana*, pro tribu interpretari poſſet, ſed quũ res & obſcura & incerta ſit, viſum eſt potius Horatiã, quam Ocriculanam tribũ in xxxv. numerum referre, praeſertim quum ſi Ocriculana vna ex xxxv. tribubus eſſet, (hoc autem maxime me argumentum mouit) vt ex xxi. his quas Ser. Tullius fecit fuiſſet, neceſſe eſt, praeſertim quum xiiij. ſequentium numerus manifeſtus ſit. Ceterum nulla ratione fieri poteſt, vt ex primis xxi. tribubus ſit, quum hae omnes ab agri Romani locis a Seruio denominatae fuerint: Ocriculum autem, a quo hanc tribum dictã fuiſſe cre-

diderim, longe ab agro Romano ſitum erat. Quod ſi quiſpiam eam non ab oppido Ocriculo, ſed ab ocriculis, id eſt montibus, appellatam aſſereret, vt Collina a collibus, vna quidem ex xxi. eſſe poſſet, verum quum euidentiora argumenta nõ habeam, Horatiam excludere Ocriculanae cauſſa nolui: quandoquidem ſi Horatia tribus fuit, vt omnino fuiſſe credo, non niſi iis temporibus addita eſſe potuerit, quũ CD. anno poſt vrbem conditam ea gens quae ſub regibus, & poſt reges exactos primis reip. temporibus quam maxime in vrbe floruit, vix amplius ab hiſtoricis nominetur.

TRIBVS. EXTRA. NVMERVM
OCRICVLANA

Quid ergo eã eſſe dicemus? Ego igitur eã quidẽ vnã ex xxxv. tribubus procul dubio fuiſſe exiſtimo, ſed quaenam ex ſupra relatis fuerit incertũ. Quandoquidem vnam tribum plura nomina habere potuiſſe, immo habuiſſe ſatis demonſtrauerim. Vna enim ex antiquis Ser. Tullij tribubus, ſiue a gẽte, ſiue a loco appellata fuerit, eſſe potuit, in quam Ocriculani in ciuitatẽ recepti, a cenſoribus relati fuerint. A quibus ea tribus vel antiquo nomine mutato nouum Ocriculanae aſſumpſerit, vel vtraque ſimul retinuerit. Nam eam tribum fuiſſe in dubium venire non poteſt, quũ pleraq; ſaxa vetuſta viderim, quae eius mentionem faciebant ſic: OCR. OCRIC. ex quibus haec ad manũ nũc ſunt.

Morlupi

V. VITELIVS. A. F. OCR
CRESCENSIVS. II. VIR. CAP
Q. VALERIVS. Q. F. OCR
PACATVS. II. VIR. CAP
CVM. CONS. RESTITVE
RVNT

GENIO

IOVI . STYGIO . SANCTO
SACRVM
SEX . POMPEIVS . SEX . FIL
OCRIC . CIVICA
MIL. COH. VIII . PRAET

TRIBVS . EXTRA . NVMERVM PINARIA

Haec si tribus fuit (eius enim tanquam tribus meminit Sex. Pompeius sic: *Popillia tr . . . . buum, tot enim fu . . . lici nomine a . . . . Pinaria a sorori . . . . . mine*) proculdubio vna ex xxi. a Ser. Tullio factis fuit; puta Clustumina, Lemonia , Pupinia, aut Veientina. Cui gens Pinaria patricia maiorum gentium, & vrbe vetustior, nomen suum nouum imposuit, vt de Aemilia, Fabia, Cornelia, & Papiria factum fuisse scripsi. Sed hanc tribum merito illud suspectam facit, quod saxorum prorsus eget testimonio.

TRIBVS. EXTRA. NVMERVM SAPPINIA

Huius quoque tribus nullum vnquam epigramma vidi, neque qui se vidisset agnoui, quamobrem dubium esse potest an Romana fuerit, quanquam de ea diserte bis terue Liuius in libris de bello Macedonico mentionem faciat, vt libro tricesimoprimo sic: *Eodem tempore P. Aelius consul C. Oppium praefectum sociorum, hac tumultuaria manu per Vmbriam, quam tribum Sappiniam*

Vocant, agrum Boiorum inuadere iussit. Et libro tricesimo tertio: *Sub haec tam varia fortuna gesta, L. Furius Purpureo alter consul per tribum Sappiniam in Boios venit. &c*

RELIQVAE. TRIBVS. INCERTAE

Reliquarum nouem vel decem tribuum nomina, si modo vel tribus fuerint, vel error fabrilis non sit (omniũ enim in vetustis marmoreis inscriptionibus mẽtionem extare didici) diu multumque me torserunt. Vt Camilla, Cluentia, Cluuia, Dumia, Minucia, Papia, Vot . . . . Cestia, & Taur . . . . nam & si facile concederem quasdam ex iis errore fabrili ortas esse potuisse, vt MIN. pro MEN. VOT. pro VET. vel VOLT. & similes, id tamen de omnibus dici nulla ratione posse existimo, & praesertim Papiae, cuius supra XXII. inscriptiones extare vidi sic exaratas: PAP. PAPIA. Cluentiam quoque & Cluuiam ex Clustumina errore fabrili ortas existimassem, nisi eas integras sic CLVENTIA. & CLVVIA exaratas fuisse inspexissem. Cuius rei occasione CAM. Camillã, DVM. Dumiam, MIN. Minuciam. CES. Cestiam, quae cõcisae in lapidibus scalptae erant, interpretatus sum. VOT. enim & TAVR. si tribuum nomina fuere, interpretari me nescire fateor, nisi Votiuam & Tauriam dicamus. quod si error fabrilis fuit, & VOT. pro VET. vel Voturiam pro Veturia interpretari voluerimus, quo modo *Voturios* pro *Veturios* dictos apud Sosipatrum legimus, non erit, quod in eius alia interpretatione laboremus. Porro autem quum quasdam ex his tribubus, omnino fuisse mihi persuasissem, & in his Cluentiam, Cluuiam, & Papiam, suspicatus sum haec nomina aliquot earum octo, vel decẽ tribuũ,

fuisse, quae bello Marsico quum Italis ciuitas data est, a Licinio & Iulio censoribus additae sunt. Quod vt existimarem, duabus potissimũ rationibus adductus sum. Primũ, quod eas aliquas ex antiquis XXXV. tribubus esse non posse semper existimarim. Non enim verisimile videtur, vt antiquis illarum nominibus mutatis, Cluuiae, Papiae, & Cluentiae, quae familiarũ plebeiarum & nouarũ nomina sunt, assumpserint. Deinde quia animaduerterim ab Appiano libro primo de bello ciuili, inter praecipuos duces Italicos, qui contra populum Romanum bello Marsico arma sumpserunt, Papium Mutilum, & L. Cluentium, nominari. Quae familiae postea in ciuitatem receptae nobiles euaserunt, summosq; honores Romae adeptae sunt, vt praeturã & consulatum. In Fastis enim consularibus Papij Mutili mentio est. Cluuia quoque est oppidi in Samnio nomen, a quo quando cum ceteris Italicis populis Samnites ciuitate donati sunt, tribus Cluuia facile appellari potuit. Quod de his tribus dixi, idem de Camilla, aut Camillia, Dumia, Minucia, Cestia, Taur. . . & Vot . . . . Si Veturiam interpretari voluerimus, & forte Aelia suspicari poterit. Nam Iuliam, Flauiam, & Vlpiam, in Augusti, Vespasiani, & Traiani memoriam additas, vel ex veteribus ita appellatas fuisse, ex Dione libro XLIIII. intelligi potest. Nec me mouet, quod, nouis ciuibus ex illis octo aut decem detractis, in xxxv. postea tribus distributi sint, atque tempore M. Tullij tantũm xxxv. nominentur. Nam posteaquam ciues ex iis excepti sunt, republica stante eas nihil fuisse existimo, verum post Augusti tempora, quum integris prouinciis extra Italiã etiam ciuitas dari coepisset, eas sub iisdem quibus institutae fuerãt, nomini-

nominibus, ab aliquo imperatore reſtitutas fuiſſe puto, atque ad XLIII. vel XLV. numerum iterum auctas. Quae nihilominus ob antiqui numeri religionẽ ſemper XXXV. appellatae fuerunt, quãquam XLIII. aut XLV. eſſent, vt centuriis, & tribubus Romuli ſub rege Tarquinio Priſco, centumuiris, qui centum quinque, Sex. Pompeio, & quindecim viris ſacris faciundis, qui LX. Seruio auctoribus, fuerunt, accidit. Nec vlla difficultas fuit, quae nouas tribus addere ſub imperatoribus prohiberet, praeſertim quum ciues Romani in eas nõ diſtribuerentur amplius, vt ſuffragium ferrẽt, vel aliquid comitiis agerent, quae omnia in principis vnius poteſtate erant, ſed tantum in eas tribus ciuitate donati referebantur, vt id ſignum quoddam eſſet eos eſſe ciues Romanos, omnibusque priuilegiis potiri poſſe, quae libertate oppreſſa ſub Caeſarum imperio ciues Romani potiri ex legibus conſueuerãt. De quibus alio loco diſputabo

DE. VIII. alias X. TRIBVBVS. BELLO. SOCIALI ADDITIS

Anno ab vrbe condita DCLXIIII. L. Iulio Caeſare, & P. Rutilio Lupo coſ. bello Marſico maxime vigẽte, (omnis enim Italia auctoribus Picentibus; Tuſcis, Vmbris, & Gallis exceptis, arma contra Romanos ob non adeptum ius ciuitatis aſſumpſerat) quũ ijdem Tuſci, Vmbri, ob eandem cauſſam defectionem molirentur, veritus ſenatus ne hoſtibus omni ex parte orientibus, vrbem minus tueri poſſet, mare omne a Cumis ad vrbem vſque libertis communiuit, eis tunc primum ad militiam ob virorum inopiam accitis. Ita-

los vero omnes adhuc in fide permanentes (lege ab altero consulum quae Iulia appellata) quod maxime exoptabāt, ciuitate donauit, inter quos Tusci, Vmbri, & Galli fuere. Hac igitur liberalitate vsus senatus, ex amicis longe amiciores fecit, & qui dubij erant in fide confirmauit. Nouos vero hos ciues Romani haud statim eorum tribubus quae xxxv. numero fuere miscuerūt, verum decem alias tribus addidere, in quibus ipsi suffragium nouissimi ferrent, & plerūque eorū suffragium nullius fere erat momēti, quū quinque & xxx. in primis vocarentur, quae supra dimidium reliquas excederent, quod a principio efflagitantibus Italis eos latuit. Quum vero res cognita fuisset, alterius seditionis occasionem praebuit. Et paulo post. Et haec quidem per Italiam sociali bello gesta sunt, quod quum in maius augeretur, Italia omni ciuitate donata, Lucanis & Samnitibus eo tempore exceptis, quieuit. Nā & hi eandem paulo post assequuti sunt, & inter tribus quemadmodum superiores separatim lecti, ne si antiquis ciuibus miscerentur, eos in comitiis superarēt, quum essent numero longe plures. Hoc est quod ex Liuio scribit Florus in epitoma libri LXXX. *Italicis populis a senatu ciuitas data*. Et libro XXCIIII. *Nouis ciuibus ex S. C. suffragium datum*. Paterculus autem libro secūdo hanc rem aliter tradere videtur. Non enim nouas tribus additas fuisse scribit, sed octo ex veteribus acceptas, in quibus Italici suffragium ferrent. Ait enim: *Non erat Mario & Sulpicio Cinna temperatior. Itaque quum ita ciuitas Italiae data esset, vt in octo tribus contribuerentur noui ciues, ne potentia eorum & multitudo veterum ciuium dignitatem frangeret, plusque possent recepti in beneficium quam auctores beneficij, Cinna in omnibus tri-*

bubus ſe eos diſtributurum pollicitus eſt, quo nomine ingentem totius Italiae frequẽtiam in Vrbem acciuerat, e qua pulſus collegae optimatiumque viribus, quum in Cãpaniam tenderet, conſulatus ei abrogatus eſt, ſuffectuſque in eius locum L. Cornelius Merula flamen Dialis. Ita Velleius. Appiani autem ſententiam magis vt approbem, duo faciunt, primum eſt antiquorum exemplum, qui propter nouos ciues, nouas etiam tribus addere ſolebant; nunc enim tota Italia ciuitate donata, veriſimile etiam viſũ eſt, vt eas decem tribus adderent: alterum eſt octo aut decem tribuũ, quas mox referam, nomina, quae proculdubio verae tribus aliquando, & non ex xxxv. numero fuerunt. Hoc quidem anno a cenſoribus Iulio & Licinio propter nouos ciues additae, & quadriẽnio poſt a Marcio & Perperna cenſoribus quum in xxxv. tribus Italici omnes diſtributi eſſent, diſſolutae, & poſtremo poſt Auguſti tempora, quum integris extra Italiã prouinciis ciuitas dari cepiſſet, & forte a Claudio imperatore in cenſura quam cum L. Vitellio anno vrbis DCCC. geſsit, denuo additae; quod innuere videtur haec inſcriptio cuiuſdam ab ipſo ciuitate donati

TI. CLAVDIVS. TI. F
CAMIL
SOTERICVS

Porro autem inter ipſas nouas tribus has fuiſſe exiſtimo

TRIBVS. CAMILLIA. alias
CAMILLA

Huius tribus mentionem fieri in quinque antiquis inſcriptionibus animaduerti ſic: CAM. CAMIL. Quarum aliquot ſunt in libro epigrammatum antiquae vrbis exaratae ita

L.VICIDIVS.L.F
CAM.PRAESENS

Item

Q.MANLIVS.Q.F.CAM
SEVERVS
ALBA. POMPEIA

Item

M.VADIVS.M.F
CAM.ASPRENAS

Item

L.LVCCEIO.C.F
CAMIL.APRILI
AVG.BAD

Item

TI.CLAVDIO. TI.F
CAMIL
SOTERICO

Mutinae in vetusto saxo

P.VETTIO.P.F.CAM
SABINO.EQ.P
IIII.VIR.AED.POT
ET.MAG.MAN.RAVEN
CORNELIA.MAXIMINA
MARITO.INCOMPARAB
ET.SIBI.VIVA.POSVIT

Ceterum verbum CAMIL.pro Camilla,Camilia & Camillina interpretari potest. Caussa autem cur neque huius, neque nouem sequentium nemo meminit,est,quod paulo post quam institutae sunt, fractae fuerunt:post Claudij vero imp.tempora haud multos integros historicos habeamus

TRIBVS.CESTIA

Tribum C E S. quam in aliquot lapidibus se vidisse vir fide dignus mihi rettulit, pro Cestia ego interpretor, gente post legem Iuliam Romae nobili, & consulari: C Cestij enim consulis sub Tiberio Caesare cum Cn. Seruilio mentio est apud Tacitum & in fastis cōsularibus, eiusdemque, vt puto, vij. viri epulonum in vetusta pyramide prope portam Ostiensem sic

C. CESTIVS. L.F.POB.EPVLO
PR.TR.PL.VII.VIR.EPVLONVM

TRIBVS. CLVENTIA

L. Cluentij bello Italico contra Romanos ducis Appianus meminit. Gentem etiam Cluentiam Romae nobilem Augusti tempore fuisse, eamque a Troianis & Cloantho comite Aenee descendisse, tradit Virgilius lib. v. sic

. . . . genus vnde tibi Romane Cluenti

Ab hac facile fieri posset, vt tribus Cluentia nomen obtinuerit, de qua mentio est in hac vetusta Sublacēsi inscriptione

DIS.MANIBVS
SEX.IVNIVS.SEX.F.CLVENT
FRONTINVS
VET:LEG.I.ITAL. VOLVNT
VIX.ANN.LXIIX.M.IIX
H.S:E

TRIBVS. CLVVIA

Haec tribus a Cluuia Samnitiū vrbe, de qua meminit Liuius, nomē obtinere potuit, in qua Samnites in ciuitatē recepti, cōiecti fuerint. de ea enim mentionē fieri animaduerti in vetusto hoc Praenestino epigrammate

DIS . MANIBVS
D.ANTISTIVS.D.F.CLVVIA
AETERIVS
MIL . COH.V.PRAET.7.AELI
ASPRI.VIX.ANN.XXXXII
M . IIX.D.XXII
T . F . I
IN . FRON . PEDES . XXIIII
IN . AGRO . PEDES . XXIIII

TRIBVS . DVMIA

Tribum quae in tribus vetustis lapidibus DVM. notatur, ego Dumiam interpretor, de qua praeterea nihil, quod afferam, habeo

Romae

Q FLAVIVS . DVM . Q.L . HILARVS
FECIT . MONVMENTVM . SIBI . ET
Q.FLAVIO.HERMEROTI.FRATRI. ET
Q.FLAVIO.GAMO.COGNATO.ET.SVIS
LIBERTIS . LIBERTABVSQVE
QVOS . MANVMISI . ET . QVOS.MANV
MISERO
POSTERIS.QVE.EORVM

Via Cassia

CLAVDIAE . VENERIAE
A.GELLIVS. A.F . DVM
SECVNDVS
BONONIA
FECIT . ET . SIBI
IN.F.P.VI.IN.AGR.P.IX

Fani

Q.PERCERNIVS
Q. F. DVM
MASCVLINVS

TRIBVS . MINVCIA

Minuciam gentem Romae nobiliſsimam & vetuſtiſſimam fuiſſe ſatis conſtat. Haec quum priſcis temporibus a patribus ad plebem tranſiiſſet, paulo ante bellum Marſicum adhuc florebat, quo tempore duos cõſulares, & alterum ex iis triumphalem Minucios habuit. Ab hac gente haud abſurdũ eſſet tribũ Minuciã deriuatam eſſe dicere, de qua in antiquo hoc lapide mentio eſt ita

Praeneſtae

A . M V N I O . A . F
M I N . E V A R I S T O
SPL . EQ. R . PAT . COL
O M N I B V S . H O N O R
N I T I D E . F V N C T O . O B
INSIGNEM.EIVS.EDITIONEM
MVNERIS . BIDVI . POPVLO
P O S T V L A N T E . B I G A M
PLACVIT. EQVEST . STATVA
DECRETO . ORDINIS . EVM
O R N A R I
L . D . D . D

TRIBVS . PAPIA

Frequẽtiſsima mẽtio eſt huius tribus in vetuſtis marmoreis monumẽtis, ita vt haec vna fidẽ reliquis facere queat, plures quã 35.tribꝰ fuiſſe. Haec forte agẽte Papia

dicta est Italicarum nobilissima. Nam inter primos belli socialis duces a Paterculo & Appiano Papius Mutilus refertur, cuius gens postea in ciuitatē accepta cōsularis fuit. Papiorū enim Mutili & Secundini consulum sub Augusto in fastis mentio est. Item legis Papiae & Poppaeae. T. quoque Annius Milo oratione Ciceronis celebratus, e gentę Papia fuit. A qua proculdubio haec tribus nomen accepit: de qua hi lapides meminerunt

Sutrij

M. ANTEIO
M.F.PAP. RESTI
TVTO. PR. IVV
AEDILI.AVGVRI
CVR.R.P.DECVR
AVGVST.ET.POP
AERE.CONLATO

Romae in domo Laelij Lalli

Q. CAECILIVS. Q. L. PAPIA
SIBI.ET.LIBERTIS.ET.LIBERTABVS.QVI
SVNT.COMMVNES.CVM
CAECILIA.Q.L.DIONYSIA.ET.POSTERIS
LIBERTORVM.ET.LIBERTARVM. EORVM
CAECILIA. Q. L. DIONYSIA
SIBI.ET.LIBERTIS.ET.LIBERTABVS.QVI
SVNT.COMMVNES.COM.Q.CAECILIO
Q.L.PAPIA.ET.POSTERIS.LIBERTORVM
ET.LIBERTARVM.EORVM

Neapoli

C . MARCIVS . C . F
PAPIA
SIBI.ET.SVIS.LIBERTIS
ET.LIBERTAE
HOC.MONVMENTVM
SIVE.SEPVLCHRVM.EST
H . N . S

TRIBVS . TAVR....

Tribum Taur.neque ego vnquam vidi, neque qua ratione interpretari posſit,niſi Tauria dicamus, ſcio. Vir tamen doctus,& fide plenus ſe hanc in antiquis tabulis marmoreis vidiſſe pro certo affirmauit

TRIBVS . VOT.....

Huius tribus in duabus omni ex parte abſolutis elegantiſsimiſque inſcriptionibus mentionem extare vidi ita

Romae apud G.Delphinium

L.NEVIVS . L.F.VOT
POLLIO
L.NEVIO.L.L
DIOMEDI

Romae ad S. Mariam in via lata

CN . SERGIO.CN.F.VOT
PRISCO . FILIO . SVO
PRAETORI
SACRIS.VOLCANI.EX.DD
AEDILI . ADLECTO

Placentiae in aede D. Paulli.

V . F
L . BETVCIVS . L . F
VOT . TENAX
L . BETVCIO . L . F
RVFO.PATRI
CINTVLLIAE . L . F
MAXIMAE.MATRI
C . BETVCIO . L . F
SALVIO.PATRVO
L . BETVCIO . L . F
AVO

Haec autem (si error fabrilis est, quod minime existimo) tam pro *Veturia* quam pro *Voltinia* interpretari possunt. Quamquam apud Sosipatrum *Voturios* pro *Veturios* aliquando dictum legimus. Ita vt *Veturia* dicẽdum sit. Quod si neque error fabrilis sit, neque *Veturia* legendum, quid plane dici posit ignoro, nisi *Votinia* vel *Votinia* interpretemur, quorum neutrum tamen placet

TRIBVS . AELIA

Postremam omnium Aeliam tribum, quae decem numerum expleret, suggessi, quod parum compertum habeam, an a gente antiqua Aelia nobili, quamquam plebeia, an ab Hadriano Imperatore, qui ex gente Aelia fuit, dicta sit, quemadmodũ Iulia, Flauia, & Vlpia; quae ab Augusto, Vespasiano, & Traiano nomen adeptae sunt. Huius tribus lapidẽ nullum adhuc vidi, sed

ſe vidiſſe vir quidam doctus & cui facile credo, mihi rettulit. Haec autem ſi omnia tribuum nomina ſunt a xxxv. diuerſa, facile ipſarum decem tribuũ bello Marſico additarum eſſe potuerunt. De quibus praeterea quid afferam, non habeo

TRIBVS. IVLIA

Tribum Iuliam ſcribit Dio libro xliiij. in Augusti honorem a ſenatu appellatam fuiſſe, vnam ex veteribus, non de nouo additam. Quae autem ea fuerit, incertũ. De hac tribu duas inſcriptiones extare vidi ita

Fani

Q. TITIENVS. Q. F
IVLIA. QVADRATVS

Inter Ariciam & Bouillas

D I S . M A N I B V S
Q. IVNIVS. Q. F. IVLIA
VALENS
MIL. L E G. V. A L A V D
V I X. A N N. X L I I X
D. XX. H. IIX. VIVVS
FECIT. SIBI. ET. SVIS
IN. FR. P. I IIII. IN. A. P. I III

TRIBVS. FLAVIA

Et haec tribus aut a Veſpaſiano, aut ab altero filiorũ Tito vel Domitiano nominata fuit: quandoquidem hi ex gente Flauia fuerunt. De qua tribu hanc vidi inſcriptionem Romae

C. VALERIVS. C. F
FLAVIA. SPECTATVS
SISICIA. M I L. COH
VIII. PR. 7. V O C O N I
M I L. A N N. VI. VIX
A N N. XXIIII. H. F. C

TRIBVS . VLPIA

Haec in Traiani Imp. memoriam denominata eſt, de qua antiquum epigramma ego aliquādo vidi,quod modo ad manus non eſt. Atque haec ſunt omnium tribuum nomina,quae ego vnquā extare in antiquis, tam librorum quam lapidū monumentis,didici. Quas ego hac ratione digeſsi,atque de iis ita diſputaui , vt probabiliter potius & diſputandi more diſſeruerim , quam ſic omnino fuiſſe mihi perſuadeam. Quae ego attuli,harum rerum ſtudioſi accurate examinabunt,ſi quod mihi propoſui,conſequutum me eſſe exiſtimabunt,non parum mihi in lucro tuliſſe videbor;ſin' autem,liberū erit cuique, quae de rebus adeo noſtra aetate,& forte antiquorum etiam obſcuris tractaui , ad ſuam ipſorum ſententiam , dum meliora & certiora afferant , omnino reuoluere,& ea diſtinctiora & illuſtriora reddere . quod enim potui praeſtiti , neque quicquā laboris quo omnia clariſsima facerē,reliqui

A tribubus comitia tributa fiunt,quemadmodum a curiis curiata,& centuriis centuriata. Ea erant auctore Gellio,quum ex regionibus,& locis, id eſt per tribus ſuffragium ferebatur. Erant enim tribus populi Romani partes diſtinctae locis in vrbe diuerſis & regionibus vndique circum vrbem per Italiam diſperſis. Ceterum de comitiis curiatis haud multo poſt,quū ad eorum primam inſtitutionem deueniam, diſputabo. Atque hactenus de tribubus Romanis

De Cenſu primo,& luſtro inſtituto

Poſt diſputationem de tribubus,quae de cenſu pollicitus ſum, nunc exponere rei ipſius ordo requirit.

Ser. itaque Tullius rex, poſt vrbanas ruſticaſque tribus inſtitutas, Tuſcorum exercitu fuſo, Romam (vt inquit Liuius) reuerſus, longe maximum pacis opus aggreſſus eſt: vt quemadmodum Numa diuini auctor iuris fuiſſet, ita Seruium conditorem omnis in ciuitate diſcriminis, ordinumque, quibus inter gradus dignitatis fortunaeque aliquid interlucet, poſteri fama ferrent. Cenſum enim inſtituit, rem ſaluberrimã tanto futuro imperio, ex quo belli paciſque munia non viritim, vt ante, ſed pro habitu pecuniarum fierent: nam claſſes, centuriaſque, & hunc ordinem ex cenſa deſcripſit, vel paci decorum, vel bello. Tum igitur ciues omnes bona ſua aeſtimare rex iuſsit, atque eorũ aeſtimationem iureiurando obſtrictos ad ſe deferre; praeterea patrem, nomina & aetatem vxorum, liberorum, libertorum, ſeruorumque profiteri, quaque vrbis in regione, aut quo ſuburbij pago habitarent, indicare; qui ſecus feciſſet, bona eius publicari, ipſum verberatum venire, & ciuitatem amittere voluit. Ex iis autẽ verbis, quae Dionyſij ſunt, colligimus: Ciues Romanos non vbi ad aetatem ferendis armis idoneam, hoc eſt ad annos XVII. peruenerant, vt quidam exiſtimarũt, ſed a quo primum die nati erant, cenſos fuiſſe. Quo in loco Dionyſius ipſe libertinos quoque & ſeruos vna cum ingenuis fuiſſe cenſos ſignificat. Quum autem, vt ex eodem liquet, ruſtici Romani cenſi fuiſſent, non eſt dubium, quin poſteaquam communicari ciuitas coepta eſt, municipia, & coloniae in cenſum recepta fuerint. De municipiis autem ita ſcribit Pedianus: *Conuenerat ex municipiis cuiuſcunque modi multitudo, aut propter comitia ſuffragiorum cauſſa, aut ludorum, aut vt cenſerentur.* Idem quoque ſignificant verba Ci-

ceronis in oratione pro Cluentio quum scribit: *Tabulas publicas Larini censorias corrupisse, decuriones vniuersi iudicarunt.* Certe enim de tabulis iis intelligit, in quas Censores quum ciuium Romanorum censum agerẽt, municipum nomina rettulerant. Coloni vero bello Punico secundo cẽseri coepti. Ita enim scribit Liuius libro XXIX. *Duodecim coloniarum, quod nunquam antea factum erat, deferentibus censoribus, censum acceperunt: vt quantum numero militum, quantum pecunia valerẽt, in publicis tabulis monumenta extarẽt.* Orbos autem & orbas, itemque viduas censu exclusas aliquando fuisse refert Liuius. Lib. enim III. Q. Fabio (inquit) T. Quinctio Cos. *censa sunt ciuium capita* CXXIII ∞ CCXIIII. *praeter orbos, orbasque.* Et libro LIX. ait: *Censa ciuium capita* CCCLXIII ∞ DXIII. *praeter orbos & viduas.* Nulla igitur (his exceptis) hominum conditio censu a Ser. Tullio exclusa fuit, vt ex Dionysio satis cõstat. Qui professione perfecta tabulas perlegit, quibus & ciuiũ numerum, & vniuscuiusque opes cognouit. Prout autem varius erat cuiusque census, ita etiam sex descripsit ciuium classes, quae in centurias dispartitae erant. Ita vt in primam ditissimum quẽque, in sextam tenuissimum cõiiceret. Ex his enim quorum maximus erat census, idest, qui cẽtum millia aeris eoue amplius possiderent, primam classem fecit octuaginta centuriarũ, quadraginta quidem seniorum, & totidem iuniorum. Erant autem seniores post annum aetatis XLV. iuniores autem a XVII. ad XLV. seniores ad vrbis custodiam vt praesto essent, iuuenes vt foris bella gererent. Arma his imperata, galea, clypeus, ocreae, lorica, omnia ex aere, haec vt tegumenta corporis essent, tela in hostem, hastaque, & gladius. Additae huic classi (vt Li-

uius ſcribit) duae fabrum centuriae, quae ſine armis ſtipendia facerent: datum munus vt machinas in bello ferrent. Has duas centurias, non primae, ſed ſecundae claſsi adiectas fuiſſe prodit Dionyſius, earumque vnã centurias ſeniorum, alteram vero iuniorum ſequi iuſſas. Secunda claſsis intra centum vſque ad quinque & ſeptuaginta millium cenſum viginti centuriarum inſtituta, decem ſeniorum & decem iuniorum, his arma imperata, ſcutum pro clypeo, & praeter loricam omnia eadem. Tertiae claſsis quinquaginta millium cenſum eſſe voluit, viginti quoque centuriarũ, ex quibus decem iuniorum, totidem ſeniorum. quibus nec de armis quicquam mutatum, praeter ocreas tantum, quas eis ademit. In quarta claſſe cenſus quinque & viginti millium, vt Liuius, vel xx. tantum milliũ, vt Dionyſius; totidem centuriae, eodemque diſcrimine aetatum factae; arma his immutata, nihil praeter haſtam & verutum datum. Quinta claſsis aucta, centuriae xxx. factae xv. ſeniorum, xv. iuniorum. xi. millibus haec claſsis cenſebatur. fundas lapideſque miſsiles hi ſecũ gerebant. In his, vt Liuius ſcribit, accenſi, tibicines, cornicineſque in tres centurias diſtributi. Dionyſius vero duas tibicinum tantum centurias factas fuiſſe refert, eaſque quartae claſsi adiunctas, quarum vna erat ſeniorum, altera iuniorum. Cenſus autem xi. millium minor, reliquam ciuium multitudinem habuit, quae erat maior ciuium multitudo, quam in vnam centuriam redegit militiae ac tributi immunem: & haec fuit ſexta claſsis. In hac autem centuria proletarij, & capite cenſi erant. Proletarij autem erant qui ∞ c. aſſes vel plus minus in cenſum deferebant,

qui ſoli in vrbe procreandae proli, & nulli alio videbantur vacare publico muneri, vnde a prole proletarij nuncupati. Capite cenſi vero tenuiores erāt, qui CCCLXXV. aſſes haberent in cenſum, qui quoniā pecunia non viderentur cenſi, capite ſuo cenſebantur, ciuiū numerum augentes: quibus non ideo vacatio a militia data, quod arma his quoque non cōmitti poſſent, ſed quia bellicos ſumptus facere nequirent. eis enim temporibus milites ſe de ſuo alebant. Proletarij longo tempore poſt militare coeperunt. Capite vero cenſis primus bello Iugurthino arma dedit C. Marius, vt ſcribunt Saluſtius, & Valerius Maximus. Ceterum Ser. Tullius ita pedeſtri exercitu ornato diſtributoque, equitum ex primoribus ciuitatis qui maximo cenſu eſſent, XII ſcripſit centurias. Sex item alias centurias, tribus a Romulo inſtitutis, ſub iiſdem quibus inauguratae erāt nominibus fecit, atque ad XVIII. numerum auxit, quas cum octuaginta primae claſsis centuriis coniunxit; eiſque ad equos emendos, dena millia aeris ex publico data, & quibus equos alerent, viduae attributae, quae bina millia aeris in annos ſingulos penderent. Ex qua diuiſione ſequitur vt decuriones, equites, ſenatores omnes in prima claſſe cenſerentur, quādoquidem neque decurio poterat eſſe qui centū millia non haberet, neque eques qui quadringenta ∞. neque ſenator qui octingenta millia. Summa autē centuriarum quae omnibus claſsibus continebatur, erat CXCIII. vel vt Liuius, CXCIIII. Qui vnam tibicinum, cornicinum, & accenſuam centuriam adiungit. Ex his octo & XC. erant primae claſsis, ſi numerentur centuriae XVIII. equitum, vel centum centuriae erūt primae claſsis, ſi duas fabrum addiderimus, quas Liuius primae

mae,Dionyſius vero ſecūdae claſsibus adiunxere.Populo ita diſtributo militū deſcriptionē per cēturiarū diuiſionē faciebat,ac tributū ex cenſu per eaſdem cēturias imperabat.Nam ſi quando ei opus eſſet militū decem millibus,aut viginti,diuiſa in centū nonaginta tres centurias ciuitate,per cēturias imperabatur quātum dare militū quemque oporteret.Tū inita ratione pecuniarum quae exercitu ducendo opus eſſet,populus in centum nonaginta tres cēturias diuidebatur, & quid quamque centuriam conferre oporteret, imperabat.Qua ratione fiebat,vt qui maximo cenſu erant; quum & pauciores eſſent,& in plures diuiſi centurias, ſaepius ac fere cōtinenter ferrent onus militiae, & de ſuis facultatibus plus in cōmune conferrent,atque,vt ait Liuius;*In dites a pauperibus inclinata onera.* Qui enim medio cenſu erant, quia plures erant,& in pauciores cēturias diſtributi,nec ita ſaepe militabāt, nec magno tributo grauabātur; qui vero infimo cenſu erant, omni onere immunes fuerunt. Atque illo quidē periculorum& impenſarū onere diuitibus impoſito,vt ne id grauiter ferrent, optimā rationē leniendae indignationis cōmētus eſt.Effecit enim vt hi vereReip.domini eſſent,& in pauperibus nulla propemodū vis eſſet, idque ita fecit,vt ſe excludi plebs non ſentiret. Fuit autē illa quā diuitibus dedit, dominatio in comitiis, quibus res maximae a populo ſciſcebātur.Nā ex veteri lege tria erant in populi poteſtate,magiſtratus omnes creare,leges cōdere,aut abrogare, bellū indicere, aut pacē facere. Haec vero a populo adhuc ita peragi ſolita erant, vt per curias diuiſum ſuffragium ferret: erantque tunc pauperes diuitibus ferendo ſuffragio pares.Quinetiam, quia multo pauciores erant diuites

pauperibus, ita ſiebat, vt vis ſuffragiorum eſſet penes pauperes. Quo a Ser. Tullio animaduerſo in diuites tranſtulit poteſtatẽ ſuffragiorũ;quando enim volebat vel magiſtratus creare,aut leges ferre, aut bellũ indicere,cẽturiata comitia pro curiatis vocabat, ac primũ quidem ad ſuffragiũ ineundũ vocabat centurias maximi cenſus,in quibus erant XVIII. cẽturiae equitum, & peditum XXC. Hac octo &nonaginta cẽturiae,quae reliquam multitudinẽ tribus centuriis ſuperabant, ſi conueniſſent, reliquas vincebant, omninoque quod ſtatuiſſent obtineri oportebat. At ſi omnes illae non conueniſſent,tunc vocabat ſecũdae claſsis XX.vel XXII. centurias. Quod ſi harum rurſus diuerſae fuiſſent ſententiae, vocabantur centuriae viginti claſsis tertiae, mox quartae XX.vel XXII.idque eouſque faciebat, donec XCVII.centuriae conuenirent. quod ſi vocata etiã quarta claſſe id nondum ita accidiſset, ſed ſuffragiorũ multitudine pares eſſent CXCII centuriarum ſententiae,tum vltimam centuriãſextae claſsis vocabat,quae cui parti ſe addidiſset,ea vincebat. Id quod raro aut nunquam vſu venit; fere enim a prima claſſe omnia tranſigebantur,raro ad quartam peruentum. Quinta vero claſsis,ac poſtrema nullius fere momenti erant. Atque illo quidem ordine inſtituendo, quo tantum auctoritatis dabatur ditioribus, vt pene exacti Reip. adminiſtratione pauperes viderentur, tantũ adhibuit calliditatis, vt plebi infimae fraus nõ appareret. Omnes enim ſe aequabiliter gerere remp.cenſebãt, quod viritim rogabãtur in ſuis ſinguli cẽturiis. At decipiebantur, partim quod vniuerſae centuriae vnum eſſet ſuffragiũ,ſiue plurimos,ſiue paucos ciues cõplecteretur;partim quod primae ſuffragiũ ferrẽt eae cẽturiae,

quae erant maximi census,quae & plures erant numero reliquis omnibus,&pauciores tamen homines singulae continebant. Erat vero & pars fraudis non minima in eo, quod capite censi quāquam longe plures essent,vnicū tantū suffragium omnes faciebāt, ac postremi vocabantur. Qua ratione efficiebatur, vt diuites quorū erant maximae in rep.impensae,qui que cōtinenter munera reipub.sustinerent, minus id grauate ferrent, propter eam quam obtinebāt in rebus maximis auctoritatem; quam cum iis nō communicari videbant,quibus in capessenda rep.non tantum oneris incumberet : pauperes contra, quibus oneris publici minimum imponebatur, aequo animo ferrent, se pro sua immunitate tributorum ac militiae inferiores ijs esse,in quos ista incūberēt. Haec ratio reip. gerendae per multas aetates a Romanis seruata est. Qua ratione autē posterioribus tēporis mutata fuerit, tribuū numero aucto,cēturiisque duplicatis alibi explicabo. Censu autē a rege Ser. Tullio perfecto,quē maturauerat metu legis de incēsis latae(nam vinculorū minis, mortisque edicto cauerat ne quis incensus remaneret)lustrū hac ratione primo condidit. Edixit vt omnes ciues Romani, equites, peditesque in suis quisque cēturiis, in cāpo Martio prima luce adessent: ibi instructū exercitum omnē sue,oue,& tauro,sacrificio facto lustrauit. quas hostias,quū eas prius circūduci ter circū exercitū iussisset,immolauit; idque cōditū lustrum appellatū, quia in censendo finis factus est. Id autē sacrificij genus Solitaurilia, & Suouetaurilia vocabāt. Primo autem lustro censa fuisse octuaginta ciuium millia tradūtur, quem numerū eorū tātum fuisse Q. Pictor scripsit,qui arma ferre poterant.

Dionyſius vero eos octuaginta quattuor millia fuiſſe prodit: idque ex tabulis cenſoriis ſe accepiſſe ſcribit. cum Dionyſio ſentit Eutropius. Quum vero inſtitutum fuerit, vt quinto quoque anno exacto cenſus fieret luſtrumue conderetur, hinc luſtrum pro quinquẽnali ſpatio ſumptum eſſe conſtat. Idque a luendo dictum ſcribit Varro lib. v. de lingua Latina, quod quinto quoque anno vectigalia & alia tributa per cenſores perſoluerentur: tametſi vltra quinquennij tempus vel bello, vel domeſticis diſcordiis, vel alio caſu ſaepe productum in ſeptem, decem, & aliquando ſeptemdecim annos fuiſſe luſtrum ex Faſtis conſtet. Magiſtratus autem huic muneri praefuit primum, qui ſummus in vrbe fuit, reges, eiectis regibus cõſules, deinde quũ conſules bellis impedirentur, cenſores, qui ab re nomen acceperunt. Cenſum autem in foro primũ, deinde Villa publica (locus is erat in campo Martio) fieri inſtitutum; luſtrum vero ſemper in cãpo Martio conditum. Haec autẽ ex Dionyſio, Liuio, Plinio, Saluſtio Valerio, Eutropio, Cenſorino, Sex. Põpeio, L. Floro, & ceteris, qui Ser. Tullij regis acta ſcripſerunt, decerpſi

De comitiis centuriatis

De comitiis autem centuriatis diſputaturus, quae praecipua populi Romani comitia erant, ante omnia quid comitiorum vocabulo ſignificetur, interpretãdũ eſt. Comitia a coeundo, vel potius, vt veteres dicebant, a comeundo dicta ſunt, quod populus coire his & in vnum locum conuenire ſoleret, a quo etiã verbo locus in foro Romano Comitium dicebatur, & conciones quaſi comitiones vocabantur. Erãt autem comitia, quũ generaliter verbũ accipitur, conuentus po-

puli totius,aut partis ad ferendum de aliqua re ſuffragium.Alio modo,& quum proprie vocabulũ accipitur,vniuerſi populi conuocatio ad aliquid ſuis ſuffragiis ſciſcendum.Nam ſi plebs tãtum,quae pars populi erat,a magiſtratu vocata fuiſſet,ea non proprie comitia dicebantur,ſed concilia: quod Gellius lib. xv cap. xxvii. ex Laelio Felice, Cicero ij. de legibus, & poſt reditum in ſenatu,docent.Quamquã Liuius hanc differentiam non agnouiſſe videatur, qui & ſaepe comitiorum & concilij nomine abſque vllo diſcrimine in eadem re vtitur,& concilium pro quauis populi congregatione vſurpat.Ceterae porro populi congregationes,& coetus, qui non ferendi ſuffragij cauſſa, ſed ludorum, aut cenſus fiebant,non comitia dicta.Non erant enim comitia niſi eſſent populi tales conuẽtus, qui indicti eſſent ad ferendam de aliqua re per ſuffragia ſententiam.Tria autem erant comitiorum genera, curiata a Romulo inſtituta, de quibus ſupra verba feci;centuriata a Ser. Tullio inuenta, de quibus nũc diſputare inſtitui;& tributa,de quibus poſt dicam. Calata enim comitia non faciebãt aliud genus comitiorum,ſed eiuſmodi erant vel curiata,vel cẽturiata,a calo verbo quod eſt conuoco dicta, vnde & Romae in Capitolio curia Calabra,in qua calata,hoc eſt conuocata plebe,pontifex dies pronuntiare ſolebat.Centuriata igitur comitia erant, quibus populus per claſſium centurias diuiſus ſuffragium ferebat, ita vt centuriatim ſuffragia colligerentur, & quod plures cẽturiae iuſsiſſent,id ratum haberetur.Ex his autem, quae ſupra ex Liuio & Dionyſio de Ser. Tullio diſſerui, quales,& a quo primum,& quo modo inſtitutae,ſuffragiumue ferrent eiuſmodi centuriae, vnde nomen

habuerunt centuriata comitia, facile intelligi potest. Tribus porro potissimū de caussis comitia centuriata haberi solebant. Vna erat creādorum magistratuū, altera legum ferendarum, tertia iudicij exercēdi caussa: quod etiam Cicero ij. de diuinatione docet. Quod quidem institutum reipublicae caussa est, vt comitiorū vel in iudiciis populi, vel in iure legum, vel in creādis magistratibus principes ciuitatis essent interpretes. His autem comitiis creabantur primo omnes maiores magistratus ordinarij, & extra ordinarij praeter dictatorem, qui noctu ab altero consulum, ex S. C. quotiescunq; opus esset dicebatur; magistrum equitum, qui a dictatore cooptabatur, & interregem, quē comitiorum habendorum causa, non nisi patriciū, & a patriciis prodi solitum Cicero, Asconius, & Liuius testātur. Erant autē maiores magistratus, qui comitiis centuriatis creabantur: cōsules, quod ex Cicerone, & T. Liuio manifestissimum est; praetores, vt ex omni Liuiana historia liquet; & postremo censores, vt A. Gellius lib. XIII. cap. xiiij. ex Messalla scribit. Qui Cōsules, censores, & praetores maiores magistratus vocat, eosque comitiis centuriatis aperte creatos refert. Dictatorem autem ab altero consulum creari mos erat, vt supra dixi, qui ex S. C. quem vellet ex omnium consularium numero dictatorem, quoties opus erat, dicebat. Illud tamen scitu dignum, aliquando populi iussu actum fuisse, vt consul non pro arbitrio, sed quē populus iussisset, dictatorem diceret, vt dictus est Q. Fuluius Flaccus a M. Marcello consule bello Punico secundo: ex quo etiam plebiscito a Q. Fuluio dictatore P. Licinius Crassus pontifex max. mag. eq. dictus est. Est etiam per absentiam consulum aliquando pro-

diĉtatore a populo creatus, quēadmodū de Q.Fabio Maximo teſtatur Liuius lib. xxij.Interrex autē quum ſine curuli magiſtratu reſp.eſſet, comitiorum cauſſa patricius a patriciis coeūtibus prodebatur: quam rem ſaepe Liuius cōmemorat.Illud quoque animaduertēdū,proconſules interdū centuriatis comitiis creatos, vt de P.Scipione Africano proconſule in Hiſpaniam miſſo tradit lib.xxvi. Liuius.Quamquam rationē hāc decernendarum prouinciarum nec perpetuam, nec ordinariam fuiſſe poſt oſtendam.Comitiis poſtremo centuriatis creabatur Rex ſacrorum, alias rex ſacrificulus,vt ex Laelio Felice docet Gellius lib.xxvij. cap. xv.Nam de quibus ſacerdotiis lex Domitia fuerit,ſupra demonſtraui. Comitiis etiam cēturiatis x.viri legum ſcribendarum,& tribuni militum conſulari poteſtate creati ſunt.Hi igitur ſunt omnes magiſtratus, quos centuriatis comitiis creatos fuiſſe inueni. Alteram porro comitiorum centuriatorum cauſſam fuiſſe dixi legum ferendarum. Leges autem hae fuerunt omnes, quae a magiſtratibus iiſdem promulgatae ſunt, qui vel maiores eſſent, vel comitiis centuriatis crearentur. Quare omnes fere leges a diĉtatoribus, conſulibus,& praetoribus auĉtoritate ſenatus latae, centuriatis comitiis latae ſunt,vt de bello indicendo, Valeriae de prouocatione,duodecim tabularum, Aemilia de cenſura,& ſimiles. Dixi autem fere ita faĉtitatum, quia id perpetuum non fuit, vt quas leges ferrent maiores magiſtratus,has cēturiatis comitij s ferrent. Nam aliquando leges curiatas a maioribus magiſtratibus,vt a cōſule in comitio latas legimus,vt fuit rogatio M.Piſonis conſulis ad populum de religione a P. Clodio cōtempta in comitio, auĉtore Cicerone,

lata. Bellũ postremo iisdẽ comitiis indici solitũ aperte ex omni Liuij historia intelligitur. Pax enim tributis comitiis, vt ostendam, fiebat. Tertia postremo comitiorum centuriatorum ratio fuit iudiciorum exercendorum caussa. Iudicia autem populi his comitiis habita, ad vnum tantum crimen capitale perduellionis spectabant. Nam reliqua iudicia, vel a triumuiris capitalibus, vel ab aedibus, vel a C. viris, vel a praetoribus, vel a quaestoribus ad id populo creatis, aut quaestoribus paricidij transigebantur. Vnum tantum perduellionis crimen ad iudicium populi pertinebat, quod centuriatis comitiis terminabatur. Erat autem crimen perduellionis, hostili animo se in remp. gerere: nam quos hostes appellamus, veteres perduelles vocabant. Hinc factum est, vt reus perduellionis diceretur, qui se quoque modo hostili animo in rempublicam esse declarasset, quasi diceres reũ hostilitatis. Discrimen autem erat inter id crimen, & crimen maiestatis, auctore Cicerone lib. iij. in Verrem. Nã maiestatis crimen erat duces hostium pecunia liberasse, aut priuatum hominem domi suae hostium duces seruasse incolumes, legionem solicitasse, seditionem in exercitu excitasse, magistratui pro suo imperio quicquam agenti restitisse, vt idem Cicero pro Cluentio & pro C. Cornelio ostendit, atque hoc crimen sũum praetorem habebat, qui de eo quaereret. Crimẽ vero perduellionis erat ciuem Romanum contra ius libertatis sibi legibus Porcia maxime & Sempronia concessae in crucem tollere, aut securi percutere, aut in latumias conijcere, aut verberare. Quũ enim lege Porcia cautum esset, ne ciuem Romanum virgis caedere, aut vllo seruili supplicio afficere liceret, lege

vero Sempronia, ne de capite ciuis Romani iniuſſu populi iudicaretur, quicunque contra ius ſuae libertatis ciuem Romanum, quaſi peregrinum tractaſſet, tanquam oppugnator libertatis Romanae reus perduellionis ad populum fiebat. Ius enim ciuitatis totũ erat penes populum, ideoque iudicio populi merito ſubiiciebatur, qui contra leges de iure ciuitatis ac libertatis populi quicquam fecerat. Itaque C. Rabirius perduellionis reus factus eſt, quod Saturninum tribunum plebis, quamuis ſeditioſum, & reip. perturbatorem, iniuſſu populi Romani occidiſſe diceretur. Qui magiſtratus, quod ad defenſionem libertatis populi inſtitutus fuerat, idcirco legibus ſacroſanctus eſſe iubebatur: quod nihil aliud erat, quam ſacrum caput eius eſſe qui tribuno plebis nocuiſſet, quod idem erat atque eum pro hoſte haberi. In hoc itaque crimine populus comitiis centuriatis iudicabat, vt ex oratione iij. in Verrem, & pro domo, & Valerio lib. vi. cap. v. liquet. Duumuiri aliquando qui de hoc crimine quaererẽt, creati ſunt, ſub regibus de Horatio perduellionis reo. Iudicia etiam perduellionis centuriatis comitiis agi ſolita refert lex xij. tabularum, quam Cicero lib. iij. de legibus ponit ita

PRIVILEGIA NE IRROGANTO

DE CAPITE CIVIS NISI PER MAXIMVM COMITIATVM,

OLLOSQVE QVOS CENSORES IN PARTIBVS POPVLI LOCASSINT, NE FERVNTO

Perduellionis autẽ iudiciũ capitale eſſe nemo ambigit. Quapropter P. Clodius, quũ reum perduellionis Ciceronem fecit, ob id iudicatus eſt non iure feciſſe, quod tributa habuit comitia de capite ciuis Romani, qui centuriata habere debuiſſet. Quod etiam Cicero lib. iij. de legibus refert

Commune autem erat omnibus centuriatis comitiis cuiusuis causa haberentur, eos non nisi a maioribus magistratibus haberi posse. Quum enim agendi cum populo ius cuiquam non esset praeterquam magistratui (nisi de sacris agendum esset) si quidem rogare quid populum, quod suffragiis suis quid iubeat, aut vetet, quod est cum populo agere, nemo absque imperio posset: minores sane magistratus, quorū erāt minora auspicia, quibusque minus erat imperij, ius habere nō poterant vocandi cēturiata comitia, quibus & auspiciis maioribus, & maximo imperio opus esset. Habere igitur centuriata comitia poterant consules, praetores, cēsores, dictatores, & interreges, quos omnes maiores magistratus fuisse liquet. Ac magistratuū maiorum, quos solos his comitiis creari dixi, comitia consules semper ac soli habebant, nisi aut res ad interregnum rediisset, aut absentibus consulibus senatui visum esset, dictatorem comitiorum caussa creandum esse: tunc enim consules ab interrege, aut dictatore creabantur. Praetorum comitia non nisi consules habere poterant: praetori enim neque consulum, neque praetorum comitia habere ius erat; vt ostendit Cicero lib. ix. ad Atticum. Censores quoque non nisi a consulibus creabantur, vt ex omni Liuiana historia liquet. Atque creandis magistratibus non nisi consules, dictatores, interrex comitia habere poterant. Legibus vero ferendis, aut iudiciorum caussa, ius erat cōsulibus, dictatori, & praetoribus tantum, vt ex omni Liuij historia didici; cēsores enim aut interregem, vel magistrum equitum comitia nunquam exercendi iudicij, aut legū ferendarū caussa habuisse, cōstat. Censores tamen ius habuisse populi vocādi ex lustri condē-

di ratione manifeſtum eſt. Legibus quoque inter arma ſilentibus L. Valerius Flaccus interrex de perpetua Sullae dictatura legem tulit, quam legem legum omnium iniquiſsimam, diſsimillimamque legis Cicero appellat. Ius etiam vocandi populi magiſtrum eq. habuiſſe indicant Pomponij verba quum ait. *Hoc fuiſſe dictatoribus magiſtros equitum, quod erant ſub regibus tribuni celerum.* At ex Dionyſio conſtat tribunum celerum ius agendi cum populo habuiſſe. Ex his igitur apparet, ex magiſtratib. quibus ius eſſet habendi centuriata comitia. Conſules enim tantum, dictatores, & interreges magiſtratibus creandis comitia habere ſolebant: cenſores vero, praetores, & magiſtri eq. minime. Legum autẽ, ac iudiciorum, conſules tantum, dictatores, & praetores: non interreges, cenſores, & magiſtri eq. Ius vero conuocandae concionis omnes habuiſſe conſtat. Ex his porro qui magiſtratus non eſſent, ſolos pontifices ius habuiſſe agendi cum populo inuenio, idque in comitiis centuriatis, tributis, & curiatis. In centuriatis quidem tantum in creatione regis ſacrificuli, qui centuriatis fieri ſolebat, in reliquis eorũdem comitiorum cauſsis nihil illis ius erat. His autem comitiis omnes quotquot adeſſe volebãt pleno iure ciues Romani, intereſſe poterant, id eſt, qui ius ſuffragij ferendi haberent, quibuſque ciuitas cum ſuffragio data fuiſſet: nam erant & ciues ſine ſuffragio; vel quod his datum a populo non eſſet quum ciues facti ſunt, vel quod eos cenſores ignominiae cauſſa ſuffragij latione priuaſſent, quos in Caeritum tabulas referri dicebant. Hi primi omnium municipes ciues Romani facti ſunt, ſine ſuffragij tamen iure, pro ſacris Romanis bello Gallico cuſtoditis, Aſconius: *Qui plebeius erat, in Caeritum tabulas re-*

ferebatur, & aerarius fiebat, ac per hoc non erat in albo centuriae ſuae, ad hoc vt ciuis eſſet, ſed tantummodo, vt pro capite ſuo tributi nomine aera penderet. Vide Gellium lib.xvi. cap.xii. Quum enim eſſent plura ciuium Romanorũ genera, quae variis iuribus & priuilegiis diſtincta eſſent, hi pleno iure ciues Romani erant, quibus ſuffragij ferendi ius datum fuerat, vel non ablatum: reliqua enim omnia quae habebant priuilegia, cum aliis ciuibus imperfecti iuris communia erant. Nó virgis caedi, vel ſecuri percuti legibus Porcia & Sempronia, cómmune etiã erat his qui ſine ſuffragio ciues eſſent. Militare in legione Romana, hereditatem ciuis Romani capere poſſe, teſtamentum iure Quiritium facere, iiſdem ciuibus communia erant. Ius connubiorum cum Latinis communicabant, & alia quaedam ſimilia. In comitiis ergo centuriatis ius ferendi ſuffragij habebãt omnes cum pleno iure ciues Romani. In quo numero ante legem Iuliam comprehendebantur omnes ciues Romani, qui in vrbe, agroue habitarent, atque in xxx. curias, xxxv. tribus, & ſex claſſes diſtributi eſſent. Item municipia aliquot quibus ciuitas cum ſuffragio data fuerat, vt Tuſculani, Lanuuini, Aricini, Nomentani, Pedani, Formiani, Fundani, & Arpinates. Et poſtremo coloniae aliquot ciuium Romanorum, quibus ciuitas cũ ſuffragio data fuerat, ciuiũque Romanorum ob id dictae, quum hae quae ſuffragium nó haberent, coloniae Latinae dicerentur. Duo enim coloniarum genera fuiſſe tradit in Piſonianam Aſconius, quaedam Latinae, & quaedam ciuium Romanorum, de quibus frequens apud Liuium mentio eſt. Poſt legem vero Iuliam Italia omnis, cui ea lege ciuitas cum ſuffragio data eſt, ius in comitiis hi-

ſce habere coepit. Atque ita coloniae omnes, municipia, & praefecturae, & alia Italiae oppida, vel ſociae ciuitates Romae ſuffragari coeperunt. In omnibus porro comitiis cẽturiatis erant diribitores, qui tabellas populo per centurias miniſtrabant: non enim eas populus domo ferebat, vt aperte tradit Cicero epiſtolarum lib. 1. ad Atticum. Diribitorum, qui a diribendis, hoc eſt diſtribuendis, tabellis dicebantur, meminit Cicero in Piſonem, & alibi ſaepe. Erant & rogatores; erant qui ciſtas deferebant, in quas tabellas ſuffragij populus coniiciebat. De quibus ſaepe Cicero. Itẽque cuſtodes, qui praeter id quod obſeruabant, ne quid fraudis committeretur in ſortitionibus & ſuffragiis dicendis, deſcribebant etiam cuiuſcunque centuriae educta e ciſta ſuffragia, vt appareret quae eſſet illius centuriae ſententia, quam ſententiam tũ per praecones magna voce pronuntiabant, & poſtremo quem omnes centuriae, vel tribus magiſtratum pronuntiaſſent, populo alta voce declarabant. De iis cuſtodibus, & praeconibus Cicero in Rullum, & alibi ſaepe, & Plutarchus in Catone meminerunt. Praecones etiam centurias & claſſes ad ferendum ſuffragium vocabãt. Erat vero & hoc praeterea cuſtodum munus, vt poſt lata ſuffragia in quibuſdam tabulis numerum ſententiarum punctis notarẽt, quod ex Cicerone in oratione poſt reditum in ſenatu liquet; ſingulorũ enim ſententiae puncta, vniuerſae centuriae ſuffragia vocabãtur. Iidem diribitores, rogatores, cuſtodes, & praecones in reliquis centuriatis comitiis legum vel iudiciorum erant. Hoc differt, quod in tabellis magiſtratuum notata erant nomina candidatorum. In iudiciis in altera Abſoluo, in altera *Condemno*, in altera *Non*

liquet. In legibus, *Vti rogas*; in altera, *Antiquetur.* Nūc de iis qui magiſtratus petebant, quos candidatos vocabant, dicam. Erant autem candidati qui magiſtratū aliquem petebāt, ſic dicti a toga candida, quam geſtabant, qui ſe magiſtratum petere profeſsi eſſent. Huius rei exemplorum omnes libri pleni ſunt. Cauſſam cur in toga candida magiſtratus ambientes apparerēt, refert Plutarchus in problematibus. Ex candidatis quidam petitionem ſuam biennio, quidam anno antequam inirent, inchoabant. Erant quoque petendis magiſtratibus praeſcripti, & certi quidam anni, ante quos magiſtratum nemo petere poterat, niſi legibus ſolueretur, de quibus ſatis dixi in commentariis Faſtorum in tractatu de conſulatu. Edictis vero comitiis, tum qui petere volebant, ſe profiteri candidatos oportebat: alioqui niſi intra legitimos dies ſe petere profeſsi eſſent, ratio eorum haberi comitiis non poterat. Petitionem tamen diu ante per amicos cādidati adornabant. Poſt edicta vero comitia concione ab aliquo magiſtratu impetrata populo ſe petere profitebantur: hoc eſt, quandam publicam voluntatis ſuae declarationem populo faciebant, de aliquo magiſtratu, ſi populus ita vellet, obtinendo: magiſtratus enim populi mera beneficia erant. Candida autem toga petitionis ſignum erat, vt a populo dignoſcerentur, qui ambirent magiſtratus. Quam diu enim retinebatur toga candida, tam diu perſtare in petitione; ea depoſita, & petendi voluntatem depoſuiſſe candidati cenſebantur. Quod ex hiſtoria Ciceroi ſcribae apud Valerium legitur. Ceterum non ſemper ratio habebatur eorum qui profeſsi eſſent, in qua re magiſtratuum & ſenatus cognitio locū habebat. Ne enim populus ma-

giſtratus alicui mandaret indigno, aut cõtra leges; publice intererat conſiderari candidatorũ cauſſas a magiſtratibus, & conſilio publico, quae deinde ad populum allegatae efficiebant, vt eorum tantum qui digni eſſent rationem comitiis habere vellet, ac ſaepe etiam contra populi ſtudia manifeſta, magiſtratus iudicio, aut ſenatus decreto excludebantur ſuffragiis populi nonnulli candidati, vt paſsim ex omni hiſtoria liquet. Ita vt omnes petere poſſent magiſtratus, ſi legitima aetate, nominaque populo publice profeſsi eſſent, ſi magiſtratus vel ſenatus eorum rationem haberi cenſuiſſent. Tum eorum nomen cõſul etiam recipiebat, id eſt populi ſuffragio permittebat, vt ex iis deſignaret quos vellet. Adeoque tum conſulem nomen candidatorum recipere oportebat, vt omnino ſuffragio populi excluſus eſſet is, cuius nomen non recepiſſet: ac ſi quem populus deſignaſſet, cuius nomen accipere nollet, nihil eo deſignando populus perficere poſſet, quando ei liberum eſſet populi concionem dimittere, quum vellet. Huius rei multa apud Liuium, & Valerium Maximum de M. Palicano exempla extãt. Poſt comitia edicta trinundinum expectari mos erat ante diem comitiorum, id eſt dies xxi. partim vt ad eã diem populus commode vndique conuenire poſſet, partim vt candidati populo frequentiori, & non modo vrbanae, ſed etiam ruſticanae multitudini ſupplicare poſſent. Cauſſae autem cur candidatorum ratio haberi non poterat multae erant, vt defectus aetatis, quia lex lata erat a L. Villio Annale trib. pleb. A. Poſtumio & C. Piſone cos. qua certi quidam anni conſtituti erant, ante quos non liceret magiſtratum capere. Item erat & lex Cornelia quae iubebat, vt or-

dinatim magiſtratus caperētur,id eſt primo quaeſtura, anno xxvii.deinde tribunatus plebis, anno xxx. poſt Aedilitas,anno xxxvii.poſt praetura, anno xxxix. & poſtremo conſulatus,anno xliii.& qui minores magiſtratus non obtinuiſſet, maiores adipiſci nō poſſet. Fuit & lex alia Cornelia,cuius cauſſa cādidatorum ratio haberi non poſſet,quae vetabat eundem magiſtratum bis intra decennium iniri poſſe. Erat & alia lex, qua vetabatur ne in magiſtratuū comitiis abſentium ratio haberetur, de qua Tranquillus in Caeſare. Poſtremo ſi qui turpi iudicio damnati eſſent, in perpetuum omni honore ac dignitate mulctati erāt,vt ſcribit Cicero pro Cluentio. Tum etiam ſi quis publico iudicio damnatus ,cuius poena exilium non eſſet, ſed ignominia tantum,mulctaue, ei magiſtratum petere non licebat. Item ambitus damnati ante legem Tuliā honoribus excluſi erant. Multae poſtremo fuerunt cauſſae quibus candidatorum ratio habere nō poſſet, quae paſsim in hiſtoriis leguntur. De ratione petendi candidatorum ita Cicero in libro de petitione conſulatus ad Q. fratrem ſcribit, vt nihil deſiderari poſsit. Haec tamen obſeruaui. Cādidatorum mos erat in forum cōuenire, vt populo & plebi etiam ruſticae ſupplicarent,ſingulorum quos obuios habebant manus prenſare,prehenſos dextra obuios ciues benigne orare;nundinis quibus ruſtici in vrbem conueniebant, in comitium venire,in colle hortulorum campo Martio imminenti conſiſtere, vt ab vniuerſis videri poſſent, ſecum alios adducere populo gratioſos, qui ſuo nomine etiam peterent. Nomenclatores ſeruos habebāt, qui eis ſingulorum nomina quos ſalutarēt,&obſecrarent,ſuggererent. Quidā etiā diuiſores habebant,per

quos

quos nũmos viritim per tribus &cẽturias diuiderent, quibus earundẽ suffragia emebant. Quod lex ambitus prohibebat. Quidã quo populo gratiosi fierẽt, cõgiaria, munera, epulũ, &alias largitiones publice populo praebebant. Eadẽ fere ratio est de comitiis cẽturiatis, quae legum ferendarum & iudiciorum caussa fiebant. Nisi quod legibus ferẽdis, antequam lex promulgaretur, recitari solebat a praeconibus suggerentibus scribis populo, vt ante sciret & intelligeret legẽ, quam suffragium ferret. In comitiis vero cẽturiatis iudiciorum caussa nisi accusator is esset qui comitia haberet, praeter eas personas quas omnibus cẽturiatis conuenire necesse erat, interuenire eũ primũ oportebat, qui diem perduellionis ad populum dixisset, tum vero defensorẽ qui pro reo diceret, postremo & ipsum reum sordidatum cũ amicis qui populo supplicarẽt, priusquã in suffragiũ mitteretur. Quod vero comitiis adesse has personas dixi, ita accipiẽdum est, nisi exilij caussa solum ante iudicij diem rei vertissent, quemadmodũ fecisse Camillũ, Corionalum, K. Quinctium, & Ciceronẽ ipsum in historiis legimus. Porro ante comitia centuriata edictũ praemitti necesse erat, vt ad quã diẽ conuenire populus deberet, multo ante intelligeret. Vnde fit vt in omni historia ita saepe reperiantur cõsules comitia edixisse. Illud vero dubium est, ita ne comitia edici solerent, vt praecones per vicos dimissi diem praedicerẽt, an quod magis credo, potius scriptũ esset, quod publice proponeretur, eodẽ modo quo praetorũ edicta. Sane scriptum in tabella proponi publice solitũ quo edicebatur quis dies comitiis centuriatis futurus esset, idque forma perpetua tradit Gellius lib. xiij. cap. xiiij. Et quoniã comitiis etiam adesse

ex agris homines oportebat, qui in vrbẽ fere non niſi nono quoq; die, ideſt nũdinis veniebãt, propterea edictũ illud per plures dies publice extare neceſſe erat, vt populo vniuerſo notũ eſſet. Vnde poſt edictũ promulgatũ ante comitiorũ diem trinum dinum interiici ſolebat etiã in magiſtratuũ comitiis: nam in reliquis ita fieri oportuiſſe, ſatis manifeſtũ eſt. Quod vero tantũ tempus interiici debere dixi, ita accipi debet, ſi modo nil accidiſſet quod impedimẽto eſſet, quo minus comitia ſuo tẽpore haberentur. Nã ſi res ad interregnũ rediiſſet, a ſecundo interrege comitia haberi poterãt, quorũ imperium non erat niſi quinque dierum. Hinc trinundino legẽ promulgare, erat legẽ quam quis ferre propoſuerat, tribus diebus nũdinarũ aduocata cõcione ita recitare, vt de ſingulis capitib. populus & doceretur, & doceri aliis adhibitis ſuaſoribus fieret: data etiã facultate, vt qui vellet, legẽ improbare diſſuadereque poſſet. Erant autẽ nundinae feriae ruſticorũ quibus in vrbẽ conueniebant negociis domeſticis prouiſuri, quẽadmodum nunc mercatus. Fiebãt autẽ nono quoque die, vnde etiã nomen habuerunt. Qui autem leges ferre volebant, ſolebãt ſibi vnum aliquẽ magna auctoritate praeditũ cõciliare, & adiungere: is auctor legis a Cicerone appellari ſolet. In iudiciis quoq; trinundini lex obſeruabatur. Quare ea lex cõmunis erat omnibus centuriatis comitiis. Eſt etiã illud obſeruatione dignũ in omnibus centuriatis comitiis ſenatus auctoritate opus fuiſſe, quod Dionyſius indicat libro nono. Quod in tributis non erat. Patres enim auctores fieri ſolebant, omnium quae centuriatis comitiis tranſigebantur. Haec porro comitia non niſi auſpicato haberi poterant. Auſpicia autem

captare, erat ex auibus ceteriſque auguralis diſciplinae ſignis,Iouis voluntatem interpretari. Hoc autem duobus praecipue modis fiebat,aut per exta hoſtiarũ, & hoc erat haruſpicum munus, aut ex auibus,quod augures facere ſolebãt,vt Cicero ſecundo de diuinatione,& ſecundo de legibus ſcribit. Auguralis vero diſciplina ex quattuor potiſsimum generibus cõſtabat. Ex auibus,ex caelo, ex terrenis quibuſdam animalib. & ex diris. Ex auibus ſigna obſeruabantur tripliciter ex volatu,ex occentu,ex tripudio. E caelo,quod ſeruare de caelo dicebatur, erat attentius circumſpiciẽdo obſeruare,num qua parte caeli aliquid ſe oſtenderet,vnde diuinationem accipere poſſet, vt fulgura, & tonitrua,vt Cicero ſecundo de diuinatione tradit. *Ioue enim tonante*(inquit)*aut fulgurante comitia populi haberi nefas.*De terrenis animalibus,ſcribit Plinius lib. octauo,cap.LVII. item,vt ex morbo Herculeo, alias comitiali.De dirisCicero primo de diuinatione:*Et enim dira,ſicut & cetera auſpicia,vt omnia, aut ſigna,non cauſas afferunt,cur quid eueniat,ſed nuntiant euentura niſi prouideris.*Ex his omnibus augures auſpicia captabãt, cuius diſciplinae, auctore Dionyſio, veteres Romani obſeruantiſsimi erant. Ante igitur comitia cẽturiata auſpicari mos erat, & quãquam nihil apparuiſſet,mala ſigna obnuntiando afferre,vel fauſta nũtiare,vt cõmitia haberi poſſent. Intra Pomeriũ autem auſpicari mos erat in arce,vel inPalatio,vbi locus erat quod a P. Victore auguratorium vocatur. Quod ſi quis vel non recte auguratus eſſet, & comitia habuiſſet, vbi id cognitum eſſet, tota illa actio vitioſa erat: hinc aliquoties magiſtratus ob eam cauſſam abdicaſſe legimus. Quod ſi quis comitia prohibere voluiſſet,is obnũtia-

bat. Obnuntiare autem, erat magiſtratui ſeruatum eſſe de caelo renuntiare, ideoque ne eo die, Ioue prohibente, comitia haberet vetare. Cautum autem legibus erat, vt obnuntiationi pareretur. Auſpicia autem penes magiſtratus erant, augures enim nihil pro officio agebāt niſi a magiſtratibus iuſsi eſſent. Id autē eſt quod ait Cicero : *Magiſtratus tantū habuiſſe ſpectionem auſpiciorū.* Auſpicia autem & maiora, & minora vocabantur: maiora erant conſulum, praetorum, cenſorū; minora reliquorū magiſtratuū. Praeter auſpicia, quae omnino a magiſtratibus ante eiuſmodi comitia ſeruāda erant, ſacra quoque quaedam legitima fieri, & hoſtiarū immolationes oportebat, de quibus Dionyſius lib. vij. Edicto itaque propoſito, reque in trinundinū ante promulgata, ſenatus auctoritate interueniente, ſacris factis, auſpiciis addicentibus, nullaque obnuntiatione, vel aliorū magiſtratuū interceſsione interiecta, quum centuriata comitia maior magiſtratus habere vellet, die ſuffragij populus in campo Martio conueniebat, vbi priuſquam in tribus & centurias diſtribueretur, concionem ad populum habebat, qua rogabat, vt id de quo ageretur iubere, aut vetare vellet: ac ſi magiſtratuum eſſent comitia, rogabat populū, vt ex iis candidatis quorum haberi rationē oporteret, quos tū omnes nominatim appellabat, crearet populus quos vellet cōſules, praetores, cēſoreſue, vel quos ipſe recitaſſet, vel quoſdā ex omnibus ciuibus, ſi modo ii eſſent, quorū ratio haberi ex legibus poſſet. Deinde in cēturias diſtributus initis comitiis ſuffragia ferre incipiebat. Comitia vero inchoata, multas ob cauſſas, vel impedita, vel renouata fuiſſe cōſtat, vt interceſsione, & vitio magiſtratuum. Tribunorum

autem plebis ſummum ius in interceſsionibus, erat, quod verbo vno ſolemni VETO continebatur. Si autē nulla cauſſa eſſet, qua comitia prohiberentur, poſtquam populum magiſtratus in ſuas centurias diſcedere iuſſerat ad ſuffragiū ferēdum, tū omnes qui aderant ciues quibus ſuffragij ius erat, diſcedebāt in ſuas quiſque centurias, vt quo ordine rogarētur, ſuffragiū dicerent. Tum centuria, quae prima ſorte exiiſſet, ea praerogatiua vocabatur, in qua tantum momēti erat, vt fere in quam partem inclinaſſet praerogatiua, eam reliquae centuriae ſequerentur. Primo autem voce ſuffragium ferre ſolebant, poſt legem vēro tabellariā, populus in mādādis magiſtratibus reliquiſque actionibus tabellis vtebatur, in quibus in iudiciis *Abſoluo, Condemno, Non liquet*, exaratum fuerat: in comitiis legum *Antiquo, Vti rogas*; in magiſtratibus tot diribebantur tabellae quot candidati, in quibus nomina cādidatorum ſcripta erant per primas litteras. Is igitur candidatus qui plura per ſingulas centurias pūcta tuliſſet, ſingillatim per praeconem nūtiabatur, qui plura centuriarum ſuffragia, magiſtratus itidem a praecone populo referebatur. Tabella vero accepta, tū ex vno ſeptorū (duo enim in cāpo Martio ſepta erant, in quibus comitia habebantur) per quoſdam ponticulos omnes tribus ſingillatim in aliud ſeptum ibant, atque in ciſtas quae in illis pontibus a rogatoribus tenebātur, tabellas mittebant. Locus autem in quo centuriae ad ſuffragium vocabātur, erat prope tribunal eius qui comitia habebat. Quum autem, vt dixi, maior pars cēturiarum aliquid ſciuiſſet, tum ea comitia rite habita dicebantur. Iſque (ſi magiſtratuum erant) qui plura ſuffragia tuliſſet, a praecone populo renuntiabatur,

vt ſatis ex Dionyſio ſupra vidimus. Primum autem renuntiari perhonorificũ erat. Locus, vt dixi, comitiorum centuriatorum erat campus Martius, in quo erãt duo ſepta, in quibus populus Romanus ſuffragium ferebat; de quibus apud Liuium & Tranquillum frequẽs mentio eſt. Ea autem intra pomerium haberi non poterant: habebantur autem in loco augurato, id eſt ab auguribus ad eam rem dicato, & conſecrato. Haec autem comitia non poterant, niſi diebus comitialibus haberi. Dierum enim anni, vt ex marmoreis faſtis, & Macrobio liquet, quidam erãt feſti, quidam profeſti, quidam interciſi. Feſti diis dicati ſunt: profeſti hominibus ad adminiſtrandãm rem priuatam, publicãque: interciſi deorum, hominumque communes. Feſtis inſunt ſacrificia, epulae, ludi, feriae. Profeſtis faſti, comitiales, comperendini, ſtati, praeliares. Interciſi in ſe, non in alia diuiduntur. Nam quum hoſtia caeditur, fari nefas eſt: inter caeſa, & porrecta fari licet rurſus, quum adoletur, non licet. Ex his verbis Macrobij liquet quoſdam dies fuiſſe comitiales, qui in Faſtis littera C. notabantur a Numa inſtituti, quibus ſolis cum populo agi fas eſſet; tempus quo conſules creabantur, varium fuit, vt etiam varius fuit dies quo inire magiſtratum ſolerent. Verum poſtquam in eundo conſulatui, dies ſtatus eſt Kal. Ianuarij, comitia conſularia haberi ſolebant menſe Iulio, vel Auguſto, vt ex Cicerone liquet. Paulo poſt conſularia, praetoria comitia habebantur. Cenſoria vero circa Kal. Iull. haberi ſolebãt, quod ex Ciceronis epiſt. ad Appium lib. iij. manifeſtum eſt, qui ſtatim, vt deſignati erant, inibant, nec tempus ſtatum Kal. Ianuarij expectabant, vt conſules, & praetores. Perdurarunt autem haec co-

comitia libera vſque ad C. Caeſaris dictaturam, quo tempore, vt ſcribit Tranquillus, *Comitia cũ populo partitus eſt, vt exceptis conſulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus vellet pronuntiarentur: pro altera parte quos ipſe dediſſet* & in Auguſto *Comitiorum quoque priſtinum ius reduxit, ac multiplici poena coercito ambitu.* Poſt Auguſti vero obitum omnino a Tiberio antiquata ſunt; quod his verbis docet Tacitus libro primo *Tum primum e campo comitia ad patres tranſlata ſunt. nam ad eam diem & ſi potiſsima principis arbitrio, quaedam tamen ſtudiis tribuum fiebant, neque populus adeptum ius queſtus eſt, niſi inani rumore.* Et Modeſtinus in lege vnica ad legem Iuliam de ambitu; *Haec lex*(inquit)*in vrbe hodie ceſſat, quia ad curam principis magiſtratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem.* Ex quibus verbis manifeſtum eſt, ſub Caeſare & Auguſto adhuc fuiſſe comitia, verum ſub Caeſare adeo non fuiſſe libera, ſub Auguſto vero paulo quidem liberiora, ſed tamen quae maxima ex parte principis arbitrio, non populi fauore, fierent. At poſt imperium a Tiberio initum adeo deſierunt fieri haec comitia, vt nunquam poſtea a ſequentibus imperatoribus populo reſtituta ſint, ſed primum penes ſenatum Tiberij inſtituto manſerunt, poſtea plane in principis poteſtate fuerunt, quemadmodum ex Plinij epiſtolis manifeſtum eſt. Atque hactenus de comitiis centuriatis

L. Tarquinius Superbus rex VII

Occiſo Seruio regnũ Romanũ vi inuaſit L. Tarquini⁹, qui a morum acerbitate Superbus cognominatus eſt.

Is primores patrum, quos Seruij rebus fauiſſe arbitrabatur, occidit. Volſcis bellum primus intulit, ex quorum manubiis tẽplum Ioui in Capitolio maximũ cõdidit, ferias Latinas primus inſtituit, cloacam maximã fecit, multaque praeterea bello paceque praeclara geſſit. Quae tamen omnia inaudita ſaeuitia, tyrannideque, qua multis annis vrbem oppreſsit, deformauit. Poſtremo vero quum impotenter ſe gerendo, omnes in odium ſuum adduxiſſet, nouiſsime propter expugnatam nocturna vi a Sexto eius filio Lucretiae pudicitiam, Bruti opera praecipue, regno cum vxore & filiis exactus eſt, quum annos XXV. regnaſſet, perpetuoque exilio cum omni prole ſua mulctatus eſt. Qui quum Tuſcorum & Latinorum ope ſaepe in regnum reſtitui fruſtra tentaſſet, demum Cumas conceſsit, vbi ſumma cum ignominia reliquum vitae tempus apud Ariſtodemum tyrannum trãſegit. Fuit igitur vrbs regum ſub imperio tantae reip. ortui & incremẽtis admodum neceſſario annos CCXLIIII. Quorũ aliquot iuſti, fortes, prudentes, rerum humanarum peritiſsimi, & publicae vtilitatis ſtudioſiſsimi, extiterunt; qui iis legibus inſtitutiſque Romanam remp. fundarunt, vt ab ijs primordiis ad certiſsimum exterarum omniũ gentium ac populorum bello paceque principatum eam peruenire non difficile fuerit. Sed quum aliqui eorum aut patricios, quorum ipſi e corpore erant, vehementius extuliſſent, plebemue depreſsiſſent; aliqui regnum per vim partum imperioſius quam decebat adminiſtraſſent, demum propter immoderatam quãdam eorum in ciues libidinem atque audaciam vrbe atque imperio deiecti ſunt, populuſque Romanus L. Bruto praecipue auctore libertatem adeptus eſt. De

cuius origine,cauſsis,incrementis , & ſtatu nunc diſſerere inſtitui ·

Libertas populi Romani

Haec eſt (vt inquit Florus) ſecunda populi Romani aetas,in qua liber viuere coepit,primaque reip.mutatio,qua Superbo rege exacto,libertateque parta , imperium duobus viris annuum mãdatum eſt, qui praetores primum,deinde iudices,poſtremo conſules appellati ſunt. Hi ſummus erant apud Romanos ordinarius magiſtratus,qui pulſis regibus ab interrege , ſiue vrbis praefecto Sp. Lucretio Tricipitino comitiis cẽturiatis,ex commentariis Ser. Tullij , pro rege creati ſunt. Hi fuerunt Brutus,& Collatinus. Quibus praeterquam quod annuum tantum imperium datum eſt, nihil aliud ex regia poteſtate immutatum:itaque omnia regum iura,lictores cum faſcibus,trabeã praetextam,ſellam curulem regiam,ceteraque regũ inſignia primi conſules habuere. Id tantum cautum eſt , ne ſi ambo faſces cum ſecuribus haberent , duplicatus terror,duoque reges pro vno facti viderentur , vt alter conſul faſces XII. ſecuribus alligatas , alter vero virgarum faſces tantum cum lictoribus haberet , idque alternatim ſingulis menſibus,donec annuum eorum imperium expleretur,facerent. Brutus priore menſe concedente collega faſces cum ſecuribus habuit. Hac igitur ratione quum duorum regum metũ ciuibus adueniſſent, poteſtatis inuidiam minuerunt. Duo autem conſules ideo creati ſunt,vt ſi vnus improbus eſſe maluiſſet, alter eandem habens poteſtatem, collegam coerceret. Placuit quoque ne imperium conſulare

lógius quam annuũ eſſet, ne propter magiſtratus diuturnitatem inſolentiores ſuperbioreſque eſſent, ſed ciuiles ſe ſemper redderent, qui ſe poſt annum ſcirẽt magiſtratu abituros. Penes primos vero cõſules poſt reges exactos, omnis regia poteſtas erat. Totius enim imperij ſumma per eos adminiſtrabatur: nam S.P.Q.R. per accenſos & praecones cogebant, exercitum parabant, ab eis prouocatio non erat, domini pacis bellique erant, inconſulto ſenatu vel populo in caput cuiuſcunque ciuis animaduertere poterant. Poſtremo penes eos (vt inquit Pomponius) ſummum ius vti eſſet, lege cautum eſt. Ceterum mortuo Bruto, ne per omnia regiam ſibi poteſtatem vendicarent, legibus a P. Valerio conſule, quo plebi gratificaretur, latis, quare etiam Poplicola appellatus eſt, conſulum auctoritas eo ipſo primo libertatis partae anno valde imminuta eſt, regiaeque poteſtati longe inferior facta. Inſtitutum enim Valeriis duabus legibus eſt; primum vt magiſtratum nemo caperet, niſi qui a populo imperiũ acciperet, ſi quis aliter feciſſet, capitali poena puniretur, qui eum occidiſſet, ei impune eſſet; deinde vt prouocatio a conſulibus ad populum eſſet, neue poſſent in caput ciuis Romani animaduertere iniuſſu populi, relicto eis tantum, vt coercere poſſent, & in vincula publica duci iuberent. In atrocibus vero caſibus maximiſquereip. periculis, vel neceſsitatibus, conſulibus aliquando ſummũ ius, & regia prorſus poteſtas ad tẽpus per ſenatum iis verbis concedebatur: *Vt conſules darent operam, ne quid reſp. detrimenti caperet.* Ea poteſtas more Romano magiſtratui maxima permittebatur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis ſocios atque ciues, domi militiaeque im-

perium atque iudicium ſummum habere ; aliter ſine populi iuſſu, nulli earum rerum conſulibus ius fuiſſe tradit Saluſtius. Hoc autem factũ fuiſſe conſtat Gracchanis & Saturni tribunorum plebis ſeditionibus, cõiuratione Catilinae, tertio Pompeij conſulatu, & nouiſsimo reip. contra Caeſarem anno. Multa praeterea de conſulibus, & omnibus fere Romanis dignitatibus quae praecipuae erant, diſſerui in commentariis Faſtorum: quae quamquam reipub. ciuitatiſque Romanae nobiliſsimae partes erant, hoc tamen loco serioſe denuo eas repetere nolui. quod ſi quem earum deſiderio teneri contigerit, is faſtos ipſos adire poterit, in quibus de iis fere omnibus abunde diſputaui. Hoc tamen loco quum ad libertatis initium deuenerim, illud agam, vt omnium Romanorum magiſtratuum breuẽ quendam indicem, vel epilogum ſuggeram, vt vno aſpectu quae ego in commentariis Faſtorum & alij diffuſe admodum tractauimus, intelligi poſsint: quum vero de iis ita diſputauerim, vt maiores tantum magiſtratus, vel digniores & notiores expoſuerim, reliquos vero paulo obſcuriores praeterierim, huic deinde magiſtratuum Romanorum epilogo breuem adiungam earum dignitatum interpretationem, quam in faſtorum commentariis non fecerim, atque ita omnia ſcite tradi poterunt, & abſque inani repetitione nihil non diſputatum tranſmitti.

NOMINA . OMNIVM
MAGISTRATVVM.POPVLI.ROMANI
AB . VRBE . CONDITA . VSQ. AD
CONSTANTINVM.IMPERATOREM
MAGISTRATVS . VRBANI
MAGISTRATVS.MAIORES.ORDINARI
REX

Quorũ primus fuit Romulus, nouiſsimus Tarquinius Superbus. Dionyſius, Liuius, Plutarchus, Pomponius. Ego in Faſtorum commentariis

Praefectus, vel *Tribunus celerum*

A Romulo inſtitutus, quorum primus Fabius Celer, nouiſsimus L. Brutus, qui primus Conſul creatus fuit. Dionyſius, Pomponius. Ego in Faſtorum commentariis

Conſules duo

Primum creati anno vrbis CCXLV

Dionyſius, Liuius, Plutarchus, Gellius, Meſſalla, & Pomponius. Ego in commentariis

Cenſores duo

Primum creati anno vrbis CCCXI

Dionyſius, Liuius, Pomponius, ſaepe Plutarchus. Ego in commentariis

Praetores XV

Hi primo fuerunt

Praetor vnus vrbanus

Creatus anno vrbis CCCXXCIIX

Liuius, Plutarchus, Pomponius. Post duo

Praetor vrbanus, &

Praetor peregrinus

Creati anno vrbis DXII

Liuius, & Pomponius. Post duobus aliis additis, quattuor facti, id est

Praetor vrbanus

Praetor peregrinus

Praetor Siciliae

Praetor Sardiniae, & Corsicae

Creati anno vrbis DXXVII

Liuius, & Pomponius, ac Solinus. Post duobus aliis additis sex facti, id est

Praetor vrbanus

Praetor peregrinus

Praetor Siciliae

Praetor Sardiniae, & Corsicae

Praetor Hispaniae citerioris

Praetor Hispaniae vlterioris

Creati anno vrbis DLVII

Liuius, & Pomponius. Post quaestionibus publicis inuentis, earumque numero a Sulla Felice dictatore aucto, duo praetores veteribus additi, eorumque numerus ad octo auctus, omnesque in vrbe an-

no praeturae retenti, post annum vero praeturae, pro praetoribus in prouincias missi. Fuerunt auté

I *Praetor urbanus*

II *Praetor peregrinus*

III *Praetor de maiestate*

IIII *Praetor de vi*

V *Praetor de repetundis* vel *de Peculatu*

VI *Praetor de crimine inter sicarios*

VII *Praetor de ambitu*

VIII *Praetor de veneficio*, vel *de falso*

Cicero saepe, Pomponius, Tacitus, & alij

IX *Praetor cerealis*

X *Praetor cerealis*

A Caesare dictatore additi. Tranquillus, Dio, Pomponius

XI *Praetor*

XII *Praetor*

Praetores alij duo ab Augusto additi. Tacitus, Tranquillus, Dio, Pomponius

XIII *Praetor*

XIV *Praetor*

Qui de fidei commisso ius dicerent, a Claudio Imp. additi

Quorum vnum detraxit Titus, restituit Nerua, qui inter fiscum & priuatos ius diceret. Pomponius

XV Praetor tutelaris

A Marco Imp. factus. Iulius Capitolinus

Imperatores Caesares Augusti

Quorũ primus Caesar Augustus. Dio, In cõmentariis

Donati tribunicia potestate

Tacitus, Tranquillus, Dio, In commentariis

Nobilissimi Caesares

vel

Principes iuuentutis

Tacitus, Dio. Ego in commentariis

Praefectus vrbis

Ab Augusto institutus. Tacitus, Dio, Tranquillus

MAGISTRATVS . MAIORES EXTRA . ORDINEM

Praefectus vrbis absente ordinario magistratu

A Romulo institutus, quorum primus Denter Romilius. Tacitus, Pomponius

Interrex

Post Romuli mortem factus. Dionysius, Liuius, Plutarchus, In commentariis

Dictator, &

Magister equitum

Primum creati anno vrbis CCLVI

Dionysius, Liuius, Plutarchus, Pomponius, In commentariis

X. viri legibus scribendis consulari potestate

In Commentariis
Creati anno vrbis CCCIII. Dionysius, Liuius, Pomponius

Tribuni militum consulari potestate

Primum tres, post quattuor, deinde sex. Creati anno vrbis CCCX. Dionysius, Liuius, Pomponius, In commentariis

III *Viri R. P. C*

Creati anno vrbis CCCIX. Dio, Appianus, Tranquillus, In commentariis

MAGISTRATVS. MINORES ORDINARII

Quaestores vrbani duo, alias *Quaestores aerarij*

Plutarchus, Pomponius, Tacitus. In commentariis. Creati, vel sub regibus, vel a primo cos. Poplicola Anno CCXLV

Tribuni plebis x

Hi primo duo fuerunt creati anno CCLXI. post V. postremo x. facti. Dionysius, Liuius, Pedianus, Pomponius. In commentariis

Aediles plebis II

Eodem anno quo primi tribuni plebis creati. Dionysius, Liuius, Pomponius. In commentariis

Aediles

Aediles plebis II

Creati anno CCCXXCIIX. Liuius, Pomponius. In commentariis

Aediles cereales

Creati a Caesare dictatore. Tranquillus, Pomponius. In commentariis

Curatores omnium tribuum

Varro libro quinto de lingua Latina

III. Viri capitales

Varro libro quarto, Cicero pro Cluet. de orat. Liuius libris XXV. & XXXIX. Tacitus libro V. Pomponius. Creati circa annum vrbis CDLXV. In commentariis

III. Viri nocturni

Liuius libro nono, Tacitus libro V

III. Viri valetudinis

Numus argenteus

III. Viri monetales A. A. A. F. F

Cicero ep. fam. libro sexto. Pomponius

IIII. Viri viarum curandarum

Dio, Pomponius, Vetustae inscriptiones. Ego libro primo

V. Viri cis & vls Tiberim

Liuius, Pomponius

X. Viri stlitibus iudicandis

Cicero saepe. In lapidibus

C. Viri litibus iudicandis

Pomponius. Festus

Praefecti aerari

Tacitus saepe, In lapidibus

Curatores operum publicorum

ab Augusto instituti. Tranquillus

Curatores aluei Tiberis, & cloacarum

ab Augusto creati. Tranquillus, Lapides

Curatores viarum singularum extra vrbem

Plutarchus in Gracchis, Cicero ad Atticum, Tacitus, Tranquillus. Ego supra libro primo

Praefectus praetorio

ab Augusto lectus. Tacitus, Tranquillus

Praefectus frumenti populo diuidendi

ab Augusto institutus. Tranquillus cap. xxxvi

Praefectus vigilum

Tacitus, Pomponius

Curatores regionum

Denuntiatores regionum

Magistri vicorum vrbis regionum XIIII

ab Augusto instituti. Tranquillus, Victor. Ego supra libro I

Aduocatus fisci

Iulius Capitolinus in Macrino

MAGISTRATVS . MINORES EXTRA . ORDINEM

II. Viri perduellionis

a Tullio Hoſtilio rege primum creati. Varro, Dionyſius, Cicero de oratore, Liuius libro I. & VI. In commentariis

Quaeſtores parricidij vel rerum capitalium

Pomponius. In commentariis

Praefectus annonae

Liuius ſaepe

V. Viri menſari

Primum creati anno vrbis CDII. Liuius libro ſexto

III. Viri menſari

Liuius libro vigeſimotertio

II. Viri nauales

Liuius libris IX. X. & XLI

III. Viri, qui conquirerent iuuenes idoneos ad arma ferenda, militeſque facerent

Liuius libro vigeſimoquinto

V. Viri turribus, muriſque reficiendis

Liuius libro vigeſimoquinto

x. Viri qui iudicant super sacramento, & libertate

Cicero

x. Viri distribuendorum donatiuorum

Liuius

III. *Viri legendi senatus*

III. *Viri recognoscendi turmas eq. Rom*

a Caesare Augusto excogitati. Trãquillus cap. xxxvi.

MAGISTRATVS.POPVLI.ROMANI. EXTRA. VRBEM. VEL PROVINCIALES

Pro consulibus

Cicero,Liuius. In commentariis

Pro praetoribus

Cicero,Liuius. In Commentariis

Legati proconsulum

Cicero,Liuius. In commentariis

Legati propraetorum

Cicero. In commentariis

Quaestores prouinciales xiix

In Commentariis

primum II. deinde sex, postremo XIIX. a Sulla facti. Tacitus

Pro quaestoribus

Cicero. In commentariis

Praefectus Aegypti

Dio, Tranquillus

Praefecti praefecturarum

Festus

Consulares quattuor, qui per Italiam ius dicerent

ab Hadriano imp. creati. Spartianus

Iuridici Italiae

a Marco creati. Capitolinus

III. Viri vel

v. Viri vel

vII. Viri vel

x. Viri

Coloniae deducendae. saepe Liuius

v. Viri vel

vII. Viri vel

xx. Viri

Agris dandis adtribuendis. Saepe Cicero, & alij

v. Viri vel

xv. Viri

Agrorum metiendorum, diuidendorumque. Liuius

III. Viri vel

v. Viri

ad inſpiciendos fines, liteſque dirimendas. Liuius libro tertio, & alibi

NOMINA . MINISTRORVM MAGISTRATVVM.P.R

Scribae

Cicero, Lapides

Accenſus vel Adcenſus

Varro libro quinto de lingua Latina

Praecones

Cicero in Verrem VII. in Rullum, pro Milone, Gellius libro XII cap. octauo

Lictores

Feſtus, Gellius

Viatores

Feſtus, Gellius

Carnifices

Tacitus, Plinius

Diribitores

Cicero pro Plancio, ad Q. Fratrem libro tertio, & ſecundo de natura deorum

Rogatores

Cicero poſt reditum in ſenatu, & ſecundo de diuinatione

Cuſtodes

Cicero ſecunda in Rullum

Nomenclatores

Lapides, Cicero pro Muraena

Diuiſores

Cicero ſecunda in Verrem, Aſconius, hi

Magiſtri curiarum

dicuntur a Plauto in Aulularia

COMMENTARIVS. IN EOS. MAGISTRATVS. QVOS. IN COMMENTARIIS. FASTORVM PRAETERII

PRAEFECTVS. VRBIS

PRAEFECTVS vrbis extraordinarius magiſtratus erat, qui creabatur quoties cõſules bellis ex vrbe auocabantur, ne reſpublica ſine magiſtratu eſſet. Hũc magiſtratum Romulum inſtituiſſe tradit Tacitus libro v. *Sed praecipua ex eo Piſoni gloria, quod praefectus vrbi recẽs, continuam poteſtatem, & inſolentia parendi grauiorẽ, mire temperauit. Nãque antea profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne vrbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac ſubitis mederetur. Feruntque a Romulo Dentrẽ Romulium, poſt a Tullo Hoſtilio Numam Marciũ, ab*

Superbo Tarquinio Sp. Lucretium impositos. Dein consules mandabant: duratque simulachrum quoties ob ferias Latinas praeficitur, qui consulare munus vsurpet. Ceterum Augustus bellis ciuilibus Cilnium Maecenatem equestris ordinis cunctis apud Romam atque Italiam praeposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumpsit e consularibus, qui coerceret seruitia, & quod ciuiũ audacia turbidum nisi vim metuat. Primus Messalla Coruinus eã potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercẽdi. Tum Taurus Statilius, quamquam prouecta aetate, egregie tolerauit. Dein Piso viginti per annos pariter probatus publico funere ex decreto senatus celebratus est. Ex iis Taciti verbis manifestum est praefectos vrbis illos veteres a Romulo institutos fuisse, atque non populo, sed a regibus vel consulibus creari solitos. Vnde etiã id colligi potest, multo magis obseruatum fuisse in adumbrato illo praefecto Latinarum feriarum caussa creato. Profectis enim vrbe consulibus, summum imperiũ erat penes praetorẽ vrbanũ, nisi quum ob Latinas ferias vrbe exibant singulis annis cõsules. Tum enim ad vsurpationẽ vetustatis, praefectus in vrbe relinquendus erat a consulibus, penes quem, non penes praetorem, imperium esset in vrbe, ne scilicet populus se religione obstrictũ putaret, si quid in Latinis feriis omissum esset, quod a veteribus vsurpatum fuisset. De hoc praefecto vrbi Latinarũ caussa scribit Gellius li. XIIII. cap. vltimo: *Praefectum vrbi Latinarum caussa relictum, senatum habere posse negat Mucius, quoniam ne senator quidẽ sit, neque ius habeat sententiae dicendae, quum ex ea aetate praefectus fiat quae non sit senatoria. M. autem Varro in iiij. epistolicarum quaestionum, & Atteius Capito in coniectaneorum CCLIX. ius esse praefecto habendi senatus dicũt. De-*

que ea re aſſenſum eſſe Capitonem Tuberoni contra ſententiã Mucij refert. Namque & tribunis (inquit) plebis ſenatus habendi ius erat, quamquam ſenatores non eſſent ante Atinium plebiſcitum. Sũt etiam Pomponij haec verba lege ij. de origine iuris: *Quoties autẽ proficiſcutur, vnus relinquitur, qui ius dicat, isque vocatur praefectus vrbis: qui praefectus ita olim conſtituebatur, poſtea vero Latinarum feriarum cauſſa introductus eſt, & quotannis obſeruatur.* Quandiu igitur non erant in vrbe praetores, quibus ſummum imperium eſſet per abſentiam ſummi magiſtratus, tã diu penes praefectos vrbis fuit poteſtas non modo vocãdi conſulendique ſenatum, ſed etiam agendi cum populo: Vnde fit, vt centuriata comitia habendi ius etiã eſſet praefecto vrbis, vt intelligi poteſt ex eo, quod ſcribit Liuius in fine libri primi: *Duo conſules inde comitiis centuriatis a praefecto vrbis, ex commentarijs Ser. Tulli, creati ſunt.* Eum tamen ante interregem factum fuiſſe, quam haec comitia haberet, refert Dionyſius. Verum poſt inſtitutam dictaturam ſubrogandis magiſtratibus dictator potius creabatur, ſi ad interregnum res non rediiſſet, quam vt ea comitia haberet praefectus. Quin tamen vel legibus ferẽdis, vel iudicio exercendo, praefectus vrbis ius haberet centuriatis comitiis agendi cum populo, negari non poteſt. At poſt introductum Romae praeturae magiſtratũ deſiit praefectus vrbis fieri, niſi quod Latinarum cauſſa profectis vrbe conſulibus relinquendus erat praefectus vrbis, idque (vt dixi) religionis cauſſa potius quã quod eo magiſtratu magnopere opus eſſet. Et quoniam feriis agi cum populo non licebat, idcirco planum eſt huic praefecto vrbis, cui imperium erat niſi tempore Latinarum, ius non fuiſſe agendi cum populo, tametſi

vocandi ſenatus (ſi quid interim accidiſſet cur extra ordinem vocandus videretur) ius habebat, vt ex Gellio vidimus. Reliquo vero anni tempore quamquam abeſſent conſules, nullus locus reliquus erat huic magiſtratui, ſed ſumma poteſtas erat penes praetorem vrbanum, vt tradit Cicero libro x. epiſt. fam. his verbis: *Placuit nobis vt ſtatim ad Cornutum praetorem vrbis litteras deferremus, qui quod conſules aberant, conſulare munus ſuſtinebat, more maiorum.* Haec autem quae dicit, intelligi debẽt de tempore, quo ciuitas libera fuit. Nam ſub imperatoribus iam inde ab Auguſto, vt tradit Tacitus libro v. coepit ordinaria & continua eſſe poteſtas praefecti vrbis. Et Tranquillus in Auguſto cap. xxxvi. ipſum ſcribit pleraque noua officia excogitaſſe, in queis praefecturam vrbis. De praefecto vrbis mentio eſt apud iuris conſultos in titulo de praefecto vrbis. Hic (vt dixi) ab Auguſto inſtitutus vſque ad noſtra ſaecula perdurat. Tametſi praeter hunc vrbis praefectum ordinarium & continuum, alius Latinarũ cauſſa praefectus vrbis creari ſoleret, vt apparet ex libris iiij. & v Cornelij Taciti; qui Latinarũ modo tẽpore conſulare munus obibat. De hoc praefecto vrbis frequentiſsima in omnibus lapidum & librorum monumentis mentio eſt.

DEO . HERCVLI
INVICTO
C . IVL . POMPONIVS
PVDENS
SEVERIANVS
V . C . PRAEF . VRBI

Item

HERCVLI . INVICTO
T.FLAVIVS. IVLIANVS
QVADRAT IANVS. V. C
PR.VRBI. XV. VIR.S.F
DONVM. DEDIT

Item

D . N . VALENTI
MAXIM . PRINCIPI
SEMPER . AVGVST
L.VOCONTIVS.VICASIVS.V.C
PRAEF. VRBI . ITER . PRAEF
LEG. VI. PRAEF . PR. PROV
GAL.PROC.XX.HER.EIVSDEM
I.S.C.D.N.M.Q.E.D.Q

De curatoribus tribuum

De curatoribus omnium tribuum sic scribit M Varro lib. v. de lingua Latina: *omnes Quirites pedites, armatos, priuatosque, curatores omnium tribuum, si quis pro se siue altero dari rationem volet, voca inlicium huc ad me.* Curatores tribuum erant, perinde ac in vicis vicorum magistri, qui tribuum commoda procurarent

De alijs quibusdam magistratibus

Multorum praeterea magistratuum mentio est tam in vetustis inscriptionibus, quam apud Tacitum, quos Romae post Augusti tempora creatos fuisse ab imperatoribus constat, vt procuratoris a rationibus, operum publicorum, Caesaris, xx. hereditatium;

praefecti alimentorum, frumenti, vehiculorum, curatorum annonae, tabulariorum publicorum, muneris publici, & multorum praeterea similium, quos, quia haud multum ad rem faciunt, praetereo

De aliquot magistratibus minoribus extra ordinem

Extraordinarios magistratus vrbanos, hoc est quibus etiam in vrbe imperium esset, multos ac diuersi generis in historiis passim inueni. Nam vt quaeque negocia occurrebant, quae extraordinariam curationem requirere videbantur, ita alij atque alij magistratus creabantur. In hoc genere erant praefecti annonae, qualem fuisse legimus L. Minucium apud Liuium lib. iiii. Pompeius quoque hunc magistratum gessit creatus eo anno, quo Cicero reuocatus est ab exilio, vt constat ex oratione pro domo. Hunc ordinarium Augustum fecisse tradit Tranquillus, qui eum curatorem frumenti populo diuidendi vocat, & in antiquis inscriptionibus curator, & praefectus annonae dicitur sic

CARPVS . AVG . LIB
PALLANTIANVS
ADIVTOR . CLAVDI
ATHENODORI . PRAEF
ANNONAE . FECIT . SIBI
ET . CLAVDIAE . CALE
CONIVGI . PIISSIMAE . ET
TI . CLAVDIO . ROMANO
VERNAE . ET . LIBERTIS
LIBERTABVS . POSTERISQVE
EOR

Item

M. . MAECIO . MEMMIO
FVRIO . BALBVRIO
CAECILIANO . PLACIDO.C. V
PRAEFECTO . ANNONAE
VRBIS . SACRAE . CVM
IVRE . GLADII

Item

T. FLAVIVS . INGENVVS
CVRATOR . ANNONAE
SVA . PECVNIA
COMPAR
SIBI. ET. POSTERISQVE
SVIS

Magiſtratus quoque extra ordinem fuerunt v. viri menſarij P. Valerio & C.Marcio II cos. creati, ad liberandum aere alieno populum, de quibus Liuius lib. VI. Item iij. viri menſarij alij, tempore ſecũdi belli Punici facti ſunt, de quibus idem Liuius libro xxiij: ita ſcribit. *Et Romae quoque propter penuriam argenti triumuiri menſarii rogatione Minutij trib. pl. facti ſunt*

In hoc genere erant & II. viri nauales, de quibus Liuius lib. IX. *Et duo imperia eo anno dari coepta per populum, vtraque ad rem militarem pertinentia, vnum, vt tribuni militum, &c. alterum, vt II. viros nauales claßis ornãdae reficiendaeque cauſſa idem populus iuberet. Lator huius plebiſciti fuit M. Decius tribunus plebis.* Hunc vero non fuiſſe ordinarium magiſtratum inde poteſt intelligi, quod Liuius lib. xl. & xli. quum rurſus huius magiſtratus meminit, certam cauſſam creationis aſsignat, nec ſimul creari facit cum ordinariis magiſtrati-

bus,ſed prout neceſsitas requirebat. Quum enim ita ſcribit: II.*viri nauales creati C. Matienus, & C. Lucretius*; verba antecedentia oſtendunt ſubito eos creatos, poſtquam nuntiatum eſſet a Liguribus obſideri L. Aemilium. At ſi ordinarius magiſtratus eſſet, non ita pro neceſsitate ſubito creatus fuiſſet, ſed iam ſuperiore anno cũ reliquis magiſtratibus ordinariis creatum oportuiſſet. Et libro XLI. Quia fecerat mentionem C.Furij II.viri naualis, propterea vt cauſſam huius magiſtratus redderet, ſtatim ſubiicit: *Aduerſus Illyriorum claſſem creati II. viri naualet erant, qui tuendam* XX.*nauibus mari ſuperiore Anconam velut cardinem haberent*. Quia vero illic duumuirum naualem appellat L. Cornelium Dolabellam, qui biennio ante in eo magiſtratu etiamnum erat, hinc profecto clarum argumentum haberi poteſt, non fuiſſe eum ordinarium magiſtratum, cuius imperium eſſet pluſquam annuũ.

His etiam addendi ſunt III. viri qui iuuenibus ad militiam conquirendis tempore ſecundi belli Punici creati ſunt, de quibus ſcribit Liuius lib. XXV. *Conſules quum aegre delectum conficerent, quod inopia iuniorum non facile in vtrumque, vt & nouae vrbanae legiones, & ſupplementum veteribus ſcriberetur, ſufficiebat: ſenatus abſiſtere eos incoepto vetuit, & III. viros binos creari iuſſit, alteros qui citra, alteros qui vltra quinquageſimum lapidem, in plateis, foriſque, & in conciliabulis, omnem copiam ingenuorum inſpicerent: & ſi qui roboris ſatis ad ferenda arma habere viderentur, etiam ſi non dum militari aetate eſſent, milites facerent*

Reperio etiam in horum numero fuiſſe V. viros muris turribuſque reficiendis creatos, de quibus Liuius libro XXV. Comitia deinde (inquit) a praetore vrbano

de senatus sententia, plebisque scito sunt habita, quibus creati sunt v. viri turribus murisque reficiendis

De x. viris qui iudicarent super sacramento & libertate, Cicero, de x. viris vero distribuendorum donatiuorum, Liuius: III. virorum legendi Senatus, & recognoscendi turmas equitum Romanorum, quotiescunque opus esset, Tranquillus in Augusto (vt dixi) mentionem faciunt. Fuit praeter hos, & iudex quaestionum, de quibus in antiqua inscriptione mentio est. Atque haec sunt magistratuum minorum extra ordinem nomina, quae adhuc ego extare viderim: qui omnes tributis comitiis, quotiescunque eos fieri opus esset, repub. stante, creabantur. Nam postea imperatorum beneficia, vt alia omnia, esse coeperunt

De III. viris nocturnis, & praef. vigilum

Paulus iureconsultus lege I. de officio praefecti vigilum digest. lib. primo, de III. viris nocturnis sic scribit: *Apud vetustiores incendiis arcendis, III. viri praeerant, qui ab eo, quod excubias agebant, etiam nocturni dicti sunt.* Et Liuius libro IX. vbi de Cn. Flauio loquitur, ita scribit: *Quem aliquando ante desiisse scriptum facere, arguit Macer Licinius tribunatu ante gesto, triumuiratibusque, nocturno altero, altero coloniae deducendae.* Et Tacitus: *Triumuiri nocturni, quod ad incendium in sacra via ortum tarde venerant, a tribuno plebis die dicta damnati sunt.* Ex quibus verbis apparet eum fuisse ordinarium magistratū, cuius esset annua potestas. Horum locum postea aliquot vigilum cohortes cum eorum praefecto ab Augusto institutae tenuerunt, quae prohibendis nocturnis incēdiis per vrbem excubabant. De praefecto vigilum meminit vetus haec inscriptio

PAVLLINAE . VALERIANAE
RARISSIMAE . SANCTISSIMAE
FEMINAE . PATRONAE . F
L . PAVLLINVS . VOLVSIVS
V . C. PRAEF . VIGIL . ROM

Item

LVNAE . AETER . SACR
PRO . SALVTE
IMP . CAES . L . SEPTIMI
SEV . PII . INVIC . PRIN
PONT . MAX . P . P
IVLIVS . BALBILLVS
ANVLLINVS
PRAEF . VIGIL . V. S. L. M

De III. *Viris Valetudinis*

Huius magiſtratus nulla apud veteres auctores, quod ſciam, mentio eſt, in antiquo vero argenteo nũmo ſic ſcriptum eſt: M'. ACILIVS . III. VIR. VALETV. Hi noſtra aetate peſtis cauſſa creari ſolẽt, atque Domini ſanitatis vocantur, quibus temporibus de morbo ſuſpectis, magna poteſtas concedi ſolet. Nummi vero verba ſic ego interpretor: *M'. Acilius* III. *vir Valetudinis tuendae*

De III. *Viris monetalibus A. A. A. F. F & III. Viris capitalibus*

Pomponius lege ij. de origine iuris: *Conſtituti ſunt eodem tempore & IIII. Viri qui curam Viarum agerent, & III. Viri monetales aeris, argenti, auri flatores, & III. Viri capitales, qui carceris cuſtodiã haberent, Vt quũ animaduerti oporteret*

oporteret, interuentu eorum fieret. De III. viris monetalibus, & capitalibus mẽtio eſt apud Ciceronem epiſt. fam. lib. vij. & in antiquis nummis, lapideiſque epigrammatibus ſic

L.ANNIO.FABIANO
III.VIRO.CAPITAL
·TRIB. LEG.II. AVG

Item

D.M
RELIQVIAE
CORPORIS.M
TARQVINII.CRISPI
FRONTONIS.C.L
III.VIRI.CAP

Item

TI. PLAVTIO. M. F. M. N
SILVANO. AELIANO
PONTIF. SODALI. AVGVSTALI
III.VIR.A.A.A.F.F.Q.TI.CAESARIS
LEG. LEG. V. IN. GERMANIA

De V. viris cis & vls Tiberim

Pomponius leg. ij de origine iuris: *Et quia* (inquit) *magiſtratibus veſpertinis temporibus in publicum eſſe inconueniens erat, quinque viri conſtituti ſunt cis Teberim & vls Tiberim, qui poſſent pro magiſtratibus fungi.* De iiſdem meminit Liuius.

Horum Cicero & Plinius in epiſtolis meminerunt. In lapidibus quoque, & iis praeſertim quos paſsim in hoc libro citaui, frequentiſsima mentio eſt. Admonet Quinctilianus verbum *ſtlitibus* idem ſignificare quod *ſuper lites*

C . MAESIO . C . F
PLACATIANO
X . VIRO . STLITIB . IVD
TRIB . MIL . LEG . I . ITALIC
Q . PROV . AFRIC
ALLECT . INTER . TRIBVN
AB . IMPERATORE
HADRIANO . ANTONINO
AVG . PIO
PRAETORI . PATRONO
D . D

item

P . STATIO . P . F
FAB . PAVLLO
POSTVMIO . IVNIORI
X . VIRO . STILIB . IVDIC
TRIB . MIL . LEG . VII
GEM . FELIC
VI . VIRO . EQVIT . ROMANOR
Q . PROVINC . AFRIC . TRIB . PLEB
PRAETOR . LEG . PR . PR
PONT . ET . BITHYN . PRO . COS
PROVINC . BAETICAE
TITVLO . VSVS
D . D

Pomponius, *Deinde* (inquit) *quum eſſet neceſſarius magiſtratus, qui haſtae praeeſſet, centumuiri litibus iudicandis conſtituti ſunt.* Et Feſtus: *Centumuiralia iudicia a centumuiris ſunt dicta: nam quum eſſent Romae xxxv. tribus, terni ex ſingulis tribubus ſunt electi ad iudicandum, qui centumuiri appellati ſunt: & licet quinque amplius, quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, centumuiri ſunt dicti.* De centumuiris primo de oratore meminit Cicero. Ad quorum munus intelligendum illud eſt animaduerſione dignũ: Iudicia omnia quae ad ciues Romanos pertinebãt, aut priuata, aut publica fuiſſe. Priuatis iudiciis praeerant duo praetores, vrbanus, qui inter ciues ius dicebat, & peregrinus, qui inter peregrinos. Si autem actio priuata huiuſmodi eſſet, vt de iure potius quam de facto quaerendum eſſet, praetor ad centumuiros ſuum velut conſilium remittebat; ſin de facto quaerendum eſſet, praetor iudices dabat; ſi nihil eſſet cur de iure aut facto quaerendũ eſſet, praetor ipſe decretum interponebat. Publicis quaeſtionibus, poſt inſtitutas quaeſtiones perpetuas, praeerant reliqui praetores quattuor

De quaeſtoribus, praefectis, & VIII. viris aerari Saturni.

Quaeſtorum, & praefectorum aerari ſaepiſsime mentio eſt apud Tacitum, & in vetuſtis epigrammatibus. Hi aerari populi Romani, quod in templo Saturni erat, cum VIII. viris curam habebãt, atque tabularũ relati & expẽſi cuſtodes erãt: de quibus in antiquis his

inſcriptionibus ita mentionem extare vidi

P . CORNELIO . LENTVLO
SCIPIONI. COS . PRAEFECTO
AERARI . LEGATO . &cet

item
L.CALPVRNIVS.PISO
M . SALVIVS
PR.AERARI &cet
item
C.POPILIO.C.F.QVIR. CARO
PEDONI . COS . VII . VIRO
EPVLON. PRAEF. AERARI
SATVRNI &c

item
T . PETIDIO . T . F
FABIA . CASSINO
VIII.VIRO.III.AERARI
&cet

item
M . PVBLICIO
M.F.FAB . SEXTIO
CALPVRNIANO
QVAESTOR.AERAR

Haec autem epigrammata idcirco hic mutila exaraui, quod ſupra ea integra deſcripſerim. Erant & curatores pecuniae publicae, item ſacrae pecuniae, quorum inſcriptiones ſupra attuli; quos municipales potius quam vrbanos fuiſſe crediderim

De aliquot officiis publicis ab Auguſto excogitatis

Tranquillus in Auguſto cap. xxxvii. *Quoque plures* (inquit)*partem adminiſtrandae reip. caperent, noua officia excogitauit, curam operũ publicorũ, viarum, & aquarum, aluei Tiberis, frumenti populo diuidendi, praefecturã vrbis, triumuiratum legendi ſenatus, & alterum recognoſcẽdi turmas equitum, quotieſcunque opus eſſet.* Hos quoque magiſtratus memorant hae vetuſtae inſcriptiones

C . PONTIO . C . F . FAB
PELIGNO . TRIB . MIL
LEG.X.GEM . Q . CVRAT
LOCORVM . PVBLIC
ITERVM. AEDILI . CVRVL
LEGATO.PRO.PR. ITERVM
EX.S.C.ET.EX . AVCTORI
TATE . CAESARIS . D . D

item

C.CALPETANVS . STATIVS
SEX.M E T R O R I V S
M . PERPENNA . LVRCO
T . SARTIVS . DECIANVS
CVRATORES.TABVLARIOR
PVBLICORVM . FAC . CVR

item

C.POPILLIO.C.F.QVIR
CARO.PEDONI
COS.VII.VIRO.EPVLON
CVRATORI. OPERVM
PVBLICOR. PRAEF
AERARI. SATVRNI
CVRATORI. VIARVM
&cet

item

C.CALPETANVS. RANTIVS
QVIRINALIS.VAL. CESTIVS
CVRATOR. RIPARVM. ET
ALVEI.TIBERIS.TERMINAVIT

item

TI.IVLIVS.FEROX.CVRATOR
ALVEI.ET.RIPARVM.TIBERIS
ET.CLOACARVM.VRBIS.TERMI
NAVIT.RIPAM.R.P.PROXIMO
CIPPO.P.CCCLXXXI.S

item

C.VIBIVS.C.F.RVFVS
SEX.SOTIDIVS. SEX.F
STRABO.LIBVSCID
C.CALPETANVS.C.F
STATIVS.RVFVS
M.CLAVDIVS.M.F.MARCELLVS
L. VISELLIVS. C. F. VARRO
CVRATOR. RIPARVM. ET
ALVEI.TIBERIS
EX. S. C. TERMIN

De praefecto praetorio

Eundem dignitatis gradú, quem apud reges tribuni celerũ, apud dictatores magiſtri equitum, habuerunt apud Imperatores praefecti praetorio: cuius munus ab Auguſto excogitatum, a Tiberio Caeſare ſtabilitũ eſt. Hi cohortibus praetorianis in vrbe ad corporis Romanorũ principum cuſtodiam ab Auguſto Caeſare inſtitutis praeerãt, atque ex equitibus Romanis legebantur: diu enim ſenatorem praefectum praetorio fieri non poſſe mos fuit. Poſtea quum ex praefectis praetorio imperatores quoq; creari coepti ſunt, quorum primus Macrinus fuit, necdũ ſenatoribus poſtea, ſed etiam cõſularibus ea dignitas patuit. Horum maxima auctoritas ſemper fuit, quippe qui valentiſsimis & fortiſsimis cohortibus praeerant. Legebantur autẽ ex mero principis arbitrio. Saepe etiam duo, interdũ tres praefectos praetorio vna creatos fuiſſe legi, idque pro principum voluntate: ſed frequentior vſus erat, vt vnus tantum eſſet praetorio praefectus. Perdurauit autem Romae hic magiſtratus vſque ad Cõſtantini imperium, in quo quum praetoriani pro Maxentio contra Conſtantinum ſtetiſſent, poſt victum & occiſum tyrannum, caſtro praetorio diruto a Conſtantino, cohortes praetorianae exauctoratae ſunt, atque ita praefectorum praetorio dignitas hac ratione ſublata eſt. In quorum locum quum ipſe imperator nouam quandam orbis Romani diuiſionẽ commentus eſſet, vt eum in quattuor praecipuas partes, ſiue dioeceſes diuideret, quattuor quoque praecipuos viros creauit, qui ſingulis praeeſſent. Quorum vnus praefectꝰ praetorio Galliarũ dicebatur: is Galliis Hiſpaniae, Britãniae, & Germaniae praeerat. Alter praefe-

ctus praetorio Italiae, cuius adminiſtrationi & Africa addita erat. Tertius porro praefectus praetorio Illyrici fuit, cui Graecia omnis, Thracia, Noricũ, Pannoniae, Moeſia, Dalmatia, & reliquae eius tractatus prouinciae adiudicatae. Quartus vero praefectus praetorio orientis erat: is Oriẽtem, id eſt omnes trãſmarinas prouincias, ſuprema poteſtate regebat. ita Zoſimus. De vtriſque praefectis praetorio tam ante, quam poſt Conſtantini imperium mentio eſt in vetuſtis his inſcriptionibus

L . FVRIO . L . F
PAL. VICTORI
PRAEF . PRAET
IMPERAT . OMNIVM
& cet

item

SEX. PETRONIO. PROBO . V . C
ANICIANAE. DOMVS. CVLMINI
PROCONSVLI . AFRICAE
PRAEFECTO . PRAETORIO
QVATER . ITALIAE . ILLYRICI
AFRICAE . GALLIARVM
CONSVLI . ORDINARIO
PATRI . CONSVLVM
& cet

De aduocato fiſci

Hunc Hadrianus imperator inſtituit (ni fallor) de quo Capitolinus in Macrino,& vetus haec inſcriptio meminerunt

Q.HORTENSIO
Q. F.COL
FAVSTINO
ADVOCATO.FIS
CI. PRAEF.FABR
&cet.

De magiſtratibus populi Romani prouincialibus

Prouinciales dicuntur omnes magiſtratus, quibus erat imperium curatioue extra vrbem tantum; in hoc numero erant proconſules,propraetores,legati proconſulum,& propraetorum,quaeſtores prouinciales, & pro quaeſtoribus cum iure praetorio: de quibus in Faſtorum commentariis abunde ſcripſi; item praefectus Aegypti,iuridicus Alexandriae,praefecti praefecturarum,conſulares,& iuridici Italiae,cenſitores ciuium Romanorum colonorum, item III.V.VII.X. viri coloniae deducendae,V.VII.XX. viri agris dandis adtribuendis,item V. & XV. viri agris metiendis diuidēdiſque; & poſtremo III. vel V. viri ad inſpiciendos fines,liteſque dirimendas, de quibus nūc breuiſsime verba faciam;nam magiſtratus extra vrbem militares: vt legatos conſulares,vel propraetoribus,prouinciarū Caeſaris, procuratores prouinciarum Auguſti, legatos conſulares legionū,praefectos caſtrorū, tribunos militum,praefectos fabrum,praefectos alarū,du-

cennarios, centuriones, cornicularios, teſſerarios, & alia eiuſmodi militaria munera tertio libro deſcribam

De praefecto Aegypti

Antonio & Cleopatra victis, quum Auguſtus Caeſar Aegyptum in prouinciae formam redegiſſet, eam equitibus Romanis adminiſtrandam reliquit, veritus ne ſi violentiores ſenatores praeſides nacta eſſet, occaſionem rerum nouandarum afferret: primus igitur qui ei praefuit praefecti ſub nomine Cornelius Gallus fuit, a quo deinceps omnes qui ei prouinciae praefuerunt, praefecti nomine appellati ſunt. Is etiam Aegypti iuridicus appellabatur. De vtriſque mentio eſt in hiſce vetuſtis inſcriptionibus

PRO . SALVTE
TI.CLAVDI.CAESARIS
AVG . GERMANICI
EX.VOTO.SVSCEPTO .
D.IVLIVS.SEX.F.COR
POSTVMVS
PRAEF . AEGYPTI
EX . AVRI. P . XVI .

item

L . BAEBIVS. L.F
GAL . IVNIANVS
IVRIDICVS.AEGYPTI

De praefectis praefecturarum

Sex.Pompeius:*Praefecturae* (inquit) *hae appellantur in Italia,in quibus & ius dicebatur,& nundinae agebãtur,& erat quaedam earũ reſpublica, neque tamẽ magiſtratus ſuos habebant:in quas legibus praefecti mittebantur quotannis , qui ius dicerent.quarum genera fuere duo, alterum,in quas ſolebant ire praefecti populi ſuffragio creati , vt in haec oppida,Capuam,Cumas,Caſilinum,Vulturnum,Linternum,Puteolos,Acerras,Feſulas,Atellam,Calatiam: alterũ, in quas praetor vrbanus quotannis praefectos mittebat,vt Fundos , Formias,Caere,Venafrum,Alliſas,Priuernum,Anagniam, Fruſinonem,Reate,Saturniam,Nurſiam,Arpinum, aliaque complura,&c.*

De conſularibus Italiae

De quattuor conſularibus,qui per Italiam ius dicerent,ab Hadriano inſtitutis Appianus libro I. bellorũ ciuilium , & Iulius Capitolinus in Marco:de Iuridicis vero Italiae idem Capitolinus in Pio mentionem faciunt,de quibus latius tertio libro diſputabo

De III.V.VII.X.XV.& XX. viris,aut quotquot omnino creari placuerat,coloniarum deducendarũ, agris dandis,adtribuendis,metiendiſque,ad inſpiciẽdos fines, liteſque dirimendas,tam frequens in omnibus hiſtoriis mentio eſt,vt de iis aliquid ſcribere ſuperuacaneũ eſſe arbitror,quũ omnia quae de iis dici poſſent,aperta ſint & manifeſta. De dignitatibus vero & officiis extra vrbem militaribus tertio libro diſputabo, vbi legiones populi Romani deſcribam

esse administrãtibus proximum, dicti quod ad necessarias res saepius accirentur, veluti accersiti. Sex. vero Pompeius: *Accensi* (inquit) *dicebantur, qui in locum mortuorum militum subrogabantur, & ad censum adücebantur.* Idem lib. I. *Adscriptitij veluti quidam scripti dicebãtur, qui supplendis legionibus adscribebantur: hos & accensos dicebant.* Sed Varro rectius, qui docet accensos administratores fuisse magistratuum ab acciẽdo dictos, id est vocando: nam accensus instar praeconis acciebat iussu consulis Quirites ad concionem. Plinius libro VII. *Adiectus est & meridies accenso consulum id pronuntiante.* Erant singulis praesidibus prouinciarũ accensi, quod munus nemini nisi libertis deferebatur, vt scribit Cicero ad Q. Fratrem. Asconius autem sic: *Accensus est nomen ordinis & promotionis in militia, & nunc dicitur princeps, vel commentariensis, aut cornicularius.* De accensibus mentio est in vetustis epigrammatibus sic

SECVRITATI
COGNATIONIS.SVAE
FORTVNATVS.AVG.L
VERNA . PATRONIS
AB . EPISTVLIS
ACCENSVS . PATRON
DIVO.AVG.VESPASIANO
LICTOR . CVRIAT
VIAT.HONOR.DEC.COS.ET.PR
ET . SIBI . ET
EPAPHRODITO.AVG.L
AB.EPISTVLIS.FRATRI.SVO

item

L.VARRONIO.L.F
PAL . CAPITONI
SCRIBAE.AEDILIC
ACCENSO.VELATO
II. VIRO.QVINQVENN
CVRATORI.VIARVM
PATRONO.COLONIAE
ORDO. REGALIVM
QVORVM.HONORE
CONTENTVS.SVA.PECVN
POSVIT. L.D.D.D

item

T.TETTIENVS.FELIXAVGVSTALIS
SCRIBA. LIBROR. A.EDIL. CVRVL
VIATOR. AEDIL.PLEBIS.ACCENSVS
CONSVLI. HS. L. M. N. LEGAVIT
AD.EXORNANDAM.AEDEM.POMONIS
EX.QVA.SVMMA.FACTVM.EST.FASTIGIVM
INAVRATVM. PODIVM. PAVIMENTA
MARMOREA. OPVS. TECTORIVM

De praeconibus

Praecones quoque inter magiſtratuũ miniſtros erãt. Hi in iudiciis erant, ſenatuſconſulta praedicabant, poſteaquam decreta erant, iudices, candidatos, tribuum & curiarum ſuffragia ſuis nominibus appellabãt, ſcribis ſubiicientibus edicta populo pronuntiabant, litteras in ſenatu, & ad populum publice legebant, bona quae proſcribebantur publicae auctioni proponebant, ac proclamabant, & pretia (vt inquit Cicero)

conficiebant. De his Plautus in Poenulo: *Exurge praeco, fac populo audientiam.* Praeconum tam apud omnes auctores, & praeſertim Ciceronem, quam in antiquis inſcriptionibus frequens mentio eſt

C. MATIENI. C. F. OVF
OVICVLAE
ANNORVM XXVII
PRAECO. IDEM. DISSIGNATOR

De lictoribus, & viatoribus

Lictores miniſtri erant regum primo, deinde conſulum, proconſulum, praetorum, & propraetorum, & Dictatorum; ſed Dictatoris & cõſulis duodeni lictores erant, ceterorum ſeni tãtum. Hi virgarum faſciculos cũ ſecuribus ligatos portabãt, magiſtratibus praeibant, ac quoties iuſſi erant, faſciculos virgarum ſoluentes, primo virgis caedebant damnatum, mox ſecuri feriebant. Liuius: *Miſſique lictores ad ſumendum ſupplicium, nudatos virgis caedunt, ſecurique feriunt.* Hos primus inſtituit Romulus, vt Liuius & Plutarchus auctores ſunt. Dicti autem lictores ſunt a ligando, eo quod magiſtratus populi Romani priuſquam quempiã verberari iuſsiſſet, manus a miniſtris illi iubebat ligari. Viatores porro dicebantur, qui magiſtratibus parebant eo quod plerumque euocabantur ex agris homines ad magiſtratus, & frequens eorum ab agris ad vrbem via erat. Columella in praefatione libri primi: *Illis temporibus proceres in agris morabantur, & quum conſilium publicum deſiderabatur, a villis arceſſebantur in ſenatum: ex quo qui eos arceſſebant, viatores nomina-*

ti ſunt. Poſtea viatorum nomen ad tribunorum & aedilium, plebis miniſtros tranſlatum eſt, qui illorũ iuſſu quemlibet praehendebant: nam conſulum (vt dixi) pro conſulum, praetorum miniſtri lictores dicebantur. Liuius libro II. ab vrbe condita: *Ardens itaque ira tribunus viatorem mittit ad conſulem, conſul lictorem ad tribunum.* Gellius libro XIII. ca. XII. ex li. XXI. rerũ humanarũ Varronis; *In magiſtratu* (inquit) *habent alij vocationẽ, alij praehenſionem, alij neutrum. Vocationem, vt conſules, & alij qui habent imperium; praehenſionem, vt tribuni plebis, & alij qui habent viatorem: neque praehenſionem, neque vocationẽ, vt quaeſtores & ceteri, qui neque lictorem habẽt, neque viatorem.* Hi omnes vt ſcribae, accẽſi, praecones, lictores, viatores, vno nomine apparitores vocabãtur ſiue ſtatores, quod apparerent & praeſto eſſent ad obſequiũ magiſtratuum: confundi tamen omnia haec nomina ex his antiquis inſcriptionibus animaduerti

T . STABERIVS . EPIGONVS
V I A T O R. CONSVLARIS
S I B I . E T . S V I S. ITEM
LIBERTABVS.POSTERISQVE.EORVM
VIXIT . ANNIS . LXXXII
MENS.II.DIEBVS.XX

item

M . S V T O R I V S . M . L
PAMPHILVS
L I C T O R . CVRIATVS
QVI . S A C R I S. PVBLICIS
P. R. QVIRITIVM
VIATOR.QVI.COS.ET. P R
APPARET
DECVRIO COLLEGI.FABRVM
FERRARIVM

item
M.SVTORIVS . M. L
BARNAES
CONLIB.FAMPHILI
VIATOR.QVI.COS
ET . TR . APPARET

item
T . S T A B E R I O
SECVNDO . COACTORI
ARGENTARIO
VIATOR . CONSVLARI
ET.PRAET . SIBI . ET
CLAVDIAE.STRATONICAE
VXORI

item
Q.LVCRETIO . Q.L . GEMELLO
VIATORI.QVAESTOR.AB.AERAR
Q.LVCRETIVS.Q . L : CHRESTVS
VIATOR . QVAESTOR . AB.AERAR
PATRONO.FECIT

item
M.SERVILIVS.M.L . RVFVS
LICTOR.SE. VIVO . FECIT
SIBI.ET.PETIAE.C.L.PRIMAE
VXORI

item
D . M
TI . C L A V D I O
O N E S I M O
VIATORI
COLLEGI . MAGNI
CLAVDIA . ZMIRNA
COIVX

item

DEO.SOLI.MITHRAE
C.IVNIVS. C.F.TROM
NENINIANVS
VIR.CLAR
VIATOR.QVAESTOR

item

D . M
M. ANTONIVS
HEVTVCAS
ANTONIO . FOR
TVNATO . STA
TORI . AVGVSTO
RVM . ALVMNO
BENEMERENTI
FECIT

item

M . COELIO
DIONYSIO . LICTORI
PATRI. OPTIMO
C.COELIVS.SECVNDVS

item

D . M

L.POMPEIO . AVG . LIB
FORTVNATO
NOMENCLATORI
ACCENSVI . LICTORI
AVG. III . DECVRIAR
POMPEIA . PIA
VXOR . VIRO
KARISSIMO . FECIT

item

M . VALERIVS

ACHILLEVS . LI
CTOR . PROXIMVS
LAVRENS . LAVINAS
AGENS . ANNVM . AETA
TIS . LXV . VIVVS . MIHI
COMPARAVI . ET . POSVI

Carnificis mẽtionem facit Tacitus lib. v. vbi suppliciũ Seiani filiorũque enarrat, itẽ Plinius in epistolis in describenda poena virginis Vestalis maximae Corneliae Diribitorũ, rogatorum, custodum, nomenclatorum, & diuisorum, qui potius priuatorum quam magistratuum ministri erant, supra mentionem feci, quum de comitiis centuriatis verba feci. De quibus Cicero in oratione post reditum in senatu ita scribit: *Quando illa dignitate rogatores, diribitores, custodesque vidistis?* Cicero pro Murena: *Quid quod habes nomenclatorem? In eo quidem fallis, & decipis.* Et oratione

ſecunda in Verrem : *Diuiſores omnium tribuum noctu ad iſtum vocatos,* &cet. De nomenclatoribus quos magiſtratuum miniſtros etiam fuiſſe apparet, ſic mẽtionem faciunt hae vetuſtae inſcriptiones

M . AEMILIO
LEPIDI . LIB
. FELICI
NOMENCLATORI
VIRO . PRIORI
DECIMIA . L . L
LIBERALIS

item

L. VOLVSIO
VRBANO
NOMENCLATORI
CENSORIO

item

DIIS . MANIBVS
TI . CLAVDI . AVG . LIB
THALETIS . VINICIANI
NOMENCLATORIS
A . CENSIBVS
THALLVS.ET. IANVARIA
LIB.DE.SVO . POSVERVNT
LOCO . LEGATO . AB
IVLIO. ALCIDE . COLL. EIVS
CVIVS. HERES. FVIT

item

IOVI.OPTVMO.MAX
L . VRBANVS . V . C
NOMENCLATOR
CENSORIVS
D . D . D

De magiſtris curiarum ſatis alibi diſputaui. Fuerunt & miniſtri magiſtratuum militarium, vt Beneficiarij, Cornicularij, Teſſerarij, Buccinatores, de quibus libro tertio verba faciam

Quae libertate parta ciuitatis conditio fuerit

Exactis (vt dixi) Tarquiniis regibus, Brutoque & Collatino conſulibus creatis, vt primum magiſtratū inierunt, ſtatim Brutus plures ad populū vtiliſsimaſq; leges tulit, quo reip. ſtatum confirmaret, regiam vero tyrānidem omnino conuelleret ac labefactaret; inter quas concione vocata, iure iurando vniuerſum populum Romanum adegit, neminem Romae ſe regnare paſſuros. Non longe poſt filios ſuos Titum Tiberiūque, M. quoque, & M'. Vitellios vxoris ſuae fratres, ſororisque Collatini collegae duos alios filios L. & M'. Aquillios, compluresque alios adoleſcentes nobiles, qui de recipiendo in vrbem rege Tarquinio caeſis conſulibus coniurauerant, virgis caeſos ſecuri coram omnibus percuſsit. Tarquinium Collatinum collegā ſuum, magiſtratu abdicare coactum, vrbe eiecit, quod ſontium poenam impedire voluiſſet, eique P. Valeriū Voluſi F. Voluſum, qui poſtea Poplicola appellatus eſt, ſuffecit. Cuius praecipue opera in expellendis regibus vſus fuerat. Bona deinde regū diripi iuſsit, agrū

eorum Marti conſecrauit, qui poſtea campus Martius nominatus eſt. Patriciorum ac ſenatorū ordines caedibus regis diminutos ſuppleuit, & ex equeſtri ordine ad ccc. numerum ſenatum reſtituit. Quum aduerſus reges, qui contractis Veientium & Tarquinienſiū copiis bellum vrbi intulerant, exercitum eduxiſſet, in acie cum Arunte Superbi filio cōmortuus eſt: quem matronae annum luxerunt. P. Valerius alter conſul in vrbem reuerſus comitiis centuriatis Sp. Lucretiū Bruto, & eidem paulo poſt mortuo M. Horatium, ſuffecit. Quum autem poſt reges exactos, vniuerſa reſpublica in paucorum patriciorum poteſtate atque imperio eſſet, plebs omni prorſus reip. munere excluſa erat. Patricij enim ſoli conſulatum, ideſt regium imperium, ſacra omnia, comitia, atque omnē poſtremo in plebem & vitae & necis poteſtatem habebāt. Plebs vero non modo omnis expers honoris optimatibus obediebat, ſed diremptis connubiis, vitae etiam ipſius prope communione priuata, maxima cum indignitate ſeruiebat. Quam rem tanquam indignā quum Valerius conſul adnimaduertiſſet, vt aliqua quae nulla in ea republica tunc erat moderatio induceretur, atque tenuiores cum principibus aequarētur, & plebs pari cum patriciis in ciuitate iure vteretur, libertatis plebis Romanae ille primus initia iecit, vt collega Brutus vniuerſae reipublicae iecerat. Duas enim eas leges humaniſsimas, & maxime populares tulit, de imperio a populo accipiendo, & de prouocatione a magiſtratibus ad populum, & ne cuiquam iniuſſu populi, ciuē Romanum aut verberare, aut necare fas eſſet. Quum etiam in concionem aſcenderet, faſces in populi concionem ſubmittebat. Quare in hoc magiſtratu Po-

plicola primo vocatus eſt, quod plebis ſtudioſus populum nimis coluiſſet, vt auctor eſt Dionyſius. Atque hic anno primo partae libertatis vrbis ſtatus erat

De tribunis plebis primum creatis

Quarto decimo anno poſt reges exactos, Ap. Claudio, P. Seruilio Cos. prima ſeditio plebis ex nobilium foeneratorum impotentia, qui plebem aere alieno obſtrictam, in vinculis habebant, exarſit. Quae per Seruilium conſulem ſedata eſt, quum edixiſſet, nequis ciuem Romanum vinctũ aut clauſum teneret, quominus ei nominis edendi apud conſules, qui tum in Volſcos bellum parabant, poteſtas fieret.

Anno ſequenti A. Virginio, & T. Veturio cos. quum Aequi, Volſci, & Sabini vna omnes mouiſsẽt, ac plebs ad bellum nomina profiteri nollet, iamque ſeditio anno priore nexorum cauſſa commota vehementius in dies gliſceret, viſum eſt patribus ad dictatorem cõfugere, cuius metu plebs ſine dubio quietura eſſet: itaque M'. Valerius Voluſus Poplicolae frater dictator dictus, is Q. Seruiliũ ſibi magiſtrum equitum cooptauit. Hic plebẽ conuocata cõcione, gratiſsima oratione repreſsit, pollicitus vbi primũ confecto bello domũ rediiſſet, ſibi curae fore vt ad ſenatũ de nexis referretur. Eam autẽ promiſsis mitigatã in hoſtes eduxit, ac quũ victoria parta per ſenatũ promiſſa praeſtare non poſſet, dictatura ſe abdicauit. Paulo poſt, quũ plebs per cauſſam renouati ab Aequis belli ex vrbe educta eſſet, auctore Sicinio quodam patribus irata a conſulibus diſceſsit, & trãs Anienem amnem collem quendam occupauit, qui ſacer eſt appellatus, neque

eo anno reuocari in vrbem potuit. Anno ſequẽti,qui erat vrbis conditae CCCLXII.Sp.Caſsio II. Poſtumo Cominio II. Cos legatis decẽ a ſenatu ad plebẽ de cõciliatione miſsis, vnius Agrippae Menenij oratione cõmmota decreta a ſenatu leuatione debitorũ & nexorum propter aes alienum rediit. Ceterum verita ne ſoluto coetu,vel promiſsis nõ ſtaretur,vel vt digreſsi eſſent,alius ob alias cauſas cõprehenſi,poenas darent, hac lege,quae ſacratae nomen accepit, cum patribus in gratiã rediit,vt magiſtratũ & ipſa ſibi ex ſuo corpore contra patriciorum potentiã ac vim creare poſſet, quoq; auxilij latio aduerſus cos.eſſet.Ii tribuni plebis dicti ſunt,qui primo duo, vel,vt aliis placet, quinque, poſtremo decem facti ſunt. Huius rei ſic Cicero pro Cornelio meminit:*Tãta igitur in illis virtus fuit,vt anno XVI.poſt reges exactos,propter nimiam dominationem potentium,leges ſacratas ipſi ſibi conſtituerent, duos tribunos crearent,mõtem illum trans Anienẽ,qui hodie mõs ſacer nominatur, in quo armati cõſederãt, aeternae memoriae cauſſa conſecrarent.* Haec ille. Lex autem ſacrata ea fuiſſe videtur,quam in ſacro monte plebs tulit, vt liceret magiſtratum ex ſuo corpore creare, qui plebem ab omni iniuria prohiberet,vt nemini patricio hũc magiſtratum capere liceret, vt hic magiſtratus ſacroſanctus eſſet,id eſt,ne quis tribunũ plebis aut manu, aut verbo violaret; qui ſecus feciſſet, ipſum impune poſſe occidi,ac ſacrum eſſe videri. Hoc igitur ſacroſancto magiſtratu plebi a patribus conceſſo, ipſa tanquam acerrimo quodam telo nonſolum contra optimatum potentiam atque libidinem, ſe, libertatem ac pudicitiã ſuã tutata eſt,atque defendit, verum etiam quũ tãtum principio tribunis auxilij latio conceſſa fuiſſet,

ne patricij aduerſus plebem inſolentius aut arrogantius agerent;tum iure ſacroſancti magiſtratus, quum inuiolabiles eſſent,longe maiora moliti, magnas in republica turbas & ſeditiones ſaepe concitarunt: neque enim grauioris poenae metu iis,qui eos laedebāt, inrogatae,quiſquā eis repugnare, aut vi aduerſari audebat. Ceteros enim omnes magiſtratus ſacroſancta poteſtate ſuperabant:primo enim quemuis,a quo imploratum eorum auxilium eſſet, aſſerebant, ſupplicē tuebantur, non contra priuatos duntaxat, ſed etiam aduerſus ipſos magiſtratus,dictatoribus tantum exceptis. Quod ſi quis ad eos, vel etiam abſentes prouocaſſet, is ſtatim liberatus ab eo, a quo comprehenſus fuerat, vel in concionem adducebatur,vel abſoluebatur. Ad haec ſi quod eis decretum, ſiue a magiſtratu, ſiue a priuato,ſiue a plebe,ſiue a ſenatu factum diſplicebat, intercedere poterant. quod ſi ſenatus aliquid agere,vel decernere inſtituiſſet, atque vnus tribunus plebis interceſsiſſet,id decretum promulgari non poterat. Proceſſu temporis illa etiam ſibi vendicarunt, vt & ſenatum congregarent, dicto non audientes punirent,haruſpiceſque & augures conſulerent. Multa demum quae non licebant, inuictis illis interceſsionibus conſequebantur, rogationes ferebant, quibus lege Hortēſia omnes Quirites obſtringebantur. Quū enim legū ſciſcendarū populus dominus eſſet, plebſque non minima pars populi haberetur, quia eis cum populo agere ius non erat, ſed tantum cum plebe, effecerunt,vt plebiſcita omnes Quirites tenerent. Poſtremo eorum audacia & poteſtas ita creuit, vt aliquando conſules in carcerem coniecerint, & quoſdā indicta cauſſa necarint :neque enim quiſquam eis ad-

uersari audebat, alioqui ipse sacer & deuotus erat. Hac igitur sacrosancta potestate comitia tributa in primis inuenerũt, quibus minores magistratus creari voluerunt, qui ad eam diem curiatis facti fuerant, tribunorum plebis numerum auxerunt, connubiorum communionem, quaestores, tribunos militum consulari potestate, & decemuiros sacris faciũdis, ex plebe creari obtinuerunt, qui hactenus ex patriciis tantum fieri solebant. Post haec quum plebs ad summos honores aspirare coepisset, tribunorum plebis auctoritate cõsulatum etiam, quae firmissima semper prope arx potentiae patriciorum fuerat, praeterea dictaturam, cẽsuram, imperiũ, sacra, sacerdotia, quae vnius ante nobilitatis fuerant, non sine magnis reipublicae metibus intestinisque seditionibus sibi vendicauit. Iamque nihil aliud deerat ad ius totius reip. plebemque patriciis adaequandam, quam vt plebiscita quibus tũ sola plebs tenebatur, omnes Quirites astringerent: tum denique hoc etiam secessione in Ianiculum facta, lege Hortensia consequuta est. Post quae tempora, quae ciuitatis Romanae leges, instituta, & conditio fuerit, post exponam. Nunc illud accurate demonstrandũ est, quanam ratione, & quo tempore tribunorum plebis auctoritate plebs singula adepta sit, quae supra singillatim commemoraui. Quorum primum post eam potestatem creatam fuit tributorum comitiorum institutio, quae ob eiusmodi caussam instituta a Dionysio traduntur

De comitiis tributis

Tribunis plebis primum creatis nihil aliud a senatu concessum esse videbatur, praeterquam auxilij latio

plebeiis,ſi quis vim inferret, atque ob eam rem ſacroſanĉti erãt. Ceterum neque agere cum populo,neque aliud quid pro ea poteſtatae facere ius vllũ erat. Quapropter vt haec libertatis Romanae plebis iacta fundamenta ſtabilirent, illud primum tribuni procurarunt,vt ius illis cum populo agere eſſet,occaſione huius rei quaeſita,quod Sp. Sicinius vnus ex primis tribunis plebis concionari ad populum de cõmodis plebis a conſulibus prohibitus eſſet.Quare ſequenti die, ſummo mane ,plebeiorum non parua manu comparata deſcendit in forũ tribunus,& occupata aede Volcani vbi concionari tribuni ſolebant, plebem ad cõcionem vocat,atque repleto foro Sicinius legem ad plebem tulit eiuſmodi:Concionanti ad populum tribuno nemo aliquid in contrarium dicito,nec dicentem interpellato;ſi quis contra haec fecerit, datis vadibus poenam ſoluat, quantam tribunis viſum erit. Qui vades non dederit, necetur : bonaque eius ſacra ſunto,cõtentionumque de poenis ipſis iudicia penes populum ſunto. Hac lege promulgata, & a plebe ſcita,magna incredibiliſque,quamquam non ſtatim cognita,tribunorum poteſtas facta eſt. Atque eius legis ſubſidio omnia poſtea obtinuerunt, de quibus ſupra diſſerui.Hoc autem factum eſt,auĉtore Dionyſio,anno ſequẽti poſteaquam tribunorum plebis magiſtratus inſtitutus erat,T.Geganio &P.Minucio cos. Anno vero ſequẽti A.Sempronio & M.Minucio cos.qui erat vrbis conditae CCLXIII. comitia tributa ob hanc cauſſam a tribunis plebis primum inuenta ſunt. Quũ in ſumma annonae caritate , ne frumentum ex Sicilia aduectum plebi diuideretur, C. Marcius Coriolanus ſumma ope contendiſſet , ab iratis tribunis

ſius. Dequibus tractaturus ab earundem finitione initium ſumam. Tributa igitur comitia erant, vt ex Gellio libro xv.ca.xxvi. intelligitur, quum ex regionibus & locis ſuffragium ferebatur. Quibus verbis nihil aliud intelligi voluit, quam quum per tribus ſuffragium ferebatur, vt quod tribus plures iuſsiſſent, id ratum haberetur. Erant enim tribus populi Romani partes diſtinctae locis in vrbe diuerſis, & regionibus vndique circum vrbem per Latium, Tuſcos, & Sabinos diſperſis, quarum nomina ſupra accurate rettuli, quũ de iis diſputarem. Ab iis tributa comitia dicta, vt a curiis curiata, & centuriis centuriata, quod ſcilicet non modo tributim diuiſus populus ſuffragium ferret, ſed etiam quid plures tribus iuberent, aut vetarent, ſpectaretur. Haec comitia poſt Coriolani iudicium eorumque primam inſtitutionẽ Romae frequentari coepta ſunt, & praeſertim poſt legem Publiliam, qua minores magiſtratus hiſce comitiis creari iubebantur; quum ante curiatis fierent. Atque deinceps cauſſae habendorum horum comitiorum generales quattuor factae ſunt. Prima ad creandos minores magiſtratus; altera ad ſacerdotes cooptandos; tertia ad leges ferẽdas; quarta iudiciorum cauſſa. Magiſtratus autẽ qui his comitiis creabantur, partim prouinciales, partim vrbani, partim ordinarii, partim extra ordinem, erant. Erant autem vrbani ordinarij magiſtratus qui iis comitiis creabantur, omnes minores magiſtratus, qui ſingulis annis ad ſuum ordinarium in vrbe munus obeundum a populo creabantur. In quo genere erant aediles curules, vt M. Meſſala apud Gellium libro xiii.cap.xiiii. & L. Piſo in iii. annali, apud eundem libro vi.cap.ix. & Cicero libro

IIII. epist. ad Atticum; tribuni, & aediles plebis, vt Dionysius libro IX. & Liuius libro II. quaestores, vt Liuius libro IIII. & Tacitus libro II. III. viri capitales, vt Cicero pro Cluentio; III. viri nocturni, vt Liuius libro IX. tribuni militum comitiales, vt Liuius libro VII. & IX. III. viri monetales auro, argento, aere flando feriũdo, vt iidem omnes auctores sunt. Ex quibus magistratibus quaestores, aediles, & tribuni plebis ante legem Publiliam curiatis comitiis creabãtur: post eam, & annũ vrbis CCXXCII. tributis creari coepti. Magistratus vero minores vrbani extra ordinarij tributis comitiis fieri soliti, erant praefecti annonae, vt Liuius libro IIII. tradit, II. viri nauales, alias classis ornandae, reficiendaeque, de quibus idem Liuius libris XL. & XLI. mentionem facit; quaestores parricidij, qui & quaesitores, & II. viri perduellionis dicebantur, de quibus Asconius; IIII. viri viarum, de quibus Pomponius; II. viri, vel plures, sacrarum aediũ locandarum, aedificandarum, consecrandarum, vel restituendarum, quos populus ex lege Papiria designare solebat, de quibus Cicero pro domo sua, & saepissime Liuius; III. viri reficiendis aedibus sacris, de quibus Liuius, Q. Catulus ad dedicandum Capitolium a populo praefectus, vt Plutarchus; V. viri turribus murisque reficiendis, de quibus libro XXV. Liuius; III. viri, & V. viri mensarij, de quibus idẽ Liuius libro VI. & XXIII. III. viri sacris conquirendis, & III. viri donis persequendis, de quibus idem Liuius lib. XXV. & postremo omnes siue curatores, siue magistratus extra ordinarij, id est, qui nõ vt ordinarij annuã potestatẽ continuatam habebant, sed tandiu in ea erant, dum curationem cui praefecti erant, absoluissent, comitiis tri-

butis creabantur. Prouinciales vero magiſtratus(prouinciales autem voco,quibus erat imperium curatioue ire tantum extra vrbem) qui hiſce comitiis creabātur, erant III. viri, V. viri, VII. viri, X. viri, XV. viri, XX. viri, aut quotquot omnino creari placuerat, ad colonias deducendas,aut redigendos colonos in ſuas quēque colonias,aut agros diuidēdos, de quibus frequētiſsima eſt in omni hiſtoria mentio,curatores viarum extra vrbem,de quibus Cicero; III. viri iuuenibus ad militiam conquirendis, de quibus Liuius libro XXIII. Item proconſules omnes, propraetores,& proquaeſtores iiſdem comitiis in prouincias mittebantur, vt Liuius libro III. & alibi ſaepe in hiſtoria ſua,& ſaepiſſime Cicero commemorant, quamquā vnum P. Cornelium Scipionem proconſulem Hiſpaniae centuriatis comitiis ſemel tātum creatum fuiſſe tradat Liuius.

Tributorum porro comitiorum ſecunda cauſſa fuit ad ſacerdotes creandos, ex quibus ante legem Domitiam vnus tantum fuit pontifex maximus, vt ex Liuio ſaepe intelligi poteſt;poſt legem vero Domitiam,qua ſacerdotum ſubrogandorum ius a collegiis ad populum tranſlatum eſt,pontifices,augures,feciales,VII. viri epulonum, XV. viri ſacris faciundis, tributis comitiis creati ſunt, vt ſatis ſupra dixi: ex reliquis enim ſacerdotibus, rex ſacrificulus centuriatis, flamines, & curio maximus curiatis, Veſtales a pōtifice maximo, ſalij a magiſtro collegij, luperci, fratres aruales, ſodales Titij, ſacerdotes Galli, & reliqui a ſuis collegiis vel magiſtris cooptati ſunt. Ceterum ea tributa comitia quibus tam pontifex maximus primum, quam deinde reliqui ſacerdotes creabantur,nō

omnium tribuum erant, ſicut magiſtratuum, ſed tantum ſeptemdecim tribuum, quibus id ſorte obtigiſſet. Quod cur factum fuerit, his verbis docet Cicero in Rullum quum ait:Item eodemque modo vt comitiis pontificis maximi:ne hoc quidem vidit, maiores noſtros tam fuiſſe populares, vt quod per populum creari fas non erat propter religionem ſacrorum, in eo tamen propter amplitudinem ſacerdotij voluerint populo ſupplicari,atque hoc idem de ceteris ſacerdotiis CN. Domitius tribunus plebis vir clariſsimus tulit,quod populus per religionem ſacerdotia mandare nõ poterat,vt minor pars populi vocaretur,ab ea parte qui eſſet factus is,a collegio cooptaretur. Tertia vero tributorum comitiorum habendorum cauſſa legũ ferendarum erat. Haec autem erant plebiſcita omnia. Quo verbo legis etiam comprehẽdo rogationes quibus de pace ad populum ferebatur. Bellum enim lege centuriata indici ſolebat, pax autem tributis comitiis iniri conſueuerat, vt libro xxx. docet Liuius. Hic etiã eas rogationes comprehendo quibus legibus aliquis qua vis cauſſa ſoluebatur. Huc poſtremo illas etiam rogationes reiicio,quibus a populo imperium triumphaturis ducibus,vel quacunque id ratione fieret, intra vrbem haberi permittebatur. His comitiis publicae quaeſtiones conſtitutae,& ciuitas data ſaepe a Liuio refertur. Quarta porro horũ comitiorum cauſſa iudiciorum exercendorũ erat. In qua illud animaduerſione dignum,Iudicia quidem capitis a populo comitiis cẽturiatis perfici: at ſi magiſtratus aliquem reũ ad populum faceret,nec capitis eum accerſeret, ſed mulctam indiceret,tum omnia haec iudicia, quae de mulcta dicebantur, tributis comitiis fiebant. Hoc

autem

autem summatim dici potest. Iudicia omnia populi quae de mulcta erāt a magistratu aut pōtifice indicta, his comitiis perfici solita. Hoc vero ex omni historia Liuiana liquet. Exiliū praeterea tributis comitiis decerni solebat, si quis capitis condemnatus ad populi iudicium venire recusaret, vt tradit Liuius. Atque haec comitiorum tributorum praecipuae caussae sunt. Ius autem tributorum comitiorum habendorum penes maiores, & minores magistratus erat. Ex maioribus dictator, consules, & trib. militum cons. potestate; ex minoribus, tribuni plebis erant. Consules enim omnes minores magistratus creabant, tribunis plebis & aedilibus plebis exceptis, quos tribuni plebis his comitiis renuntiabant. tribunos enim & aediles plebis tribuni ipsi creabant, vt ex Liuio & Dionysio constat. Reliquos (vt dixi) minores magistratus cōsules, aut dictatores, si quando comitiorum habendorum caussa creabantur, aut tribuni militum consulari potestate creabant. Ab his enim quaestores, & aediles curules, & ceteri minores ordinarij magistratus, Liuio auctore fiebant. Ad creandos vero minores extraordinarios magistratus, ius fuit consulibus, praetoribus, & tribunis plebis. Sacerdotum vero comitia tributa consules tantum habere solebant, vt ex Cicerone in epistola ad M. Brutum liquet. Sacerdotes autem erant post legem Domitiam pōtifices, augures, xv. viri s. f. vii. viri epulonum, & fetiales: ante legem vero Domitiam solus his comitiis pōtifex maximus creabatur, isque Liuio auctore ab vno pontificum subrogabatur. Nā post legem Domitiam cum cum reliquis quoque sacerdotibus a consulibus factum fuisse existimo. De legū vero iudiciorumque comitiis tributis facile est intelligere,

iis magistratibus licuisse habere ea comitia quibus ius erat cum populo agēdi. In historiis autem legimus interdum consules, interdum praetores, saepe tribunos plebis ad populū de his rebus rogationes tulisse. Plebeios porro magistratus petendi ius erat plebeiis tantum hominibus, binosque ex singulis classibus tribunos esse oportebat. Reliquos magistratus his comitiis fieri solitos, omnibus seruatis legibus, petere ius erat. Ex sacerdotibus qui his comitiis creabantur, pontificum collegium dimidium ex patribus, dimidiū ex plebe creari oportebat. Duo ex eadem gente sacerdotes eius collegij esse non poterant, absentium ratio haberi solebat. Adulescentes admodum post XVII. annum inaugurari poterant, pontifex maximus non nisi ex numero pontificum fiebat. Iis omnibus quibus in cēturiatis, in tributis quoque comitiis ius erat, id est ciuibus Romanis, quibus cū suffragio ciuitas a populo data esset, ipsique in tribus a cēsoribus relati fuissent. Nam quod Latinos aliquando suffragatos fuisse legimus apud Liuium, nō repugnat iis quae dixi, quum id non iure ciuitatis, aut tribus adeptae facerent, quam non habebant, sed iis datum sit antiquo Cassiano foedere, atque a magistratibus & accersiri, & prohiberi possent, vt latius paulo post exponam. Iure igitur non nisi ciuibus Romanis pleno iure comitiis suffragium ferre ius erat, ex magistratuum vero indulgentia Latinis etiam. Commune autem omnibus comitiis erat, vt Ioue fulgente, aut tonante, ea haberi nō possent. Quare hoc & tributis comitiis conueniebat, vt auspicia hactenus seruanda essent, ne haberentur quo die seruatum esset de coelo. Vnde sequitur his etiā comitiis obnuntiationi parendum fuisse. Quamquam autē tributa comitia hactenus auspicato haberi debebant, in

reliquo tamen genere auspiciorum nulla fere religione astringebantur: quod Dionysius libro nono ostēdit sic: *Hoc erat discriminis inter tributa comitia & curiata, quod curiata oportebat ex senatus auctoritate haberi, & populus curiatim suffragium diceret, & vt auspicato fieret. Tributa vero non consulto senatu, non adhibitis sacerdotibus, auguribusque, & diuiso per tribus populo perficiebantur. Plebey enim magistratus auspicia nō habebant.* Ante comitiorum tributorum diem trinundino opus erat, quēadmodum de centuriatis dixi. Die comitiorum antequā haberentur, concionem is qui ea habebat, populo facere solebat; sortitiones aliquot fiebant, vt de praerogatiua tribu; in qua tribu Latini suffragium ferrent, si adfuissent. In sacerdotiū quoque creatione XVII. tribuum sortitio fiebat, quos nō nisi a populi parte creari ius erat. In iisdem comitiis erant diribitores, custodes, & praecones. Nam rogatorū munere is qui comitia habebat, fungebatur. Vnius autem tribus, vt vnius centuriae, vnum suffragium erat: nam singulorum hominum vota, puncta dicebantur. In creandis autē magistratibus, tot dabātur tabellae, quot cādidati essent, quorum nomen receptum esset. & quoniam xxxv. tribus erant, oportebat xviii. tribus ferre quemque candidatum, vt a maiore populi parte creatus diceretur, vt autem quisque prior eum numerum tribuum tulerat, ita prior renuntiabatur. Quūque tot creati erāt, quot ex lege in eo magistratu esse oportebat, tū comitiis finis fiebat. Eadem propemodum ratio erat iudiciorū, & legum, quae etiam in comitiis centuriatis seruabatur. Tributis autem comitiis non vnus erat destinatus locus, quemadmodum centuriatis, quia religio non erat extra ne, an intra pomerium haberentur.

Ac magiſtratuũ quidem comitia tributa fere in campo Martio habebantur; aliquãdo etiam in foro & Capitolio habita fuiſſe legi. Legum vero & iudiciorum comitia plurimum in comitio haberi ſolita; aliquãdo etiam in Capitolio habita apud Liuium legimus. Horum comitiorum tempus erat, quotieſcunque dies comitialis eſſet, niſi nominatim, vt aliis etiam diebus cũ populo agere ſibi liceret, quiſquam legem tuliſſet, quod feciſſe P. Clodium in tribunatu ſuo docet Cicero pro Sextio. Ante primam quoque diei horam cum populo agere non licebat. Sacerdotum comitia, eo tẽpore quo quis moriebatur, habebantur: minorum vero, & ordinariorum magiſtratuum circa Kal. Auguſti, vt prima ad Atticum docet Cicero. Tribuni & aediles plebis magiſtratum inire ſolebant ad IIII. idus Decẽbris, quo die primi tribuni plebis creati ſunt. Quomodo autem, & quando haec comitia fieri deſierint, ſuperius expoſui, quum de centuriatis verba feci: eadem enim vtrorumque comitiorum ratio eſt. Atque hactenus de comitiis tributis

Quot reip. mutationum cauſſa fuerit tribunorum plebis ſacroſanctus magiſtratus

Plebs Romana ſacroſancto tribunatus plebis magiſtratu e patrũ manibus extorto, longe maiora aduerſus ſenatus & optimatum potentiam moliri coepit. Nam pòſt legem latam, vt tribuno plebis ius cum populo agere eſſet, itemque poſt tributa comitia occaſione iudicij C. Marcij Coriolani inſtituta, aliquot annis poſt multas ob agrariam legem ſeditiones excitauit, quum agrum publicum, vel de hoſtibus captum ſibi ipſi patribus repugnãtibus diuidere vellet. Ea enim

lex nunquam ſine maximis rerum motibus agitata eſt. Ap. vero Claudio Ap.F. & T. Quinctio Capitolino cos. Volero Publilius tribunus plebis, auctore M. Lactorio altero tribuno rogationem ad populum tulit, vt plebeij magiſtratus tributis comitiis fierēt, qui hactenus curiatis creati erāt. Haud parua res ſub titulo prima ſpecie minime feroci ferebatur, ſed quae patriciis omnem poteſtatem per clientum ſuffragia creandi quos vellēt tribunos auferret. Huic actioni plebi gratiſsimae, quum ſumma vi patres reſtitiſſent, poſtremo victis patribus, lex lata eſt. Tuncque primum tributis comitiis tribuni, & aediles plebis creari coepti anno vrbis CCXXCIII. Res poſt haec in vrbe quietae, vſque ad annum vrbis CCXCII. In quo victis, & ad internicionem fere Volſcis caeſis, ſecundae belli res vrbanos motus, qui mutationi reip. cauſſam attulere, excitarunt. C. enim Terentius Arſa tribunus plebis legem ad populum tulit, de quinque viris creandis, qui leges de imperio conſulari ſcriberēt, quod populus in ſe ius dederit, eo conſules vſuros, non ipſos libidinem, ac licentiam ſuam pro lege habituros. Querebatur enim plebs, nimium eſſe conſulare imperium, atque intolerabile liberae ciuitati, idque imminui & moderatius fieri poſtulabat. Quae lex quum ſex annos a tribunis fruſtra iactata, tandem pro cōceſſa ſibi duplicandorū tribunorum poteſtate penitus refrixiſſet, tamen Romilio Veturioque conſulibus, in plebem militiam detrectantem impotentius ſe gerentibus, acrius etiam quam ante relata eſt. Igitur incertis quid agerēt patribus, placuit ea ſententia, cuius princeps T. Romilius fuiſſe ſcribitur, vt legúlatores crearentur, qui iura patribus plebique ſcriberēt, quaeque ab iis eſſent decre-

ta,ea plebem & patres tenerent. Plebe autem aſſentiēte mittuntur legati tres in Graeciam, qui Athenienſiũ & aliarum Graeciae ciuitatum inſtituta, mores, & iura noſcerent, eaque Romam deferrēt, Sp. Poſtumius Albus, A. Manlius Vulſo, Ser. Sulpicius Camerinus. Miſſi autē Tarpeio Aterioque cos. tertio anno poſt, quo Menenius & Seſtius conſulatum gerebant, cum legibus reuerſi ſunt. Quum autem inſtarent tribuni, vt tādem legum ſcribendarum initium fieret, iāque in annum ſequentem deſignati conſules eſſent Ap. Claudius, & T. Genucius, tum in Ap. Claudij ſententiam S.C. factum eſt, vt reliquis abrogatis magiſtratibus decemuiri crearentur cum imperio cōſulari ac regio ſine prouocatione, qui ex patriis moribus, & peregrinis legibus optima ſeligētes, & reip. maxime vtilia iura populi Romani conſtituerent, quaeque ij ſcripſiſſent, ſi S.P.Q.R. probaſſent, ea in perpetuum populũ ipſum Romanum tenerēt. Quo S.C. a plebe comprobato cos. abdicarunt, in eorum locum decemuiri conſulares facti ſunt Ap. Claudius, T. Genucius, Sp. Poſtumius, Ser. Sulpicius, A. Manlius, T. Romilius, C. Iulius, P. Seſtius, P. Curiatius, & Sp. Veturius. Anno igitur CCCIII. quam condita vrbs erat iterũ mutata eſt forma ciuitatis a conſulibus ad decemuiros, quemadmodum a regibus ante ad cōſules venerat. Hi decimo die ius populo ſinguli reddebant, eo die penes praefectum iuris faſces XII. erant, collegis vero reliquis ſinguli accenſi apparebant. Ceterum propoſitis decem legum tabulis a decemuiris, rumor deinde vulgatur, duas deeſſe tabulas, quibus adiectis abſolui poſſit velut corpus totius Romani iuris. Ea expectatio quum dies comitiorum inſtaret, deſiderium decemuiros iterum creandi fecit. Plebs etiam praeterquam quod cō-

ſulum nomen haud ſecus quam regum peroſa erat, ne tribunicium quidem auxilium, cedentibus inuicem appellatione decemuiris, quaerebat. Creati igitur in alterum annum magno patrum plebiſque ſtudio iterū decemuiri ſunt Ap. Claudius II. M.Cornelius,M. Sergius,L. Minucius,Q.Fab.T.Anton.M'.Rabuleius, Q.Poetilius,K.Duilius,&Sp.Oppius.Quū igitur maior pars huius anni proceſsiſſet, & duabus tabulis ad decem adiectis nihil ſupereſſet,ſi hae quoque tabulae cēturiatis comitiis perlatae eſſent, cur decemuiris reipublicae opus eſſet; expectaretque populus quā mox conſulibus creandis comitia indicerētur: tum decemuiros nulla comitiorum mentione facta, iuuenum cateruis ſtipatos ſuperbius atque impotentius ſe in vnumquemque geſsiſſe,& Idibus Maiis aduenietibus, qui dies tum ſolemnis ineundo conſulatui erat,nullis magiſtratibus ſubrogatis, eoſdē qui priore anno fuerant, decemuiratum cum magna totius populi indignatione continuaſſe Liuius & Dionyſius auctores ſunt. Eos tamen haud multo poſt abdicaſſe hanc ob cauſſam praecipue conſtat. Ap. Claudius quū alij collegae in Aequos,alij in Sabinos exercitum duxiſſent, vrbis praeſidio relictus,Virginiam plebeiam virginē, quam amabat, pretio pellicere adortus, quum fruſtra ſe laborare animaduertiſſet, in ſeruitutem per clientem ſuum M Claudium aſſerere eam conatus, patrem eius eo compulit, vt ipſam filiam manu ſua ſibi potius occidendam putarit, quam Ap. Claudij libidini dederetur. Ea res, vt erat atrox,in vtraque caſtra perlata ſeditionem maximam plebis excitauit. Quae relictis caſtris quum primum in Auentinum, poſt in montem ſacrum ſeceſsiſſet, paulo poſt placata, ſe

redituram eſſe profeſſa eſt,ſi tribuni plebis ſibi ipſi reſtituerentur,& decemuiris abdicatis,conſularis poteſtas reuocaretur. Quibus conditionibus a ſenatu acceptis,ipſa in vrbem rediit. Tum abdicantibus decemuiris comitia tribunorum a M. Papirio pont. max. facta ſunt, quibus decem creati. Tribunatu inito L. Icilius extemplo plebem rogauit, & plebs ſciuit ne cui fraudi eſſet ſeceſsio ab decemuiris facta. Cōfeſtim de cōſulibus creandis cum prouocatione M. Duilius rogationem pertulit. Per interregem deinde conſules creati,qui extemplo magiſtratum occeperunt, L. Valerius & M. Horatius. Hi libertatis plebis Romanae ſtudioſi,quemadmodum & parentes auique eorū fuerant,omnium primum quum veluti in cōtrouerſo iure eſſet,tenerentur ne patres plebiſcitis,legem centuriatis comitiis habuere, vt quod tributim plebs iuſsiſſet,populum teneret: qua lege tribuniciis rogationibus telum acerrimum datum eſt. Aliam deinde conſularem legem de prouocatione, vnicum praeſidium libertatis, decemuirali poteſtate euerſam non reſtituerunt modo,ſed etiam in poſterum munierunt,ſanciēdo noua lege,ne quis vllum magiſtratum ſine prouocatione crearet;qui creaſſet,eum ius faſque eſſet occidi,neue ea caedes capitalis noxae haberetur. Et quum plebē hinc prouocatione, hinc tribunicio auxilio ſatis firmaſſent,ipſis quoque tribunis, vt ſacroſancti viderentur, cuius rei prope iam memoria aboleuerat, relatis quibuſdam ex magno interuallo caerimoniis, renouarunt, & quum religione inuiolatos eos, tum lege etiam fecerunt, ſanciendo vt qui tribunis plebis, aedilibus,iudicibus nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet,familia venum iret.

Inſtitutum etiam ab iiſdem coſ. vt S.C. in aedem Cereris ad aediles plebis deferrentur, quae ante arbitrio conſulum ſupprimebantur vitiabanturque. M. Duilius deinde tribunus plebis legem tulit, qui plebem ſine tribunis reliquiſſet, quique magiſtratū ſine prouocatione creaſſet, tergo ac capite puniretur. Atque hac ratione fundata & ſtabilita tribunicia poteſtate, ac plebis libertate, tribuni longe maiora aggreſsi ſunt. Nam quum mos fuiſſet aliquot tantum tribunos plebis creari, ij vero qui creati eſſent, cooptatione ſibi collegas ad numerum decem ſubſtituerent, altero anno L. Trebonius tribunus plebis infeſtus patribus, quod ſe ab iis in cooptandis tribunis fraude captum, proditumque a collegis aiebat, rogationē tulit, vt qui plebem Romanam tribunus plebis rogaret, is vſque eo rogaret dum x. tribunos plebis faceret. Poſt aliquot annis res quietae domi fuere, vſque ad annum vrbis CCCIX. In quo M. Genucio & C. Curtio coſ. domi foriſque res infeſtae fuere. Anni enim principio C. Canuleius tribunus plebis rogationem promulgauit de communicandis plebi patriciorum connubiis, quae decemuiri ante diremerãt, qua contaminari ſanguinem ſuum patres confundique iura gentium rebantur. Lex multis cōtentionibus agitata eſt, nec ante finis controuerſiarum fuit, quum & tribunū acerrimū auctorem plebs nacta eſſet, & ipſa cum eo pertinacia certaret, quam victi tandem patres, vt de connubio ferretur, conceſſere. Eodem anno ab eodem Canuleio tribuno plebis primo mentio ſenſim illata, vt alterum ex plebe conſulem liceret fieri, eo proceſsit deinde, vt rogationem nouam reliqui tribuni promulgarent, vt populo poteſtas eſſet ſeu de plebe, ſeu de

patribus vellet,conſules faciendi. Id vero ſi fieret,non vulgari modo cũ infimis,ſed prorſus auferri a primoribus ad plebem ſummum imperium credebant. Quũ res multis cõtentionibus acta eſſet,tribunique in propoſito perſiſterẽt,veriti patres ne lex ſe inuitis perferretur,in eam ſententiam ierunt,cuius auctor fuiſſe C. Claudius dicitur,vt pro conſulibus crearentur tres tribuni militum ex patriciis, totidemque ex plebe, iique conſulari poteſtate remp. regerent. Eorum autem finito imperio rurſus ſenatus & plebs conſuleretur,conſules ne an tribunos mallent;qui vero placuiſſent, fierent:quod etiam multo tempore obſeruatum eſt. His rebus decretis in magno plebeiorum & patriciorum petentium ſtudio,tres ex patriciis tantum creati ſunt A.Sempronius,L.Atilius,& T. Cloelius:plebs eo contenta fuit,quod ſui ratio in comitiis habita fuiſſet. Ita Liuius,& Dionyſius: Adiicit Liuius. Fuiſſe qui propter adiũctum Aequorum,Volſcorumque bello,& Ardeatium defectioni,Veiens bellum,quia conſules obire tot ſimul bella nequirẽt,tribunos militum tres creatos dicerent,ſine mentione promulgatae legis de conſulibus ex plebe creandis,& imperio & inſignibus conſularibus eſſe vſos. Vt vt illud fuerit,ſatis inter omnes conuenit,Anno CCCX. quam vrbs condita erat, primũ tribunos militum pro conſulibus magiſtratum iniiſſe. Hi poſtea ſaepe creati praeſentaneum remedium multis annis fuerunt tribunitiis ſeditionibus mitigandis, quae de conſule e plebe creando ſaepe deinde exortae ſunt. Verum multo tempore poſt,quum plebs poſtremo obtinuiſſet,vt conſul alter e plebe,alter e patribus fieret, creari deſierunt. Sed haec omnia latius ſuo loco enarrabo. Anno autem ſequenti, vrbis vero cõdi-

tae CCCXI. Cenſurae initium fuit, rei a parua origine ortae, quae deinde tanto incremento aucta eſt, vt morum diſciplinaeque Romanae penes eam regimen, ſenatus equitumque centuriae, decoris dedecoriſque diſcrimen, ſub ditione eius magiſtratus publicorum ius, priuatorumque locorum, & vectigalia populi Romani ſub nutu atque arbitrio eſſent. De cenſura plura dixi in commentariis Faſtorum. Poſt haec tempora res quietae domi multis annis fuere, donec anno vrbis CCCXXXIII. N. Fabio Vibulano, T. Quinctio Capitolino cos. diſcordiae inter patres plebemque de duplicando quaeſtorum numero, iisque tam de plebe quam de patribus creãdis, exortae ſunt. Nam quum vt praeter duos vrbanos quaeſtores, duo conſulibus ad miniſteria belli praeſto eſſent, a conſulibus relatum eſſet, patreſque ſumma ope approbaſſent, conſulibus tribuni plebis certamen intulerunt, vt pars quaeſtorum (nã ad id tempus patricij creati erant) ex plebe fieret. aduerſus quã actionem primo conſules & patres ſumma ope annixi ſunt, concedendo deinde, vt quemadmodum in tribunis militum conſulari poteſtate creandis vſi ſunt, adaeque in quaeſtoribus liberũ eſſet arbitriũ populi, quum parum proficerent, totã rem de augendo quaeſtorum numero omittunt, excipiunt omiſſam tribuni, & poſtremo res eo deuenit, vt nihil prohiberet quo minus quattuor quaeſtores promiſcue de plebe, ac patribus, libero ſuffragio populi fierent. Qui tamen non niſi decimo anno poſt primum e plebe creari coepti ſunt. CN. enim Cornelio Coſſo, & L. Furio Medullino II cos. cum N. Fabio Ambuſto Patricio tres e plebe primũ quaeſtores facti ſunt Q. Silius, P. Aelius,

P. Pipius. Atque hac ratione patefactus ad consulatum & triumphos locus nouis hominibus visus est. Nam nunquam quieuerūt, donec aliquot annis post, non sine magnis reip. perturbationibus, etiam consulatum hac ratione adepti sunt. C. Licinius & L. Sextius tribuni plebis anno vrbis CCCLXXVII. creati, quū tres leges auctore M. Fabio Ambusto patricio, & primario homine, aduersus patriciorum opes pro commodis plebis promulgassent, vnam de aere alieno minuendo; alteram de modo agrorum, ne quis plus quā quingenta iugera agri haberet; tertiam ne tribunorū militum amplius comitia fierent, sed consulum, vtique alter ex plebe crearetur; neque eas ferre per collegarum intercesiones, quos de industria patres comparauerant, potuissent; tum irati comitia nulla haberi praeter aediliū tribunorūque plebis, nullos curules magistratus creari passi sunt: eaque magistratuum solitudo, & plebe reficiente duos tribunos, & his perpetua intercesione comitia tribunorū militū tollentibus, per quinquennium vrbem tenuit. ita Liuius. Atque ita quintum mutata est reipub. Romanae species, quum a tribunis militum consulari potestate, ad tribunos plebis administratio reip. reciderit. Quinquēnio exacto, tribunisque plebis iisdem intercesionem remittentibus, per tres annos tribuni militum creati sunt. Principio anni noni ad vltimam dimicationem de legibus a Licinio & Sextio promulgatis ventū est. Et quum tribus vocarentur, nec intercesio collegarū latoribus obstaret, trepidi patres ad duo vltima auxilia summum imperium, summumque virum decurrerūt. Dictatorque dictus est M. Furius Camillus, qui L. Aemilium magistrum equitum sibi cooptauit.

Quum vero plebis duces acrius contra Camillum de legibus ferendis agerent, percitus ira Camillus lictores, qui de medio plebem amouerent, misit, & addidit minas sacraméto omnes adacturũ, exercitũque extéplo ex vrbe deducturũ. Re autẽ neutro inclinata, se abdicauit, seu quia vitio creatus erat, vt tradidere quidã, seu quia tribuni plebis tulerunt ad plebem, plebsque sciuit, vt si M. Furius pro dictatore quid egisset, quingentum millium aeris ei mulcta esset. Camillus vero quum exilium, secundamque damnationem, senex timeret, plebemque se superaturum diffideret, domum se cótulit, ac simulata valetudine, dictatura se abdicauit. Cui extemplo P. Manlius suffectus est. Qui rem in caussam plebis inclinauit, C. Licinio, qui tribunus militum fuerat, magistro equitum de plebe dicto. Id aegre passos patres constat. Dictatorem propinqua cognatione Licinij se apud patres excusare solitum, simul negantis magistri equitum maius, quam tribuni consularis imperium esse. Anno sequenti iidem tribuni refecti pro aucto II. virum s.f. numero, atque quinque ex his de plebe creatis, tribunorum militum cósulari potestate comitia fieri permiserunt: postremo anno vrbis CCCXXCVIII. Quum iidem tribuni decimum refecti acrius de legibus ferendis pugnarent, dictatorem tandem & senatum vicerunt, ac comitia consulum aduersa nobilitate, vt fierent obtinuerunt, quibus L. Sextius de plebe primus consul factus est.

Quum autem patricij se auctores futuros negarent, ac prope ad secessionem plebis res spectaret, per dictatorẽ Camillum sedatae discordiae sunt. Concessum a nobilitate plebi, de cósule plebeio, a plebe nobilitati de praetore vno, qui ius in vrbe diceret de patribus

creãdo. Iidem etiam aediles curules duos ex patribus, vt fierẽt, obtinuerunt. Plebs L. Sextio conſulatum, cuius lege partus erat, dedit: ei collega ex patribus datus eſt L. Aemilius

Quae ciuitatis conditio fuerit communicato plebi altero conſulatu

Plebs igitur conſulatum adepta, quae firmiſsima ad eã diem arx potẽtiae patriciorũ fuerat, paulo poſt nullo negocio imperium, dictaturam, cenſuram, proconſulatum, praeturam, ſacra, ſacerdotia, quae tantum patriciorum fuerant, poſtremo obtinuit. Ex quibus anno CCCXCIIX. C. Marcius Rutilus dictator, idem anno CDIII. cenſor, Q. Publilius Philo anno CCCCXVII. praetor, idem anno CDXXIIX. pro conſul primi de plebe creati ſunt. C. etiam Poetelius Libo Viſolus primus plebeius conſul triumphauit anno CCCXCIIII. Demum anno CDLIIII. quum plebis honoribus nihil praeter ſacerdotia, quae nondum promiſcua erant, deeſſet, rogationibus Ogulniis, & ſacerdotũ numerus auctus eſt, & pontifices, augureſque de plebe facti ſunt. Aliquot poſtremo annis poſt, etiam pontifex maximus de plebe factus eſt primus Ti. Coruncanius. Nihil igitur ad ius totius reip. adaequandum deerat, niſi vt plebiſcita, quibus tũ ſola plebs tenebatur, omnes Quirites aſtringerent. Tum denique hoc etiam ſeceſsione in Ianiculum facta lege Hortenſia cõſequuta eſt. Ita aequiſsimis legibus republica temperata, atque plebe omnium rerum in ſocietatẽ adſcita, eodem fere tempore omnis Italia, Pyrrho rege ſuperato, atque fugato, in deditionẽ accepta eſt. Ex quo tẽpore praecla-

ra, atque ad omnis poſteritatis memoriam illuſtria abſtinentiae, modeſtiae, iuſtitiae, fortitudinis, ciuilis denique concordiae vſque ad tertium bellum Punicum exempla edita ſunt. Tum enim Curij, Fabricij, Corũcanij, Metelli, Fabij, Scipiones, Paulli, Lepidi, Flaminini, Nobiliores floruerunt. Quorum quam eximiam in bello animi magnitudinem, conſtantiam, & prudentiam; tum incredibilem in pace iuſtitiam, grauitatem, probitatem, fidem, ac moderationem merito admirareris & coleres. Nulla certe aetas virtutibus aedendis feracior fuit, quam centum annorum interuallum, a primo ad tertium bellum Punicum, quo tempore rei militaris gloria, in qua cum virtute multum, tum diſciplina plurimum valuerunt, magnam orbis terrarum partem ſuo imperio adiunxerunt

De cauſſis excidij reip. Romanae

Poſt bellum Punicum tertium, remoto Carthaginis metu, ſublataque imperij aemula, non gradſu, ſed praecipiti curſu a virtute deſcitum, ad vitia tranſcurſum, vetus diſciplina deſerta noua inducta, in ſomnum ab vigiliis, ab armis ad voluptates, a negotiis ad otium conuerſa ciuitas. Tum vetere labante diſciplina, quum totius ciuitatis mores inclinare, & ad leuitatem iam nimiam, atque ambitionem incumbere coepiſſent, praeſertim vero luxuria per Aſiaticas delicias, in ciuitatem inuecta; atque exterarum gentium metu amoto, a quibus Poenis duobus aſperrimis bellis deuictis, tertio etiam funditus deletis, Philippo, Perſe, Antiocho regibus potentiſsimis ſuperatis, Sicilia, Sardinia, Hiſpania, Illyrico, Macedonia,

Graecia prouinciis in ditionem populiRomani redactis,iuſtam principatus orbis terrarum atque imperij confeſsionem extorſerant,qui vſque eo vere optimus reip.ſtatus fuerat,is primum ſenſim ac leuiter tẽtatus,deinde aperte tranſlata iam ad iniuſtum populi dominatum rep.funditus labefactatus, atque euerſus eſt.Neglectaque ciuili diſciplina, populus Romanus relictam a maioribus libertatem, atque imperiũ amiſit. Hunc vero peſsimum reip.ſtatum duo Gracchi, Druſus,Saturninus tribuni plebis furioſi,atque amẽtes ſpecie quidem plebis tuendae, re autem dominationem ſibi quaerentes partim agrariis, & iudiciariis legibus ferendis, & lege Licinia, quae vetabat quemquam ciuem plus quingentis iugeribus habere, reſtituenda,quibus rebus optimatum potentiam frangerent,plebis confirmarent;quum aut eorum agros plebi inopi diuiſiſſent,aut antiquam iudiciorum auctoritatem,a ſenatoribus ad equites tranſtuliſſent; partim ciuitate ſociis & Italiae omni danda, eaque vſque ad Alpes extendenda, vt ſuffragiorum plebeiorum multitudine,facilius nobilitatis opes in comitiis comminuerent;partim frumento largiendo, quo ad omnia quae in remp.molirentur,plebem eo deuinctam munere paratiorem haberent, ſumma imis miſcentes intulerunt;ac praeſtantiſsimum illum optimae reip.cõſenſum,tot annorum ſpatio, tot laboribus maiorum partum, breui tempore perturbarunt, ac penitus cõuulſerunt. Inerat omnibus ſpecies aequitatis. Quid enim tam iuſtum quam recipere plebem ius ſuũ a patribus?ne populus gentium victor,orbiſque poſſeſſor extorris aris ac focis ageret.Quid tam aequum,quam inopem populum viuere ex aerario ſuo? Quid ad ius

libertatis

libertatis aequandae magis efficax, quam vt ſenatu regente prouincias,ordinis equeſtris auctoritas ſaltē iudiciorum regno niteretur. Sed haec ipſa in perniciem redibant, & miſera reſp. in exitium ſuum marceſſerat,& a ſenatu in equites translata iudiciorū poteſtas, vectigalia, id eſt imperij patrimonium ſupprimebat, & emptio frumenti ipſos reip. neruos exhauriebat aerarium.Reduci plebs in agros vnde poterat, ſine poſſidentium euerſione,qui ſibi pars populi erāt, & tamen relictas ſibi a maioribus ſedes aetate, quaſi iure haereditario poſſidebant. Ab Gracchorum igitur tempore maiores in republica plebis quam optimatum opes extitere, quippe quae omnium iam honorum,quos ſoli ante patricij obtinuerant, particeps facta,praeterea tribunatum ac tributa comitia, quibus omninopatriciis interdictum erat,adepta,ad haec agris,iudiciis,frumento,ſociorum ſuffragiis aucta, atque locupletata, vniuerſam remp. vt in poteſtate haberet,ſic ex libidine adminiſtraret, nobiliſſimi optimatum oppreſſi,veteres ciues agris ſpoliati, ciuitatis honor parce ante dari ſolitus integris prouinciis cōceſſus.Hunc iniuſtum iniqumque plebis dominatum, quum is terminos impotentiae ſuae nō faceret,L.Sulla dictator poſtea ſuſtulit, qui imperio quod a ſenatu acceperat lege tribunicia Sulpicij a C. Mario ſpoliatus,extorta armis ex inimicorum manibus republica, tribunorum plebis poteſtate admodum imminuta (quum tribuno alios honores interdixerit,eūque concionari vetuerit) plebe agris pulſa,ac ad internicionē fere caeſa,iudiciis ſenatui redditis, rurſus optimatum remp. ſtabiliuit , popularemq; conuellit.At hic ſtatus non admodum diuturnus fuit.Nam paucis annis poſt

peio, Lepido potestate exuto, & M. Antonio occiso, quum nulla amplius essent publica arma, & Iulianarum partium dux solus Octauius reliquus fuisset, cũctis discordiis ciuilibus fessis, tanquam bellorum ciuilium quae ipse cõfecerat praemium, totius reip. ius, potestatem, atque imperium, quod ab initio regum, post magistratuum, senatus, ac populi fuerat, in perpetuum principis sub nomine transtulit. Qui posito triumuiri nomine, consulem se ferens, & ad tuendam plebem tribunicio iure cõtẽtum, vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, insurgere paulatim, munia senatus, magistratuum, legũ in se trahere, nullo aduersante; quum ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent, ceteris nobilior quanto quis seruitio promptior, opibus & honoribus extolleretur, ac nouis & rebus aucti, tuta & praesentia, quam vetera & periculosa mallent. Neque prouinciae illum rerum statum abnuebant, suspecto senatus populique imperio ob certamina potentium, & auaritiam magistratuum, in valido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremo pecunia turbabantur. Tribuniciam vero potestatem accepit quod summi fastigij vocabulum, ne regis aut dictatoris nomen assumeret, ac tamẽ appellatione aliqua cetera imperia praeemineret inuenit. M. deinde Agrippam socium eius potestatis, quo defuncto Ti. Neronem delegit, ne successor in incerto foret: sic cohiberi prauas aliorũ spes rebatur, simul modestiae Neronis, & suae magnitudini fidens. Ita Tacitus. Ceterum quomodo Caesar Augustus imperium singulare confirmauerit, & ordinauerit, & de titulis quibus legitima imperatorum potestas expressa est, satis disputaui in commentariis libri 11. Fastorũ.

tamquam patrimonium esset, illud diuisit, mutauit, omnia miscuit, antiquam superstitionem aboleuit, alteram imperij formam longe a priore constituit. Atque inter cetera vrbem Constantinopolim condidit, cuius descriptionem, quemadmodum de vrbe Roma feci, hoc loco subiicere, finemque cum ea huic Libro facere commodum visum est. Quae enim de vrbe Roma, vel imperio Romano, post Constantini tempora dicenda sunt, ea libro III. aperiam

Descriptio vrbis Constantinopolis

REGIO. PRIMA

Regio prima, continet in se domum Placidiae Augustae. Domum nobilissimae Marinae. Thermas Arcadianas. Vicos, siue Angiportus viginti nouem. Domos centum decẽ & octo. Porticus perpetuas duas. Balneas priuatas quindecim. Pistrina publica quattuor. Pistrina priuata quindecim. Gradus IIII. Curatorẽ vnũ, qui totius regionis sollicitudinẽ gerat. Vernaculũ vnũ, velut seruum in omnibus & internũtium regionis. Collegiatos vigintiquinque. qui e diuersis corporibus ordinati, incendiorum solent casibus subuenire. Vicomagistros V. quibus per noctem tuendae vrbis cura mandata est

Regio secunda, ab initio theatri minoris per aequalitatem sui latenter molli subleuata cliuo, mox ad mare praecipitiis abrupta descendit. Continet in se Ecclesiam magnam, Ecclesiam antiquam. Senatum. Tribunal purpureis gradibus extructum. Thermas Xeusippi. Theatrũ. Amphitheatrũ. Vicos, siue Angiportus triginta quattuor. Domos XCVIII. Porticus ma-

Conſtantiaca. Portum habet proſforianum. Scalam Chalcedonenſem. Vicos viginti tres. Domos centum octoginta quattuor. Porticus magnas ſeptem. Balneas priuatas vndecim. Piſtrina publica ſeptem. Piſtrina priuata duo. Gradus nouem. Macellos duos. Curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos XL. Vicomagiſtros V

Regio ſexta, breui peracta planicie, reliqua in deuexo conſiſtit, a foro namque Conſtantini Scalam vſque, ſiue traiectum Sycaenum, porrigitur ſpatiis ſuis. Continet in ſe Columnam purpuream Conſtantini. Senatum eiuſdem loci, Neorium portum. Scalam. Sycaenam. Vicos viginti duos. Domos quadringentas octoginta quattuor. Porticum magnam vnam. Balneas priuatas nouem. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrina priuata XVII. Gradus XVII. Curatorem vnũ. Vernaculum vnum. Collegiatos XLIX. Vicomagiſtros V

Regio ſeptima, in cõparationem ſuperioris planior, quamuis & ipſa circa lateris ſui extremitatem habeatur in mare decliuior. Haec a parte dextera Columnae Conſtantini, vſque ad Forum Theodoſii, continuis extenſa porticibus, & de latere aliis quoque pari ratione porrectis, vſque ad mare velut ſe ipſam inclinat, & ita deducitur. Habet autem in ſe Eccleſias tres, hoc eſt, Irenen, Anaſtaſiam, & S. Paulli. Columnam Theodoſij, intrinſecus vſque ad ſummitatem gradibus peruiam. Equites magnos duos. Partem eiuſdem fori. Thermas Caroſianas. Vicos octoginta quinque: Domos ſeptingentas vndecim. Porticus magnas ſex. Balneas priuatas XII. Gradus ſexdecim. Curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos octoginta.

Vicomagiſtros V

Regio octaua, ex parte Tauri, nulla maris vicinitate contermina, anguſtior magis quam lata, ſpatia ſua in longitudinem producta compenſat. Cõtinet in ſe partem Fori Conſtantini. Porticum ſiniſtram Taurum, vſque Baſilicam Theodoſianam. Capitolium. Vicos XXI. Domus cẽtum octo. Porticus maiores quinque. Balneas priuatas decẽ. Piſtrina priuata quinque Gradus V. Macellos duos. Curatorẽ I. Vernaculum vnũ. Collegiatos XVII. Vicomagiſtros V

Regio nona, prona omnis, & in Notum deflexa, extenſi maris litoribus terminatur. Continet in ſe, Eccleſias duas. Coenopolim, & Homonoeam. Horrea Alexandrina. Domum nobiliſſimae Arcadiae. Thermas Anaſtaſianas. Horreum Theodoſianum. Vicos XVI. Domos CXVI. Porticus maiores duas, Balneas priuatas quindecim. Piſtrina priuata quindecim. Piſtrina publica quattuor. Gradus quattuor. Curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos triginta octo. Vicomagiſtros quinque

Regio decima, in aliud ciuitatis latus a nona regione platea magna velut fluuio interueniente diuiditur. Eſt vero tractu planior, nec vſquam praeter maritima loca inaequalis, longitudini eius latitudine non cedẽte. Continet in ſe Eccleſiam ſiue Martyrium ſancti Acacij. Thermas Conſtantinianas. Domum Auguſtae Placidiae. Domum Auguſtae Eudociae. Domum nobiliſſimae Arcadiae. Nymphaeum maius. Vicos viginti. Domos ſexcentas XXXVI. Porticus maiores ſex. Balneas priuatas. Piſtrina publica duo. Piſtrina priuata ſexdecim. Gradus XII. Curatorem vnũ. Vernaculum vnũ. Collegiatos nonaginta. Vicomagiſtros quinque

Regio vndecima, ſpatio diffuſa liberior, nulla parte mari ſociata eſt. Verum eius extenſio, tam plana, quam etiam collibus inaequalis. Continet in ſe Martyrium Apoſtolorum. Palatium Faccillianum. Domum Auguſtae Pulcheriae. Bouem aereum. Ciſternam Arcadiacam. Ciſternam Modeſtiacam. Vicos VIII. Domos quingentas tres. Porticus maiores quattuor. Balneas priuatas quattuordecim. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrina priuata tria. Gradus ſeptem. Curatorem vnũ. Vernaculum vnum. Collegiatos triginta ſeptem. Vicomagiſtros V

Regio duodecima, Portam a ciuitate petentibus in lõgum plana omnis conſiſtit, ſed latere ſiniſtro mollioribus cliuis deducta maris confinio terminatur, quam moenium ſublimior decorat ornatus. Continet in ſe Portam auream. Porticus Troadenſes. Forum Theodoſiacum. Columnam itidem intra ſe gradibus peruiam. Monetam. Portum Theodoſiacum. Vicos vndecim. Domos trecentas ſexaginta tres. Porticus maiores tres. Balneas priuatas quinque. Priſtrina priuata quinque. Gradus IX. curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos ſeptem & decem. Vicomagiſtros V

Regio XIII. Tertiadecima regio, Sycaena eſt, quae ſinu maris anguſto diuiſa, ſocietatem vrbis nauigiis frequentibus promeretur, tota lateri montis affixa, praeter vnius plateae tractum, quam ſubiacentium eidẽ monti littorum tantum praeſtat aequalitas. Continet in ſe Eccleſiam. Thermas Honorianas. Forum Honorianum. Theatrum. Naualia. Domos quadringentas triginta vnum. Porticum maiorem vnam.

Balneas priuatas quinque. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrina priuata IIII. Gradus octo. Curatorem vnú. Vernaculum vnum. Collegiatos XXXIIII. Vicomagiſtros quinque

Regio XIIII. Regio ſane licet in vrbis quartadecima numeretur parte, tamen quia ſpacio interiecto diuiſum eſt muro proprio vallatum, alterius quodammodo ſpecié ciuitatis oſtendit. Eſt vero progreſſis a porta modicum, ſitu planum, dextero autem latere in cliuum ſurgente vſque ad medium fere plateae ſpacium, nimis pronum: vnde mare vſque mediocris, haecque ciuitatis continet partem, explicatur aequalitas. Cótinet in ſe Eccleſiam. Palatium. Nymphaeum. Thermas. Theatrum luſorium. Pontem ſublicium ſiue ligneum. Vicos XI. Domos centum ſexaginta ſeptem. Porticus maiores duas. Balneas priuatas V. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrinum priuatum vnum. Gradus V

Collectio Ciuitatis

COGNITA vrbe per partes, fas eſt etiam ſitum concluſae iam vniuerſitatis aperire, vt magnificétiae vnicum decus non ſolum videatur opere & manu confectum, ſed etiam conſpirantibus elementis, naturae felicitate munitum. Prouidentia ergo diuina tot futurorum hominum domiciliis conſulente longo tractu, in promontorii qualitatem ſpacioſior terra faucibus Pótici maris oppoſita, ſinuoſis portuoſa lateribus, anguſtior latitudine, circumflui maris tutela vallatur. Hoc quoque ſpacium quod ſolum apertum maris circulus derelinquit, duplici muro acies turrium extenſa cuſtodit: intra quas ſepta ciuitas continet in ſe om-

nia singillatim memorata, quae nunc ad firmioris memoriae qualitatem summatim collecta referemus. Habet ergo vrbs Constantinopolitana, Palatia quinque, Ecclesias quattuordecim, Domos Augustarum v. Domos nobilissimas III. Thermas VIII. Basilicas duas, Fora quattuor, Senatus II. Horrea v. Theatra II. Lusoria II. Portus IIII. Circum I. Cisternas IIII. Nymphaea IIII. Vicos CCCXXII. Domus IIII ∞ CCCCXXCVIII. Porticus LII. Balneas priuatas CLIII. Pistrina publica xx. Pistrina priuata cxx. Gradus cxvII. Macellos v. Curatores XIIII. Vernaculos XIIII. Collegiatos DLX. Vicomagistros LXV. Columnā purpuream I. Columnas intra se peruias duas. Colossum vnum. Tetrapylum aureum vnum Augusteum. Capitolium. Monetam. Scalas maritimas III. Habet sane longitudo vrbis, a porta aurea vsque ad littus maris directa linea, pedum XIIII ∞ LXXV. Latitudo autem, pedum VI ∞ CL

SECVNDI. LIBRI. FINIS

INDEX CERTVS in Ciuitatem Romanam.

Dama-

FINIS